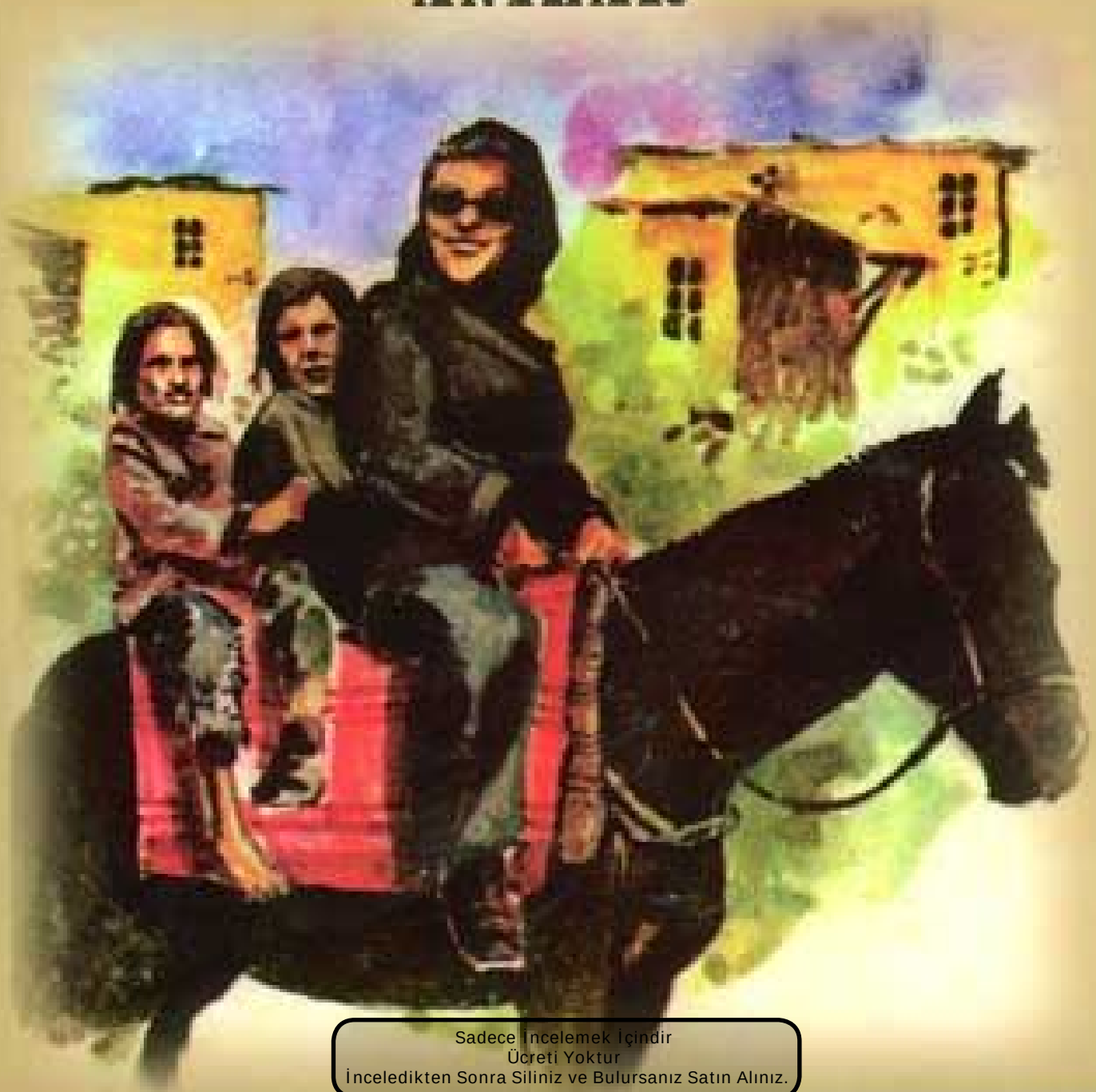
Sıdıka AVAR

DAĞ ÇİÇEKLERİM

ANILAR

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

öğretmen
dünyası

Levent Şahverdi Arşivi

BÖLÜM-1

DAĞ ÇİÇEKLERİM

YAZAR: SIDIKA AVAR (ANILARINDAN BİBEBİR DERLENMİŞTİR)
(Öğretmen Yayınları:15 , Anılar dizisi:4 , Kapak:Cemalettin GÜZELOĞLU)

SIDIKA AVAR'IN ÖZGEÇMİŞİ

Sıdıka Avar, 1901'de İstanbul Cihangir'de doğdu. Babası belediye memurlarından Mehmet Bey, Annesi Emsal Hanım'dır. Ailenin üç kızından en büyüğüydü. Annesi genellikle rahatsız olduğu için Sıdıka'da ilk sorumluluk duygusu, diğer kardeşlerine ablalık yaptığı bu yıllarda gelişti.
İlkokula mahalle mektebinde başladı, daha sonra Şefik Muhtar Mahalle Mektebi'ne verildi. 12 yaşındayken babasını, daha sonra annesini kaybetti. İki kız kardeşi ile birlikte teyzelerinin yanında kalmaya başladı.
Aynı yıllarda Çapa Kız Öğretmen Okulu'na girdi. Öğretmenliğinde ve okul yöneticiliğinde çocuklara karşı gösterdiği aşırı duyarlılığı, şefkati, kendi çocukluğunda doyamadığı aile şefkatine bağlamak mümkündür.
1922'de Çapa'dan mezun olan Avar, Beşiktaş'ta Çerkez Mektebi'nde öğretmenliğe başladı. Aynı yıl evlendi ve 1924'te tek çocuğu olan kızı doğdu. Eşiyle birlikte İzmir'e taşınan Avar, bir süre Musevi Mektebi'nde çalıştı.
1925'te İzmir Amerikan Kız Koleji'nde Türkçe öğretmeni olarak görev aldı. Bir yandan da beden eğitimi öğretmeni olan eşi Mehmet Bahattin Avar'la, yürüyüş, dağcılık ve diğer sportif çalı. malarda gençlere kılavuzluk yaptı. İzmir Kadınlar Hapishanesi'nde kadınlara okuma yazma öğretimini üstlendi, Salepçioğlu Camii'nde işçi çocukları için açılan el sanatları kursunda görev aldı. İzmir'deki hareketli hayatı bazı çevrelerin tepkisine sebep oldu, hakkında misyonerlik söylentileri çıkarıldı. Avar bunları dava etti.
1924 -1929 yıllarında İzmir'de kalan Avar ve eşi 1929'da bir grup Amerikalı ile birlikte Ankara'ya çağrıl-
5
di. Bu grup, Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı bir çocuk oyun ve spor sahası kurdu. Sıdıka Avar sırasıyla Keçiören ve Necatibey İlkokullarında, Amerikalı uzmanların, dönüşünden sonra, eşinin yönetimindeki Çocuk Esirgeme Kurumu çocuk bahçesinde beden eğitimi ve spor çalışmalarında görev aldı.
1937'de eşinden ayrıldı. Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü'ne girdi. Buradan mezun olunca kısa bir süre Bolu Kız Enstitüsü'nde görev yaptıktan sonra 1939 da Elazığ Kıs Enstitüsü'ne öğretmen olarak atandı. Kısa bir süre sonra müdür yardımcılığı görevine getirildi. 1942'de, yeni kurulan Tokat Kız Enstitüsü Müdürlüğü1 ne getirildi. 16 Haziran 1943'te Elazığ Kız Enstitüsü'ne müdür olarak döndü.
Gerek Enstitü'de uyguladığı eğitim yöntemleri ve yönetim anlayışı ve çalışmaları, gerek okulun öğrenci aldığı Elazığ, Tunceli ve Bingöl'ün ilçe, bucak, köy ve konilerine öğrenci toplamak ve tatillerde onları evlerine dağıtmak için hayvan sırtında, kamyonlarla, yaya olarak yaptığı geziler geniş bir ilgi topladı ve birçok yerli, yabancı ziyaretlere, röportajlara konu oldu. Avar, Eylül 1950'de davetli olarak ABD'ye gitti ve incelemelerde bulundu.
Elazığ Öğretmen Okulu'nun kuruluşunda da müdür vekilliği yaparak görev almış olan Avar, Elazığ valisi ile anlaşamadı. Bu nedenle 1954 yılı sonunda Ankara'ya çağrılarak Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nde şube müdürlüğüne getirildi. Valinin değişmesi sonucu 28 Ekim 1955'te Elazığ'a geri döndü. Ancak Elazığ'da bazı amirlerle anlaşmazlıkları devam ediyordu. Elazığ'a atanışından20 yıl sonra, 1959'da kendi isteği üzerine İstanbul Sultan Selim Kız Enstitüsü'ne edebiyat öğretmeni olarak nakledildi.
27 Mayıs 1960 devriminden sonra Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne getirildi, 2 yıl kadar bu görevde kaldı. İsteği üzerine, buradan, İstanbul Nişantaşı Kız Enstitüsü Edebiyat Öğretmenliği'ne nakledildi. Emekli olduğu 1.1.1967'ye kadar bu görevde kaldı. 12 yıllık bir emeklilik hayatından sonra 16 Haziran 1979'da öldü.
(Sıdıka Avar'ın anılarından, kızı Bahu Görk'ün Satı Erişen'e yazdığı 19 Ekim 1981 tarihli mektuba ek özgeçmişten, Satı Erişen'in Milli Eğitim dergisi özel sayısında yayımlanan (24 Kasım 1981) "Bir Eğitim Akıncısı Sıdıka Avar" ve Fethi Ülkü'nün Öğretmen Dünyası'nın Haziran 1985 tarihli 66. sayısında yer alan "Sıdıka Avar" adlı yazılardan yararlanılarak hazırlanmıştır.)

YAYINEVİNİN ÖNSÖZÜ

Ortaokul Türkçe kitaplarında yıllarca okutulan bir parça vardı: Kızımı da Götür... Hikmet Feridun Es'in Hayat Dergisi'nde yayımlanan, Sıdıka Avar'la ilgili uzun bir röportajından alınan bu parça nedeniyle, bugünün gençlerinin çoğu Sıdıka Avar adını duymuş olacaklardır. Onun bir aydın, bir "eğitim akıncısı" olarak parladığı 1940-60 yıllarının aydınları arasında onun adını duymayan yoktur. Hele, yaya olarak, at sırtında ya da kamyonlarla dolaşıp öğrenci topladığı, öğrenci dağıttığı, biçki - dikiş kursu açtığı Elazığ'ın, Tunceli'nin, Bingöl'ün kasaba ve köylerinde Avar adını duymayan, onu tanımayan insana rastlamak mümkün değildir.
Ama insan hafızası vefalı değilmiş. Öyle ki, onunla ilgili bir araştırma yapmayı düşündüğümüz zaman, gerekli bilgiyi nereden edineceğimizi, işe nereden başlayacağımızı bilemiyorduk. Sonunda, onun, birkaç yıl öncesine kadar İstanbul'da yaşamakta olduğunu öğrendik. Son durum bilinmiyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Sorup soruşturunca, 1984'ün sonlarında, İstanbul Çiftehavuzlar'daki evinde, Avar'ın tek kızı Bahu Görk'ü bulduk. Ona arzumuzu ilettik.
Sıdıka Avar, emekliliğinde anılarını yazmış, bunlar üzerinde gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra bir örneğini alıkoymuş, diğerini, yaklaşık 40 yıl hizmet ettiği Milli Eğitim Bakanlığı'na teslim etmişti. Bakanlığın bunları yayımlayacağı söyleniyordu. Zaten Avar, bunları, Teknik Öğretim Müsteşarı Rüştü Uzel'in isteğiyle yazmamış mıydı?
Daha sonra öğrenilmişti ki, Bakanlık bu anılarla ilgilenmemiştir. Ancak önemli bir yönetici kişisel olarak ilgilenmiş, o da görevden ayrılmıştır, anı dosyası da Bakanlıkta değil, ondadır. Yani, Bakanlık, bunları yayımlamayacaktır.
Sayın Görk, bir gün olanak bulursa yayımlamak üzere diğer nüshayı özenle koruyordu. Yüzlerce fotoğrafla bezenmiş, Avar tarafından el yazısıyla bazı eklemeler ve düzeltmeler yapılmış 1188 sayfalık bu dosyanın bir fotokopisini aldık.
Anılar müthişti! Bu haliyle, Bakanlık tarafından yayımlanamazdı. Bakanlığın yayımlamama gerekçesiyle değil, fakat başka nedenlerle dosyanın bütününü yayımlamak zordu, dosyanın hacmi, bir anı kitabının boyutlarını aşıyordu. Metnin en canlı bölümlerini seçerek bunlardan bir kitap yapılması konusunda Sayın Görk'le anlaşmaya varıldı.
Dosyada, kısaltma yapma amacıyla, öğrencilerinden ve meslektaşlarından aldığı mektupların çoğu, Amerikalı bir araştırmacı için hazırlanan ve Elazığ, Tunceli, Bingöl illerinin toplumsal özellikleriyle ilgili raporlar, resmi yazışmalar, bölgenin doğal, ekonomik ve kültürel özellikleriyle ilgili gözlemlerim, yolculuk anılarının bir bölümü, birbirini yineleyen bölümler ve benzerleri çıkarılmıştır. Yayınevi, böyle bir kısaltmayı yapmakta ve anılan bölümleri feda etmekte zorluk çekmiş, kitabı, alıcıların bütçesini zorlamayacak bir sayfa sayısına indirebilmek için metin defalarca okunmuştur.
Avar, metinde birkaç ara başlık kullanmıştı; bunlar, metnin özüne uygun olarak çoğaltılmıştır. Yazım yanlışları düzeltilmiştir. Bugün artık kullanılmayan bazı sözcükler ve kurum adları yenileriyle değiştirilmiştir.
Avar, kişi adlarının çoğunu önce ilk harfleriyle yazmış, sonra bunlardan bazılarını el yazısıyla düzelterek adların bütününü yazmıştı; bu düzeltme, kısaltmaların kime ait olduğunun belirlenebildiği oranda, Yayımevi'nce tamamlanmıştır.
Anlatımın, olayların akışına uygun olabilmesi için, çok seyrek olarak paragraflar arasında yer değişikliği yapılmış, gene çok seyrek olarak, asıl metinde bütünü verilen resmi yazışmalar özetlenmiştir.
Bazı dipnotlar gereksiz görülerek çıkarılmış, yeniden bazı dipnotlar konmuştur.
Öğretmen Yayınları adına, bu hazırlık çalışmalarından, metni ilk okuma ve en canlı bölümlerini (yaklaşık olarak, asıl metnin yarısıdır) seçme işini Zeki Sarıhan, seçilen bu bölümler üzerinde diğer çalışmaları Ayhan Sarıhan yapmıştır.
Bahu Görk, anıların yayıma hazırlanması için yapılan bütün bu işlemleri görmüştür. Avar söylemediği halde ona söyletilmiş ya da söylediği halde -teknik nedenlerle atlanmış olanlar dışında çıkarılmış bir husus olmadığını onaylamıştır. Kitapta yer alacak fotoğraflar, Yayınevi ve Sayın Görk tarafından birlikte seçilmiştir,
* * *
Avar'a yüklenen ya da onun kendi kendine üstlendiği görev nedir? Hikmet Feridun Es, onun Doğu'ya, Atatürk tarafından bir Türk "misyoner"! olarak gönderildiğini ileri sürmektedir. Kızı Bahu Görk, annesinden, böyle bir görevlendirmeyle ilgili bir şey dinlemediğini belirterek bu iddiayı kuşkuyla karşılamaktadır. Avar da, böyle bir iddiayı doğrulayacak ya da yalanlayacak bir şey yazmamış, Es'in röportaj metnini anıları arasına alırken, bu bölümü, "tekrarları çıkarmak" gerekçesiyle atlamıştır. Atatürk'le böyle bir karşılaşma ve görevlendirme olmasa bile (ki pek akla yatkın görünmüyor, zira Atatürk tarafından istenmiş olsaydı, onun Elazığ'a atanması için 1939 yılı beklenmezdi), bir Türk misyoneri gibi görev yapma teması, metinde daha çok bankalarının ifadesi olarak birkaç kez yer almakta, Avar'ın böyle bir işlevi benimsediği anlaşılmaktadır. Yayınevi, bu işlevin, değişik biçimlerde yorumlanabilecek içeriği konusunda taraf değildir.
Görevlendirme konusunda duyulan kuşkuya rağmen, bellidir ki Avar, Atatürk - inönü çizgisine bağlı kalmış, 1950'den sonraki iktidarla uyuşamamıştır. Üst kademelerde kendisini koruyan bazı yöneticilerin bulunmasına rağmen 1954'te tasfiye edilmiş, yeniden başladığı görevinde ancak 1959'a kadar tutunabilmiştir. 27 Mayıs Devrimi'nden sonra Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne
getirilmesi de bu niteliklerinin belirtisidir.
*
* *
Avar adeta. Doğu Anadolu'nun 20 yıllık bir zaman dilimine tanıklık yapma görevini üstlenmiştir. Öyle ki, anılarda bölgenin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, bütün unsurlarıyla kültürü, neredeyse herşeyi vardır. Ve bu "herşey", tüyler ürperticidir. Anılar herkesi, özellikle bu tüyler ürpertici manzarayı değiştirmekle sorumlu olanları derin derin düşündürmelidir. Sıdıka Avar, Türkiye'nin çağdaşlaşması amacıyla, bir ülkü doğrultusunda, sarsılmaz bir iradeyle, zorlukların üstesinden gelebilmek için büyük bir dirençle didinmiştir. Eğitim, insanın yeniden yaratılması ise, bu işi büyük ölçüde gerçekleştirmiştir. Bu nitelikleriyle Sıdıka Avar, öğretmenlerin önünde parlayan bir yıldızdır.

Levent Şahverdi Arşivi

BAHU GÖRK'ÜN ÖNSÖZÜ

Avar'ın, olayların fırtınasını yaşarken, günlüğünün sayfalarına kırık dökük cümleciklerle not ettiği bu anıları, kendisiyle birlikte ilk müsvedde olarak daktiloya geçirdiğimiz o günlerden beri her okuduğumda, yıllar öncesinin inanç, umut dolu çalışmalarının heyecanı beni yeniden sarmış, ancak ne işlerimden vakit ne de maddi olanak bulabildiğimden bir davranışa geçememiştim. Yaşanmış bu gerçeklerin benimle birlikte karanlığa gömülmesi başlıca korkularımdan biriydi. Umudumu yitirdiğim ve emekliliğimi beklemekten başka bir çare göremediğim bir anda eski eğitimci, emekli öğretmen Sn. Satı Erişen'den aldığım bir mektupla mutlandım. Şimdi o da aramızdan ayrılmış olan, bu gerçek - dostu, eğitimci - yazar, eğitim ordumuzun binbir dert arasında bunalan bütün idealist bireylerine bir güç kaynağı olacağına inanarak, Avar'm anılarının ışığa çıkarılmasını bir görev gibi üstlendi. Avar'ın, emeklilik günlerinde, bu bir yaşam yükü çaba ve özveriyi taşıyan anılar için başvurduğu kapılarda bulamadığı ilgi ve olanakları, ölümünden 4 yıl sonra Sn. Satı Erişen sakin, akılcı, yol - yordam bilir yöntemleriyle bıkmadan usanmadan uğraşıp, uygun yerlere ulaşıp, sağlamayı başardı.

Bugün, Öğretmen Yayınları'nın Sn. yöneticilerinin değerbilir çabaları sonucu topluma sunabildiğimiz bu anılar, bazı zorunlu kısaltmalar ve kronolojik kopukluklar nedeniyle gerçi istenilen kusursuzluğa ulaşmış değildir ama, okuyucunun bu gerçek yaşam gizlerinde, kendisini sürükleyecek, düşündürecek, aslında içinde taşıdığı insan - vatan - toprak' sevgisini bütün sıcaklığıyla bir kez daha duyuracak çok şey bulacağına inanıyorum. Okudukça vatanını, insanını, dağını, ovasını, toprağını, taşını, köyünü, komünü, varlarıyla yoklarıyla daha bir başka sevecektir, biliyorum... O zaman Avar'ın ruhu, iniş - çıkışlarıyla, umutlar, muştular, düş kırıklıkları ve heyecanlarıyla coşup çağlamış yaşantısını, kendini adadığı toplumunun gelecek kuşaklanyla da paylaşabileceği için sonsuzadek şad olacaktır. Avar'ı görüyorum; masasının başında yokları var edecek yollar arıyor...

Avar'ı görüyorum; yalçın dağlara yüz vermiş katır sürüyor, geçit vermez kayalarda 'dağ çiçekleri' arıyor...

Avar'ı görüyorum; baş örtüsü, şalvarını çekmiş, yoksul, toprak damda köy kadınlarına yavrularının gelecek bilincini aşılıyor.....

Avar'ı görüyorum, okuluna getirebildiği 'dağ çiçekleri1 nin dikenleşmiş saçlarından bit ayık-lıyor...

Avar'ı görüyorum; sınıfta, atölyede, yemekhane, yatakhanede, tuvalette 'çiçekleri'ne yaşam yolları öğretiyor...

Avar'ı görüyorum; yoksul sınıfında 'çiçeklerinin kulaklarına, kalplerine Türk dilinin müziğini işliyor...

Avar'ı görüyorum; bir bayram akşamında, okulunun loş koridorlarında, 'çiçekleri' ve öğretmenleriyle kol kola kenetlenmiş, halay çekiyor...

Avar'ı görüyorum; kara kışın diz boyu karında, ödünsüz, aç, hasta kalmış bir köy öğretmeninin yardımına koşuyor...

Avar'ı görüyorum; okulunda yoksul bir 'çiçeği'nin çehizini, düğününü yapma telâşının mutluluğunu yaşıyor...

Avar'ı görüyorum; 'dağ çiçekleri'nin özlemiyle dopdolu, balkondaki saksılarda emeklilik çiçekleri yetiştiriyor, anılarını topluyor.....

Avar'ı görüyorum; anılarını sonuç alamadan dolaştırdığı yorgun bir günün akşamında, kırıklığı avutmaya çalıştığımızda, yılların dertli izleri arasına gizlenmiş gözlerindeki o inanmak arzusu ile yanan ışığı görüyorum...

Yaşlı, hasta halinde T.V. başında bilgi yarışmalarını cevaplarken görüyorum...

Hasta yatağında küçülmüş bedenini, "Ben artık gitsem iyi olur. Sen de perişan oldun." diye veda eden gözlerini görüyorum.

(O gözler artık geleceğe küskün bakmıyorlar...)

Bu fırsattan yararlanarak, Avar'ın yaşamında uğraşlarına değer vermiş, destek olmuş, anılarının topluma ulaşmasına çaba göstermiş, aşağıda belirttiğim bütün dostlarımıza minnet ve teşekkürlerimi bütün ailesi adına sunmayı bir borç bilmekteyim :

Çevresinin sosyal ve kültürel yaşamına değerler katmasını ön plânda tuttuğu Elâzığ Avar Kız Meslek Lisesi' nin geçmişte kendisiyle çalışmış ve halen izinde yürümekte olan değerli öğretmen ve memurlarına,

Türk eğitim ordusunun onun uğraşları ile ilgilenmiş, omuz vermiş bütün mensuplarına,

O günkü Doğu Anadolu'nun yoklukları içinde kendisine var güçleri ile yardımcı olmaya çalışmış Elâzığ - Bingöl - Tunceli yöresinin sayın devlet görevlilerine,

Daha o günlerde Doğu'nun aydınlatılması gereğinin bilinci ile, sessiz bir tevazu içinde yaşatılan bu okula basınımızdan ilgi duyup yer ayıran ve topluma tanıtanlara. Son günlerinin rahatsızlıklarında şefkatle bağrına basıp hiç bir yardımı esirgemeyen Yakacık D.D.Y. Hastahanesinin Sayın mensupları: Baş Hekim Dr. Sait Pembecioğlu, Dr. Hasan Onuk, Dr. Emel Yağar, Baş Hemşire Türkân Barışkan ve Gülten Avar'a,

Sırada son ama önemde başta gelen köy kızlarımız; Avar'a, sevgi arayan küçük kalplerinden sundukları en yüce sevgi demetleriyle bütün çilelerini unutturan sevgili 'Dağ Çicekleri'ne...

Ömrümüzün en güzel yıllarını hasret yaşadığım ANAM... 'Dağ' çiçekleri'ne helâl olsun...

Bahu (Avar) Görk

Levent Şahverdi Arşivi

YAZARIN ÖNSÖZÜ

1944-1945 ders yllında birkaç köy kızımızın fotoğrafını Müsteşar Sayın Rüştü Uzel'e taktim etmiştim. Bunlar kendi makinamla çekilmiş küçük resimlerdi.

Kızlarımızın köy kıyafetleri hem orijinal, hem pek perişandı. Gözleri korkulu, yüzlerindeki ifade çatık, güvensiz ve sertti.

Bir - iki haftalık bir okul hayatı bunları hayret edilecek derecede değiştiriyordu. Bu değişikliği göstermek için okula geldikleri anda köy kıyafetleriyle ve birinci yıl sonunda okul kıyafetiyle aldığım resimleri Müsteşar çok beğenmişti.

Bundan sonra gelecek öğrencilerin fotoğraflarını aldırarak bir gelişim albümü hazırlamam için hem emir, hem müteferrikadan para verdiler.

Bir sene sonra sunduğum bu gelişim albümüne kızlarımızın kayıt tarihleri, köyleri ve okulda izlediğim acayip serüvenleri yazılı birer açıklamayı da ekleyerek götürdüm, incelemeden sonra albümden pek hoşlandılar ve :

- Doğu köylerine teknik öğretim adına ilk giren müdürsün. Bunların hatıratını da isterim, dediler.

1945'ten itibaren doküman toplamaya başladım. Daha evvelki olayları, resmî yazışmaların örneklerini okulun açılışına kadar çıkardım. Jandarmalarla okula toplanan kızlarımın dinlediğim hikâyelerini özetleyip ilâve ettim.

Esasen Elazığ'a tayinimden itibaren hatıra defteri tutmakta ve köye dönen mezunların mektuplarını saklamakta, okulun etkisini devam ettirmek için cevaplamakta idim.

Son senelere doğru, resmî yazışmaların suretleri, kızlarımın mektupları, yıllık rapor suretleri, 19 hatıra defte-

rim fotoğraflar ve gazete kupürleri yani bu hatıratın temelini teşkil eden koca bir sandık döküman hazırdı.

Rahmetli sayın Rüştü Uzel son hastalık zamanına kadar her ziyaretimde bu hatıraları ısrarla sordu ve yazmamı istedi

Emekli olduğum halde içimde vazife yapmayanlara mahsus bir huzursulzluk duymaktaydım. Çünkü iki sene evvel başladığım hatıralarımı bitirememiştim. Tasnif ettiğim dökümanlardan her yıla mahsus yazışmalar, raporlar, gazeteler, hatıra defteri ve kızlarımın yüzlerce mektubunu inceleyip elemek hiç de kolay olmadı. Bu hatıraları bitiremeden ölmekten korktum, şimdi vazifesini tamamlamış insanların huzuruna kavuştum.

DAĞ ÇİÇEKLERİM

Sayın Rüştü Uzel'in aziz ruhuna

BOLU'DAN ELAZIĞ'A

Soğuk bir Şubat günü, sisli, buğulu, Belediye Meydanı'ndan bir otobüs kalkacak. Meydan yolcularla ve onları geçirenlerle dolu. Çoğunluk öğretmen ve öğrenci topluluğu...

Bir ülkü uğruna bu ilden gitmeyi sabırsızlıkla bekliyordum. Ama şimdi?... Arkadaşlarımın üzgün bakışları, çocuklarımın yaşlı gözleri karşısında duygularım sanki benliğimi de eritecek.

Burada kısacık bir çalışma hayatıma rağmen, onları seviyorum. Zaten insanları ne zaman sevmedim ki? Hele sınıflarımı, öğrencilerimi... Burada şikayetsiz kalmak, o çocuklar arasında ölesiye erimek, sessiz bir ihtiras gibi içimde kaynadığı halde dıştan sakin duruyorum. Heyecanımı acı bir gülümsemede saklayarak, kalbim burkula burkula bu dost çevreden ayrılıyorum.

Artık ağlayabilirim. Anlar, dakikalar bu yurt köşesi ile aramızdaki mesafeyi dev adımlarıyla acıyor. Bu ayrılış, geride kalanları perişan gönlümde mübarekleştiriyor.

Kilometrelerin gerisindeki o yalnız kalmış bölgelerin insanlarına el vermek, gönül vermek, yol açmak için gidiyorum. Çetin bir kavgaya baş koyuyorum. Bu gazayı başarmak için insanları gönül dolusu sevmeli, benliğimi onlara adamalıyım.

*

* *

Soğuk, zifiri gibi karanlık bir şubat gecesinin yağmur kırbacı altında Elazığ İstasyonu'na giriyoruz.

Kompartıman yoldaşım yaşlı hanım :

- Gizim, gizim, pencireden golünü cihar, de hadi tez ol gı, diye çıkışıyor ve ekliyor:

- Ben sana dimedim mi, burada yıl çıbanı mıtlak cihar, ya... Niren bu mezra havasına siftak(') değerse yıl yarası orada cihar. Soratın yamalı olmasın deyi golünü uzat dışarı anam babam. De uzat dee...

Bu candan ihtiyarın gönlü olsun diye kolumu sıvadım, açık pencereden dışarı uzatıp çektim. Çünkü mikrop fikrini anlatamamıştım bu sevimli, geçkin bacıma..

İLK KARŞİLAMA

Sönük elektriğin aydınlatamadığı karanlık bir istasyon. Yağmur, çamur... Başları sarılı, büzülmüş bir çok insan pencerelerin önünde yavaş yürüyerek bağrışıyor:

- Hamal, götürelim!...

Levent Şahverdi Arşivi

- Arabacı., araba isten mi?
Okula tel çekmiştim. Boş ümitlerle bir süre pencerede bekledim, arandım. Nafile. Buradaki tek polisin ya
Siftak (Siftah) : Önce. 20
*
* *
nına gittim. Enstitü'ye tayin edildiğimi, yabancı olduğumu, beni emin bir arabacı ile okuluma gönderme lütfunda bulunmasını rica ettim.
Cevap vermeden etrafına bakındı ve seslendi.
- Lo(2), arabacı!...
Koşarak yanımıza gelen arabacının başı, boynu bir şalla sarılıydı.
Araba yüklenince polis de bindi yanıma, beni okula kadar götüreceğini ümit ederek içimden sevindim.
Ortası ağaçlı geniş bir caddeye çıktık. Elektrikler o kadar sönüktü ki kenardaki evleri secemiyordum.
500 metre kadar gittikten sonra polis arabacıya :
- Dur, dedi.
- Bana döndü :
- Ben karakoluma geldim, size uğurlar ola, diyerek indi. Benim de yüreğime indi. Arabacı caddeyi dönerken :
- Siftah mı gelişin bura?
- Evet, dedim.
- Bilisin bacı, bu Enistütü zorlu yirdedir.
- Öyle mi?
- Yolu çetindir ha...
Epeyce gittik, hayal meyal seçtiğim evler bitti. Arsalardan, tarlamsı, çamurlu yerlerden bata kurtula nihayet okula gelebildik. Ben iner inmez arabacı hemen parasını istedi, 7,5 lira aldı.
Ben kapıyı çalarken o da alelacele eşyaları indiriyor, bir taraftan da :
- Heyvanlar üşü, diye homurdanıyordu.
Ben zile uzandığım zaman arabacı kapı yanına eşyaları yığmıştı bile. Hemen hayvanları kamçılayıp gitti.
Senelerce, her istasyona gidişimde, beni bütün şehrin çamurlu sokaklarını, boş tarlalarını dolaştıran bu hilekâr arabacıyı andım.
O zamandanberi, 25 kuruşa gittiğimiz istasyondan her arkadaşı karşılamayı bir gurbet vazifesi saydım.
(2)Lo:Oğlum !(Hey!)
*
* *

BiZE "GÜNAYDIN " DEDi
Karanlık, iki tarafı duvar olan sokakta okul kapısını defalarca çaldım. Etrafın ıssızlığmdan korkuyordum. Zifiri karanlıktan korkuyordum. Yorgundum, üşüyordum. Bir ayak sesi, nihayet kapı açıldı.
Ablak, kırmızı yüzlü bir hademe... Yeni tayin edilen Öğretmen olduğumu anlatmaya çatıştım. Yüzünde hiç bîr mana ifadelenmeden merakını yenecek kadar beni inceledi, sonra şüphe ile kapıyı yüzüme kapayıp içeri Girdi, Gecenin soğuk karaltığında kala kaldım. Rüzgârın yağmurla kırbaçladığı soğuk sokakta kendimi çok garip ve yalnız hissettim. İçimde korku, kafamda soru... Herhalde haber vermeye gitmiştir diye düşünüp teselli bulmaya çalışarak bir süre bekledim. Tekrar zile bastım. Bana uzun gelen dakikalardan sonra içerde koşuşan topuklu ayakkabı sesi.,.
İçimde bir ferahlama, kapı açıldı. Aşina bir arkadaş sevinçle boynuma sarıldı. Bu sıcacık karşılama bana her şeyi unutturdu, benliğimi ısıttı. Ümit ve cesaretimi tazeledi. Loş, geniş bir antreye girdik. Sağlı - sollu kapalı İki kapı seçiliyordu.; Karşıdaki koridor kapısından üç gölge belirdi. Hayret, elektlrlk mum ışığı kadar bile aydınlatamıyordu. Bu yarı karanlıkta öğretmen arkadaşlarla tanıştık; ne kadar güler yüzlü, tatlı, genç arkadaşlardı. Antreden daha loş bir koridora girdik. Okul buz gibiydi. Muavin odasına girdik. Daha aydınlıkça ve sıcaktı. Tel çekmediğim için sitem ettiler. Çektiğimi söyleyince de şaştılar. Almamışlardı.
Daha soyunmaya vakit kalmadan kapı İtilip açıldı. Kapı çerçevesinde gittikçe çoğalan traşlı, esmer başlar belirdi. Merakla dolu genç ürkek bakışlar...
Ben de şaştım. Öğretmenlerden birkaçı birden:
- Niçin mütelaadan çıktınız?
- İnsan böyle mi kapı açar, diye çıkıştılar.
- Öğrenci olduklarını o zaman anladım. Güler yüzle;
- Tünaydın çocuklar, dedim.
22
Evvela anlamamış gibi (birbirlerine sonra hepimize ve bana hayretle baktılar ve kaynaştılar,
."Günaydın" dedi giz, lafı arkaya doğru dalgalandı.
- Nasılsınız çocuklar?
Yüzlerde gülücükler belirdi, sorum yine arkadaşlarına doğru dalgalandı. Saçları traş olmamış yaşça daha

Levent Şahverdi Arşivi

büyükçe bîrisi temiz bir Türkçe İle:
- Hoşgeldinlz hocanım, deyince inceli -kalınlı bir ağızdan değişik şive ile :
- Hoş geldiniz hocahanem, hoş geldiniz hocahanım, sesleri yükseldi ve arkalardan dalgalandı.
Hocahanımlar kızcağıza, ;
- Şu yatılıları mütalaaya götür, başlarında dur, dediler.
Koridorda çetin bir çekişme başlamıştı. Yatılılar sınıfa gitmek istemiyorlardı, yüksek sesle konuşmalarını işitiyorduk.
- Giz Güllü, Güllü, bize "günaydın" dedi.
- Hee, "nasılsınız çocuklar" da dedi
- Güleç yüzlü giz bu hoca...
bağıra.
Bir kaç ses birden destekledi:
- Giz marak etme, yarın o da ötekiler gibi tezden
- Hee...
- Hadi çocuklar mütalaaya.
- Bacım bu hoca da gözel.
- Oy anam paltosu da gozel.
- Bizim hocaları hepi lise okulu hocalardan daa gozel..
- Nidem gı, huyu gözer ola.
- Ama bu hoca geldiği kimin bizlen konuştu.
- Vi anaii... gıı... İki gatır yükü rnal, aha antre dolmuş.
Tiz bir ses:
- Haydi bakayım mütalaaya. Arkadaşlara:

- Bir öğretmen daha mı var? diye sordum.
-Yok, bu kadarız, işte.
- Pansiyon çocuklardan, hani size ilk defa "hoşgeldiniz" diyen.
- Onlar kazalardaki memur çocukları.
- Ayol ötekiler dağ ayıları.. Ne anlar "hosgeldin" den, "tünaydın"dan.
Muavin :
- Müdüranım yatak odasında, sizi artık yarın tanıştırırız, şimdi rahatsız etmeyelim, dedi.
Arkadaşlardan biri, bana da göz kırparak ilâve etti:
- Hem şimdi bal haftasındalar, çünkü sizden iki gün evvelki trenle kocası İstanbul'dan geldi. Her zaman balayı olmaz ya, bu da bal haftası işte,,.
Muavin hanım :
- Yorgunsunuz. Size yukarda bir oda hazırladık, herhalde elinizi yüzünüzü yıkarsınız. Musluklarda su yok, size bir ibrik su göndereyim. Elektrikler sönmeden işlerinizi bitirin, çünkü 11.00'de elektrikler kesilir.
Şakacı bir arkadaş olan dikiş öğretmeni, dudaklarına sigara takılı taraftaki gözünü kapayarak alayla:
- Banyomuz var ama suyu, sıcağı yok. Her hafta biz de saltanat arabasıyla hamama gideriz.
Hep gülüştüler.
Arkadaşlarımın "saltanat arabası" ismini verdikleri bu arabayı ertesi gün gördüm.
Filizi renkli bir taksi üstünün, fayton arabası dingilleri arasına yerleştirilip kupa gibi kullanıldığı, acayip bir taşıttı. Hamam dönüşü hanımiar hep onu ararlardı.
*
* *
Küçücük odamda yalnız kalınca soyunmaya başladım.
Bavullarım adamdaydı. Havlumu çıkarırken kapı tıkladı. 15 yaşlarında bir öğrenci, elinde yer yer sırları dökülmüş emaye çaydanlıkla geldi. Teşekkür edip almak istedim, vermedi.

- Ben dökem Hocahanım.
- Estağfurullah evlâdım, ben kendim dökerim. Getirdiğine teşekkür ettim, yine vermedi.
- Yon, olmaz. Ben dökem. siz yıkanasız, iğle hoş oli.
Epeyce mücadeleden sonra ibriği elinden aidim. Biraz vakit geçirdikten sonra bitişik olan musluk odasına gittim.
Yıkanırken baktım ki kızcağız başını uzatmış,
- Vah bana, vah bana, ayba(') ha, Hocahanım, bana ayba ha!.., diye döğünüyor.
Yıkanmaya devam ederken,
- Hiç öğrenciye su döktürülür mü? O zaman bize ayıp.
Kızcağız elini geniş geniş sallayarak,
- Töööl.. çekti. Biz neler yıkamayız ki!.,.

Levent Şahverdi Arşivi

ONLAR ÜŞÜMEZ, ŞEHER ÇOCUĞU DEGEL Kİ

Kalkma ziliyle uyandım. Koridorda gittikçe kaynasan ayak sesleri. Hepsi de ayaklarını sürüyerek yürüyor, neden acaba? Kapının önünden geçerken :

- Yeni hoca deha burada yati.
- Kız sus, gürültü etme!
- Uyuyor dee... Ayba ha... Ayba, ayba...

Herkes birbirine "sus" derken daha çok gürültü olduğunun farkında değiller yavrucaklar. Tartışmalar, çekişmelerle bir sabah tuvaleti.. Şiveler ne kadar da bozuk yarabbi,..

Yarım saat sonra bir zil sesi daha, mütalaya inildi.

Bir müddet sonra, uzaktan yaklaşan eşit tempolu ayak seslerine sürüklenen bir ses karışıyordu.

Kapımı açtığımda şaşırdım. Dört çocuk çömelmiş, muntazam geri sıçrayışlarla koridoru siliyorlardı. Başlarında bir hademe emir veriyordu. Tuvalet kapısından iki,

(1) ayba : Ayıp.

musluk odasından üç çocuk başı uzandı. Yer silenler de işi bırakıp ayağa kalktılar,

- Günaydın çocuklar!

Bir - ikisi elini ağzına koyup arkasını döndü. Bazısı utangaç bir ifade ile başlarını eğdi. Ötekiler içeri kaçtı.

Hademe küçümser bir ukalalıkla :

- Giz, "günaydın" disenize!...

Hademeyi duymamışçasına ve çocukları teşvik etmek için gülümseyerek tatlı bir sesle,

- Kolay gelsin çocuklar, dedim. Hepsi bir ağızdan, yüksek sesle,
- Sağ ol!... diye bağırdılar. Allah allan, asker gibi...

Hava çok soğuk... Su çok soğuk... Koridor buz gibi. Çocukların elleri su içinde morarmış, birinin parmakları şiş. Eğilip yeri silerken robalarındaki çıtçıtlar açılmış, içlerinde amerikandan birer gömlek görünüyor. Ellerini oğuşturup omuzlarını kaldırarak büzülüyorlar. Birinin çıtçıtını iliklemek istedim. Çocuk vuracağım zannıyle elini kaldırıp siper etti. Ama ilikleyeceğimi anlayınca hepsinin gözleri hayretle açılarak,

- Uy! Uy! Zahmat etme, zohmat ayba giz, derlerken kapılardan uzanan başlar geridekileri çağırıp,
- Bak hele giz,
- Oy kurban ete (1)...
- Oy anam ne iyi hocadır bu...
- Giz, giz! Üreği (2) eyidir bu hocanın. Çıtçıtlar tutmuyordu. Hademe :
- Zahmat çekme hocadanım, onlar üşmez. Seher çocuğu değel ki, dağ ayısı hepi. Kaşlarımı çattım :
- O nasıl lakırdı hademehanım! Hepsi insan yavrusu!... deyip musluk odasına gittim.

(') kurban ete; Kurban olayım. (2) üreği: Yüreği.

! Çocuklar aşağılık duygusu içindeler. Çünkü hepsinin soçları traş edilmiş, onlar da uzamış, önden gözlerine, arkadan enseye, yanlardan kulaklara kadar düşmüş; gri önlüklüklerinin lastikli kolları kısalmış; bazısının dirsekle-ri delik, ayaklarında topukları yırtılmış, renklen solmuş siyah lastikli çoraplar. Topukları dağılmış, eski, boyasız, bağlı, siyah iskarpinler. Arka tarafları dağılmış olduğu için sürükleyerek yürüyor yavrucaklar.

Yemek zilinde uzun boylu bir sıralanma mücadelesinden sonra ayaklarını sürüyerek pansiyonların nezaretinde kahvaltıya indiler.

Çok kısa bir zaman sonra ağızları dolu, büzülüp koşarak yukarı çıktılar. Kimisi öğretmen ve muavin oda kapılarında kümelendi, kimisi sınıflarına sığındı.

8.05'ten itibaren gündüzlüler gelmeye başladı. Şehir kıyafeti içinde, iyi giyimliydiler.

Etraflarında yatılılar, "Abla" diye karşıladıkları Ens-titülülerin paltosunu alıyor, okşar gibi askıya asıyor, çantalarını yükleniyor, sefertaslarını yemekhaneye taşıyorlardı. Bazıları elleri koltuğunda büzülmüş, hayran gözlerle gelenleri seyrediyordu.

Enstitülülerde yatılıyı küçümseme, köy çocuklarında ise müthiş bir aşağılık duygusu...

Ders zili! sınıfların sıralanışı, dershanelere dağılışı, öğretmen arkadaşlarla tanışma, derslerin başlaması...

*

* *

Okul binası hastahane olarak yapılmış, iki katlı bir binaydı. Üst katın güney-batı yönündeki güneşlenme balkonu yatakhane haline getirilince, basık zemin katiyle birlikte kat sayısı üçe yükselmişti. Bodrum kat mutfak, yemekhane erzakambarı, kömürlük ve iki karanlık merdiven altından ibaretti. Üstü ev-idaresi, yemek, atölye ve servis odası, 1 inci kat koridorunun kuzeyi bir antre ile saltanat kapısı, güney cephesinde, koridordan bahçeye açılan iki kapıdan biri öğrenci giriş kapısıydı.

Okulun iki katında 13 tane atölye ve sınıf olabilecek genişlikte, 14 tane de küçük ve çok küçük oda vardı.

Biz öğretmenler antre karşısındaki geniş, aydınlık öğretmen odasında yemek yiyorduk. Ortadaki üstü çuhalı masaya sofra örtüsü konarak masa hazırlanıyordu. Biz öğretmenler aydan aya ufak bir ücret ödüyorduk.

Levent Şahverdi Arşivi

Öğrenciler küçük koridorda beş pansiyonun nezaretinde sıra olup ayaklarını sürüyerek bodrum kata iniyorlardı. Çok kısa bir zamanda yine koridora çıkıveriyor-lardı.
Çocukların başında nöbetçi öğretmen durmuyordu. Merak etmiştim, nasıl bu kadar çabuk yiyorlardı? Bunu nöbetçi olduğum günlerde öğrenecektim. Çünkü yol yorgunuyum diye ilk hafta beni nöbete sokmamışlardı.
Bir iki gün sonra muavinle yemekhaneye indim. Aydınlıkça bir hol, karşıda bahçeye açılan bir kapı, sağda iki masanın zor sığdığı küçük bir oda, holde ayakta zor duran, biri kalastan, inşaat tezgahı olarak yapılmış iki masa, ikisinin de renkleri kir ve kazan karasından belirsiz. Bunlara da muşamba konup yemek yeniyordu.
Solda karanlık, kara bir mutfak, küçücük bir yemek sobası, bir bulaşık musluğu, tel geçirilmiş, büfe olduğu anlaşılan siyahlaşmış bir dolap ve duman, duman, duman.,. Mutfak perişandı.
Bütün bu kişilerin yemeği burada mı pişiyordu?
İçerde kaytan bıyıklı, kara gözlü, ak yüzlü, ağzı kalabalık bir delikanlı, aşçı.
Musluk yanında pislikten yüzü gözü görünmeyen, iki büklüm, biçare bir ihtiyar bulaşıkçı kadın. Bulaşıkçı da dahil her şeyi, her yanı simsiyah is olan mutfakta yanlız aşçı pırıl pırıl ve şık... Hiç bir yerde soba yok. Buz gibi.
Tevekkeli değil, çocuklar hemen yukarı koşuyor.. Hemen yemeklerini atıştırıp ekmeklerini lastikli önlük kollarına saklayarak soba başlarında yediklerini sonradan öğrendim.

NİHAYET İNSAN YAVRUSU

Gelişimin 3. gecesiydi. Hepimiz yatalı bir saat olmuştu. Elimde kitap, dalmışım. Bir takım çığlıklarla yerimden fırladım. Küçük koridorun köşesine gelmiştim ki muavinle karşılaştım, o da çıkmıştı. Ses yatakhaneden geliyordu, oraya koştuk. İçerden hakim bir ses:
- Neden bu kadar bağırdın Güllü? Suya mı düştün sanki? Düştünse bir karış yerden düştün. Bütün mektebi uyandırdın, ayıp değil mi? Koca kızsın.
Bu söylenişe,
- He valla, ne biçim gız? Susun ki uyuyak... sesleri karışıyordu.
- Na'pam, N. abla... Uykuda çatırdadise, düştümse korkmuşum. Kim ne bili nire düşim deyi.
Bir karyola çökmüştü, yatakhanede herkes ayaktaydı. İçeride ağır bir koku vardı. Herkes bir ağızdan konuşuyordu. Kazazedeler yataklarını kaldırdılar. Kaynak yerlerinin kararmış renginden, karyolanın pek çok tamir gördüğü belliydi.
Geniş yatakhanenin solu pansiyonlara, sağı yatılılara ayrılmıştı. Bu her çeşit eski karyola, yataklar, yastık ve battaniyeler hep eskiydi. Koyu renkli çözme çarşaflan vardı. Tüyleri dökülmüş büyük battaniyeler elek gibi olmuştu, parçalar eklenerek yapılan küçük battaniyeler daha kalındı. Dolapların içi dışından görünüyordu, küçük aynaları kırık, kapıları çıkıktı, kullanılamaz hurdalardı. Darüleytamdan (1) devralınmıştı. Herkese de bir dolap düşmüyordu. Kırılan karyolada iki kişi yatıyormuş. Yatılı çocuklar meğer çift yatıyorlarmış.. Büyükler, iri çocuklardı, ağırdılar. Beraber yattıkları için eski karyolalar dayanmıyordu tabi.
Muavin Hanım'a sordum :
(') Darüleytam: Yetimler Yurdu. Yeni biçimiyle Yetiştirme Yurdu.

- Banyoda üst üste yığılmış bir çok karyola var, Niçin kullanılmıyor?
- Hepsi kırık.
-. Tamir edilmez mi?
- Edilse bile yatak yok. Bir kaç tane var ama işe yaramaz. Pırtısı çıkmış...
- Yeni yatak alınmaz mı?
- Vallahi ben de yeniyim, bilmem ki.
Çocuklar geceleri üşüdükleri için birbirlerinden battaniye kaçırıyorlardı. Bu olayda küçükler zarardaydı, bunu önlemek lazımdı.
Bir iki geçe kontrolümde anladım ki, beraber yattıklarından, uyku içinde dönerken örtünmek İçin çekiştirilen battaniyeler ekseri yere düşüyor. Uyku içinde alamıyorlar, sonra da top gibi büzülüp uyuyorlardı. Bunu düzenlemeyi aklıma koydum.
Cumartesi öğleden sonra yatakhaneyi düzenleme isteğimi muavine bildirdim.
O gün bütün yatılı heveslilerle beraber çalıştık. Kalın küçük battaniyeleri iki kat yapıp bir tanesini çarşaflayıp alta, büyüklerden bir taneyi açık olarak üste koyup sonradan yanlan ve ayak uçunu karyola ile yatak arasına soktuk. Nasıl içine girip yatacaklarını anlattık, içine iki küçük öğrenci yatırıp sağa-sola döndürerek battaniyelerin düşmediğini gösterdik.
Battaniye dağıtımında küçüklere bir küçük bir büyük battaniye verdik. Geri kalandan büyüklerin hissesine üçer battaniye düştü. Ben de rahatladım.
Ben ana idim. Benim de yatılı okulda okuyan yavrum vardı. Çocuğum sıcak odada açılsa bile geçe kalkıp örtmez miydim? Ya bu yavrucaklar? Sırtlarında yoktu, üstleri açılınca ne olacaktı ?
O tarihten itibaren gece yarıları çocukların açılan üstlerini örtme vazifesini gönüllü olarak üstüme aldım. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

işimde çok değişik davranışlarla karşıladım.
30
Kimisi beni tersler, kimi homurdanır, bir kısmı "Kurban sana" der, kimi "dayimina(1)" diye seslenir, kimisi elimi öper yine uykuya gömülürlerdi.
Geceleri uyku arasında konuşanlar, bağırıp çağıranlar da vardı. O senelerde yaşadıkları köy hayatı ve geçirdikleri olaylar çocuklarda çok büyük etki bırakmıştı. Günlük hadiseler de kendini uykuda gösterirdi. Bazısı konuşurdu, neler anlatmazlardı ki .. Bazısı ağlar, uyandırırız ; kimi inler, ateşine bakarız; kimi bağırır, bütün yatakhaneyi ayaklandırır, teskin ederiz... Annesini sayıklayanın saçlarını okşadınız mı çocuk derhal sakinleşir, mes'ut bir ifade ile ana koynuna sokulur gibi yastığına gömülürdü.
Bunların çoğu, isyanla ilgili olayların yaşandığı köylerin kızlarıydı. Güzeli de, çirkini de; kabası da âsisi de nihayet insan yavrusuydu. Bu yaralı küçük gönüller sevgi ve şefkatle tedavi edilmeli, Türklükle kaynaştırılmalıydı.

ÇEVRENİZDEKİLER
Müdürümüz pek nazik bir hanımdı.
Müdür odasına indiğim zaman beni nezaketle karşıladı, yolculuğum hakkında bir-iki nezaket cümlesinden sonra, Enstitü birinci sınıfla yatılı köy kızlarının Türkçe derslerini bana verdiğini söyledi. Ayrıntıyı muavinden öğrenecektim. Teşekkür edip çıktım.
Yatılı birlerle 13, ikilerle 12 saat Türkçe dersim vardı. Buna memnun olmuştum. Onlar için gelmiştim buraya zaten.
Yatılı kısım, üç yıla bölünmüş özel bir müfredatla öğretim görüyordu. Haftada 44 saat ders yapıyorlardı. Daha çok Türkçe'ye sonra da T. Bilgisi, Yurt Bilgisi, Ma-
dayimina : Anneciğim.
31
tematik, Sağlık Bilgisi, Çocuk Bakımına önem verilmişti. Evidaresi, yemek, basit dikiş ve nakış gibi sanat dersleri de ev hanımı için elzemdi. Fakat en çok saat Türkçe' ye verilmişti.
Atatürk, bu dağ köylerinde bütün yoksunlukların Türk. çe bilmemekten ileri geldiğini söylemiş, bunu isyan sebeplerinden biri olarak görmüştü. Onun için Türkçe'nin bu köylere "ana" ile sokulmasını arzu etmişti. Bu en köklü öğretimdi. Tarihte örneği vardı. Rumeli vilayetlerinden ilk kız sultanisinin açıldığı bir ilden pek çok siyaset adamı yetişmişti. "Buraya da Türkçeyi 'ana' ile sokmalıyız" diyorlardı.
4. Umum Müfettiş Korgeneral sayın Abdullah Alpdoğan kültürü ve görüşü derin olan bir paşamızdı. Enstitü'nün açılmasında Bakanlığı o zorlamış, kurumu da adamakıllı desteklemişti. Enstitü bünyesinde böyle bir bölüm kurma şerefi onundu. Ayda bir kaç defa gelerek okulun işleyişi ile bizzat ilgilenirdi.
Kültürce çok olgun olan Bn. Alpdoğan, il merkezindeki hanımları teşvik için Aksam Kız Sanat Okuluna ilk yazılan ve muntazaman devam eden örnek bir öğrenciydi.
İlçe merkezlerindeki memur kızlarının öğrenime devamlarını sağlamak üzere yılda 100 lira ücretli bir özel pansiyon kurulması da Pasa'nın eseriydi. Bu kuruluşların hemen işleyişini sağlamak için ambarlarda saklanan eski Darüleytam eşyasını enstitümüze devrettirtnişti. Eşya, onun için kırık döküktü,
Darüleytam deposundaki giyim için alınan kumaşlar da bizim depoya devredilmişti. Fakat o zaman demirbaş hakkındaki bilgisizliğimiz nedeniyle, sadece cezai müey-yedelerî dinlediğimiz için, uzun seneler bunları kullanmaktan veya hurdaları imhadan ödümüz kopmuştu.
Müdürümüz klasik bir yöneticiydi. Arkadaşlarla mümkün olduğu kadar az görüşür, resmi davranırdı.
32
Dersi olduğu günler dışında yatak odasından nadiren çıkardi. Soğuktan çok korktuğu anlaşılıyordu. Çünkü kımıldanamayacak kadar çok giyiniyordu.
İlk görüşmelerimizden birinde çocukların çıplaklığından bahsettim; birer fanila alınmasının mümkün olup olmadığını sordum. Tebessümü derhal dondu, sert bir sesle:
- Tahsisat yok! dedi.
Başka bir gün çocukların dağılan ayakkabılarının tamirini sordum. Ayni ifade ve terslikle :
- Tahsisat yok! diye cevapladı.
Anladım ki Müdüre Hanım böyle ikazlardan hoşlanmıyor. Nitekim bir gün beni tersledi ve :
- Bunlar Muavin Hanım'ın işi... Siz sadece derslerinizle meşgul olun kâfi!... dedi.

DAĞ ÇOCUĞU
Bir pazar tatiliydi. Çocuklar erkenden hazırlanıyorlardı. Sordum,
- Hamam günü, dediler.
Dışarda küçük hamamda yıkanmaya gideceklerdi. Herkese birer amerikan gömlek ve don, büyüklere ayrıca bir de peştemal verilmişti. Bu pestemallaria kurula-nacakldrdı. İki parça çamaşır, bir tarak ve yarım sabunu koltuklarına sıkıştırıp antrede ikişer-üçer sıra oldular.
Halbuki pansiyonlar, kocaman bohçalarını taşıtmak için, yatılılardan imtiyazlılara verdiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Başlarında iki hademe, onların bohçaları da yine bu yatılı yavrucakların koltuğunda..
Hademenin peşinde sıra ile çıktılar. Pansiyonlar sıra dışı nezarette yürüyorlardı.
Bazısının papucu öğle dağılmış ki, sadece ayaklarını sokup sürüklüyorlar.
"Bu soğukta bu çıplak çocuklar sıcak hamamdan nasıl dönecekler" diye beni bir düşüncedir aldı. Bekledim onları,
33
Öğleye doğru birer ikişer koşarak gelmeye başladılar. Onları kapıda karşıladım. Beni gören, sırasız koştukları için darılacağımı sanarak duraklıyor, benim
- Koş, durma, sıcak odaya git!.., ihtarımı işitince hem şaşkın hem rahatlamış, antreye giriyorlardı.
Sacları yaş, yüzleri morarmıştı. Kimisi ellerini kirli yaş çamaşır çıkınına sokmuştu.
Girenlerin saçını yoklamak için elimi uzattığımda siper alıyorlardı, demek ki dayak korkusu vardı çocuklarda.
Birinin saçları acayip şekilde havalandığı için elimle yatırmak istedim. Maksadımı anlayınca başlarını uzattılar.
Bazılarının koşarken uçuşan saçları donmuştu, "çıt" diye ses çıkararak kırılıyordu. Onun için havalanmış duruyordu.
Allah allah, bunu da yeni görüyordum. Bu çocuklar ya zatürre olurlarsa?...
Muavin odasında oturan arkadaşlara sordum :
- Çocuklara hamam dönüşü sıcak bir şey verilmez mi?
- Yemek yiyecekler ya birazdan. - Bunlar zatürre olurlarsa?,.,
- Onlar dağ çocuğu.. Senin gibi nazik şehir çocuğu değil.

HEPİ DERSLERE GEL, HEMİ?
İlk Türkçe dersim birinci sınıfaydı. Sınıfa gülümseyerek girdim. Çocuklar "rap" diye ayağa kalktılar, başlar yukarda, göğüsler dışarda, yüzleri ciddi, öylece durdular.
- Günaydın çocuklar! Gayet sert ve yüksek sesle:
- Sağ ol! dediler.
Güleceğim geldi. Sanki askerlik oyunu oynuyorduk. Oturttum öğrencileri.
34
Bu türlü selamın 4. Umum Müfettişliğin bir.isteği olduğunu, bu selamı bizzat Paşa'nın öğrettiğini daha sonra öğrendim.
- Sınıf 22 mevcutluydu. Çocuklar 10'la 17 yaş arasında müthiş fark gösteriyordu. Kendimi tanıttım. Onlara Türkçe okuma - yazma öğretmek için geldiğimi söyledim,
Birbirini dürtüyor, fısıldaşıyorlardı. Küçüklerin yüzünden sevinç, büyüklerinkînden şüphe okunuyordu. Büyükler küçüklere küçümser bir terslikle :
- Giz sus, ayba hal... diyorlardı.
- Yooo, şimdi konuşuyoruz. Siz bana birer birer kendinizi tanıtın bakayım.
Birbirlerinin yüzlerine bakıştılar. Ne demek istediğimi anlamamışlardı.
- Önce karşılıklı tanışalım. Ben size adımı, soyadımı söyledim, beni tanıdınız. Şimdi de siz bana adınızı, soyadınızı söyleyin, ben de sizi tanıyayım.
Büyükler kaşlarını çatarak, küçükler utangaç utangaç başlarını önlerine eğdiler. Bu, köy geleneği idi. Ben teker teker sormaya başladım. İsimler içinde güzelleri de acayipleri de vardı: Elif, Kumru, Sanem, Gazel, Aslıhan, İpek, Çiçek..., Anik, Altın, Fintos, Sısan, Kadife, Fincan, Saray... gibi. Tanışmadan sonra onlara küçük, gülünç bir hikâye anlattım. Gayet açık ve samimi olarak gülenlere büyükler kaşlarını çatıp "Giz ayba" diye baskı yapıyorlardı.
Onlara gülmenin tabii olduğunu, ayıp olan tarafı olmadığını, herkesin nasıl nefes almak, .konuşmak, yürümek hakkı varsa, gülmeye de hakkı olduğunu anlattım, Yalnız yersiz gülmek, alay etmek için gülmek naziklik değildir, dedim.
Dertlerinden birine parmak basmıştım. Küçüklerden biri üzgün bir ifadeyle, ablaların yatılılarla alay ettiklerini söylerken büyükler yine susturmak istediler, engel oldum.
35
Onlara sezdirmeden okuma - yazma, konuşma bakımından seviyelerini kavramaya çalıştım. Bazıları biraz Türkçe biliyor, diğerlerinin Türkçesi bir kaç kelime... Konuşmalarımızı anlamıyorlardı bile. Yalnız alfabeden bir kaç sayfayı ezberlemişlerdi.
Dersten çıkarken öteki dersin de Türkçe olduğunu söyleyerek gelip gelmeyeceğimi sordular.
-Tabi geleceğim, dedim.
İçlerinden biri:
- Hepi derslere gel, hemi? dedi.
Ona gülerek tek gözümü kırptım.
*
* * Tenefüste yatılılar arasında bir kaynaşmadır gitti.
Birler anlatıyor, anlatıyorlar; yeminler ediyorlar, ötekilerinse sorulan bir türlü bitmiyordu. Anlıyordum kî, konu

Levent Şahverdi Arşivi

bendim.
Öğleden sonra yatılı ikilere girdim derse, selamladım, aynı tempo ile "Sağ ol!" dediler. Tanışma merasimi...
Hepsi yetişkin kızlardı. En küçüğü "on dört", en büyüğü "on sekiz" diyordu ama 20 görünüyordu bazısı.
İki çocuk ters ifadeli, sert bakışlı, vahşi görünüşlü idi, ikisi de esmer, orta büyüklükteydi, birisinin kaşlarının ortasında döğme vardı. Diğerleri yumuşak görünüşlü, bir kısmı boylu - boslu, levent çocuklardı. Bazıları güler yüzlü, hareketli, şehirli gibiydi. Bir keçinin gamlı, hareketsiz, pek ağırbaşlı görünüşleri vardı. Bunlardan birinin, düğün gecesi jandarmalar tarafından alınıp okula getirildiğini dinlemiştim. Bu, genç irisi, 20 yaşlarında, kanlı - canlıydı; çilli, aydede yüzlü, ağırbaşlı, dertli bir görünüşü vardı.
Genellikle şive çok bozuktu.
Onlara Ö. Seyfettin'in çobanlıkla ilgili "Yüz Akı" hikâyesini anlatım. Keyiflendiler, gülüştüler; onlardan bir hikâye anlatmalarını istedim, sustular. Her birine köylerini sorarak konuşturmaya başladım. Köy pınarlarım, ca
36
yırlarını, ormanlarını, dağlarını sorarak konuştururken ben de katılıyordum. Çoşmuşlardı, her biri köylerinin baharını, yazını, güzünü, harmanlarını, hayvanlarını, hatta yayık ayranlarını saydılar... Anlatılanlara göre cennet gibiydi köyler.
Bir sene sonra kendimi dağlara, taşlara serip köy Köy dolaşırken görecektim ki, pınarların bir çoğu kayalık bîr dere veya bir sel yolu sızıntısı, kimi kel tepelerin dibinde cılız söğüt ağacı gölgesinde çamurlu bir kaynaktır. Meğer gurbette iken insanda sılası ne canlı bir cennet hayali gibi renkleniyormuş.

DAĞ AYILARI
Nöbetçiyim bu gün. Kalkmaz zilinin çalmasına daha yarım saat var. Aşağı katı bir defa dolaşmaya indim. Şaşırdım doğrusu :
Büyük kızlar kalkmışlar, bir kısmı odun taşıyor, bir kısmı sobaları yakıyor, bir kısmı da mütalaa yapılan odaları temizliyor; erkek ve kadın hademeler de başlarında durmuş emir veriyorlar, fakat bu isler çok sessiz cereyan ediyor.
Bu durum hem şaşırtıcı hem üzücüydü. Kadın hademeye sordum :
- Bu işleri hademeler yapmaz mı?
Sobayı üfleyen çocuk başını kaldırdı, gözleri dumandan yaş içindeydi. Kollarında odun yüküyle gelen iki kızcağız da kapıdan girmişti.
Hademe sinirli sinirli, sertçe söylendi:
- Helbet yapacaklar ya... Bunlar isyan eden kürtlerin dölleri, dağ ayıları...
Koridor boyunca bunu düşünerek mutfağa indim, Oraya giden karanlık aralıkları geçerken, aşcının gittikçe netleşen laubali sesiyle bir iki kikirdeme işittim. Aşçı,
37
iki büyük yatılı kıza bulaşık çukuru ile kapı arasına sıkıştırılmış, yapıdan kalma iş masası üstünde soğan doğratıyordu. Birbirimizi görünce hem onlar, hem ben, hayret içinde kaldık. Onlar, nöbetçi öğretmenin buraya bu kadar erken inmesinden; ben, kızların burada da çalışmasından şaşkın, bakakaldık birbirimize. Kendini ilk toplayan aşçı oldu :
- Bu kızları mutfağa yardım için veriyorlar. Yoksa yemek yetişmiyor.
- Yaa!... Öyle mi?
Bir şey sormaya korktum. Yukarda hademeden aldığım cevap gibi bîr söz işitmek istemiyordum.
Kahvaltı zilinden önce sofrayı kontrol için İndim. Yatılıların tabaklarında üçer zeytin, dörtte bir ekmek. Pansiyon tabaklarında 15 - 20 zeytin, aynı miktar ekmek..
Hademelerin çoğu kahvaltı etmekte, tabakları zeytin dolu.. Hademelerin öğrencilerden önce yemesi de şaşırtıcıydı.
- Niçin çocuklara ayni miktar zeytin konmamış? Bütün hademeler bir ağızdan :
- Yatılılar zeytin yemezler! Aşçı ilâve etti :
- Zeytinyağlı da yemezler, köylerinde görmemişler ki. Onlara ver bulgur, ver yoğurt, ver ayran çorbası, içer ha içer.
Söyleyenle beraber hepsi sesli sesli gülüştüler.
*
* *
Çocukları kahvaltıya indirdim. Ben başlarında olduğum için sükûnetle oturdular. Hepsi soğuktan büzüldü ve ekmeklerini yemeye başladılar.
Çaydanlar geldi. İçine hem şeker, hem çay konmuştu. Bîr taraftan servis yapılırken, yatılı çaydanından tatmak için bir bardak istedim
Hademeler,
- Sizinkiler yukarda, diye mani olmak istediler. Birisi pansiyonların çaydanım koşturdu, elimle engel ol-
38
dum. Yatılı çaydanından iki yudumluk koydum. Hademeler arasında bir işaretleşme geçti. Yatılı çocuklar da

Levent Şahverdi Arşivi

parlayan gözlerle, memnun, seyrediyorlardı.
Şeker hiç yok denecek kadar azdı, çayda. Aşçı elinde bir tabakla koştu, içinde 8-10 tane şeker vardı. Bulaşıkçıyı işaret ederek,
- Hoca'nım, bu karı şekerin tümünü koymayı unutmuş, dedi. Kabul etmiş görünerek şekerleri çocuklara bölüştürdüm.
Halbuki öğretmen sofrasına şeker de, peynir de, zeytin de tepeleme dolu tabaklarla konuyordu.
*
* *
Öğle yemeği etli nohut, bulgur pilavı, tulumba tatlısı...
Üçüncü dersle dördüncü ders arasındaki tenefüste yemek durumuna bakmak için mutfağa indim. Aaa!... Sabahki çocuklar gene birer tava başında, ortalarında da tavalara makinasıyle hamur sıkan aşçı... Ayni laubalilik.
Çocuklar da tulumba tatlısı gibi kızarmışlar.
- Ay çocuklar, derse gitmediniz mi? Aşçı cevapladı çocuklar yerine :
- Tatlı, köfte günleri yetişmez yemekler, kızlar yardım etmezse hiç yetişmez.
- Yaa!..
Mutfak antresinde çoluklu - çocuklu hanımlar, bîr hademe hanımla sohbette. Sordum :
- Kim bu hanımlar?
- Akrabam hoca hanım, beni görmeye gelmişler de. Dördüncü ders sonunda İndiğimde hanımlar çocuklariyle tatlı atıştırıyorlardı. Beni görünce çok bozuldular. Hademe ağzında bir şeyler gevelerken dinlemeden yukarı çıktım.
Arkamdan hademe,
- Boyun devrilsin, başımıza bela...
bu bedduayı işitmezliğe gelerek zili çalmaya koştum.

*
* *
Ocakta tatlı tepsisinden başka iki büyük, İki küçük tencere vardı.
Büyüğünden servis yaptı aşçı. Sulu, nohudu bol, eti az ilk yemek yatılı sofralarına gitti. Çocukların hepsine et düşmeyecekti, büyücek parçaları bölerek hepsine birer lokmacık et isabet ettirdim. Pansiyonların her birine birer büyük parça et düşmüştü.
Yukardan gelen hademeye içine küçük tencereden tepeleme, et ve nohut konimi 9 kayık tabak verildi. Öğretmen sofrasına gidiyordu. Ardında buğu ve mis gibi kokusunu bırakarak geçerken çocuklar da gözleriyle takip ediyorlardı.
- Niçin ayrı tencerede? diye sorumu tamamlamadan aşçı gözlerini açarak:
- Eee, onlar hocahanım... dedi.
Harcı, kıvamı yerinde bir nohut yemeği idi.
Mutfağa gittim. Diğer tencere kapaklarını açtırdım. Küçüğünde, tanelenmiş, mis gibi tereyağlı bulgur pilavı, büyüğü yavan ve topak.
O sırada bir arkadaş geldi:
- Aşkolsun, deminden beri sizi bekliyoruz. İşin mi yok Allahaşkına? Pansiyonlar bakar canım, hadi gel!
Bu tatlı genç arkadaşı ikna ederek merdivene kadar götürdüm, ricalarımla sofrasına yolladım. Döndüğümde pilavlar dağıtılmıştı bile...
Tatlı yatılılara ikişer, pansiyonlara dörder tane düştü.
Aşçıya sordum:
-Niçin bu kadar az düşüyor?
Terslenerek :
- Bu kadar harç veriyorlar, bu kadar düşüyor. Bu hükümet işi. Her şey tartı i!e ha... Ben ne bilirim, ne verirlerse onu pişiririm! diye ocağa döndü. Soluyordu sinirden. Kızardığı da ensesinden belli oluyor, eline aldığı kap-kaçağı hızla yere koyuyordu.

Pişman oldum sorduğuma. Buna değil, arkadaşlara söylemeliydim, Öğrencilere,
- Afiyet olsun çocuklar, derken hepsinin gözlerinde sevgi ifadesi fışkırıyordu.
Çok canım sıkılmıştı. Bahçeden geçip bir temiz hava alarak sofraya gitmek istedim.
Bahçe kapısından çkarken yanda dayanmış bir küçük kızın durduğunu gördüm. Elinde bir kap vardı,
- Kimi istiyorsun yavrum?
- H. Hanım'ın kızıyım. Annem "bu gün tatlı günü, bir çanakla gel de tatlı vererm>> dedi diye elindeki bakır kaseyi gösterdi.
Allak bullak olmuştum, susmalı mıydım, söylemeli miydim? Herkesin bu durumdan haberi var mıydı? Vardı da idare mi ediyorlardı? Yoksa bu dönenlerden habersiz miydiler? Her şeye burnumu sokmak hoşlarına gitmiyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Müdürümüzden ağzımın payını almıştım.
Düşüne düşüne öğrenci kapısına geldim. Daha elimi tokmağa uzatmadan kapı açıldı. Bir yatılı küçük açmıştı :
- Yemeğin ne çabuk bitti evladım?
- He, bitti. Diyeceğim var da sana... Aşağıda söyleyem, dedim, korktum. Her zaman tatlıdan aha bir tanecik verirler bize. Bu gün sen durdun da iki tane verdiler...
Lafını nefes nefese bitirip cevap beklemeden fırlanıp gitti.
Şaşkına dönmüştüm.
Sofrada nefis etli nohut, leziz bulgur pilavı, 6 tane tulumba tatlısı boğazımda düğümlendi, hissemin yarısını bile yiyemedim.
Mütalaa ve yemekten sonra öğrencileri yatırdım. Hademeler giderken sadece koridorda bulundum.
Hepsinin koltuğunda birer çıkln vardı. Ama yoklama yokmuş, tabii karışamazdım.

Belki arkamdan çağırırlar diye bir süre bekledim, teneffüsün çoğu bu tartışmayla geçmişti. Sonra Müdür'anıma gittim, durumu anlattım. Af için aracılık etmesini rica ettim. Yönetmeliği söyledim.
- Çok ceza vermiş ama öğretmeni kıramayız. Onlar bu cezalara layık ve alışıktırlar. Affettirmeğe gelmez, dedi.
Düşünüyordum, bu düşmanca cezalar arasında, bu küçümseme havasında Türklüğe nasıl ısınacaklardı bu yavrucaklar? Çünkü Enstitü sınıflarına verilen cezaları da görüyorlardı. Tabii ki karşılaştıracaklardı.
Bahçeye çıkarken aklıma bir fikir geldi. Gündüzlü Enstitülülerden güvendiğim bir çocuğa para verip 20 simit almasını rica ettim. Simitleri çantasının içine koymasını, getirince de doğruoa odama çanta ile bırakmasını tenbihledim.
- Yatılı görürse imrenir, yazıktır! diye de ekledim ki şüphelenmesin.
Öğleden sonraki ders benimdi. Sınıflar dersane ve atölyelere yerleştikten sonra 6. saatte o çanta ile derse girdim. Hepsine birer simit verdim. Yutarcasına yediklerini görmemek için pencereden dışarısını seyre daldım. Yemeleri bitti.
- Bu iş aramızda kalacak. Hocanız çok haklı. Onun sözünden hiç çıkmayacaksınız. Daha çok saygı göstereceksiniz. Çünkü hepsi sizin her işi iyi öğrenmeniz, iyi bir hanım olmanız için çalışıyorlar. Bunu unutmayacaksınız. Anneleriniz de böyle zarar yaptığınız zaman ceza vermiyor mu?
- Verir, dediler.
- İşte hocanız da Öyle.
Son dersten sonra Hocahamm'a yine rica ettim. Müdürün nasıl onu desteklediğini anlattım. Bu çok hoşuna gitti. Akşam yemeği için affetme dileğimi tekrarladım.
- Aman ettim, ettim... Ama bana gelecekler ha... dedi.

Öğle yemeklerini aşçıya saklatmıştım zaten,. Birinci etütte sınıfı Hocahanım'a gönderdim. Hepimiz böylece rahatladık.

YENİ GÖREVİM
Bu açlık cezası olayının ertesi sabahı Müdürehanım beni odasına çağırtmıştı. Giderken düşünüyordum : Acaba yatılıları koruduğum için kınayacak mı? O da yatılıları şımarttığıma mı inanıyor?
Müdür bana gayet yumuşak, güler yüzle yer gösterdi. Ben halâ şüpheliydim.
Müdür:
-Hoca'nım, Bakanlıktan bir emir geldi. Sizin durumunuz hakkında.
Yüreğim oynadı.
Yoksa beni yatılıları korudum diye şikâyet mi etmişlerdi? Ama buraya niçin geldiğimi ben biliyordum. Genel Müdür Nurettin Boyman:
- Şimdi Türk misyoneri olarak yatılıları özümseyeceksin, Atatürk'ün isteği bu.. Bunu herhangi bir kimseye hissettirmek halkı gücendirir. Ona göre tedbirli olun demişti. Zaten Gazi Eğitim'de bu iş için okumamış mıydım?
Bunlar kofamdan şimşek gibi geçiyordu. Müdür haberi damla damla vereceğe benziyordu.
- Bakanlık size yatılı Akşam Kız Sanat'ın amirliğini vermiş, yani köy 'kızlarının bir nevi muavini, sorumlususunuz. Okulda yatacak her görevli gibi tabeladan yemek yiyeceksiniz. Artık aydan aya ödediğiniz yemek parasını vermeyeceksiniz, onların eğitimi, öğretimi, barındırılması, sağlığıyla siz ilgileneceksiniz. İşte emriniz, diye kâğıdı uzattı.
Ömrümün en büyük sevinçlerinden biriydi bu. Herkesi, hatta eşyaları bile kucaklamak İşiyordum. Teşekkür ettim, çıktım. Çok mütevazi davranmaya, kendimi kontrol etmeye kararlıydım.

Arkadaşlar bunu işitince tebrik edip şakalar yaptılar:
- Eh artık, yatılılar sırtını dayayacak insan buldu.

Levent Şahverdi Arşivi

- Eyvah, artık yatılıya yan bakanın vay haline!
- Oh, oh, oh, zaten terbiyesizdiler, büsbütün şımarırlar artık, başımıza çıkarlar.
Birisi de :
- Bak, sayım suyum yok hoca'nım, istediğim cezayı veririm! dedi.
Hepsini gülerek karşıladım. Muavin :
- Hayırlı olsun, beni büyük bir sorumluluktan kurtardınız.
Hademelerin ağzını bıçak açmıyordu. Hepsi düşman düşman bakıyorlardı bana...

TEMiZLiK
Cumartesi öğleden sonra hava güneşliydi. Arkadaşlar gezmeye gitmişti. Makasımı aldım. Okulun arkasında güneşlenen yatılıların yanına indim. Küçüklerden birini önüme çağırıp elimdeki tarakla saçlarını güzelce taradım.
Önlüğümün cebinden makası çıkarınca kıyamet koptu. Hepsi uzağa kaçtılar. Önümdeki iki eliyle başını tutmuş, ağlıyordu. Traş edeceğimi sanmışlardı.
- Bizi kuro(1) gibi köye gönderme... diye yalvarıyorlardı.
Onları saçlarını düzelteceğime ikna ettim. Önce gözleriyle görmeden inanamadılar. Sonra kuzu kuzu gelip başlarını uzatmakta yarış ettiler.
Bir kaç küçüğün başı bitliydi. Büyük çocukların da yardımı ile saçlarını iyice taradık. Büyükler önce iğreni-
(]) kuro : Oğlan.

yor pozunu takındılar. Ben tabii karşılayıp onları ayıplayarak başları temizlemeye devam edince yardıma birer ikişer girdiler, Saçlardaki sirkelerin el birliği ile çektik. Başlar temizlenmişti.
Akşamüstü onlara Ali Baba oyununu şarkıyla öğrettim. Çok neşelendiler. Diğer bildikleri oyunları da oynadık. O akşam etüt yoktu. Onların bildiği türküleri söyledik. Yatılılar arasında üç tane Elif vardı. "Elif" türküsünü öğrettim. Yemeklerini neşe içinde yediler. Bîr-iki oyundan sonra yataklarımıza çok keyifli girdik.

DAYAK
Bir pazar sabahı aşağıdan bir ağlaşma, karışık bir bağırtı geliyordu. İndim ki küçük koridorda altı kız elleri arkalarına bağlı ağlaşıyorlar. Ötekiler de koridor sonuna birikmişler, loş bir görüntü. Çocuklar, arkalarındaki bir kıpırdanışla, bir vuruş sesiyle dizlerini öne büküp boğuk boğuk bağırıyorlardı.
Birden ablak yüzlü hademeyi elinde bilek kalınlığında bir odunla görünce bütün hırsımla :
- Ne yapıyorsun, deli misin!?... Çık oradan çabuk! diye bağırdım.
Neler geveledeğini dinlemeden devam ettim.
- Ne hakla çocuklara vurursun sen, çekil şuradan gözüm görmesin seni! Burası hapishane mi, okul mu? Daha fazla söylenme, karakola veririm şimdi seni!
Ellerini çözerken olayı dinledim :
Atölyenin iki ateş ütüsü birden kırılmıştı. Ütülerden 2:ri etek tahtasından kaymış, tutalım derken ikincisi de kaymış, kapakları kırılmıştı. Dayak, bunun cezasıymış.

l sirke : Bit yumurtaları.

HAMAM
Pazar günü her zamanki gibi .hazırlanıldı. Hamama yollandılar. Bitlilere gizlice tenbih ettim :
- Saçlarınızı sabunlayın, sabunlu tarağın sık tarafı ile iyice tarayın. Beş defa, on defa, emi?
Onlar gittikten sonra Müdürehanım'a rica ettim :
- Çocukları hamamda kontrol etmek istiyorum. Mü-sade eder misiniz?
- İyi olur, dedi.
Hazırlandım, Odam küçük olduğu için banyoda asılı duran paltomu alırken üstünde beyaz tozlan görünce elimle temizlemek için dokundum. Bütün tozlar yürümeye başladı. Hepsi koca koca bit değil mi?
Bir hayli temizlikten sonra giyinip beni hamama götürecek hademeyle yola çıktık.
İlk defa şehre çıkıyordum. İlin üç hamamından biri olan Küçük Hamam okula en yakın olanıymış.
Hamamın antresi sararmış mermer taşlarıyla nisbeten temizdi..
Hamamcıya :
- Çocuklar nerede? dedim.
Parmağıyla soldaki, üstü yuvarlak pervaza iple asılı koça bir tokmak sallanan kalın tahta kapıyı işaret etti.
Kapıyı zorla açıp içeri girerken beni sıcak sabun ve kokulu bir buğu karşıladı. Karanlıktı da. İlk anda birşey göremedim. Yalnız su içinde şıpır şıpır koşuşan ayak sesleri işittim. Biraz sonra köşede bir kıpırdanış gördüm.

Levent Şahverdi Arşivi

Kimse aklına beni getirmiyordu. Bir yatılı sesi duydum :
- Oy anam bu kim ki?
Gözlerim boşluğa alışır gibi oldu. 3x3 ebadında mermer bir hücre. Yanlarında bir basamak yüksekliğinde oturma yerleri, üç duvarda birer kurna. Birisinin bir yanında bizim hademelerden biri kızıyla... Etrafında yatılılar, kimi sabunluyor, kimi su döküyor, kimi saçını tarıyor...
48

Kurnanın öte yanında iki çocuğuyla öteki hademe, Yatılılardan biri arkasını, iki kişi birer bacağını keselemekte; su döken, çocukların bacaklarını ovalayan, hep bizim yatılılar.
Orta kurnada 5 pansiyon. Onlara da yatılılar hizmet ediyor. Yatılı büyüklerin üstünde kirli gömlekleri. Küçükler çırılçıplak... Diğer yatılıların hepsi bir kurnaya üşüşmüş, yıkanmaya uğraşıyorlar.
Beni ilk tanıyan, kızların sabunladıkları hademe oldu, Bağırdı:
-Oy kız S. Hanım, bu kan o hacahanımdır.
S. Hanım hemen bacağını keseleyen en yakın kızın sacından çekip başını ovalama pozunu aidi.
Bir kaynaşmadır gitti. Kimi sevinçle, kimi saklanarak, utançla bağırışıyordu. Büyükler yanıma koşup :
- Hocadanım seni yıkayalım!
- Kurban sanal...
- Çok iyi yıkarız vallah!
- Hiç incitmeden...
- Durun bakalım, diye .küçüklere sordum : Yıkandınız mı ? Hademelere döndüm :
- Niçin küçükleri yıkamadınız'? ,
Beşer tane küçüğü önlerine çağırdım. Sertçe emrettim :
- Yıkayın çocukları bakayım!
Birini oturtup diğerine su dökmesini tenbihledim. Geri kalan küçüklerden birer tanesini yıkamaları için büyüklerin önlerine oturttum, ikiler su döküyorlardı, Böylece ilk ağızdan birler çıkarıldı hamamdan.
- Siz bunları yıkayana kadar ben paltomu çıkarıp geliyorum, diyerek çıktım. Dışarda hamamcılara sordum :
- Bizim çocukların soyunma yeri neresi?
Dört kişilik kerevet gösterdiler. İkisi birer hademenin, biri beş pansiyonun, biri de 46 kişilik yatılınındı. Önlükler üst üste yığılmıştı.
49

- Siz müşteriden ne alıyorsunuz?
Benim yıkanmak istediğimi sanarak, ücreti söylediler.
- Ama sizden almayız hocahanım, dediler.
- Biz de çocuk başına o kadar para veriyoruz. Niçin 46 kişiye bir kişilik soyunma yeri verdiniz? Bakın her yer boş!
- Ee, sizin çocukların çok bir şeyi yok ki, aha sırtlarına giydikleri şu birer çaputu var.
- Siz onlara hakları olan yerleri verirseniz böyle üst üste atmazlar, herkes önlüğünü koyduğu yeri bilir.
Kaşı rastıklı başka bir hamamcı, çıkışırcasına :
- Eee ? Ne dişin, ne istisin yanıya ?
- İsteğim şu : Çocuklarımıza herkes gibi soyunma yeri; her müşteri gibi kurna verirsiniz.
- Oh maşallah!... Gızlar hamamın tüm suyunu bitirîler, her tarafı da îyle pisleîîier ki, aha görmek ilâzım.
- Canınız isterse bacım. Bunları yapmazsanız ben de çocuklarımı öteki hamamlara gönderirim, dedim.
Arkamdan konuştuklarını işitiyordum :
- Anaa, bu nireden çıktı ki başımıza.. İki yıl hiç bir kul gelmedi de...
İçerde küçükler tertemiz yıkanmış, ellerini önlerine kapayıp çıktılar.
Büyüklerin yıkanmasıyla meşgul olurken, bir ara dişardakilere .bakayım dedim. A a!., çocuklar hâlâ çıplak titreşiyor. Hamamcı kadın önlükleri pis bir yere yığmış, birer birer alıp sıraya diziyordu. Çocuklara :
- Ay, hasta olacaksınız. Hamama girin, ortada durup ısının bakayım! diye yine içeri soktum.
İyice ısınınca peştemallarla içeride ısınan küçükleri sarıp önlüklerini bulmak üzere dışarı yolladım. Ben de peşlerinden. Giyinene peştemal verip içeri büyüklere gön-deriyordum. Bu davranışlarımı hamamcılar hayretle takip ediyorlardı.
Yatılılar bitince pansiyonlara:
50

- Çocuklar, siz hademelerle gelirsiniz artık. Ben yatılılarla gidiyorum okula, diyerek çıktım. Çocuklar yolu bildikleri için beni mektebe kadar onlar getirdiler. Yolda öteki hamam günlerindeki bir çok olayı anlatıyorlardı. O gün mütalaa odaları mis gibi sabun kokuyordu.
Ertesi günü hamamdaki durumu Müdür'e anlattım. Bundan sonra her hamam günü kontrola devam etmeyi kararlaştırdık.

Levent Şahverdi Arşivi

AHA BİZİM HOCAHANIM BUDUR
Dağ yollarının karları çözüldükçe yatılı çocukların velileri de birer birer çocuklarını görmek için gelmeye başladılar.
Birinci sınıfın küçüklerinden Hanife deli gibi koşarak yanıma geldi. Cin gibi zeki, atılgan, çalışkan bir çocuk. Yüzünden, sesinden, bütün vücudundan sanki sevinç düşmyordu:
- Hocahanım, kurban ete(1) Hocahanım, babam gelmiştir! Gidek, seni babama gösterem!...
- Aaa! Gözün aydın. Ben de babanızı, annenizi tanımak istiyorum.
Elimi sımsıkı tutmuş, yanımda koşarcasına hopluyor zıplıyor, bir yandan da nefes nefese anlatıyor:
- H.'nın da babası barabar gelmişlerdir.
Antre kapısına yatılılar birikmiş, hepsi bana dönüyor; üzüntülü, gıpta eden, sevinçli yüzler... Aralarından geçerken :
- Sizin de babalarınız gelir yakında evladım, madem ki yollar açılmış, dedim.
Bazısı:
- Töööo, bizimki ile(2) tezden açılmaz.
(') ete : Olayım. Fî ile: Öyle.

- "Hoş geldiniz" diye yanlarına girerken adeta ayağa fırladılar. Elimi uzattım, onlar öpmeye davranınca "es-îsğfurullah" diye çekmeye çalıştım.
Küçük kız yanımda zıplıyor, bana sarılıp tekrar eliyle koluma vurarak dönüp babasına koşuyor,
- Bovimma), diye sarılıyor, aha bizim hocahanım budur;
Babalar uzun boylu, geniş omuzlu, biri kumral, biri esmer, büyük ve sert elli, şalvarlı, çarıklı, dost ifadeli genç kişiler, çocuklarını hoşnut ettiğim için "Huda"dan beni hoşnut etmesini diliyorlardı.
Hatırlarını, yolculuklarını, köydeki anne ve, kardeşlerini sordum. Zil çaldığı için kızlarıyla başbaşa bırakıp çocukları toplayıp derse gittim. Ders sonunda küçük kız, kolları dolu olarak geldi. Bir dizi kayısı çekirdeğini de babası bana hediye bırakmı... Teşekkürle aldım, çocukların iştahlı bakışları önünde saydım, şaşkınlıkları arasında dağıtmaya başladım. Çeşitli itirazlar arasında onları ikna edip bana kalan iki taneyi de ben yedim.

KOKU
Çamaşır günüydü. Pazardı, hava güneşliydi. Bahçede kazanlar üç taş üstüne kurularak yanıyordu. İki büyük leğen vardı. Her leğende bir hademeyle üç büyük kız çamaşır yıkıyor,- diğerleri kazanlara soğuk su, altlarına odun taşıyorlardı.
O gün küçük bir leğene bir parça sıcak su alarak çocuklara eski çoraplarını yıkatıp güneşe, taş üzerlerine serdirdim. Öğleden sonra da bahçenin temiz, rüzgârsız. güneşli bir köşesinde çepeçevre oturtup çoraplarını yamattım. Eski çorapları daha yenilerine yama kesiyor, dikecekleri şekli gösteriyordum. Onlar da dikiyorlardı.
Bir
f1) Bovinıma: Babacığım.

taraftan okul şarkıları ve halk türküleri söylüyor, zaman zaman hikâye anlatarak, köy anılarını tekrarlattırarak zamanı sıkıcılıktan kurtarmaya uğraşıyordum.
O hafta -çok şükür- topukları kapanmış, temiz, yamalı çoraplarla derse başlamıştık.
Arkadaşlar "kokuyorlar" diye yatılı sınıflara hep isteksiz girerlerdi. Gerçekten de korkardı dershaneleri. Bu ciheti araştırınca gördüm ki koku, o partal papuç ve çorapların pisliğinden geliyordu. O pazar artan çorap kırpıntılarıyle papuçların içini de temizlettim kendilerine.
O gece etütte, kendilerini de birer ikişer dışardan odaya, sokarak dershanenin kokmadığın^ gösterdim. Kendilerine bu pazar günkü güze! çalışmaları için teşekkür ettim, takdirlerimi belirttim

PAŞA
Bu gün okula paşa gelecekti: 4; Umum Müfettişi Korgeneral Abdullah Alp doğan.
Elazığ, Tunceli, Bingöl isyan bölgesi emri altındaydı.
O Paşa ki, Büyük Millet Meclisi yetkilerini taşıyordu, o bölgede ipe çekme ve ipe çekilecekleri affetme yetkisi vardı.
Okulda müthiş bir telaş... Müdürehanım erkenden inmiş, koridor temizliklerine kadar nezaret ediyor, bina içinde dört dönüyordu.
Yatılıların temizlik ve değişimini bana emretmişti.
Yatılı çocukların yakalarını değiştiriyor, yırtık önlüklerini biraz daha yenileri ile değiştiriyor, çocukların ense ve kulaklarını temizletiyordum.
Yattlılar korkuyorlar, heyecanlanıyorlardı. Bunu söyledikleri zaman onlara moral veriyordum ama ben de

Levent Şahverdi Arşivi

korkuyordum. Çünkü Paşa hakkında çok havadis dinlemiştim.
- Çocuklar, sizi yoklayarak biz hocaları teftiş ede-

53

çek, size göre bir şey yok. Siz konuşmaz, bilginizi söyleyemezseniz Paşa bize kızar, niçin bunlara öğretmediniz, diye...
- Size ceza verir mi?
- Elbette, siz bilginizi anlatmazsanız bize ceza verir, size değil.
Saat 10'da Paşa iki otomobille geldi. Biri makam arabası, yanında yaveri ve Elazığ ve Tunceli Valileri... O zaman Tunceli Valisi de işlerini Elazığ Müfettişlik binasındaki makamında yürütür, Elazığ'da otururdu. Arka arabada Milli Eğitim Müşaviri ve iki ilin Milli Eğitim Müdürleri bulunuyordu.
Doğruca Müdür odasına girdiler. Hepimiz derslere girdik. Paşa bana o kadar korkunç gelmedi.
Bir müddet sonra beni "Paşa istiyor" diye dersten çağırdılar.
Sınıfıma gürültü etmemelerini tenbihlerken bana,
- Uy Hocahanım, Allah seni koruya... İmtihana girer gibi heyecanlanmıştım. Müdür makamında Paşa oturuyor, Müdür'anım yanında ayakta duruyor, sağlı - sollu kanepelere de yanında gelen kişiler protokola göre sıralanmış, oturuyorlardı, çıt yoktu, gözler bendeydi. Başıma bir ateş çıktı. Üç adım kalana kadar ilerleyip durdum ve eğilerek selâmladım : -
- Hoş geldiniz efendim, bendeniz Türkçe Öğretmeni Sıdıka Avar.
Ayağa kalktı :
- Bendeniz yok, ben var; diyerek elini uzattı, koştum, sıktım.
Tok ve hakim bir sesi vardı. Orta boyluydu. Şişmana yakın, göbeksiz, adeleli bir vücut. Yüzünün sert ifadesine rağmen ela bakışlarında şefkat sezdim, çekme burnu ve kalınca dudaklı ağzını kuvvetli bir çene çerçeveliyordu. Bu fizyonomi bende- merhametli bir baba tesiri bıraktı.
54

Nereli olduğuma ve okuduğum okulları, çalıştığım yerleri sordu. Cevaplarımı dikkatle dinledi.
- İstanbul'u Ankara'yı bırakıp seni buraya mı gönderdiler? diye sordu.
- Kendim istiyerek geldim efendim.
- Dersin bu saatte var mı? Kime?
- Var efendim. Yatılılara.
- Haydi, beni sınıfına götür, diye ayağa kalktı. Elazığ Valisi'ne ve Milli Eğitim Müdürü'ne de
- Siz de gelin diyerek yürüdü. Koridora çıkınca dönüp bana;
- Yol gösterin, dedi.
Ben önde yarı dönük yürüyerek dershaneye getirip kapıyı açtım. Çocuklar asker gibi "rak" diye ayağa fırladılar.
- Merhaba çocuklar!
- Sağol!
Ben de girebildim içeri: Çocuklar dimdik ve ciddi.
- Yatılı üçüncü sınıf efendim,
- Olmadı... Bize tekmil vereceksin!
Şaştım. Tekmil ne demekti, bilmiyordum. Kızlarımın sevgi dolu endişeli bakışları bana döndü.
Paşa onlara baktı, durakladığımı görünce daha mülayim bir sesle :
- Sınıfını söyledikten sonra öğrenci mevcudu, olmayanların sayısı, dersin ismi, konusu... Bizde tekmil böyledir.
Bülbül kesildim hemen :
- Yatılı 3. sınıf, mevcut 13 kişi, namevcudum yok! Dersim Türkçe, konum 23 Nisan!
Paşa gülümsedi, yüzlerinden .sevine okunan kızlarıma,
- Oturun, dedi.
Kitaplar hışırdadı. Bir aralık Paşa okuması düzgün olmayan Fati'ye "Oku" deyince sınıf çalışkanlarından Husniye parmağını kaldırarak,
55

- Efendim, ben okuyayım! diyerek atıldı. Bu Paşa' nın çok hoşuna gitti:
- Hadi bakalım, oku! dedi.
Hüsniye'nin bu coşkun atılışı, Fatî'nin okuma durumu beni suçlu duruma düşürmesin diye yaptığını anlamıştım.
Çocuklar benim 23 Nisan Marşını öğrettiğimi de söylediler. Söyletti onlara :
"Türk çocukları, Türk çocukları
Gözler ileri, başlar yukarı
Yarınki hayat yurt ufukları
Her şey sizindir Türk çocukları."

Levent Şahverdi Arşivi

Paşa :
- Yaa, dedi, her şey sizindir çocuklar, ona göre çalışın!
Dersane boşalır boşaltmaz usulca kapıyı kapadım. Parmağımı dudaklarıma "susss..." diye koyarak sıraların arasına girdim. İki taraflı, dörtlü - beşli kızlarımı kucaklayıp saçlarından öptüm. Onlar da benim elimi, kolumu, omuzumu rastgele öpüyorlardı. Sınıfta sessiz bîr sevinç, elle tutulacak kadar canlıydı.
Biraz sonra Paşa beni gene çağırdı, Önünde yoklama defterleri vardı. Müdüranım'dan çocuklar hakkında bilgi almak istemiş o da verememişti. Çünkü yatılıları tanımıyordu, dersi yoktu onlara.
Önce sınıftaki konuşan çocukları sordu. Defterde gösterdim. Nereli oldukları ve aileleri hakkında bilgi aldı, Öteki 2 ve 1'leri sordu.
Sonunda teşekkür etti:
- Bu çocuklar üstünde ayni ilginin devamını isterim, dedi.
- Emredersiniz Paşam!
Mutfağa indik. Hayret!... Ocak üstünde yalnız iki büyük tencere kaynıyordu. Yani yemekler aynı tencerede pişiyordu. Kapaklarını açtırıp bir kaşık istedi. Kuru fasulyayı, pirinç pilavını tattı. Aşçıya :

- Her gün çocukların yemeklerini dikkatli pişirmelisin dedi, çıktı.
En geride mutfağı dönerken dişlerimi sıkıp başımı salladım bu hilekâr mutfak adamlarına.
Aşçı ağzı kulaklarında, gülüyordu.
*
* *
Paşanın teftişi bitti, Gittiler Müdüranım beni çağırarak hem teşekkür hem tebrik etti:
- Paşanın gözüne iyice girdiniz, dedi.
Bu acaba bir tariz, bir sitem miydi? Anlayamadım,

TATİL
Baktıkça üzülüyordum. Bu kadar yırtık pırtık papuç, yıpranmış önlüklerle çocukları köylerine nasıl gönderecektik? Müdüranıma bunu söylediğim zaman,
- Onlar köylerinde ayakkabı giyerler mi hiç? En zengini çarık giyer. Yalınayak gezerler, dedi.
20 Mayıs'tan itibaren kızları velilerine teslime bağladık. Tatili köylerinde geçireceklerdi.
Veda ederken onlar elimi öpüyor, ben onların yanağını öpüyordum.
- Kendinize iyi bakacaksınız, hasta olmayacaksınız, evinizi, kendinizi temiz tutacaksınız.. Bitlenmeden geleceksiniz ki sacınızı kesmiyelim, emi?
Velilere de,
- Bunlar benim size emanetim. Güzün kızları vaktinde getirin, diye uğurluyordum, köydeki annelere selam gönderiy ordum.
Alışmadıkları bu uğurlamadan veliler memnun, çocuklar sevinçli, sokaktan kayboluncaya kadar kalanlarla beraber el sallıyoruz birbirimize...

ELİF İLE FİNCAN
Elif Erdoğan ikinci sınıftaydı. 13 yaşlarındaydı. İri yeşil gözü, kumral teni, yuvarlacık burnu ile çok değişik güzellikteydi. Teni mat, dudakarı kor gibiydi. Edalı, nazlı, sevdiklerine karşı civelekti, hoşlanmadıklarının yanında buz parçası kesilirdi. Terslenmeye hiç gelmezdi, biraz azarlansa yeşil gözleri hainleşir, kedi gibi parlardı. Aynı köyden Fincan Şahin yanından hiç ayrılmaz, Elife verilen işleri hemen yetişip o yapardı. Fincan esmer, daima şefkatle bakan siyah gözlü, silik bir tipti ama çalışkandı. Elif ona karşı baskıcıydı. Fincan ise sanki onun emireriydi. Fincan ile Elifin bu haline çok üzülüyor, davranışlarını bir türlü anlayamıyordum. Eliften Fincan'a karşı İyi davranmasını ısrarla isterdim. Elif, "Imm, o bizim 'köydendir, bir şey olmaz," der, veya "peki" der ama gene hiç bir şey değişmezdi.
Bir gün Elifin babası dört atla çıkageldi. Ufak - tefek, sarı - mavi gözlü, pos bıyıklı, gayet yukardan 'konuşan kalın bir sesi vardı.
Babasıyla beni tanıştırdı. Babasına müthiş şımarıyor, Fincan ise bir köşede elpence divan duruyordu adeta...
Bavulları Fincan taşırken Elif dışarı fırladı. Atların ikisi çok güzel, Arap - Kürt kırmasıydı. Biri demir kırı, diğeri doru. Demir kırı daha yüksekti. Amcasının atıymış, Elif ikisinin de gözlerini öptü, okşadı, gri ata atladığı gibi batıdaki caddeyi dört nala geçip aynı hızla boş tarlaya girdi. Benim yüreğim ağzıma geldi, babasına,
- Ay düşecek, ne olur!., diye döndüğümde o gayet sakin, gülümseyerek, kızına baktı,
- Korkmayın, onlar birbirine alışık. Bu at yarış atıdır, dedi.
Meğer Elazığ - Tunceli bölgesinin yarış birincisiymiş. Paşa, Tunceli'ye gittiği zaman otomobiliyle yarışan atmış bu.

Levent Şahverdi Arşivi

Elif döndüğünde doru atı göstererek,
- Hadi yarışalım hocahanım, dedi. Babası da
- Hee, olur, diyerek üzengileri kontrola başladı.
- Elifciğim, sen yaman biniciymişsin meğer. Ben seninle yanşamam doğrusu.
- Töööö... ben annemle her zaman yarışırım, kim bu ata binerse o geçer, dedi.
- Neden? diye sordum.
- Bu kimseyi önüne geçirmez ki, diye boynuna vurdu. Bu, okşamaydı at için...
Atlardan birine eşyaları yüklendi. Çocukların yardımıyla Fincan yüklü ata bindi. Elif kır ata, baba doruya bindi. Beni de -köyüne davet etti. Aynı veda töreni ile ayrıldık. Arkalarından mendil saflarken, Elif de atı oynatarak, gösteriler yaparak gitti.
Çok sonra, köylerine gittiğimde Elifin dedesinin büyük bir ağa olduğunu, amca ve babasının 42 köy sahibi önemli birer ağa olduklarını, Fincan'ın babasının da bu ağaya düşen yanaşmalardan olduğunu öğrendim. Bu zavallı kulların doğan bütün çocukları da o ağanın malı sayılırmış.
Elif okula geldiğinde Fincan'ı do ona hizmet etsin diye okula gödermiş ağa.,.

BAHUM, BAHUÇKAM, CANIM!...
Gece hiç uyuyamadım. Bu gece yavrumu karşılayacaktım. Oku4 kapısından şehre ikinci defa çıkıyordum ve trene binip Elazığ vagonlarının Diyarbakır treninden ayrıldığı Yolçatı kavşağına ara trenle gidecektim. Müdürehanım'ın tavsiyesiyle yanıma bir erkek hademe alarak çıktım. Etraf zifiri karanlık, trenin ölü ampullerinin kör ışığında insanlar zor seçiliyor, etraf hiç görünmüyordu. Bir gaz lambasıyla aydınlanan İstasyon'da Müdüre sordum : Tren tehirli imiş.

Burası yüksek bir yer galiba, gece ayaz, yıldızlar pırıl pırıl, ufuk dağ hattı. Hat arkasında bir ağaçlık olmalıydı ki zaman zaman kulağa hışırtısı geliyordu. Kulağım bir tren sesi alabilmek için, anten gibi alabildiğine işliyordu. Gözüm saatteydi. Binadan telgrafın mors tıkırdıları geliyordu. Gölgeler pencereye toplanıyordu. Biraz sonra memur:
- Posta Baskil'e geldi, dedi. Yanımdakine sordum :
-. Baskil uzak mı ? Çenesini uzatıp,
- Yoh, diha sora... Aha şinîcik gelir, gorhma gâri. Baskil'Ie bura arasının bir saatlik yol olduğunu biraz sonra öğrendim.
Kalbim öyle sabırsızca çarpıyordu ki, sanki fırlayıp raylar arasından hoplaya zıplaya trene karşı koşacaktı.
Yine uzun dakikalar... Nihayet trenin tiz düdüğü ta uzaklarda... Lokomotifin homurtusu, ray sesleri, insanlarda kaynaşma... Ta uzak bir köşeden iki kuvvetli ışık, tiz bir düdük. Ben de ince sesimle haykırıyordum :
- Bahûuu!,. Bahûuu!..
Bir vagon penceresinden çırpınma ve,
-Anne!... Anne!...
Tren durasıya kadar geri koştuk.
- Bahum, Bahuckam, canım!...
- Annem, Anneciğim!...
Vagona atladım, .konpartımanda birbirimize sarıldık. bu sarılmak değil, kenetlenmekti, rastgele öpüyor, koklu-yordum yavrumu.. İkimiz de ağlıyorduk. Hademenin bağırtısıyla kendimize geldiğimizde etrafımızdaki hanımların da ağladığını farkettim.
Eşyaları verip indik. Üçümüz de yüklenip Elazığ ara trenine yerleştik. Los trende birbirimize bakıyor, daha yakın olabilmek için birbirimize iyice sokuluyorduk. Sorularımız, anlatmalarımız bîr türlü bitmiyordu.

Şafakta okula geldik. O yo! yorgunluydu. Çünkü tren tutardı. Ben iki gece uykusuz... Ama o kadar mes'uttuk ki saadetten başka bir şey hissetmiyorduk.

İLK ÖNLEMLER
Okuldaki tatil yaşantımız Müdüranım'la yaklaşmamızı, anlaşmamızı sağladı. Yatılılar hakkında epey' dil dökmek lazım geldi, Bu konuda gerçekten iyi niyet gösterdi, bana eğitimde geniş yetki verdi.
Tedbirleri şöylece sıraladım :
1 - Yatılıların sacını kesmeyeceğiz. Temizliğini ben üstüme alıyorum.
2 - Çocukları hademe tahakkümünden kurtaracağız;
3 -Yatılıların okul içi temizliğe yardımında ıslahat yapacağız. Şimdilik öğretmenlerin işine bakanları bırakacağız, çünkü çamaşır yıkama ve ütü usullerini derinlemesine öğreniyorlar. Atölyelerin ve okulun koruyuculuğu ikinci ve üçüncü sınıfların sorumluluğuna verilerek iste de onlara onur sağlanacak.
4 - Aşçı yanına yardımcı öğrenci gönderilmeyecek,

Levent Şahverdi Arşivi

5 - Köfte, kızartılacak börek ve tatlılar yatılı ikinci ve üçüncü sınıfların yemek dersi günlerine rastlatılacak, malzemenin bir kısmı yemek öğretmenlerine verilerek çocuklar tarafından atölyede hazırlanıp pişirilerek öğrenim sağlanacak.
6 - Sebze ayıklamak için öğrenciler etütten alınmıyacak. Bu iş iki saatlik birinci etütte, kadın hademeler tarafından boş zamanlarında yapılacak.
7 - Hademeler, öğrenciler yemekten çıktıktan sonra yemek yiyecek.
8 - Giyimde çocukların ihtiyacı düşünülerek ilâve yapılacak, hamam havlusu işi çözümlenecek.
9 - Hamam sıkı kontrol altına alınacak.
61

10 - Enstitüleri yatılı kardeşlerle kaynaştırma, onların eğitimde yatılı kardeşlerine yardımcı olma çareleri aranacak.
Ders yılı başında hademelerle konuşma yaptım. Takınacağımız tutumu da şöyle açıkladım:
1 - Öğrenciye kötü söz söylenmeyecek, küfür hiç edilmeyecek, hele dayak asla olmayacak. "Kuyruklu kurt","Dağ ayısı" lâflarını duyduğumuzu okulda tutmayacağız.
2 - Koridor ve dershaneleri siz temizleyeceksiniz, yalnız atölye temizliğini yatılılara vereceğiz. Onlara siz karışmayacaksınız. Uygunsuz bir şey olursa bizi haberleyeceksiniz.
3 - Bütün sobaları siz erkek hademeler yakacak, odun - kömürü de siz taşıyacaksınız.
4 - Öğrenciler çamaşıra, sebze ayıklamaya, mutfak işine karıştırılmayacak.
5 - Hamama giden hademeler evvela küçük öğrencileri yıkayacak, en son kendileri yıkanacak.
6 - Akşamları evlerinize giderken nöbetçi öğretmenin kontrolünden geçerek gideceksiniz.
Bunları kabul edenler kalır, beraber çalışırız; kabul etmeyenler kendine is arayıp ay başında gidebilirler.
Epeyce söylendiler, o aybaşı iki hademe işlerini bırakıp gittiler.

İLK MEZUNLAR
1939 - 1940 ders yılında 13 mezun vermiştik. Yatılı, ilk mezun veriyordu. Kızlarımızdan Halime imtihandan sonra Ankara Çocuk Yuvası'na çocuk bakıcısı olarak yerleştirilip gönderildi. O kış, ince yapılı, esmer bir kızımızın köyünde öldüğünü üzülerek haber aldık.

Diğerleri, biri hariç hep evlendiler, hayatlarını imkânlar nisbetinde izledim:
Hafize'nin eşi köy berberi idi; hemen o sene askere gitmişti. Ertesi yıl kızımız da eşinin yanına İstanbul'a gitmişti.
Hüsniye nahiye ilk okulunun 5. sınıfına alındı. Akçadağ Köy Enstitüsü'ne girdi.
1943'de yatılı kızlarımızın Akçadağ'a kabul edilmesi için uğraşmış, oraya hazırlık sınıfı eklenmesini sağlamıştım. Çocuklarımızı oraya gönderdiğimizde Akçadağ'a onlardan önce giren Hüsniye onlara hakikaten ablalık yaptı.
Hüsniye okudu. Bugün 'kaza ilkokullarımızda öğretmendir.
Sultan bir kazada terziyle evli, hem evi ve çocukları ile meşgul oluyor, hem de kocasıyle beraber çalışıyorlar.
Düğün gecesi getirilen Güllü köye dönünce nikâhlısıyla ilk evlenen kızımızdır. 9 çocuğundan 7'si yaşamaktadır.
Kocası ölünce bu nüfusa ve kaynanasına bakabilmek için tarlalara gündeliğe gitmektedir.
İlk mezunlarımızdan Lolantaner'li bir kızımız vardı, kısaca boylu, yumuşak ifadeli, daima gülümser bir çocuktu. Bir ayağının biraz kısa olduğunu belli etmemek için ahenkli bir yürüyüşü vardı.
Köylerine gelen vergi memuruna, günlerce ev ev dolaşarak tercümanlık etmişti. İsi biten vergi memurunu ev sahibi nezaketiyle köyün dışına kadar yolcu etmeye gitmiş, dere boyunda da tecavüzüne uğramıştı adamın, Kızcağız bu yüzkarasıyla köyüne dönmüş, bir hafta sonra da kendini çaya atarak intihar etmişti. İlk kurbanımız...
Yuva kuranlardan Lütfiye okulda derdine, gözyaşına en çok ortak olduğum çocuktu. Teselli için bile ona yaklaşmaya korkuluyordu. Çünkü amcası Elazığ'da ası-'an asiler arasındaydı. Amca kabahatli de olsa çocuğun bunda bir suçu olamazdı kî.
Evlenmişti. Mezuniyetinin üzerinden onbir sene geç-
63

misti. O, bir gün 10 yaşındaki kızını okutayım diye bana getirmişti. Buna ne çok sevinmiştim. Ana kumraldı, çocuk sarışındı ve çok güze! Türkçe konuşuyordu. Şehir çocukları gibi saçı - başı, giyimi düzgündü. Demek k; Ata'nın dediği olmuş, eve Türkçe ile görgü ve bilgi ana ile girmişti.

BİT TEMİZLİĞİ
Okulu, yeni ders yılı için hazırladık. Enstitü'ye kayıt azdı. Akşam Kız Sanat Okulu'na kaydolmak isteyenler çoğu okuma bilmedikleri için geri çevrilmişti. Hepsi de "biçki - dikiş"e girmeyi istiyorlardı. Ne kadar hevesliydiler.
Eylül başında yatılı çocuklardan kimse gelmemişti. Arkadaşlar, "birçokları gelmez, bari işe yaramayanlar

Levent Şahverdi Arşivi

gelmese", diyorlardı. Ama durum hiç de tahmin ettikleri gibi çıkmadı.
Önce eskiler sökün etti. Velileri getiriyordu. Ben de fırsatı kaçırmıyor, hepsiyle tanışıyor, konuşuyordum. Hoş-beşten sonra hemen kızlarının başlarının temizliğini gösteriyor, saçlarının kesilmemesi için yalvanyorlardı, ben de onları tatmin ediyordum.
Son sınıf, bir kişi hariç hep temizdi. H.Ü.'nün başının arka kısmındaki saçları, kulaklarından itibaren enseye kadar sirkeli olduğu için kırpılmış, öndeki saçları arkaya taranarak kapatılmıştı. Sevindim buna, çünkü bit mücadelesinde büyük bir adımdı bu.
İkiye gelenler arasında kirli olanlar vardı. Birinci sınıfa jandarma nezaretinde gelenlerin başları adeta bit yuvasıydı. 'Onların da saçlarını kesmedik. Çiti yapmak suretiyle ilk temizliğini yapıyor, hamama gonderiyordum; üstlerindeki külhana atılıp okul elbiseleri giydiriyordu. Dersten sonra ve cumartesi pazar günleri, kimseler gör
meşin diye bahçenin uzak bir köşesinde büyük yatılılarla beraber saclarındaki sirkeleri çekiyorduk.
Bu davranış hem yatılıları, hem ailelerini bana daha çok yaklaştırdı.
Veliler köye döndüklerinde saçları kesmeyişimi ilk müjde olarak veriyorlarmış.
*" * *
Yatılıya 12 yeni öğrenci gelmişti köyden. Bir çoğu jandarma tarafından getirildi. Birisi ta İresi'nin bir mezreasından katırcılara teslim edilip gönderilmişti. Üstü başı o kadar yırtık pırtıktı kî, şalvarının dizden yukarı kalan paçavralarını önüne toplayarak örtünmeye çabalıyor, her durduğumuz yerde çömelip büzülüyordu.
Bahçeye götürdüm. Kızcağıza eski bir önlük getirmek için ayrılıp döndüğümde baktım ki zil çalmış, büyük yatılılar duvar dibinde çevresini sarmışlar, alay ediyorlar.
Onları ayıpladım ve çıkıştım :
- Haydi bakayım, halkayı bozmadan arkalarınızı dönün de kimse görmeden şu önlüğü giydirelim !
Halkanın içinde yanına çömeldim, önlüğü göstererek üstündeki pırtıları çıkarmak istedim. Elinin tersiyle koluma vurdu, bağıra bağıra ağlamaya başladı. Hiç Türkçe, bilmiyordu, Halkadakiler dilince anlatmaya uğraşıyor, o başını önüne eğmiş ağlamaya devam ediyor, dinlemiyordu. Çare yoktu, paçavralarının üstüne eski önlüğü geçiriverdim. Başını kaldırıp bana bakınca şefkatle gülerek omuzunu "Kızımına..." diye okşadım. Göz yaşlan yanaklarında parlayarak susup gülümsedi ve kendiliğinden kollarını soktu.
Saçları!...
Saçları karşısında ürktüm. Saçları kıvırcıktı. Her telinde sıralanmış binlerce sirke saçlarını adeta kırlaşmış gibi gösteriyordu. Sacları aralayıp bakmaya lüzum yoktu bile. Bitler girip çıkıyor, dolaşıp geziyorlardı. Baş temizliğini bahçede yapmalıydık.
Sacları ensesine kadar keserek düzelttim. Kesikleri başındaki paçavra ile yaktık. Hademe hanımlar,
- Saç yağlanmayınca ne düz, ne çltili tarak işler, diyorlardı. Coctuğu da bitler için kınıyorlardı, susturdum.
Başını zeytinyağıyla yağladık. Büyük leğeni yarısına kadar su ile doldurarak önüne koyduk. Rahatları kaçan bitler şimdiden kendilerini aşağı atıyor, suya düşüyorlardı; seyrek tarakla bile taradıkça dişler bitle doluyordu. Ne büyük, ne besili bitlerdi, simsiyahtılar. Birkaçı da hademenin eline çıkınca "ben yapamam", diye tarağı atıp kalktı ve öğürmeye başladı.
Çaresiz kollarımı sıvadım, kızlar tarağı elimden almak istedilerse de vermedim. Çünkü onların temizliği de bana düşecekti.
Suyun yüzünü kıpırtılı bir siyahlık almıştı. Çocuklar bağırdı:
- Hocahanım, kenardan çıkıyorlar l
Hademeyi çağırıp sorduk, tavsiyesiyle içerden gaz koşturdular, petrolü suya döktük, tutuşturduk. Kötü bir koku çıkarak çıtır çıtır yandı.
Artık usta olmuştuk. Leğene su koyup petrolledik, iki hademe çiti yapılmış taraklarla başı adamakıllı temizlediler. Hemen çamaşırla hamama gönderdik, dönüşte çok değişmişti. Pırıl pırıl, kıvrım kıvrım siyah saçları başını süslüyordu. Yuvarlacık yüzü pespembe olmuş, yanakları kırmızılaşmıştı, fakat başını tutup,
-Serimi, serimi (')., diye inliyordu. Başı ağrıyordu, Nasıl ağrımasın, ordu gibi koca bir sürü çıkmıştı başından. Aspirin verip erken yatırdık.
*
* *
İlk günler gayet somurtkan aksi bir kız olan Beser Kaya, Türkçe anlamadığı için sık sık küserdi. Onun için arkadaşları ismini "Turşu" koydular. 4 yıllık okul hayatında bu ismi taşıdı.
'(') serimi: Başım. 66

İkinci yıl geddiğinde ben okulda olmadığım için bu defa saçları traş edilmişti. Üçüncü ve dördüncü sene tertemiz geldi, temizlikte gittikçe artan bir titizlik göstererek baş temizliğinde bana iyi bir yardımcı oldu. Yıllar geçtikçe güçlendi, boylandı, güzelleşti. Mezun olunca Akçadağ köy Enstitüsü'ne gönderildi. Bir kaç sene devamdan sonra okulu terkedip evlendiğini işittik. Ah babalarının şu başlık derdi...

Levent Şahverdi Arşivi

KÖY KOKUSU

Bir gün öğrencilerle, kırlara doğru açıldık. Ark tümseklerinde biten; suyun öbür tarafında yine başlayan incecik keçi yollarından geçtik. Bazılarımız değirmen sularını atlayamıyor, dizlere kadar batıyordu. Kahkahaların bini bir para... Çok keyifliydik. Düşe kalka yürüyorduk, ama hiç bir şey keyfimizi bozmuyordu. Bir ara köye yaklaştık. Bütün yatılı durmuştu. Topluluğa vardığımda çocuklar bir şey kokluyor, derin derin içlerine çekiyorlardı. Yüzlerinde büyük özlem ifadeleri vardı. Sordum :

- Ne var çocuklar?

- Hocahamm hele kokla... Köy kokuyor, diye gene ohlayarak içlerine çekiyorlardı. Ben kokladım, is ve tezek kokusu! Yüzümü buruşturma maya dikkat ederek,

- Böyle mi kokar köy? diye sordum. Bir çok ağız:

-Hee, valla böyle...

Birisi de bir dana yakalamış, getirdi, Hepsi hayvanın barına üşüştü, kimi gözlerini, kimi Kulağını, başını boynunu öperek hayvanı sevgiye boğdular. İçimden, bu hasretin azametine saygı duydum . Bu etkiyle o bahar 125 kuruşa bîr kuzu alarak çocukların hasretini gidermek için bahçeye saldım.

Ama hepimiz elimize geçeni yedirdiğimiz şımarık Karaoğlan bir gün çatladı, sırt üstü yatıp dört ayağını havaya dikti. Hepimizi mateme boğdu.

HÜKÜMETTEN KIZIMI İSTERİM

Yazın imtihandan sonra bir delikanlı elinde kurşun kalemle eciş bücüş yazılı, buruşuk bir tezkere ile geldi. Tezkere, babasının parmak basması ile imzalanmıştı. Bu kış yıkılan ahırını yapmakta olduğundan kızını yeğenine teslim etmemizi, köye onun getireceğini yazıyordu.

Tezkereyi dosyasına koyup kızı yolcu ettik. 20 gün sonra kızını götürmek için baba çıkageldi.

- Yeğenin, 20 gün önce köye getirmek için aldi, getirmedi mi ?

Adam dövünmeye başladı:

- Niçin verdiniz, kızımı kaçırdı o köpek! diye çırpınmaya başladı.

Getirip tezkeresini gösterdik. Adamcağız laf anlamıyor, kabul etmiyor, "Ben tezkire vermedim", "kızımı hükümetten isterim" diye kıyamet koparıyordu.

Telefonla olayı Paşa'ya anlattım. Paşa bütün jandarma karakollarına emir verdi, kız köy köy aranmaya başlandı. Fakat kızla delikanlı bulunamadı. Sadece Pertek yolunda, tepedeki köyde geceleditklerini öğrenebildik. Kızın öldürülmesinden korkuyordum.

İki ay sonra bir köyde bulundular. Jandarma ile okula getirildi. İş İşten geçmişti. Baba başlık diye direniyordu. Biz ise nikâh derdinde idik. Nikâhları kıyılmak

üzere Hozat Kaymakamlığına gönderildi.

*

* *

Beş yıl sonraydı. Hastahaneden telefon ettiler:

- Müdüranım, mezun bir kızınız sırtından bıçaklanmış, sizi görmek istiyor.

Hastahaneye koştum. Kızı idi, anlattı:

Kocası üstüne ortak getirmek istemiş, Kızı kabul etmemişti. Yurt bilgisi dersinde öğrenmişti, iki karı almak yoktu. Hem nikâhları hükümet nikâhı idi. Hükümet bunların köyünde olanı kendiliğinden öğrenmese bile, "gidip haber veririm" diye direniyordu. Bu kavgalar hep dayaklı oluyordu, kaç sopa üstünde kırılmıştı.

Kocasının alacağı kız. geçen sene bizden mezun olan Reyhan'dı.

Kızı anlatıyordu :

- Baslık verilmediği için babam bana dargın öldü, ama buna başlık da veriyor. 4 yaşında bir kızımız da var. Çabuk iyi oldu. Nekahat devrini okulda geçirirken ben de kocasını çağırttım. Geldi. Yine aynı züppe kıyafet. Aralarını bulmak için iki gün uğraştık. Kız yine vurur diye korkuyordu. Biz adamı kayıt altına alabilmek için, kanunen hiç bir kıymeti olmayan bir senet yaptık. İkisi de bir avukat velinin iştirakiyle yapılan senede inandılar, Karısını dövmeyecekti. Üstüne evlenmeye kanunen hakkı yoktu zaten. Boşayacak olursa karısına bin lira ödeyecekti. Pulladık, hepimiz imzaladık. Zarflayıp mumladık, okul kasasına koyduk. Kendilerini de yolcu ettik.

HIRSIZLIK

Yatılı kızlarım çalıyordu. Günlerce araştırdık bunu. İki şey üstünde hırsızlık oluyordu : Havlu ve yatak çarşafı. Zamanla sebebini bulduk.

Genç hızların sıhhat mendili ihtiyacını hiç düşünmemiştik. Hemen eski çamaşırlardan kesip etrafını makine-leyip hazırladık. Üçüncü sınıflarla diğer sınıflardaki büyükleri toplayıp bir anne gibi konuştum. Çamaşırlarını yıkayıp kuruta bil meleri için, banyoyu da 15 günde bir, aşağıdan sıcak su taşımak suretiyle onlara tahsis et- İllet teşhis edilince tedavi iyi sonuç verdi. Fakat birinci sınıflar bir eşkıya idi. İğne, renkli iplik ve ipekli biçki artıklarından tutun da çukulata yaldızlarına kadar cıncıklı boncuklu her şey onların hazinelerini teşkil ediyordu.

Haydi işe yaramıyanlar ne ise ama, renkli makara ve yüksükler hep yok oluyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

Onlara harçlıklarından renkli yüksükler, cicili, bicili sac tarakları aldık. Beğendirerek dağıttık. Dikişçi arkadaşlara da, renkli biçki artıklarını atölye hanımlarına vermelerini rica ettim.
Yalnız bir şartım vardı: Bunları yalnızca cumartesi öğleden sonra ve pazar günleri kullanacaklardı, istedikleri gibi.
Birinci sınıftaki bazı kızlarımız pazar günleri başlarını renkli fiyonkcuklarla evliya penceresi gibi donattı. Bazıları normal süslendiler.
Buna rağmen hırsızlığın önünü tam alamadık.

ÖĞRENCİ TOPLAMAYA GİDİŞ

Temmuz ayı içinde Müdüranım'la anlaşarak Pasa'-ya gittim. O zaman Tunceli'ye gitmek için izin alınırdı. Kızımla Mazgirt'e gitmek için izin istedim.- Programımı açıkladım:
- Paşam, kızlarımızın jandarma ile toplanması hem çocukları hem aileleri ürkütüyor. İzin verirseniz köylere çocuk toplamaya ben gideyim. Aileler kime teslim ettiklerini, kimin okutacağını görürlerse gönü l teri rahat olmaz mı ?
- Ben de bunu çok düşündüm. Hangi öğretmen ? dedi ve durdu. Dikkatlice bana baktı, sertçe :
- Kelleni koltuğuna aldığının farkında mısın ?
Bir an düşündüm. Soruyu karşı soru ile karşıladım
- Efendim, bu kelle düşerse kızımı okutur musunuz?
Paşanın üzüldüğü yüzünden belliydi. İki elini masanın üstüne koyarak ayağa kalktı, askerce :
- Evet! dedi.
Ben de ayağa f irindim. Söz bitmişti herhalde, askerce selam vererek :
Sağol paşam ! deyip çıktım.
Öğle sonu izin kâğıdım gelmişti.
*
* *
Önce çarşıdan hediyelik incik - boncuk, pusu, çorap, şeker aldık, Müdüranım do yağ getirmemiz için 40 Ura ile bir boş teneke vermişti. Hediyeleri o tenekeye doldurduk.
Bir kaç gün Tunceli'ye gidecek yük kamyonlarında şoför yanında yer bekledik.
Bu zaman zarfında Paşa yaverin: gönderdi. Mazgirt kaymakamına ve Pektek'ten itibaren Jandarma karakollarına geçeceğimiz haber verilmişti.
O zaman Tunceli'yi boydan boya gecen bir şose Elazığ'dan başlar, Murat üstündeki Pertek Köprüsü'nden Tunceli'ye girer, dağları, vadileri dolana dolana kuzeye gider, Karasu üstündeki Muti köprüsü ile Erzincan sınırında biterdi. Kaza yolları sağlı sollu darlaşarak ayrılır, köy yolları daha incelirdi.
Şafakla kamyona gidip şoför yerine yerleştik. O zamanlar şoför mahalli, lüks özel mevki idi. Otomobil yalnız Vali vs Paşa'da, vardı. Hizmet arabaları, kaptı kaçtı biçimindeydi. Vilayette taksi diye bir şey yoktu.
Yük üstüne eşyaların, memur ve ailelerinin, köy zenginlerinin yerleşmesi bir saat kadar sürdü. Etrafta-kilerin selamet dilekleri arasında hareket ettik.
Kuzeye gitmek için yeşil mezreyi dolaşıp dağ kenarından dolana dolana karşı tepeye çıkıyoruz. Yükseldikçe bağlar bahçeler arasında Elazığ örümüze seriliyor,

Virajları döndükçe kâh kaybolup kâh resim gibi renkleniyor.
Tepeyi aşınca tatlı bir meyi! üstünde sağlı sollu köyleri geride bırakarak indik. Çok geçmeden uçurumları, korkuluklu virajları döne döne Hersek Köyü'nün içinden geçip kayalıklar arasından Pertek Köprüsü'ne vardık.
Kayalık dağlar, Geyik Tepesi ile Portuk Kalesi arasında çamurlu çevrintilerle hırçın akan Murat! Tabiatın sertliği içinde uygarlığın iki kaya orasında dantel gibi kurduğu köprü... Öbür kıyıdaki kaya üstünde bir jandarma nöbet kulübesi. Yol başındaki karakol önünde çorduk. Kontrolda sıra bize gelince jandarma,
- Ha, sîzden haberim var, dedi.
Bu gönlüme daha çok ferahlık ve güven verdi.
Pertek, Süpürgeç Dağı eteklerine serilmiş bahçeler diyarı... Süpürgeç Dağı da cömertçe binlerce göze ile yeşile yeşil katıyor. Bir uçtan öteki uca 5 kilometre. Son değirmenden sonra yol, köprü ile Mercimek Dağı'na dayanıyor. Mercimek Dağı yolu 14 kilometre imiş, Tam 157 virajı var. Yıllar boyu burdan yüzlerce geçişimde defalarca saydım bu virajları. Bir yanı dağa dayanan bu yolun diğer yanı hep uçurumdu. Her yi! sayısız kazalar olurdu. Kamyonlar uçar, arabalar uçar, yüklü atlar, katırlar, eşekler, sürülerden koyunlar bu uçurumlara yem olurdu. En son bir de grayder uçmuştu. Dağın başında bir cankurtaran karakolu ve önünde kalaslar üzerine oturtulmuş kocaman bir çanı vardı. Dağ yolunun bitimi ile Paşavenk düzü başlar ve ufku, Mazgirt'in kayalık dağlarının keskinliği çizer. Hafif meyille inen bu plato kışın bir canavar olurmuş. Tipi birden bastırır, insan, hayvan hepsini boğarmış.
Böyle zamanlarda çan çalınır, yolculara yolu bulmaya yardım edermiş bu karakol. Kurt sürülen burada yol kesermiş, ilk yıllarda kocaman köpekler de bulundurulurmuş.

Levent Şahverdi Arşivi

Buraya vardîğımızda H. Ağa'yı bizi bekler bulduk.
72

Avar, Mazgirt Dağlarında.
Konuşa konuşa şosede yer yer açılan yarıklardan geçerek bir inişe geldik ki aşağısında büyük yeşil bir su akıyor. Yeşiller arasında kıvrılan yol bir demir köprü ile tepeden tepeye, karşıya geçiyor. Bu, Tunceli'nin mübarek Munzur suyu imiş,' Erkek gocuklarının ismi Munzur konur, Munzur başına yemin edilir, Munzur canı için rica olunurmuş. Öyle mübarek, öyle kutlu...
Karşı kıyıdaki Lazvan köyünden vurduk Mazgirt dağlarına, kazanın bulunduğu tepenin altından karşımızdaki yeşil dimdik bir tepeye tırmanıyorduk, H. Ağa anlatıyordu :
- Aha bu dağa Geyik Dağı denir. Günküm orada geyikler vardır. Aha şu altındaki koğuk, içindeki mağaranın kapısıdır. Hetem kışın' kar yağanda aha heppi buraya sığınırlar geyikler.
- İyi kî vurmuyorlar avcılar.
- Eee, bacıma diyem, zamanı gelende vururlar da yabanlar. Baba ile anaçları vurmirler, döl versin deyi. Çok tikat ediler, gençleri vursunlar deyi.
Geyik Dağı'nın yanından yaman bir yokuş var, tırmanıyoruz.
73
İlerliyoruz. Akşam da çökmeye başladı. Uzun bir iniş, beyaz çakıllı, iri kayalı, aceleci, gürültücü bir derede bitiyor.
Bu kıyıdaki köyü göstererek,
- Aha bu Karayazı, diha karşı yamaçtaki de bizim Keştün'dür.
Birden sevindik ikimiz de. "Bir incecik tütün tüter bacadan" mısrasını hatırladım. Köy ağaçlığından fırlayan bir sürü çocuk bize doğru koştu. En başta kızımız Arzu. Baba iftiharla gülüyordu.
Köye girince her kapıda bacılar kendi dillerince "hoş-geldin" diyorlar, biz de teşekkürle cevaplıyorduk.
Avluda atlardan indik. Bacaklarım uyuşmuştu, bir adım bile atamadım.
Arzu'nun annesi:
- Hoş gelmiş ki, seri serimi, seri cavimi {'}, diye bizi kucakladı, Dizlerimizi oğdular, kolumuzu tutarak yavaş yavaş içeri alıp yatak üstüne kilim örtülmüş sedirde ocak yanına oturttular, Bütün köy bacıları hoş geldiniz diye geliyor. İki elimizle tokalaşıp selamlaşıyorduk. Sonra duvar kenarına çömeliyorlardı.
Bazıları biraz Türkçe biliyordu ama konuşacak kadar değil. Arzu'nun aracılığıyla biraz sohbet ettik. Kızların saçlarını kesmeyip temizlediğim, onlara iyi baktığım için.teşekkür ediyorlar, yaşlılar dua ediyorlardı:
- Hodite razı bi, berhudar bi (a). Sonra birer ikişer veda edip çekildiler.
Kızımız Arzu elinde hiç kullanılmamış bir havlu ve sabunla, ablası sıcak su dolu bir bakır ibrik ve leğenle önümüze diz çöktüler, direnişlere rağmen orada yıkanmayı kabul etmedik. Bahçeye çıktık, zor yürüyorduk. Elimizi yüzümüzü yıkayıp dönünce sedir önünde sofra bezi
(') Seri serimi seri cavimi ; Başım, gözüm üstüne gelmişsiniz P) Hodite razı bi, berhudar bi : Allah senden razı olsun, berhudar ol.
74
üstüne tahta ayağa yerleştirilmiş kalaylı bir sini üstünde yemeği bulduk. Kalaylı kâsede çorba mis gibi tütüyordu, sini çevresinde nemlendirilmiş katlı tandır ekmekleri, üç tahta kaşık...
Ben kalabalık ev halkıyle beraber yemeyi istedim. Çocuklar her zaman ayrı yerlermiş. Onları yedirip yatırmışlar bile. Anne ile abla da bize hizmet edecek. Zorumuzla anneyi de oturttuk. Aynı kaptan yemekleri kaşıkladık. Tereyağla pişirilip üzerine doğulmuş ceviz dökülen leziz kayısı tatlısını çok beğendik. Bizim beğenmemize ev sahipleri çok seviniyorlardı.
O gece deliksiz uyuduk. Kalktığımızda yürümeye hazırdık. Çocukları sordum :
Kızımız arzu,
- Töööö, dedi, onlar karanlıkta dürümlerini kapınca dışarı fırlarlar.
Yürüdük, Bahçe içindeki evler, ağaçlar arasında kaybolmuştu, bazı bahçelerden bir derecik akıyordu. Pınar suyuymuş.
Evler kerpiçten. Tabanı, duvarı, tavanı çamur sıvalı, damlar düz, toprak; hepsine kavaktan yapılma birer merdiven dayalı, hepsinin üstünde odun saplı yuvarlak bir taş : Lov taşı. Yağmurda karda dam toprağını sıkıştırmak için silindir işi görüyormuş.
Damlar çok işe yarıyor. Meyve, pestil, buğday, bulgur kurutma yapılıyor. Yaz boyu yatak odalarr, damlar. "Yazın sıcağı, küçük pencereli odalarda insanı bunaltır. Püfür püfür dam üstleri, böceksiz, sineksiz pek rahat otur" diyorlardı.
Güneş mi ?
Köyde kimsenin üstüne güneş doğmaz ki. Herkes bahçesini sulamakta, hayvanını otlağa sürmekte, tarlasında; yolcu yolunda. İnsanlar dağda, ormanda ot, odun kesmektedir. Kadınlar dağda, bayırda tarlada; kızlar evde ocak başında tarla ve harmandakilere ekmek, yemek hazırlanmaktadır. 8 yaşından itibaren çocukların vazifesi,
75

Levent Şahverdi Arşivi

tarlaya yemek taşımaktır. Küçükler ayaklanmaya başladıklarında ya kuş kovalarlar veya kuzu, gidik ('), buzağı peşindedirler.
Hasan Ağa, yedeğinde iki at getiren yanaşma ile haber salmış,
- Gayri misafirleri göndersin, köye vardıklarında neye beni habarlamadı, demiş.
O gün kuşlukta dürümlerimizi çantamızla yanaşmanın katır terkisine yerleştirdiler. Ev sahibi atların kolanını kontrol etti. Biz bindikten sonra da üzengilerini bize göre ayarladı. Dönüşte yine kalma vaadi ve selamet dilekleriyle uğurlandık.
Dil bilmediğimiz halde köylü bacılarla çok seviştik. Erkekler az çok Türkçe biliyorlardı.
Yokuştu yolumuz. Yapılmış bir yo! değildi, geline geçile toprağı yatmış, yol olmuştu burası.
Genç rehberimize sorduk :
- Uzak mı İbimahmut?
Diliyle bir ses çıkarıp çenesini uzatıyor:
- Çık... Diha şu tepenin ardi,
O tarafta birbirinden yüksek bir kaç tepe ard arda yükseliyordu.
İlk tepe, tarlah bir düzlükte bitti. Tarlalarda kadınlı erkekli insanlar çalışıyordu. Tarlalar arasından geçerken,
- Hoş gelmişin Hatun, diye sesleniyorlardı. Kimisi basındaki pırtıyı çıkarıp selamlıyordu.
Bu, bütün plato boyu devam ettikçe şaşkınlığımız arttı.
Birisi,
- Hep yolun gözlirik, ne olmuş tezden gelinirsen ? Cevapladıktan sonra yoldaşımıza sordum :
- Nerden biliyorlar bizim geleceğimizi ?
- Töööl... diye o da bana şaştı. Diha tüm buralar
('J gidik : Keçi yavrusu, 76
Hasan Ağa'nın, te bu dağlar, taşlar hepsi Ağa'nın. Hasan Er Ağa buraların begi, dedi.
- Öyleyse geldik, diyorum.
- Ne dirsen Hatun, daha aha şu tepeleri dolaniriz. Ağanın kırk köyü vardır. Dağları, ormanları, dereleri, pınarları var, sürüleri kaç tene bilmirik.
- Yeşil, sivri bir tepe eteğinde yol arkadaşımız durdu :
- Aha burada buz kimin göze vardır. Burada kuşluk yiyek, dedi.
Yeşiller içinde üç göze, yan yana fıkır fıkır, kaynayarak elmaslanıyor; üç gözeden taşan derecikler biraz aşağıda birleşip yuvarlanıyor, daha büyüğe karışıyor. Ellerimiz zor dayandı suyun soğuğuna. Genç ekledi:
- Aha bu tepe fırdolayı böyle göze. Bu gelen su da hepi.onların suyu, diye tepenin eteğini çevreleyen bir metre genişliğindeki dereyi gösterdi.
Bizim yemek çıkınımızı önümüze koydu. Hayvanların yemlerini çıkardı, boyunlarına sarılı yularları çözdü, onları dere boyu yemyeşil çimenlere saldı.
Yemek bitince yine yola koyulduk. İnişler indik, dereceler geçtik, yokuşlar çıkıp köylerden dolandık, ahbablıklar yaptık; tarlalar, köyler boyu. Çoğu yerde soruyorlardı :
Ağa'nın konuklarısız ?
İ:ki tepe arası bir genişlikle ta uzaktan iki atlı geliyordu, genç heyecanlandı:
- Aha, dedi, karşı geliler!
İkisi de dört nala kalktılar, biri elini kolunu salli; ver, belli ki binici kızımız Elif bir şeyler bağırıyor ama anlayamıyoruz.
Elif yaklaştıkça,
- Nerde kaldınız, merak ettik hep, diyordu.
Biraz sonra birleştik. Elif o güze! atının başını çevirip bana yanaştı, elimi öptü. Annesiyle tanıştırdı beni. Bahu'nun yanına gidince de sarılıştılar,
77
dibi beyaz taşla örtülüydü. Onun gerisinde ninenin çiçek bahçesi..,
Konak iki katlı, çeşme cephesi dört od'a. Vadiye bakan cephede önü tahta parmaklıklı, damlı, çok geniş bir balkon, iki yanında birer oda...
Alt kat ahır, tavla, anbar, kiler, hizmetkâr odaları, bir de ocaklı misafirhane.
Konak ikiye ayrılmış, iki kardeş birlikte oturuyor. Her ikisinin de hem çeşmeye, hem vadiye bakan odaları var. Çeşme tarafında ayrıca parmaklıksız, damlı bir balkon var ki orası hüküm yeriymiş. Ağabeyin ve Hatun'un köylerinde bir kavga filan çıktımı, köy ihtiyarları buraya toplanıyor, Ağa ve Hatun aralarını buluyor, uzlaştırıyorlarmış. Biz oradayken ihtiyar bir kadın şikâyete gelmişti: Oğlu şehre göçmek istiyor, anası da bırakmıyormuş. Anasını dövüp sandığı kırarken komşuları yetişip kurtarmışlar.
Şikâyetçi ihtiyarı oturttular, köye at gönderip oğlanı çağırdılar. Dillerince darıldılar, söylendiler, ayıpladılar, nasihat edip anasının elini öptürdüler, ortak işlemek için bir tarla daha verdiler. Ağa'nın elini öperken o da başını, Hatun'un elini öpünce o da onun omuzunu öptü.
*
* *

Levent Şahverdi Arşivi

O gece damda yatacaktık. Karyola yüksekliğinde üç yatak yığılmıştı geniş damın ortasına. Altlarına kilimler serilmişti. Üç yatağın yanına da elbiselerimizi koymak için iskemleler konmuştu.
Bir de gümüş gibi parlayan sini içinde bir güğüm ayranla üç bardak, tepsinin ortasında elma, armut,..
Yataklarımızın çarşafı ipek, pike ve yorganların yüzü atlas ve ham ipek dokuması, yastık yüzleri patiska idi.
Yattık,
Gök kubbe masmavi, ay toparlacık, sanki dağ başın-3a daha küçük ama çok parlak. Yıldızlar ışıl ışıl, sanki yere yaklaşmışlar gibi. Etraf mavi bir ışıkla nurlu, o siyah kayalık bile parlıyor. Biz bu güzelliğe hayran, şaşarken Elif,
79
- Hele şu yana bakın, Düzgün Dede nasıl parlıyor! Gerçekten ne kadar parlaktı.
- Onun tepesi kayalık mı ?
- Evet ama o mübarektir. Her taraftan görünür. Ay olsun olmasın, hep parlar ki gece yolda olanlara yol göstersin diye.
Kuşlar ötüşüyor; bülbülleri orada dinlemek lazım. Böcekler cırlıyor, kurbağalar vaklıyor, dere şırıldıyor. Ne kalabalık bir gece bu!... Etraf şarkıcılarla, görünmeyen bir koro heyetiyle dolu. Ah. bunları Beethoven duymalıydı.
Uzun süre uyuyamadık. Nihayet yorgunluk göz kapaklarımızı indirmiş olacak.
*
* *
Kahvaltıdan sonra Elif, atlarla köy güzelliklerini gezdirdi. Öğleyin yemeğe döndüğümüzde bizi önce buram buram tüten bir kızarmış et kokusu karşıladı. Bir kuzu kesilmiş, kızarıyordu. Sopaya geçen kuzucağızı bir gene kız çeviriyor, ara sıra çanaktaki yoğurdu sopaya sardığı bezle sürüyordu.
Menü, gayet nefis bulgur iç pilavı, ayran, kuzu kızartması. Sevip aksadığımız kuzuya da üzülüyorduk.
- Onu sizin için besledik, yaylaya göndermedik, diyorlardı.
Çeşme başında bütün meydana, hatta konak damının bir kısmına bile kol kanat geren kocaman bir dut ağacı vardı. O gün sofrada dut kurusu tozundan yapılmış güzel bir tatlı yedik. Bu ağacın meyvalanndanmış.
Yemekten sonra çeşme başında semaverden çaylarımızı içtik. O koca semaver akşama kadar kaynadı. Büyükler, gelen misafirler içip durdular.
Akşamüstü elinden tutuğu küçük kızıyla bir bacı geldi. Kızımız Eliften çocuğun yüzündeki sulu yaraya ilaç istiyordu.
Elif telaşlandı. Ninesine,
- Pamuk alın dedim, almadılar ki, dedi.
Bir teneke kutu içinde bir merhem getirdi. Ninesi
kuzu derisi altındaki yağla, bahardaki kır çiçeklerinden yaparmış. Yaralara iyi gelirmiş. Yarayı silmek için bir bez getirdi. Elini tuttum :
- Bak, semaverde kaynar su var. Bir kaba bezi koy, kaynar suda bir parça kaynatalım. Mikrobu ölür, yarayı öyle silelim, diye çocuğun yanına çömeldim. Kadıncağız eliyle beni itti:
- Elif Hanım bilir, sen ne bilen ki!
Ev halkı hep gülüyordu. Bacı ilâve etti:
- Karışmasın ya.. Nene dilince,
- Elif ne biliyorsa ondan öğrendi. O Elif'in hocasıdır, dedi.
Kadın elini ağzına koydu :

DONSUZ GELİN
Fincan Şahin o yıl mezun olmuş, teyzesinin oğluyla evlenmişti. Murat Köyü'ne gelin gitmişti. Okulda Elifin peşinde gölge gibi dolaşmış* onun yardımcısı, olmuştu. Ertesi gün Fincan'ın evine gidecektik; ama bizi Elif götürmeyecekti. İlk çocuğunu alıp anne, baba ve ağalarının elini öpmeye gelmeden onların gitmesi âdet değilmiş. Kardeşler gidip gelebilir; haber, hediye götürürlermiş. Bizi de yarın Fincan'ın kardeşi götürecekti. Elif öğleye dönmemizde israr ediyor, annesi:
- Öğleye kadar ancak giderler, hayvanları yavaş sürüyorlar, diyordu. Öyle de oldu.
Oraya ancak öğleye yakın varabildik. Fincan'a haber verilmemişti. Yeni gelin evden çıkmazdı ki.
Evin önüne geldiğimizde gürültümüzü duyan Fincan çitten uzanıp bizi tanıyınca çılgınlar gibi sevindi, dışarı koştu. Dizimi öpüyor, elimi öpüyor, gözlerinden yaşlar dökülüyordu.
81

- Uy ben sana kurban olmuşum, sen benim evime mi gelmişsin?.... Allahım sana kurban, ayaklarınızın bastığı toprağa kurban olam, diye rastgele, ne söylediğini kendi de bilmeden benden Bahu'ya, Bahu'dan bana koşup sarılıyordu. Bu coşkun heyecan içinde atlardan indik. Çitlerle çovrili temiz avlusundan içeri girdik. Evi kerpiçten yapılmıştı, bir kattı.
İçersi her ev gibi tabandan tavana kadar çamur sıvalıydı. Tavan, kavaklar üstüne ince yapraklı dallar konarak

Levent Şahverdi Arşivi

örtülmüş, onun üstüne çamur sıvanmıştı.
Kapıdan girince upuzun bir tek oda. Kapı duvarıyla sağ ve karşıki duvar taş ve kerpiçti, sağ duvarda iki tane camlı, çerçeveli, bir kanatlı pencere vardı. Sol duvar ince söğüt dallarından örülmüş, üstü çamurla sıvanmış, duvarın ortalık yerine bir ocak yapılmıştı. Ocak dibi geniş taşlardı. Küller ortaya toplanmıştı, içinde ateş ışıltısı vardı ama etrafı tertemizdi.
Köy evlerinde ateşi söndürmezler, ocak lazım olduğu zaman kuru cali çırpı ile uyandırıp meşe odunu koyarlar. Çünkü köyde kibrit denilen medeniyet alevciği yoktur.
Kapının sağ keseciğinde bir yer.. Orası kendi elceğlziyle yaptığı karyola.. Ay ne güzel şey.
Fincan mahcup, anlatıyordu :
- N'apam hocahanım, kayın biraderlerime söğüt ve meşe dalı kestirdim. Meşe dallarının kuvvetlilerinden ikisini yere çakıp etrafını taşla perçinledim, sonra üstüne toprağı doğdum. Bunların tam karşısında duvarı deldim. Öteki dalların birer ucunu çatala yerleştirdim,, diğer ucunu duvardaki deliğe soktum, taslarla çevresini sıkıştırıp sıvadım, İki ayağı yerden iki ayağı duvardan destek alan yere paralel çerçeve hazır olunca aralarını söğüt dallarıyla örerek somyasını tamamladım.
Karyoladan biraz daha yüksekti ama yatağı yerden kalkmıştı ya...
Fincan örülü duvarını göstererek,
82
- Bunu da ben yaptım, ahırı ayırdım, ocağı eşim yaptı, diyordu.
Bu çalışma, hayatımda beni duygulandıran olayların büyük anılan içinde hep yaşamaktadır.
Odanın karşı köşesinde bir çul geriliydi. Duvara, meşeden yontulmuş odun çivilerle asılmıştı. Gerisine baktım. Kabını, çanağını odun raflarla yere muntazam sıralamıştı. Evi temiz, fakir sofrası temiz, kendisi tertemizdi.
Fincan kıyafetini değiştirmişti. Elbisesi dizden aşağı geniş etekli, şalvarı diz kapağı üstünde, ayağında yün çoraplar, başında uçları arkada bağlanmış puşisi vardı.
Teyzesi olan kaynanası giyimde ona serbesti vermişti ama köylüden yana üzgündü. Köylü hanımlar ona "Donsuz gelin" diyorlar, kızlarını, gelinlerini onunla konuşturmuyorlardı. Bunlara karşı koruyucu kaynanası, tesellicisi de eşiydi. Hoş, kendisi de ev işinden baş olamıyordu ama gene de gücüne gidiyordu.
*
* *
uç günlük misafirlik çoktu bile. Ağa'nın genç adamıyla şafakta yola düzüldük. Ana - kız bizi yarı yola kadar uğurladılar. Ancak ikindi sonu Sorpiyan'a varabildik. Bütün acelemiz o gün geçecek yük kamyonuna yetişmekti, geçmişti. Karakola gittik. Tunceli Jandarma Kumandanı'nın İki kızı bizde okuyordu : Ondan cesaretlenerek telefon edip sorduk. Kalan'da hiç bir makina yokmuş.
Kumandan onbaşıya, rahatımızı temin için emir verdi.
Artık gün dönmüştü. Delikanlı sordu :
- Hatun bekleyem ? Yohsam gidem ?
- Simden sonra köye yetişebilir misin ?
Tooo... Ben hemi hayvana atladım, ahşam ye-ererim. Katın yedeğine bağladı, yuları eline alıp kır ata atladı.
83
Ardında gittikçe ufalan toz bulutu arkasında koca düzlükte kaybolmasını seyrettik. Jandarmanın biri sordu:
- O kır, Hasan Ağa'nın değil mi ?
- Evet.
- Kürdoğlu da yaman biniyor ha... Biraz sonra köye varır... Ekledi:
- Size köyde bir yatacak yer ararız birazdan,
Köy caddenin öbür tarafında, aşağıda, inişe doğru yayılmıştı. Alaca karanlıkta çantamız elimizde jandarma ile gittik. Kapı kapı dolaştık. Kimse bizi misafir etmek istemedi. Hiçbirinin ağası evde yoktu (!) Erkeği olmayan evlere zorla girilmemesi için jandarmaya emir verilmişti. Jandarma küfür ediyor, bazı kapıları, tekrar çalıyordu, Ben,
- Israr etmeyin, biz karakol bahçesindeki dut ağacının altında yatarız, dîye yalvarıyordum. Jandarmanın zor kullanarak bizi eve kabul ettirmesini, Tunceli'ye ilk çıkışımda her hangi bir olay çıkmasını istemiyordum.
- Ablacığım geceleri çok soğuk olur, dayanamazsınız.
- Paltolarımız var arkadaş..
Jandarma karakoluna döndük, öğleden kalan dürümlerimizi yedik, çantalarımızı yastık yapıp paltolarımızı giydik, jandarmanın verdiği iki battaniyeye sarılıp yattık dut ağacının dibine.
Gece ötüşlü, cıvıltılı, şırltılı ama karanlıktı. Çocuğum uyuyor, ben her çıtırdıyı ürkerek dinliyordum. Ya kurt gelirse ?
Sabah donmuş bir halde kalktık. Güneş çıkmıştı ama bir türlü ısıtmıyordu ki bizi.
Kulaklarımız havada, makine sesi avcılığında..
Öğleye doğru çok acıkmış bir halde köye indik,
Elimde gümüş liraları göstererek -köyde kâğıt paraya kıymet vermezlerdi- ekmek, yumurta veya yoğurt süt rica ediyorduk, kapılar yüzümüze kapanıyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

84
Bahçe sulayana parayı uzatıp salatalık istiyorduk, eliyle "git" işareti yaparak ters ters bir şeyler söylüyordu. Köyün ta ucunda birkaç kadın birşeyler yapıyordu. Yaklaştıkça misler gibi ekmek kokusu gelmeye başladı. Ümitle yanlarına gittik. Çünkü öyle işittim ki ekmek yapılırken kim üstüne giderse ona yarım yufka verirler, nefsi kalmasın diye.
İki kişi yufka açıyor, bir kişi eline bezler sarmış, çiğ yufkaları alıyor, tandır kenarına yapıştırıyor, kabarıp düşenleri çıkarıp yanında dağ gibi yığılmış pişmişlerin üstüne atıyordu. Daha yoldayken düşmanca bakışlar üstümüze dikildi. Ben çekimser bir ifade ile elimdeki lirayı gösterip bir ekmek istedim.
Ters ters,
- Ni' Nl' ('}!... diye bir şeyler bağrışıp söylediler. Öğrendiğim iki üç kelimeye işaretimi de ekleyip anlatmaya uğraşıyordum. Bir yandan parayı gösteriyor, bir yandan yalvarır gibi,
- Yek nan yek lira (1)!...
Ayni sertlikle bağırıp çağırıyorlardı. Nezaketle selam verip döndüm.
Karnım aç, yüreğim açılı, kafamda bir karar:
- Bu köyden bir çok öğrenci almalıyım ...
* *
ikindi üzeri ta uzaklardan bir makine sesi ge-ldi. Ümitlenerek çantalarımızı alıp çeşme Önüne indik. Ses yaklaştıkça netleşti, ümidimiz de yüzümüzde taşlaştı. Çünkü makine Elazığ'dan Kalan'a gidiyordu.
Kamyon gelip durdu. Tepesine kadar yük, üstünde bir sürü insan, şoför yeri dolu, kapıda da muavin asılı. Hepsi dökülürcesine inip çeşmeye koştular.
Şoförle konuştum. Şişman, orta yaşlı bir adam. Kalan'a gidiyormuş. Yarın dönecekmiş, yoo bu gün müm-
T nî*: Hayır, olmas:! Tek nan yek lira.: Bir ekmeğe bir lira.
85
kün olmazmış dönmek. Yük teslim edecek, yarın da yük ve yolcu alacakmış. Dokuz - dokuz buçukta oradan hareket edebilirse öğleye doğru gelip bizi alırmış, şoför yerini de söz veremezmiş. Belki dişli bir memur çıkarsa onu almasa olmazmış...
Kahroldum. Bir gece daha ayazda, bir gün daha aç... Yarabbi, ne yapacağım, keşke çocuk olmasaydı yanımda ! Burnumdan gelecekti bu güzelim gezinti. Kamyon gitti.
Kalan'a kumandana telefon edip oralardan gelen kamyon var mı sorayım diye jandarmaya rica ettim. Çünkü "belki Pülümür'den gelen olur", diyorlardı.
Telefon beni ümitlendirdi adamakıllı, çünkü kumandan şoförün eşkalini öğrenince :
- Ben onu bu gün geri döndürürüm, siz merak etmeyin. Burada yükü teslime yardım ettirir, sahibini hemen haberlerim. Yeni yükü de bulur, hazırlattırırım. Tellâl çıkarır müşteriyi de temin ederim, dedi. Bin bir teşekkür ettim.
Jandarmaların hiç aklı yatmıyordu bu işe. Kendi karakol çavuşları da oradaydı, makine bulamıyordu gelmek için. Kulaklarımız birer anten, saatler birer asır. Biz yol kenarında hazır, bekliyoruz. Gün kızarırken makine sesi duyduk. Meğer ne güzel medeniyet sesiymiş şu makine sesi.
Ayni şoför durunca :
- Yahu siz kimsiniz, böyle bütün hükümet ayaklandı ? Evim Elazığ'da olmasa vallaha da dönmez bulana da dönmezdim !
Bütün yolcular bizi inceden inceye süzüp fısıldaşıyorlardı. Yolculardan biri,
- E gari, uzun etme. Senîn iğirmi dört saaîta yapacağını kumandan şıpıtanak yaptırdı. Hadi elini tez tut ki Mercimek Dağı'nı gün ışığında inek.
86
Şükür yoldayız. Mercimek Dağı'na alaca karanlıkta girdik. Saat gecenin ikisinde Pertek çarşısına vardık. Her yer kapalı, karanlık. Şoför "ben uyumadan gidemem" dedi. Bir gece kahvesini açtırdı. Erkekler de indiler. Ben bir kepenk arasından ışık görüp yaklaşırken sesler de duydum. Aralığından baktım. Ay yarabbi, bir fırındı. Hızlı hızlı vurdum. Bir ekmek istedim. "Bir kadın" diye şaşkınlıkları geçince :
- "Daha yeni fırını uyarıyok. Şimdi hamurkârlar somunu yapıp fırına atalar, aha siz hareket etmeden kavuştururuk", dediler.
Elim boş, şoför yerine döndüm, oturduğum yerde uyumuşum.
*
* *
Önüme nar gibi kızarmış, dumanı ve kokusu tüten bir ekmek uzattılar. Yakaladığım gibi bir yansını koparıp ağzıma götürürken kızım kolumu dürttü:
- Anne ne yapıyorsun ? Uyandım, üzüntüyle,
- Bahuçka, hiç olmazsa ekmeği ağzıma atana kadar dürtmeseydin...
Yarım saat sonra gelen sıcak ekmeği hemen yuttuk. Üstüne de ikişer sıcacık çay. Oh!... Rahatladık. İyi hava karanlıktı da bu halimizi görmedik, yoksa bu açgözlü yiyiş tarzımızı hep utanarak anacaktık.

Levent Şahverdi Arşivi

GEYİK'LE HAYRİYE

Ağustos sonu Müdür'anım yıllık izinini bekliyordu Eylül başında Müfettişlikken telefon ettiler. Kurşuna dizilenlerin yasak bölge dağlarına kaçan çocuklarından sekizi yakalanmış , yaşları küçük olanlar Çocuk Esirgeme Kurumu'na verilmiş, ikisinin yaşlan büyükmüş, şimdi bize gönderiyorlarmış. Bakımları okulca idare edilecekmiş .Ambar açılana kadar iaşeleri için Müfettişlik

87

10 Lira gönderiyormuş. Bu kızlar "şerefsiz asilersin çocukları olduğu için okutulmayacaklar, okul işlerinde kullanacaklarmış.

İki kız geldi.

Biri iri yarı, ismi Geyik. Ne hain bakışlı ! Sacları karmakarışık. 7 ay dağda, tarağı nerde bulacaklar ki. Sırtında etekleri dizlerine, kolları pazularına kadar parçalanmış, deseni belirsiz bir basma elbisenin sırtı çürüyüp parçalanmış, sağ küreğe yapışık, göğüs kısmının yırtmaçları göbeklerine kadar yırtılmış. Bellerinde birer urgan bağlı.

Küçük de aynı. Yanlız elbisenin sırtı sağlam. Yüzlerindeki deri insan derisine benziyor, diğer yerlerindeki deriler sanki kahverengileşmiş birer ağaç kabuğu. Tırnaklar kırık, ağız kenarları yara. Küçük o kadar zayıf ki, iskeletine yapışık kabuk gibi bir deri. Yüzü ihtiyarlar gibi buruşuk. 14 yaşında var mıydı acaba ?

İçeri almak istiyoruz girmiyorlar. Birer dilim peynirli ekmek uzattık. Büyük arkasını döndü, almadı. Küçük elimden kaptığı gibi koynuna .soktu, geri geri kaçıp bir bize baktı, bir dilimden koca bir lokma ısırıp yine koynuna soktu.

Büyüğün yanına sokuldum, ekmeği uzattım. Elinin tersiyle öyle bir vurdu ki elimdeki ekmek fırladı, ileriye düştü. Küçük hemen ekmeğin üstüne atıldı. Kaptığı gibi koynuna soktu.

İkimiz de fevkalade üzülerek ekmek peynir getirttik. Önce küçüğe verdik. O, duvar dibine çömelip hem yiyor, hem bizi gözetliyordu. Büyüğe içi peynir dolu çeyrek ekmekle "Kızımına..." ('} diye yanaşıp sırtını okşadım boş elimle. Yine itti elimi ama ilki gibi şiddetli değil. Elimdeki ekmeği yine uzattım. Bir kere yüzüme baktı. Ben gülerek ve başımı sallıyarak teşvik ettim. Ters ve sertçe elimden aldı. Arkası bize dönük, çömelip yemeye başladı.

('} kızımına : Kızım.

Müthiş kokuyorlardı. Arkada kazanla sıcak su hazırlanmıştı. Hayriye'yi okşayarak içeri aldım. Hademeler onu mutfak taşlığında yıkarken ben eski çamaşır ve önlük çıkarmaya gittim. Dönüşte hademeler:

- Temizlenmiyor derisi, ne yapılım, diyorlardı.

Elbise fırçası ile temizlediler ama gene temiz insan derisi gibi olmamıştı çildi.

" Geyik'i bir türlü içeri alamamışlardı. Müdür'anım başa çıkamayınca iki erkek hademeye zorla almaları için emir vermişti. Koskoca iki erkek başa çıkarıyordu kızla. Aman yarabbi, ne kuvvet, ne direnme!... Bu sırada sırtı kanamaya başladı "..... Onlar tutarken baktım, sağ kürek kemiği üstünde büyük bir yara, sırtındaki elbiselerle karışıp kalınlaşmış bir kabuk. Kabuk aralarında da küçük beyaz kurtlar.

Müdür'anım'la ikimiz de ağlamaya başladık.

Hayriye'nin başı ağrıyordu. Ateşi yükselmişti. İlaç vererek yatırdık. Üstünü iyice örttük.

Gece yansı yoklamaya gittim, yatağında yoktu. Yüreğim oynadı, kaçtı sandım. Battaniye de yatakta değildi, ucu karyolanın altından görünüyordu. Çekmek istedim, ağırdı, gelmiyordu. Eğilip baktım : Karyolanın altında battaniyeye sarılıp yattığı yerden ışıl ışıl bakıyordu. Karyolanın üstüne ,bir türlü yatıramadım. Oturdum yanma, somyada beraber yaylandıkça koluma sımsıkı yapışıyordu. Nihayet yatağı yere çekip indirdiği gibi içine girip yattı. Anladım ki somyanın yaylanmasından korkmuştu.

Buna ben de razı oldum. Taş üstünde uyumasın da -yerdeki yatakta uyusun hiç olmazsa.

Bir kaç gece yatağın altı, üstü devam etti. Nihayet üstte yatmaya alıştı.

ilk öğle yemeğinde masaya oturttuk. İskemleye, dizini altına kıvırıp oturdu. Ekmeğini yerken yemeği önüne koyduk. Çatalı itip eliyle yemeye davranırken elini tut-

89

tum, önüne kaşığı sürdüm. Acele acele yemeye başladı, arada bir de bize bakıyordu. Boş tabağı önünden alıp ikinci tabak makarnayı koyunca şaşırdı. Bize bakarak adeta korka korka kaşığını daldırdı, etrafındakiler! gülümser, olumlu ifadeli görünce onu da yutarcasına yedi. Ağzını koluna silip kalktı. elini sabunla yıkamasını öğrettik. Bir salkım da üzüm verdik. Alışkanlıkla koynuna sokmak istedi. Önlüğün önü kapalı olduğu için yapamadı. "Olmaz, ye" dîye işaret ettik. Hıckırıyordu. O kadar çok, hem de acele yemişti kî, üzümü zor bitirdi. Ama öyle ağzını şapırdatarak yedi ki. Sonra da tıpkı bir köpek yavrusu gibi yalanarak elimize bakmaya başladı. Elimi birbirine sürtüp "bitti", işareti yaptım.

Müdür'anım :

- Öğrenelim de verirlerse bu kızı ben alayım Muavin Hanım, diyordu.

İstanbul'a izne yollanırken Paşa'ya vedaya gittiğimde istemiş, Paşa da muvafakat etmişti. Bana emanet ederek aitti.

Levent Şahverdi Arşivi

FETHİ ATALAY
O yaz tatilinde okulun kitaplarını küçük bir odaya koyup kütüphane haline getirdik kızımla. Müdürün verdiği camlı dolaba sığdı hepsi. O kadar azdı kitaplar.Okulu ziyarete gelenlerden kütüphanemize kitap hediye etmelerini istemeye karar verdim.
O yıl içinde Elazığ mebusu Fethi Atalay bey geldi. Kendisi Enstitümüzün açılışından büyük bir haz duymaktaydı. Ben de bütün eksiklerimizi, bilhassa bütün okulu duman ve koku ile dolduran mutfağımızın acıklı halini gösterip ocak ihtiyacımız için Bakanlık'ta aracılık yapmasın;, başka bina noksanları İçin yardımcı olmasını rica ettim. En son kütüphaneye götürüp fakir kitaplığımıza vardım diledim.
90
Sonradan Müdür bana kızdı isteklerim için.
- Her şey, her gelene söylenmez. Bakanlık kızar sonra., diyordu.
Ama ben aynı kanaatte değildim. Derdini söylemeyen derman bulamazdı ki. Noksanları arkasından, istediği için mektupla da bildirdim.
- İstediğiniz kitap listesini Orakçıoğlu Kitapevi'ne gönderiniz, dedi.
Kitapevine Okul kitaplığı için elzem gördüğüm kitapların listesini yaparak gönderdim :
Halit Ziya'dan : Mavi ve Siyah.
Ömer Seyfettin külliyatı.
H. Edip'ten : Vurun Kahbeye. Ateşten Gömlek, Harap Mabetler.
Y. Kadri'den: Erenlerin Bağından, Kiralık Konak. Hü'küm gecesi. Yaban.
R. Nuri'den : Çalıkuşu, Acımak, Kızılcık Dalları, Bir Kadın Düşmanı.
Tercümelerden: Tom Babanın Kulübesi, Robenson, Kırbaçlı Medeniyet, Unutulmuş Köy.
Çoğu geldi kitapların, olmayanlar da Ankara'ya sipariş edilmişti. Kitapların bir çoğu ciltliydi.

K l Ş
O kış bizim okul için çok çetin geçti. Okulun suyunu 150 metre ötedeki Vali Konağı çeşmesinden iki aydan fazla biz taşıdık. Pansiyonlar da dahil, sabahlan çeşmeden su almak lazımdı. Pansiyonların paltoları vardı. Yalılıların sırtına iki kat yapılmış çözme çarşafları veriyor, omuzlarını örtüp boğazlarından iğneliyordum. İki erkek hademenin erkenden musluk altına koydukları büyük kazandan kovayı daldırıp su alıyorlar, koşarak getirir, yolda dinlenmek için kovasını yere koyanlar dibini yıkayıp tekrar koşuyor, herkes 3 kova su taşıyordu.
91
Pansiyonlar içme suyunu, yatılı üçler mutfak suyunu, ikiler temizlik suyunu, birler de okul temizliği sularını taşıyor; en sonunda, kulplarına meşe odunu geçirilmiş kazanı hademeler getirirken çocuklar havlulanylo gidip yıkanıyorlardı. Gün ortası su biterse erkek hademeler taşıyorlardı. Hele çamaşır günleri... Üsten çıkan çamaşırları bit korkusundan hemen kaynatıyorduk. Baş biti için de eczacı ile okul doktoru bir zehirli su hazırlamışlardı. Onu sadece çocukların başına süreceğime şerefim üzerine söz vermiştim. Aksi takdirde imzasız vermeyeceklerdi. Çünkü gözlere gelirse kör edebiliyormuş. Çocukları 7 gruba ayırıp banyo odasında her gece bir grubun saçını ıslatıp başını sıkıca bağlayarak yatırıyordum. Hademeleri de ben ilaçlıyordum erkekli, kadınlı. Bizim için çok meşakkatli geçen bu kışta okulumuzda şükür hiç bir tifüs vak'ası olmadı.

1940 . 1941 DERS YILI
Bu ders yılı başında, okula gelmesi şüpheli olanlar da gelmişti.. Eski yatılılarla hasretle kavuştuk; sevindik. Yeni gelecek yatılı birleri okula alıştırmak için üçüncü sınıfı teşkilatlandırdım. Her üçüncü sınıf çocuğu abla olacaktı yeni gelenlere. Yeni kardeşlerin sabah temizliği ve giyimiyle ilgilenecek, yatağını düzeltmesini kontrol edecek, eşyasını kendi dolabında saklayarak sabah indireceği 'kitap, kalem ve iş malzemesini hazırlayacaktı. Hangi "kardeş" düzgün değilse onun "abla"sının temizlik notu kırılacaktı Onları nezaket kurallarına da alıştıracaklardı. Bu ödevleri görünüşte onlar hazırlamış oldular. Yazdık, altını da imzaladık.
Bu yardım yatılı kızlarımızı idarecilerle beraber çalışmaya ve kendilerini idare etmeye çalıştırdı, onları aşağılık duygusundan birhayli kurtardı.
O sene başında üçüncü sınıftan .küçük Elif babasıyla gelmişti. Geçen sene boy atan, cılız. çubuk gibi zayıf bir çocuktu.
Karşılamak için antreye gittiğimde uzun etekleri kırmalı soluk bir köy elbisesi içinde buldum, daha sıska, daha sarıydı. Üstelik karnı da şişti.
- Hoş geldin, diye çocuğu öptüm. Ne oldun böyle, hastalandın mı ?
Kızcağız başını önüne eğdi, babası telaşla atıldı:
- He hocca hanım, harman zamanı çok hasta oh muş...
- Sıtma mı tuttu ? çocuğun karnı da şişmiş sıtmadan, vah yavrum!
Antre kapısında duran hademe Vahide Hanım,
- Hocadanım, seni istediler telefondan.
Hemen müdür odasına telefona koşarken arkamdan gelen Vahide Hanım kolumdan tuttu :
- Hocahanım, ben kızın halını beğenmedim. Sen beni diyne, bu kızı ebe doktoruna yolla.

Levent Şahverdi Arşivi

Ağzım açık kaldı.
- Ayol çocuk o daha!.,
- Eeee, köy halı bu.. Belli olmaz.
Dışarı çıktığımda dikkat ettim; karın gerçekten büyüktü. Hastahaneye tezkere yazıp yanına bir de hademe kattık. Baba da yanında.
- Sıtma için gönderilir mi ki hiç doktora, diye karşı koymasına rağmen onu da yolladık.
Dönüşlerinde baba antreye bağırarak girdi:
- Kızımı burada berbat ettiniz! Davacıyım! diye bağırıyor okuldaki bütün erkekleri suçluyordu.
Halbuki biz kızı 25 Mayıs'ta teslim etmişiz. Şimdi l Eylül. Doktor raporu ise iki aylık hamile olduğunu ya-Bunu bir türlü babaya dinletemiyoruz.
Doktora telefonla durumu anlattım. Araba gönderip gelmesini rica ettim. Bir ebe hanımı çağırıp tesbit ettirdik.
Doktor gelince çıkıştı babaya :
- Neden hastahanede bu gürültüyü koparmadın da burada kabarıyorsun ?
Zaten biz de, ebe ve Vahide Hanım'la beraber tatlı tatlı kızı sorguya çekiyorduk. Kız sonunda:
- Bizim çobanın yanında oturdum ama iki gözüm kör ola bîr şey etmedik, dedi.
Doktor Bey'le adama da anlattık. Kızı aldığı tarihten bu güne kadar zamanı parmaklarımızla hesapladık 4 ay geçmişti aradan. Hele doktorun karşısında sesini kesivermişti zaten.
Kızı yanına getirdiğimizde dövmeye kalktı. Engel olduk. Doktor Bey,
- Kıza küçük bir hata gelirse hükümet seni hapseder. Bak bu kadar kisi şahidiz biz. Köyünde de okulu karalarsan hemen işitiriz, halin yaman olur, dedi.
Bu açıklamaya rağmen Erindek'ten uzun zaman öğrenci alamadık.

BİLİM ADAMLARI ELAZIĞ'DA
Bir telaş, bir kıyamet, Elazığ kaynıyor. Gençler, ihtiyarlar, bacılar bile bu heyecanla hareketli. Memurlar hele okullar...
Eylül başı üniversite haftası... Elazığ için ne büyük şeref! Hocaların hocaları gelecek buraya... Işıklı kafalara nur verenler gelecek. 9 medrese, 13 kervansaraylı eski alim Harput'un evlatlarına, asrın aydın profesörleri günün bilimlerini getirecek. Biz de aç kafalarımızı doyuracağız.
Her evde, her toplulukta konu bu. Herkes kendince bu nurlu misafirleri ağırlama konusunda aynı heyecanla telaşlı.
En büyük bahtiyarlık bize düşüyor. Bizde yatacak, bizde yiyecekler. Konferanslar için Halkevi salonunu hazırladık.
Okul bir taraftan badana oluyor. Bahçemizde, o yıkık evin yanındaki, senelerce kül ve çöpten yığılmış tepecik Belediye tarafından kaldırılıyor, musluklarımız, tuvaletler, ihraç boruları, elden geçiriliyor. Hiç birimiz izinli gitmiyoruz, gidenlerimiz de Ağustos sonunda döneceklerini vaat ediyorlar.
Okul tertemiz. Üst kat atölye ve küçük odalardı, hepsi yatakhane haline kondu. En büyük atölye bile iki kişilik, küçükfer birer kişilik olarak hazırlandı. Alt kattaki müdür, muavin ve öğretmen odaları da ziyaret odaları olarak hazırlandı.
Bütün okulların eli, yüzü, sözü düzgün hademeleri emrimize verildi. Onlara muaşeret kuralları öğretiyoruz.
Ben yemeklerle ve yatak odalarının temizliği ile meşgul olacağım. Öğretmenlerimiz Nazmiye Yabancı ile Fatma Gönen, bana yardım ediyorlar, ayrıca ütü ve kola işleriyle ilgileniyorlar. Müdür'anım son sınıftan iyi ütü yapan çocukları vazifelendirdi, onlara nezaret edece'kler.
Sivrisineklerin en azgın olduğu zaman. Sıtma Savaş :îçin havuzları, durgun suları ve lağımları ilaçlıyor.
Bütün halk iştirak ediyor bu çalışmaya. Göte'nin dediği gibi herkes evinin önünü temizlemekle yetinmiyor, civarını da derleyip topluyor.
Hey Allahım, o günlerde ne güzel, ne hareketli diyar-elazığ...
Çevre kaza ve illerdeki aydınlar o haftayı şehrimizde için telaşta. Diğer okullar da bu iş İçin hazır-durumda zaten.
Depo ve yemek atölyesindeki bütün takımlar sefer-O zaman malzemece çok fakir olan okulumuza Hal-

kevi'nin takımları, örtüleri de ilave ediliyor. Hele sevgili bacılardan teklifler çok içten :
- Hoca'nım, ben hangi gün dersem o gün içli köfte yapam gönderem. Siz onu beceremezsiniz.
- Ben kaynanamla paklava yapam, bilisin benim kaynanam paklava yapmada Elazığ'da ünlüdür ha... Sizin postalara benzemez.
- Biz su böreği yapak gönderek mi?
- Fatiş Hanım çiğ köfteyi iyle yuğurur ki, hele bi göresin!...
Nihayet geldiler. Karşılama ta Malatya'dan başladı.
Rektör Cemil Busen eşiyle Halkevi'nde kalacaktı. Diğer profesörler bizde. Her oda filitlenmiş, kapatılmıştı.
Fahrettin Kerim'le Sıddık Sami Onar birer kişilik oda istediler.
Hıfzı Veldet'le Ziyaettin Fındıkoğlu, Dr. Sedat Tavafla Dr. Fahri Arel birlikte kalmak üzere odalarını seçtiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Profesörlerden Ali Nihat Tarlan, Sabri Esat Siyavuşgil, Şevket Salih Soysal, Naşit Erez de diğer odalara yerleştiler.
İlk yemeği Vilayet verdi. Hünerli bacılardan gelen börek ve baklavalar hakikaten nefisti.
Sedat Tavat Bey beni istemiş, gittim. Odasına girdiğimde elinde filît tulumbası, duvardaki bir sivrisinekle uğraşır buldum.
Önce sinekler hakkında sorular sordu. Sonra sürahideki su hakkında bilgi istedi. Hepimiz musluklardan içiyorduk ama onlara Vali Çesmesi'nden doldurtup getirtmiştik. Çeşmeye geliş yolunu biz de bilmiyorduk.
Suyu 10 dakika fokur fokur kaynattıktan sonra göndermemi rica etti. Bir yandan gözleriyle duvarları araştırırken, bir yandan da Fahri Bey'e
- Yarın suları tetkik edelim, diyordu.
Ertesi gün cibinlik armaya koyulduk. Piyasada tülbent cibinlikler vardı. Her yatağa birer cibinlik koyduk. F. Kerim Bey'e kalmamıştı. Benim yamalı, sarı cibin
96
iiği koyduk. Bu bütün hafta sofrada şaka konusu oldu,
Sedat Bey mikrop korkusundan, salata ve meyve yemiyordu. Meyveleri ya kaynar suya batırıyor veya komposto olarak yiyordu. Sular hep kaynatılıyordu.
Diğer misafirlerimiz norrnal hareket ediyorlardı. Mönülerini akşam, yemeklerinde kendileri seçiyorlardı.
Sofra başı sohbetleri fevkalade renkli ve pırıltılı idi. Ali Nihat Tarlan bir sofrada Hafız'dan, Hayyam'dan söz açar, anlatırdı. Sofrada Doğu'nun yıldızlan parlardı.
Başka sefer Sabri Esat Siyavuşgil, tercüme ettiği Sirano de Berjerak'tan parçalar okurdu; önümüzde Batı'nın tiyatro sahneleri aydınlanırdı.
Zaman zaman fıkralar, Elazığ'da karşılaştıkları garip olaylar sohbeti renklendirirdi. Böyle bilginlerin sohbetleri de baha biçilmeyecek kadar değerli ve çekici oluyordu.
Guruptan sadece coğrafyacı Profesör Besim Darkot eksikti. O, hafta sonunda gelecekti. Genel konferanslar programlanmış, basılarak halka ve civar vilayetlerle kazalara da gönderilmişti.
Üniversite profesörleri bir hafta kaldılar şehrinizde. Bu kısa zamanda okulumuz, hastahaneler, Halkevi dolup tastı. Doktor beyler bütün hastalara rahmet gibi şifa saçtı. hukukçu profesörler kör düğümleri çözdü.
Edebiyatçılar harput'un şair evlatlarını yeni ufuklara kanatlandırdı. Diğer ilim adamları çevremizi aydınlattı.
Nihayet bu bir avuç nurlu insanı uğurlama zamanı geldi. Gelişleri ne kadar sevinç yarattıysa gidişeri de o "terece boynumuzu büktü. Hatıralarının akisleri hâlâ Harput tepelerinde. Murat vadilerinde yankılanır mı acaba?..
*
* *
Spiker, Fahrettin Kerim Gökay'ın konuşacağını söyledi Hepimiz radyo başında kümelendik. "Okulumuza mut-teşekkür edecek" diye düşünüyorduk.
Dinledikçe bu buluşa şaşıp kaldık.
ad verilmemekle birlikte konu bendim. Bu tip insanların alabileceği hastalıklardan korunabilmeleri için hayatlarına verecekleri düzenden bahsediyordu.
Yarabbi ne buluştu bu, ne süprizdi?
Ali Nihat Tarlan İstanbui'dan kütüphanemize ve şahsıma eserlerinden gönderdi. Hıfzı Veldet Bey'e kızımdan ayrı oluşum pek dokunmuştu.
Şu kıt'ayı hediye ettiler :
Arkadaş olmuş kızıyla içli Sıdıka Avar Eylesen tasvir hayatın koca bir roman gider. İnce vücuduyla ince ruhunu birleştirip Bîlmesen birden sanırsın bir küçük ceylan gider.
Hıfzı VELDET
Üç ay sonra bir teşekkür ve yeni yıl tebrikini aldım,
benim için büyük değer taşıyan bu kıt'a ile mektubunu en kıymetli anı olarak hâla muhafaza ederim. Hayat dalgaları arasında bunaldıkça düşünürüm: Bu büyük kıymetler bu akışa karşı koyamazsa... ben kim oluyorum? Sabırla karşılamak, dalgaların altına düşmemeye çalışarak doğru olduğuna inandığın yolda yürümek lazım.

HÜKÜMET KASASI
Bilmern kaç sene sonraydı. Bir gün Hasan G. Ağa okula geldi. Kapıyı sıkı sıkı kapayıp :
- Önce diyeceklerimi diyeyim. Sonra kahve, çay ısmarla, dedi.
- Hayrola kardeş?..
- Hayırdır, hayır inşallah. Bacım, benim 40 altınım var. Evde saklamak olmaz, korkarım. Ee, dost var, düşman var. Burası hükümetin mektebi, sana da güvenim var evvel Allah. Yaşadım yaşadım, yazın gelir alırım. Öldümse çocuklarıma verirsin,..
Ben de almaya korktum ama kimbllir ne sıkıntıdaydı bu dostum.
Boynunu bükmüş, cevabımı bekliyordu :
- Ağacım, altınları alıp saklayım; ama ben de insanım. Ya ölürsem? Sana bir senet yapayım, iki şahit de imzalasın. Sonra bir kutuya koyup onu da torbaya koyar, ağzını kırmızı mumla kapatır, senin mühürünü basarız.

Levent Şahverdi Arşivi

Öylece kasaya koyarız, dedim.
Bunları dinlerken yüzü parlamıştı ama kasaya pek emniyet etmiyordu.
- Odanda sakla, diyordu.
Kâtip odasındaki kasanın emniyetini gösterdik. Pansiyon paralarını filan gösterdik. Her gün benim kontrolüm altında olduğunu anlattık. İnandı.
Söylediğimiz şekilde paketledik. Senedi de hazırladık, hepimiz imzaladık. Kendisine de tembih ettik: Altınları almaya kendisi gelecekti. Başkasına asla teslim etmeyecektik. Şayet ölürse annesine, o da ölürse iki kızı ile hanımına teslim edilecekti. Sevindi, çok rahatladı, gitti.
O rahatladı ama Kâtip Bey'Ie benim rahatım kaçtı. En ufak gürültüye aşağı koşar oldum. Sabah-Akşam, İkimiz de torbayı iyice tetkik eder olduk. Yazın sahibine teslim edene kadar bayağı huzurumuz .kaçtı.
*
* *
Rus tehlikesi belirmişti. Bir gün bu aziz dostum geldi, diyordu ki
-Bacım, harp başlarsa sakın seherde kalmayasın, seherleri vurur bir bir. Köyleri vurup nidecekler ki. Tezden bizim köye gelesin.
Bu teklif beni çok duygulandırdı.
- Ağacığım, ben bir kişi değilim ki. Yüz kişiden fazlayım. Çocuklarımı bırakamam ki.
- Bacım bacım, yüz kişi de olsan gel, iki yüz de olsan gel. O geyik mağarasına hepi köyler gireriz. Çok büyük orası. Günde bir avuç buğday bulduk, yüze böler yeriz.
arpa bulsak arpayı böleriz. Yetmezse biz yomezük. Hay Allahım, bu teklif ne feragat, ne vefa, ne büyük taşıyordu yarabbl İnsan bu insanlara kendini nasıI adadamazdı.?

YENİ DERS YILI
Bu yıl yatılı gruba 21 kayıt var. Hepsi de güzel, zeki ve normal, çocuk yaşlarında. 14'ten yukarı öğrenci yok. Çoğu bitsiz. Hep köy kıyafetli ama temiz.
Bir gün sonra babalarına üstlerinden çıkan eski elbiseleri teslim ettim. İçlerinden" ikisinin elbisesi yırtık pırtık olduğu için almaya bile gelmediler.
Eskiler yeni gelen kardeşlere çok güzel önderlik ediyorlardı. Bilhassa lisan öğrenmede. Türkçe sorulmayan soruları cevaplandırmıyor, sorunun Türkçesini öğretip Türkçe cevaplıyorlardı.
Bana bile aynı usulü uyguluyor, Kürtçe bir kelimenin manasını sorduğumda ve tercüman lazım olduğunda "Ben Kürtçe bilmiyorum" deyip işin içinden sıyrılıyorlardı. Hepsi de bu lisanı bildiği için utanıyor gibiydiler. Oysa 4. Umum Müfettişlik, "Kürt" kelimesinin hakaret olarak kullanılmasını yasaklamıştı.
Okulumuza yemek öğretmenlerinden başka öğretmenler de tayin edilmişti.. Hepsi de gencecik güzel kızlardı. Biçki-dikiş, moda, çiçek, nakış, çocuk bakımı hocalarının hepsi de yeni mezundular. Matematik ve Türkçe için de birer öğretmen verilmişti. Bu sene bir de askerlik hocamız vardı, esas vazifesi askerlik şubesi başkanlığı idi.

TOKAT BİR BAĞ İÇİNDE
10. ayın son günleriydi. Yeni bir tayin beni alt üst etti.
Tokat Enstitüsü Müdürlüğü'ne tayin edilmiştim. Kuruluşu gecikmiş Kız Enstitüsü'nü kuracak, öğretime başlatacaktım.
Müdür'anım çok üzüldü. Çünkü benim gibi kendini okula, bilhassa yatılı gruba adamış bir muavin bulamayacaktı. Bunu açıkça söylüyordu. Çaresiz, eşyamı sardım. Yatılılarımın gözyaşıyla derlenip toplandım. Okuldan, arkadaş ve çocuklarımdan ağlaşarak, koparak ayrıldım.
Turhal'da beni Hacı İspir Bey karşıladı, eşyamı da naklettirdi. Tokat'ın sayılı zenginlerindenmiş.
O akşam geç vakit konak yavrusu evine misafir oldum. Hanım ve kızlarıyla tanıştım. Hacı Bey ava gitmişti, "bu av yeni gelen Müdür şansına" demişti.
Hacı Bey bir keklikle döndü. Meğer av arkadaşları onu, bana hoşgeIdin demek için vermişler.
Enstitümüz terkedilmiş bir ermeni eviymis, çok büyükmüş. Şimdilik büyük sofalara duvar çekilerek sınıf haline getirilmiş. Diğer öğretmenler gelmiş, herbiri bir eşraf evinde misafirmiş. t.
Ertesi gün gittim ki daha badana olacak, cam çerçeve takılacak; kapılar, merdivenler, taban tahtaları tamir edilecek. Cami abdesthanesine benzeyen kocaman kubur delikleri, havuzdan akan su yoluna açılan tuvaletleri tamir edilecekti.
Milli Eğitim Müdürü'yle Vali'ye gittik. Vali İzzettin Cağpûr. hareketli, şen şakrak, yakışıklı, aydınlık yüzlü bir zattı. "Soyadı da çok iddialı" diye düşündüm.
Söz okulun tamirine gelince rica ettim:
- Ameleyi gece çakıştırıp yevmiyesini verme işini ve îteri amele başlığını bizzat yapacağım, dedim.
Katıkalar atarak,
- Olur, dedi.

Levent Şahverdi Arşivi

mektepte bir kadın hademe İle kalıyor, geceleri de ile beraber çalışıyordum, saat 10'dan sonra da hanımı ile kontrola geliyordu. Gündüzleri ev ev talebe kaydediyor, kayıt işinden boş kaldıkça ar-okulun perde ve masa örtülerini dikiyorduk. Elazığ'daki çocuklarımdan yağmur gibi mektup yağı-bayramda yüzlerce tebrik aldım. Tabii öğretmen arkadaşlarım da eski talebelerinden alıyorlardı. Bayramım ikinci günü postacı çantasını hep boşalttı:
101
- Müdüre Hanım, bu bir çanta dolusu mektup hep sizin okula. dedi.
Kendi mektuplarımızı, tebriklerimizi ayırdık. Başkalarını iade ettik. Sonra şehirdeki tevatür büyüdükçe büyüdü.
- Bir postacı sade Enstitünün mektuplarını taşıyor-muş, sahi mi ? diyorlardı. Ne yazık ki o zamanki mektupları muhafaza etmemişim.
Yalnız "yatılı üç" lerden aldığım üç mani elimde kalmış:
Yılan yollar yamandır Ayrılık pek girandır
Yad ellerse yabandır Yatılı size kurbandır
Yitirdim Avarımı Şenlenip gülmemişe
Yarenliğim amandır. Avar anam hayrandır.
Gurbet rengi karadan içim gülmez yaradan Avar sana. amanat Hey sevgili yaradan.
AÇILIŞ, BAYRAM
Her atölyeyi veya sınıfı kurduğumuzda ne kadar seviniyorduk. Vali Bey geceleri kontrola geldiğinde hepimiz Çok seviniyorduk. İzzettin Bey de eşiyle bu sevincimize iştirak ediyorlardı.
Nihayet on dokuzuncu gün okulun açışını yaptık, Arkadaşlarla ortak eserimiz olan elli kişilik pasta ve bisküvili çayla misafirlerimizi ağırladık. Bütün tabak bardak ihtiyacımızı Halkevi verdi.
Ve öğretime başladık.
Bu kadar az zamanda derse başladığımız için hem İnönü'den, hem de Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'-den tebrik telgrafları aldık. Bunlar şevkimizi kat kabartırdı.
Hepimiz okulda kalıyorduk. Öğrenciler de öyle çalışkan ve hevesli idi ki, kış olduğu halde geceleri de okulda toplanıp iş yapıyorduk. O sene sergimizi Halkevî'nde yaptık, Çok zengin bir sergi olmuştu, akşamları kursa gelen hanımlar çok iş çıkarmışlardı.
19 Mayıs geliyordu. Liseden gelen jimnastik hocası bizimle pek ilgili değildi. Bu işte havesli modacı arkadaşla çocuklarımızı çalıştırmaya başladık. Elazığ'da çok beğenilen piramitlerin kolaylarını hazırladık. Bu, halka gösteri sürprizimiz olacaktı. Çocuklarımız da bunu bir okul sırrı gibi herkesten saklamışlardı.
Hareketlerden sonra Enstitü süprizi olarak önce T. K. E. (Tokat Kız Enstitüsü) amblemini çizdik. Bu şekil çocukların üstünde de vardı zaten. Sonra hareketleri yaptık. Çok beğenildik. Bütün büyükler tebrik ettiler bizi. Çünkü Tokat için yepyeni bir hareketti bu. Dönüşte yo! boyu alkışlandık.
BAKANLIKTA
Haziran başında Elazığ Kız Enstitüsü Müdürlüğü'ne tayin emrimi aldım. Eski müdürümüz ne olmuştu acaba? "Belki yeni eşiyle İstanbul'a filan tayin edilmiştir" diye düşündüm.
Tokat'tan ayrılırım hazin oldu. Diyebilirim ki bütün Tokat geçirmeye gelmişti.
Elazıg'daki isimin büyüklüğü beni oraya çekiyordu, seviniyordum. Bir taraftan da ağlıyordum. Her ayrılış biraz ölüm değil miydi? Ben de o acıyı duyuyordum işte, Önce Ankara'ya uğrayıp yetkililerin direktiflerini ol-de oradaki çeşitli yoklukları dile getirmek istiyordum.
Nurettin Boyman'a gittim. İçeri girer girmez Elazığ'ın durumunu önce o çizdi:
Yatılı çocuklar yalınayak, başı kabak, bit içinde, l.. Okul perişan. Müdür yeni evlenmiş, okulun
103
durumunu anlatmaya gelmedi bile. Rapor aldı oturdu. Genç arkadaşlar daha zabtu rabta girmemiş.
Paşa, Vali, sizin çalışmalarınızı beğeniyorlar. Aferin! Tokat'ta da iyi sonuç aldın. Göreyim seni, esas vazifen burası. Tokat'ta denedik sizi, burada misyonerliğini görmeliyiz. Bir Türk misyoneri. Bu konu üstünde sessiz sedasız çalışmazsak oradaki vatandaşlarımızı gücendirirsiniz. Sizin işiniz güçleşir...
Çalışmalarınızda beni mahcup etmeyeceğinize inanıyorum...
Çalışma hayatımda bu emirlerine samimiyetle bağlı kaldım ve ömrümü, gençliğimin bütün heyecanını bu ideale serdim.
Küçük isteklerimi Sayın Mükerrem Aker'e söylememi, büyük isteklerimi de burada sıralamamı istedi.
- Zaten ben de gördüm, dedi.
Mükerrem Aker'i çağırıp dikte etmesini istedi.
- Su depomuzu genişletme ve hamam derdimize çare.
Hemen telefona sarıldı. Yapı Usta Okulu Müdürü Mithat Bey'e, bu tatilde sıhhi tesisat bölümü son sınıfının uzmanlarıyla beraber okulumuza göndermesi konusunda rica, hatta ısrar etti. Yiyecek ve barınmaları okulca temin edilmek üzere kabul ettirdi.
Ne kadar seviniyordum. İçimden kalkıp Nurettin Bey'e sarılmak, oda ortasında deli gibi zıplamak geliyordu ama bunu hiç kocaman genel müdürüme yapabilir miydim?
Bana uzun uzadıya talimat verdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Yatakhanenin üst balkonlarının aktığını, bilhassa yatakhane ile merdiven arasındaki duvarın kış boyu sızdığını söyledim.
Sözümü kesti:
- Bu kış gördüm, feci, dedi. Mükarrem Hanım'a kaydettirdi. Sonra ekledi:
- Bu büyük tahsisat ister. Bu sene bulamayız. Siz küçük onarımlarla önünü almaya çalışın. Bu, gelecek se
104
neye yapılacak büyük işlerden. Çünkü yatakhane damını kiremite çevirmek lazım. Mimarımız gelsin vaziyeti tesbit etsin, ancak öyle olabilir.
- Alî kattaki bacaların ve mutfak ocağının kokusunu...
- Evet onları da gördüm. Sen bu yaz bocalan adamakıllı temizlet.
- İhraç boruları dar, lağımlar sık sık tıkanıyor...
- Onu gelecek sıhhi tesisat bölümü yapacak.
- Dolap, karyola...
- Diğer isteklerinizi Mükerrem Hanım'a yazdırın. Atatürk'ün isteğiyle kurulan bu bölümü iyi yürütmek için elimizden gelen her yardımı yapacağız size, diye ayağa kalktı. Ben de fırladım tabii.
Elimi sıkarken başarılar diledi.
- Güle güle, dedi.
Çıktık, Mükerrem Hanım'ın odasına girdik. Yatılının pejmürde halini dilim döndüğü kadar anlattım.
Fazla sabun, fazla yakacak kaydetti. Giyime gelince, elimden tuttu;
-Sizi bir şube müdürümüze götüreceğim, orada anlatın, dedi. Çapraşık koridorlardan geçerken, yatılının Enstitüden ayrı bir kıyafeti olmaması için siyah saten önlük yapma fikrimi açtım.
- Elbet, diye cevap verdi.
Bütün depo ihtiyacımızı aynı tatlılıkla karşıladı. Reşat Bey'e götürdü beni. Büyük bîr nezaketle kar-
Antattım, anlattım, unuttuklarımı Mükerrem Hanım ifadesiyle tamamlıyordu. Heşat Bey,
- Gümrükte 'kalıp alınmayan eşyalar bize devredildi. tece yünlü kumaş değil, kostümlükler de, basma ve dokumalardamalar da gönderebiliriz, demez mi?
kulaklarıma inanamıyordum Dilimin döndüğü kadar u bildirdim.
105
Dışarı çıkınca dayanamadım, Mükerrem Hanım'a sarıldım.
Erkek Sanat Şube Müdürü'ne gittik.
Atölyelerimiz kadar dolap, iskemle, masa, tabure, ilave etek tahtaları, erzak ambarı, yemekhane masa ve büfesi istedim.
Mükerrem Hanım'a döndü:
- İsmetpaşa Kız Enstitü'ne dahi yapamadık. Mamafih yazalım. Sıraya almış oluruz.
Biraz boynum büküldü. Neyse, yine gelecekti ya... Sayın Mükerrem Aker bu üzüntümü sezdi. Beni teselli için,
- O on beş eski darüleytam dolabını, karyolalardan işe yarayacakları müteferrikadan tamir ettirirsiniz şimdilik, gelecek seneye de büyük tamirden sonra yepyeni eşyalarınız yetişir, dedi.
Çıktık. Mükerrem Hanım'a nasıl teşekkür edeceğimi bir türlü ayarlayamıyordum. Bizim koruyucu meleğimiz olmuştu. O işte kaldığı müddetçe de bizden yardımını esirgemedi. Sağ olsun.
Bir an evvel işimin başına koşmak istiyordum. Çünkü yapacak pek çok işim vardı.
Onun için 15 günümü doldurmadan yollara düştüm. 14.6.1943'te Elazığ'da okuluma kavuştum.

KUYRUKLU MANTAR
Arkadaşlar memleketlerine gitmişlerdi. Elazığ'da oturanlar beni samimiyetle karşıladılar. Sevgili Nazmiye Yabancı beni beklemişti.
Vali Bey'e ve Paşa'ya, Bakanlığın yardımlarını saydım döktüm. Memnun oldular. Bilhassa Paşa, buraya tekrar dönmemden çok memnun kalmıştı.
ilk işimiz İnşaat Usta Okulu'nun öğrenci ve ustalarına alt katta oda hazırlamak oldu. Arkasından baca temiz-
106
liği başladı. Bazı bacalarda ip takılıyor, aşağıya kadar inmiyormuş
Düşündük, taşındık, geçişi koridora isabet eden bir bacayı duvar boyunca açtık. İçi kül deliğine kadar dolu harcı boşalttık ve şaştık kaldık: Üst kat betonu dökülürken baca delikleri kapanmıştı.
Kırılıp açılan yerde iki baca deliği vardı. Öğretmen odasıyla koridor başındaki soba deliğinin devamı, öğretmen odasına hemen bir soba koyup kağıtla tutuşturunca "horr" diye çekiverdi.
Bir taraftan sobaların iç tamirini yaptırıyor, bir taraftan karyolaların işe yarayan parçalarını birbirine uydurarak kaynak tamirine gönderiyorduk.
İnşaat Usta Okulu ekibi gelmeden tavan arasının o bölümünü temizlemek istiyordum. Çünkü gelenler temizlik için vakit geçirmemiş olurlardı. Hademelerle tavan arasına çıktık. Dört bidonun dışını ve çevresini temizledik.
Bu esnada, musluk sularımızın bir tuhaf koktuğunu konuşuyorduk. Varildeki suyun miktarını görmek için lamba ile içine eğildiğimde kenarlarda yapışık yuvarlacık bir şeyler gördüm. Aa, varillerin kenarında mantar bitmişi Ne

Levent Şahverdi Arşivi

tuhaf, mantarların sapları da var!
Tecrübeli Oruç Efendi:
- Hele bir ben görem, dedi.
Elini soktu, sapından tutup çıkardı: Şişmiş bir fare!... Hepimiz öğürmeye başladık. Oruç Efendi çıkıştı hepimize
- Ne olisiz, bütün sene içtiniz, kokusunu duymuşsuz, etmemişsiz. Şimcik mı altı aylık öğürüp böğirisiz, Du bakam hele bir tanesini çekmişem. Tööo!.. Daha kaç tane var...
Dört varilden bir kürek dolusu çıktı. , kime ne söyleyecektim? Başta ben, bu su kokuyor
107
Danslar, mahalli oyunlar, türküler, sola şarkılar, fıkralar; çeşitli eğlencelerle program tamamlandı.
Çocuklar öğretmenlerine yılbaşında birer mani yazıp hediye edeceklerdi. Büfemiz çayla kuru bisküvi olacaktı.
Bu toplantı İçin geniş yatakhanemizi boşalttık. Hazırladık, süsledik. Anne ve ablalar, Akşam Kursu hanımları davetlimizdi.
O kadar kalabalık oldu kî kendi çocuklarımızı yere serili halılar üstüne oturtmaya mecbur kaldık. Uzun boylu bir marifeti olmayan çocuklar sadece seyirci olarak kalmasınlar diye, her sınıfta köy türkü koroları kurmuştuk.
Saat 24'de yeni yılı kutladıktan sonra koridorda hazırlanan büfede çaylar içildi.
Saat 01'de programımız bittiği halde kimse kalkmak istemiyordu. Bazı taklitler (Bilhassa benim taklidimi) yapıyorlardı. Araya türküleri sokuşturduk, zamanı doldurmaya uğraştık.
Bacılarla çok güzel kaynaşmıştık. Her yılbaşı gecesi'nin akisleri yaza kadar tatlı bir anı olarak anlatılır, daha kışa girerken yılbaşı eğlencesi sorulurdu.
Biz de de bu eğlence hazırlıklarıyla ilgili yeni fikirleri sene başından itibaren olgunlaştırıyorduk. Mesela, mahalli kıyafet müsabakası, defile, genç kız giyim ve baş tuvaleti müsabakası, öğrencilerin gazeteye yazdığı şiirlerden derece alanların okunması, hediyelerinin verilmesi...
En mesut olduğum yılbaşı toplantısı, 12 kişilik bir mandolin grubunun hafif batı müziği ile geceyi renklendirmesi olmuştur. Bunu kökleştirmeyi ne kadar can-
istiyordum. Ne yazık, öğretmensizlikten yürütemedik.

AKÇADAG'DAKİ "PROMETE"LER
Kız Enstitülerinde kız öğrenci azdı. Bende de öğ-
109
retmenliğe elverişli, hevesli ve zeki köy kızları vardı. 3 senelik özel bir müfredatla yetişen çocuklarda yalnız tarih coğrafya eksikti. Diğer dersler ilkokul seviyesindeydi. Ayrıca biçki - dikiş, nakış, evidaresi, besin bilgisi, yemek, çocuk bakım, hoşta bakımı dersleri veriliyordu. Üstün zekâlı bazı kızlarımız bizden mezun olur olmaz Ankara ilkokullarında bile bitirme imtihanını kazanmışlardı, diploma almışlardı.
Oysa köy enstitüleri ilkokul diploması istiyorlardı. Bunu anlatmıştım Bakanlıkta. Yatılı için bir imkân istiyordum.
Köy enstitülerine iki senelik hazırlık sınıfı konur konmaz ben de çocukları grup halinde gönderdim. Bunun için Müdür sayın Şerif Tekben'le görü;(müştüm. Bizim çocuklardan çok memnundular. Çünkü Enstitü'nün dikişlerini Sayın Binnaz Tekben nezaretinde süratle çıkarıyorlardı. Ama oraya öğrenci göndermek için babalardan çok zor izin çıkıyordu.
Samimi atanlar,
- O ki buralarda isyan çıkmıştır, bizim çocukları hükümet mamur yapıp aylık vermez, diyorlardı. Ama çocuklar mezun olup öğretmen olarak çalışmaya baslayınca halk bu düşüncelerinin yersiz olduğunu anladılar. Hükümete güven daha çok arttı. Okullara rağbet çoğaldı.
Akçadağ'a önceden gidenler, sonra gidenlere ablalık ediyorlardı. Bir ara "abla"lardan, küçükler hakkında şikâyetler bildiren bazı mektuplar aldım. Hem onları kontrol etmek, hem bizim son sınıftaki kızlarımızla Enstitü son sınıfları gezdirmek için Mart tatilinde Akçadağ Köy Enstitüsü'nü ziyaret etmeyi düşündüm. - Arkadaşlar tasvib ettiler, birçokları geziye katılma isteğini de belirtti. Bakanlığa bildirdik. Köy kızlarımıza harcırah geldi. Birinci ve ikinci sınıflardan notları en üstün olanları da mükâfat olarak yanımıza aldık.
110
Ertesi gün Akçadağ istasyonunda bütün Köy Enstitüsü bizi karşıladı. Enstitü'nün ilk misafiri idik. Çocuklar hemen kaynaştılar.
Enstitü henüz kuruluş halinde idi. Müthiş bir çalışma vardı. Binaların bir kısmı bitmişti, ama ince işleri daha devam ediyordu. Badanası yoktu. Zemin katların çimentosu yapılmamıştı. Bizim kızların dediği gibi çamur içinde idi her yer, ama öyle bir aşkla savaşılan bir çalışma vardı ki, işte asıl cevher bu ruhtaydı. Düzeni henüz tamamlanmayan bir mahfaza içinde şimdiden elvan elvan pırıldıyordu.
Köy problemlerinin düğümü işte bu çatılar altında çözülecekti.
Dolaştığım geniş doğu köylerinin insanları kerpiç evlerin içinde kapkaranlık bir dünyaya gözlerini açıyor, bugünkü yaşantıdan habersiz, bir karış ötedeki dünyayı tanımadan yavrulayıp göçüyorlardı. Bu geniş cehalet deryasında bizim okul bir ışık zerresi bile değildi. Kerpiç evlerin karanlığını aydınlatacak nuru taşıyacak,

Levent Şahverdi Arşivi

cehaletle savaşacak olan genç Prometeler asıl bu enstitülülerdi. Bu tanıma, benim bu savaşta kazanma imanını pekiştirdi. Bundan sonra köy köy dolaştıkça, erkek çocuklara köy enstitülerini tanıtmaya çalıştım.

ANIK

Anik güzel bir kızdı. Kaşları, gözleri kara, saçları dalgalıydı. Yuvarlak, gülümser yüzünde bütün hatları yuvarlaktı. Buğday bir teni, kemiksiz gibi yumuşak vucudu vardı. Endamı kusursuzdu. Ona yakışan bir kırıt- vardı. Bazı sınıf defilelerinde manken olarak kullanılırdı. Babası ağanın çobanıydı. Ağa kızı gözüne kestirmiş, karısının üstüne almak üzere babaya haber salmıştı.

111

Baba da memnuniyetle eve haber vermişti. Ağanınki istek değil, emirdi çobanına.

Bir taraftan da biz babaya, kızı Akçadağ'a göndermesi için yazmış, haberler salmıştık. Cevap gelmemişti ama ben o civardan öğrenci toplarken nasılsa babasını ikna edeceğimi tahmin ediyordum. Anik kaybolmuştu. Türlü rivayetler dolaşıyordu.

- Babası okula göndermemek için kaçırdı.
- Beğendiği bir delikanlı ile kaçtı.
- Ağa kaçırdı...

Baharda bir gün jandarmalar civar köye giderken bir taş yığınının etrafında dolaşan köpeklerden şüphelenerek yığını kaydırtmışlar, bir toprak tümseği yarım metre eşelemeden kızın cesedi çıkmıştı.

Tahkikat, tahkikat... Babası yakalanıp sorguya çekildiğinde anlattı:

- Ağa'ya gelin gitmiyordu. "Biz okuduk, üç karı olmaz" diyordu. Eğer gelin gitmese ağa bizi buralarda komazdı. Zorladık. "Kendimi öldürürüm" diyordu. Biz inanmadık bu söze. O sabah sürüyü otlağa götürürken.:
- Hazır olasın, akşama ağanın evinde şerbet içilecek, dedim. O gene,
- Kendimi öldürürüm, deyince elimdeki ipi önüne attım,
- Diha ip, diha dere, diha ağanın evi, diyerek yürüyüp gittim.

Kız ipi alıp ormana doğrulmuş, kuşluk zamanı üvey ana kızı aramaya çıktığında bir meşe dalında sallanır bulmuştu. Kocasını haberlemiş, ikisi bir olup Anik'i daldan indirmişler, hemen orayı eşeleyip gömmüşler, sabaha-dek üstüne taşları yığmışlardı. Hükümetten, hapsolmaktan korkmuşlardı.

İsmi acayipti çocuğun; Anik. Bu, Ermeni ismiydi. Acaba ölen ana mı Ermeniydi?

112

Sorup soruştururken bir çok kızın İsminin "Anik" olduğunu öğrendim.

Ölen çocukları Allah sevip alıyordu. Kızları yaşamayanlara da bu gâvur ismini koyunca artık beğenip o kızı almıyordu Allah, o da yaşıyordu. Demek Anik, anacığının bin bir özenle beklediği, özlediği bir yavruydu.

GÜLLÜ

Güllü Doğan bir sene sonra Akçadağ'a gidememiş, ev|endîrilmişti. Eşi, iki evin biricik oğluydu. Nazlı ve kıymetliydi. Üzülmesin diye okutmamışlardı. Güllü'nün evinde kaynanalar çifte çifte.,. Bir de babaanne var. Senelerden sonra! Güllü'yü görünce tanıyamadım. Çünkü o tarafların adetine göre, başına altınlı festen başka gümüş tas dikmiş, üst üste puşiler sarmış, ya-civarını metre yükseklikte bir kavuk gibi o yükü taşıyordu.

Onu tanıyınca:

- Bu ne hal Güllü ?

Başını kucağındaki yavrusunun başına dayayıp antetti:

- Evlenmeden önce şehir kıyafetiyle gezeceğimi şart koştum. Onlar da kabul etmişlerdi. Diha şu kızım olasıya kadar da öyle dolaştım köy içinde.

Çocuk doğunca önce büyük kaynana, sonra öteki-t Köy kıyafeti diye beni zorlamaya başladılar. Sonra örfler:

- Ya bizim kıyafete girersin, yahut oğlumuzdan ayrıl diyorlardı. İkinci çocuğuma gebeydim. Eşimi seviyordum. O çok nazikti. Ama onlara karşı gelemiyordu. nihayet girdim bu kılığa. Bizde kaynanalar çok inatçıdır Öğrendiklerimden hiç birini yaptırmazlar. Çünkü evin hareketi

Kaçarmış. Bunları sarınca günlerce başım birer birer çoğalta çoğalta ona da alıştırdılar.

113

ELİF

Elif mezun oldu ama münasebetimiz hiç kesilmedi. Sık sık mektup alıp cevaplıyordum.

Babası her gelişte uğrardı. Üzülüyordu adamcağız, Çünkü Elifi isteyen çıkmıyordu. O da köy kıyafetine girmeyi asla kabul etmiyordu. Sadece uzun kollu yapılıyordu elbiseleri. Onlar da okulda dikiliyordu. Babası yol göstermemizle ona bir el makinası almıştı, o da köylülerin dikişlerini dikiyordu ama- para almıyordu. Babası,

- Hiç pere alma, şerefimize sığar mı? Hepi bizim adamımız, diyordu.

Zamanla Elif köylerinin çocuklarını da okutmaya başladı. Dersanesi kışın aşağıdaki konuk odası, yazın çeşme başıydı.

Benden alfabe istiyordu. 10 tane gönderdim. Havadisi onun mektuplarından alıyordum;

"Ben de bizim konak odamızda hususiye mektep açtım. Kışın 25 tane idi, şimdi 10 tane kaldı, çocuk başına birer

Levent Şahverdi Arşivi

lira veriyorlar." (24.4.1943]
Akçadağ'a göndermesi için babasına ne kadar ısrar ettikse muvaffak olamadık. Nihayet Akçadağ Müdürü Şerif Tekben vasıtasıyla kızı almak istedik. Onu da mektubundan öğreniyoruz:
"Beni Fincan Şahin ile Muhundu'ya istediler, biz gitmedik Müdür demiş ki, 'sizi Akçadağ'a istiyorlar.' Babam da beni yollamadı. Fincan zaten evlidir. Hocahanım, siz bilirsiniz, ben gidem mi gitmiyem mi? Ben gitmek istiyorum, babam yollamaz. .."
Elif 1945'te evlendi. Gelinliğini köy ödetince biz dikdik. Pek çok de hediye hazırladık. Ne yazık ki ikinci hanım olarak yaşlı bir ortak üstüne gelin gitti,. Genç eşi, ağabeyi ölünce yengesini almıştı. Elife ayrı kazada ev açtı. Üç ağabeyden kalmış, üç çocuk da kendinin olmuştu. Hanımı evlenmesini istemişti.
114
Kendisi de ağa idi; yüzlerin üstünde sürüsü, yayla ve otlakları vardı. Her yıl bir kaç sürü satmaktaydı.
Heykel gibi kumral bir gençti. Güleryüzlü, şakacı, sıhhatli bir insandı, çok iyi anlaşmışlardı. Karakaçan'da iki katlı bir ev yaptılar. Bir çocukları oldu.
Bir gün damat yanıma geldi: Çok şıktı. Sarı yeni çizmeler vardı ayağında, kilotu da ingiliz gabardini.
- Beğendin mi ana, kılığımı ? dedi.
- Çok beğendim evladım. Çok yakışmış.
- Helbet, kızına yakışmak için. Karım okumuş, güzel at koşturuyor. Ben de iki arap atı aldım. Kıyafetimi de düzdüm ki Elifin yanına yakışayım diye.
O yaz Elif perişan bir halde okula geldi. O güzelim delikanlı, o heykel gibi adam beyin tümörü ameliyatında İstanbul'da ölmüştü.
Elif daha sonra oradaki ağa oğullarından bir müteahhitle evlendi. Bir çocuğu da bu ekinden oldu. Sırasıyle ninesini, babasını ve annesini kaybetti.
O canlı, o cıva gibi Elifin yerinde durulmuş, küskün bir hanım var şimdi.

FLÖRT
O zamanlar sosyal hayatımız bu derece gelişmemişti.Büyük memur ailelerinden yerli olmayanların ya-başka, bekâr memurların daha başkaydı. Aileler ör memur arkadaşlarını nadiren aralarına alırlar, be-memurlar da kendi aralarında her akşam birinin evinde toplanarak eğlenirler, kazara bir bekâr kız arkadaş giderse hemen dedikodu başlar, hoş karıdı. Yerli aileler daha çok muhafazakârdılar, delikanlı bekâr evlatlarından bir kısmı daha dar idiler.
Ufak bir flörtü bile namus mes'elesi yapan-
bir boyan arkadaş, anlaştığı bekâr delikan-
115
lı ile geceleri Han köyü caddesinde geziye çıkıyormuş. Okulumuz öğretmenlerinden birinin yakını olan bir genç geldi,
- Beni gençler yolladılar. Size büyük saygıları var.
Hocanım her gece ..... ile geziye çıkıyor, üç gün daha sabredecekler, siz bunun önünü olmazsanız hocanın üstünü başını paralayacaklar. Size daha evvel de bu gezmeleri haber vermişler.
- Evladım, siz bekâr delikanlılar geziyorsunuz da, aylık sahibi olmuş, geleceğini garantiye almış bir bekâr hanımın evlenmek için yalnız bir kişi ile gezmesini niçin suç görüyorsunuz? Arkadaşlarınıza selam ve saygılarımı götürün, herhalde okulumuzu sevdikleri için ilgileniyorlar, bunun için de teşekkürlerimi söyleyin. Bu işi yapmalarını doğru bulmadığımı, yiğitliklerine yakıştıramadığımı da söyleyin.
O arkadaşın ileri gittiğini ben de biliyordum. Gençlerin elinde bir de balkonda öpüşme sahnesi fotoğrafı vardı. Ara sıra ortaya, ihtiyatlı olmalarını söylerdim. Bu yüzden bana karşı hiç iyi niyeti yoktu.
Bir akşam makamda çalışırken pencere tıkladı. O gençti. Nefes nefeseydi:
-Şimdi top yerinin orada hocayı caddenin bir tarafına, ötekini öbür tarafına çekip dövdüler!
- Nerdeler şimdi ?
- İkisi de evlerinde, deyip koşarak gitti.
Yarabbi ne yapsam ? Evine gitsem saat 12'yi geçiyor, ya beni almazsa evine ? Karakola telefon etsem, büsbütün ağıza düşerler.
Karar veremeden sabahı ettim. Arkadaş derse geldi. Alnının bir tarafı şişmiş, morarmış, bir eli bağlı, boğazı şartlı.
- Hasta mısınız ?
- Merdivenden düştüm, dedi. Ben de bilmezliğe geldim.
116
Mayıs ayı başında okulumuza gelen Müfettiş soruşturma açtı. Kızcağızı hemen naklettiler.
Bir hakim Bey haber göndermişti:
"Kıloş ipek etekleri uçuşarak iç çamaşırları görünen Hanım'm istasyon caddesinden bisikletle inişi tahrik edicidir. Vursalar, katilin cezası dahi hafifler, hem bir hocaya yakışmaz."
Genç arkadaşa bisiklete binmesini kendi bisikletimle ben öğretmiştim.
- Evladım, evvela bir bisiklet şortu yap, ikincisi umumi caddelerde dolaşma. Ne güzel, dümdüz kaza yolları var

Levent Şahverdi Arşivi

dediğim için benimle küstü, aylarca konuşmadı, O yıl bitiminde nakledildi. Acaba bu durum mu sebeb olmuştu, bilmiyorum. İlk iş olarak bisikletimi sattım. Onunla köy yollarına dertlerimi serdiğim bu mütevazı taşıtımdan ayrılırken
- ağladım.

YOLSUZLUK
Mayıs sonunda Mazgirtlileri götürdüğümde anlattılar.Bütün kış Kaymakam okulumuz için köylerden yağ toplamıştı. Yağ kıttı. Yaz başında Tunceli köylerine Müfettişlikçe haber salınmıştı, isteyenler yağlarını doğruca okul idaresine teslim edip kilosu 280 kuruştan parasını kemen alıyorlardı.
Kış ortasında yağlar 4 liraya fırladı. Bazı açıkgöz istifci tüccarlar bana kârı paylaşmak üzere yağ getirtme-teklif ettiler. Onları kovdum.
Bîr ara, okula gelen yağlan kaza merkezinde teslim birileri türemiş. Demek bu işi kaza amiri yapıyordu, "yağlar kazadan doğru istasyona gidiyor" diyorlardı.
Elazığa döndüğümde bunları Paşa'ya anlattım. Hemen tatkikata geçtiğini sanıyorum. Sonradan işittiğimi-
117
ze göre okul için diye toplanıp İstanbul'a 7 liradan satılan yağ 40 küsur tenekeymiş. Kaymakam hemen işinden alındı.

OĞLAN KAÇIRMA
On beşine girmiş miydi acaba ?
Ufak tefekti. Güzel denemezdi ama çirkin de değildi. Cin gibi bir dilli düdüktü.
Birinci sene Akçadağ'dan sılaya giderken oranın öğrencilerinden biriyle kaçmıştı.
Köyler arandı, tarandı. Nihayet kızın babası, oğlanın halasının köyünde yakaladı onları. Kızın yaşı küçük olduğu için mahkemeye düştüler.
Kızımız Hanife mahkemede, kendisinden iki misli iri delikanlıya gayet tatlı bir ifadeyle ve başı önüne eğik sormuştu :
- Efendim, oğlanı ben kaçırdım, onun kabahati yok, öyle değil mi yiğidim, söylesene?
Bu hale mahkeme erkânı tebessüm etmiş, dinleyiciler kahkahayla gülmüşlerdi.
Bu hal karşısında baba da bir koyun iki keçi başlığa razı oldu da nikâhları kıyıldı.

DÜŞEM YOLLARA YOLLARA...
1944 - 1945 Ders yılında yatılı köy kızları toplamı 75'e çıktı. Kadroyu doldurmak için 33 Öğrenci daha lazımdı. Pertek ve Mazgirt havalisiyle az çok tanışmıştım, ora köylerinden öğrencimiz çoktu. İlişkilerimiz ve çocuklarımız bizi tanıtmaya yetmişti. En ücra mezralarda bile
- Oy Hatun, sen misin o mektebin muduriyesi ? diye karşılanıyordum.
Bu yıl Mamiki (şimdiki Kalan), Tunceli merkezleri ile Hozat, Pülümür köylerine girmek gerekiyordu.
Milli Eğitim Müşavirliğinden Müdürlüğe, oralardan da MiNi Eğitim memurlarına, köylere haber veril-mesi için yazılar yazıldı.
O tarihlerde o kazalarda otel yoktu. Yolcular bir eve misafir olurlardı. Ben de Hozat'ta Ağviranlı Hozat Beylerinden Mehmet Bey'e misafir olacaktım. Çünkü Bey'in kızı ve yeğenleri öğrencimizdi. Çocuklar çok saygılı, görgül'ü ve çalışkandılar.
tanıyanlar,
- Beyin nüfuzu büyüktür oralarda, hem seyit soyundandir. Köylüler sever, sayarlar onları, kolay girersiniz; size yardımı da olur. Hozat'ta koca konağı var, diyorlardı.
Yük kamyonunun şoför yerinde Hozat'a gidiyordum.
Pertek Köprüsü'nün solu dik, kayalık uçurum. Muayeneden sonra yüz metre gidip sola saptık. Güzel bir şose bizi bir dönemeçle ikinci bir köprüden Sin genç Köprüsü'nden geçirip tırmandırdı: Kamyon, uzun bir düzlüğe çıkınca baktım, karşı tepe eteklerinde birçok köy var. Yoldaşım 'kalabalık bir köyü gösterip,
- Orada bir ziyaret var. Baharda herkes gider, adağını keser, dileğini diler, "Sultan Hımdır" derler. Ermeniler 3e gelirler etraftan, ama onlar sonra Murat kıyısında geceler, dedi. Yayladüzü'nü bir saatte aldık.Dönemeçleri iniyoruz. Biz indikçe uçurumlu yeşil plato yükseliyor. Bir kocaman saçak gibi. Dibi koca kocakayalar çevreleri yeşil çalı ve zümrüt çimeni! bir meyille Singeç Deresi'ne kadar iniyor. Bir geniş sel yolunu bir menfez üstünden geçtik aşağılara kadar inen ceviz ağaçları. Tepe etekleri hep tarla. Soruyorum :
- Civarda köy mü var
- Hayır hatun, ırakta kalır köyler.
119
- Bu cevizleri bu kadar uzağa niçin dikmişler?
- Bacım onları ayılar diker. Şaka yapıyor sandım, anlattı:
- Essah ha!.. Cevizler olanda ayılar yemek için ağaca çıkar, cevizleri aşağı atar. Bunu sana - bana atmaz, inende bunları toplar. Sel çukurlarının, toprağı yapağı gibi yumuşak olur, oraları eliyle eşeler, avucun-daki cevizleri o

Levent Şahverdi Arşivi

çukura saklar. Üstüne de toprağı yığıp ayağıyla iyicene çiğner. Kış uykusundan çıkanda yiyeyim diye, ama unutur nerelere gömdüğünü. İşte hepi sel çukurlarındaki cevizleri ayı diker. Onun diktiği cevizler de yaman olur ha...
- Fakir fukaraya -bilmeden- yardım ediyor ayıcık.
- Yok hanım, yok bacım. Bütün bu arazinin sahapları vardır. Kimin arazisi içinde ise onun malı sayılır. Ceviz zamanı gelende gözcü koyarlar hep...
Hozat'a giriyoruz. Sağda vadiye ayrılan yol Ovacık kazasına gidermiş, sol tarafta insanı asker koğuşları karşılıyor. Sağ taraftaki düzlükte subay aile barakaları. Arkasında dağ etekleri. Sol taraf inişinde, ağaçlıklar arasında orduevi, kaymakamlık binası.. Karşıda üst üste evler. Bu taş temel üstüne kerpiç binaların damlan düz, çatılı ev yalnız iki tane. Meydancığın solu bina ve dükkanlarla taş bir sokağa iniyor, çarşı burada; aralarında küçük sokaklarla ayrılan kahveler. Caddenin sağında bir çeşme, gerisinde cılız fidanlı bir park, ortasında Atatürk heykeli var, daha gerisi odun ardiyeleri. O akşam kaymakam beyle gidiş istikametlerimi kararlaştırdık. Ertesi gün bir semerli katırla yollara düştük. Buralardaki dağ köyleri pek şaşırtıcı. Dimdik, keçi yolu bile görünmeyen bir dağ gösteriyorlar,
- Diha Tavuk Köyü bunun üstünde, diyorlar.
- Nereden çıkacağız ?
- Ardından dolanacağız. Üstü düzlük..
120
Yolumuz önünde duvar gibi yükselen bir kayalık ovar, onu dolanacağız,
- Hanım hanım, orda iyle bir su var, iyle bir su var ki, dişlerin donar da içemezsin. Aha bu parmak kalınlığında akar, bu kayanın buncacık deliğinden. Altına hıyar, karpuz ne atanda dayanamaz da çatlar.
Ahmetpaşa suyu, duvar gibi düz ve yüksek bir kayadan akıyordu. Ancak dokuz yudum içebildim. Soğuktan dilim uyuştu. Katırcı bir salatalık attı suyun içine, bir kaç dakikada çatlayıverdi. Kuşluğumuzu yedik, yollara düştük.
Tavuk Köyü yamaçtan inen düzlük üstündeydi. Burada yeni ve eski öğrencilerimizin evlerini ziyaret ettik. Babalar Elazığ'a ineceklerdi satış yapmaya. Kızları getirecekler, söz verdiler. Yol üstündeki mezralara uğrayacak döndük.
Hozat'ın Erzincan, Hacıbektaş kaya tuzu yolu, bu geniş, yeşil, ağaçlık vadiden geçerdi. Taner köyleri bu vadideydi. Türk Taner, Lolon Taner, İbrahim Taner, derenin sağında ağaçlar, bahçeler içinde güzel köylerdi. Yanlız birisinde okul vardı, karşı ve bu yamaç köylerinin bütün çocukları buraya yazılıydı ama kar düşünce devam edemezlerdi. Çünkü kışı sert ve uzundu. Kurt tehlikesi büyüktü.
Dere nahiyesi köyleri beni çok iyi karşıladılar. Kırk yıllık ahbap gibi. Çünkü Ulupınar köylerinden öğrencilerimiz vardı. Yayvan, uzun bir vadideydi Ulupınar. Meyve bahçeleri dere yataklarından tepelere tırmanıyor, aralarında evler... Vadi boyunca dağınık bir halde evler. Çorak değil suyu bol, orman hiç değil. Etraf yerle bir düz kayalık veya ortasında yer yer cılız meşeler yükselen yeşil adacıklar... Belli ki vaktiyle ormanmış. Asırlık meşelerin toprakta kalan kökleri gö-
121
yermiş, çalıların ortasında kalan, bu yüzden keçilerin yetişemedikleri, boy atıp fidan olmuş. Buralarda çocuklarım beni katırdan inmeden evden eve götürüyor, her ev beni güler yüzle karşılıyor, gençlerle Türkçe anlaşıyor, yaşlıların hatırlarını Kürtçe soruşum hemen dostluk kurmamıza yetiyor.
İkram sonsuz. Ayran sunanlar, kahve, çay ikram edenler, elma, armut, ayva koşturanlar, damdaki pestili söküp dürenler...
Eğer bütün hediyeleri kabul etsem bir katır daha yetmeyecek. Getirenleri de kırmamak için içkilerden birer, ikişer yudum, küçüğünden birer elma, armut, pestillerden birer lokma koparıp teşekkür ediyorum. Buralardan gayet mes'ut ayrılıyorum.
Bu yıl 25 öğrenci eklenen kadromuzun dokuzunu Hozat köyleri veriyor. Çocukları eylül sonu getirecekler. Ama biz şimdiden dostluğu kuruyoruz çocuklarla.

İNÖNÜ'NÜN ziyareti ve ELMAS
Kapı kanatları ardına kadar açık. Hepimiz antrede hazır, İnönü'yü bekliyoruz. Zaten 1944 ders yılına hazırlanan okul tertemiz. Devlet başkanı gelince hiç bir kapı kilitli olmazmış. Biz de her kapıyı açtık. Karşılama programımız da hazırdı. Eylül başıydı, henüz öğrenci yoktu ama birkaç son sınıf öğrencisi limonata ikramında öğretmenlere yardım için çağırıldı. Yatılılardan sadece üçüncü sınıftan Hozatlı Elmas erken gelmişti. Kendisine hazırladığı yeni önlük, basma entari ve çamaşırıyle herşeyi yepyeniydi.
Sonunda otomobiller sökün etti. İnönü'nün öndeki otodan çıkmasına yardım ettikten sonra elini öperek,
- Hoş geldiniz, bize şans ve sefa getirdiniz Paşam! diye içeri aldım. Makama geçip oturdu. Kâzım Orbay, Mustafa Muğlalı Paşalarla Nihat Erim, bir çok sivil er-
122
kân, Valiler, Elazığ milletvekilleri eşlik ediyorlardı. Protokol sırasıyla oturuldu.
Okul hakkında çok geniş malumat aldı. Soruların çoğu yatılı köy kızlarımızla ilgiliydi.

Levent Şahverdi Arşivi

Mebuslardan biri,
- Kızlarımızı kaydetmiyor, diye latife yapmak istedi. Cevapladım :
- Paşam, üç defa yazın, bir defa da 'kışın evlerine gidip kızlarını kaydetmek istedim, sonunda birini akşam Kız Sanat'a yazabildim.
Susacağımı sanan mebusumuz bu izahat karşısında bozuldu. İnönü sordu :
- Köy kızları geldi mi ?
-Yanlız bir tanesi Hozat'tan erken geldi efendim,
-Görelim.
Hemen Elmas'ı çağırdık, son derece zeki, kültürü hazmetmiş, şivesini düzeltmiş bir kızımızdı. Ama "böyle büyük kişiler içinde bir hata yaparsa ?" diye ödüm koparak çağırttım.
Odanın ortasında eğilip güzel bir selamla bekledi.
İnönü, masası önüne kadar çağırdı. Nereli olduğunu, ana-babasını ve kaçıncı sınıfta olduğunu sordu. Cevaplardan memnun olmuştu.
- Türkçe'yi nerede öğrendin ? Köyde mi ?
- Burada öğrendim efendim. Anamla Hozat Pazarı'na indikçe bir parça Türkçe öğrenmiştim ama konuşamıyordum.
- Okuyor musun ?
- Evet efendim.
- Al oku şunu bakayım, diye bir gazete uzattı. Çıtır - pıtır okudu Elmas.
- En çok hangi dersleri sevdin ?
- Türkçe, dikiş, evidaresi.
- Dikiş de mi dikiyorsun ?
- Bu önlüğümü ben diktim efendim.
- Gel bakayım!
123
Masayı dönüp koltuğun yanına gitti. İnönü hem tetkik ediyor, hem,
- Aferin, diyordu. Elmas cesaretlendi:
- Entarimi de ben diktim, diye önlük eteğini kaldırdı.
- Aferin sana, diyordu İnönü.
Gerçekten o yıl Elmas'ın kendisine hazırladığı elbise birincilik almıştı. Elmas bunu anlatırken yine geri yürüdü, masanın karşısına gelip durdu. Etraftan mebus beyler,
- Kız, elini öpsene!... diye ihtar ediyorlardı.
Çocuk birdenbire bana baktı. Ben, de "olmaz" anlamında kaşlarımı ve başımı kaldırmışken İnönü de bana bakıp o pozisyonumu yakaladı. Çünkü "Büyük elini uzatmadan küçük uzatamaz. Paşa, Vali gelse, onlar elini uzatmazsa başımla selamlarım, elimi uzatamam" diye anlatmıştım.
İnönü tatlı tatlı gülerek,
- Ben elimi veriyorum, diye uzanınca Elmas koştu, yere diz çöküp iki elinin üstünde o büyük eli "hürmetle öptü ve alnına koyup durdu.Herkes duygulanmış, gözleri yaşarmıştı.
İnönü Elması omuzlarından tutup kaldırdı. Mebusumuza hitaben,
- İşte eser bu ;" KÜRT " .dedi.
Bu söz üzerine ayağa fırlayan milletvekili, Elmas'ın sağ bileğinden yakalayıp havada sallayarak,
- Bu el. silah tutmaz, bu el kılıç tutmaz, bu el dost eli, bu yürek dost yüreğidir!
- Kalem tutar, iğne tutar... diye bir nutuk çekti.

Bölüm-2
Elmas Şimşek
1945'te Akçadağ'dan Elmas'ın ilk mektubunu aldım. Mezun olana kadar oraya yazdırdığım kızlarıma iyi bir abla oldu. Kimbilir şimdi yurdun hangi köşesinde
cehaletle savaşıyordur.,.

GÜLLÜ
1944'te meydana gelen bir olay bizi çok etkiledi, bütün okulu da bir hafta ağlattı.
Güllü Tam, Pertek'e bağlı Mercimek Dağı köylerindendî.
Annesi yazdırmaya getirmiş, aile macerasını kendi diliyle ağlayarak anlatmıştı:
- Dağ gibi kocam iki yıl evvelki kış odun kesmeden dönünce hastalandı, öksürdü, kan tükürdü, bahar gelince de öldü. Geride 11 çocukla kaldım. Geçen kış da, on çocuğum babaları gibi, öksürdüler. Hepsini önüme uzattım. Elimde bir tek bu kız kaldı. Bizim ev uğurunu yitirdi. "Bu kış da bu bir tanemi elimden alırsa?!." diye korktum, sana getirdim. Seni "iyi hatun" dediler, "merhametli" dediler, Allah'ın emaneti, benim emanatim bu sana... On parmağım yakanda olsun ona iyi bakmazsan, dedi. Ağlayarak yavrusunun gözlerinden öptü, çıktı, gitti. Güllü'ye bir kolumla sarıldım, diğer elimle annesinin arkasından el salladım. Hemen Güllü ile hastaneye gittik. Macerayı

Levent Şahverdi Arşivi

anlattım. İyice muayene ettiler,
- Şimdilik bîr şey yok, yanlız, kansız... dediler.
İçim rahatladı. Ona her sabah tavukların yumurtalarını veriyordum. Öğle yemeğinde de arkadaşlarından evvel inip bir kaç köfte atıştırıyordu. Kuvvet şurupları filan. O yıl annesine kırmızı yanaklı bir Güllü götürdüm. anne yavrusunu rasgele okşayıp öpüyor, gözünü ayıramıyordu,
125
Evlerinin penceresi bir karıştı. Ona;
Güneş girmediği için hepsi hastalanmış bacım. Pencere yok evinde. Sen bu evin (güney tarafını göstererek) burasına pencere açtırmalısınki, güreş eve gire, dedim.
Omuzunu silkerek,
-Hepsi öldükten sonra ci fayda... dedi. Güllü'ye de sıkı sıkı tenbih ettim:- İçerde yatma, güneşlet yataklarını her gün, damda . yat. Süt yumurta ve şuruplarını iç. Kendine iyi bak... "Güllü Tam okula ilk geldiğinde ve daha sonra. Bir yılda aynı evden 13. kurban."
1943'te de zayıflamış olarak döndü. Annesine söylendim. O kış, teşhis edilemeyen bir hastalıkla iki ay hastahanede tedavi gördü. Sılaya giderken sımsıkı tenbih ettim.
- Bu sene gelme evladım. Evde rahat et, gelecek sene kuvvetlenirsin, öyle gelirsin emi Güllücüğüm !
Oysa O,11944 başında daha mektep açılmadan geldi annesiyle. Daha da zayıflamıştı.
Beni görünce koştu sarıldı. Sormaya vakit bırakmadan hem ağlıyor, hem yalvarıyordu:
- Ben köyde kalırsam Ölürüm Müdür'amm, ne olur beni göndermeyin, korkuyorum, tezden ölürüm, dîye. Burada sen beni kurtarırsın.
Annesi de ayağıma kapanıyordu, kaldırdım. Ağlayarak yalvarıyordu :
- Bir tanem kaldı, senin de bir tanenin başı için, al kızımı, bu dünyada bir dalım kaldı. Onu sen iyi edersin.
Ağladılar, ağlaştık. Anne gitti. Biz de Güllü ile hastaneye yollandık,
Ciğerde hiç acık yoktu ama zayıftı, kansızdı. Başhekime ve diğerlerine yalvar yakar oldum. Okul açılıncaya kadar kuvvetlendirmek için hastahaneye aldılar. Hakikaten de kilo almaya başladı.
Okul açıldı, köy çocuklarımı topladım. Güllü de derslerine devam ediyordu. Kuvvetlendirici gıdasını eksik etmiyorduk, onu yormuyorduk ama bu sene çok iştahsızdı.
Birinci sömestr tatilinde okulca Diyarbakır gezisi niştik. Onu götürmedik. Dönüşte reviri yokladım, 3üHü yatıyordu. Bir haftadır yatıyormuş.
Üstünü iyice örttüm, saçlarından öptüm.
Sabah, ilk iş olarak Doktor Hanım'a gittim, endişemi söyledim. Bir haftadır durmadan baş ağrıması ne demekti ?
- Getirin, dedi.
Yine yollandık hastahaneye. İki gün sonra doktor
haber verdi! Menenjit tüberkîloz ! Ümitsizdi!... Annesini çağırttık. Kadıncağız ağlıyor, göğsüne vurup ağıt söyleyerek dövünüyordu.
127
Ana ile bütün okulca ağlıyorduk.. İyice tenbih ederek hastaneye götürdüm. Güllüsüne sarılıp sessizce ağladı.
Ben de saclarını okşıyarak sordum :
- Bok, anneciğin geldi Güllücüğüm. Elimi öperek sordu:
- Ölecek miyim ?
- Ne münasebet?! iyi olacaksın, istersen köyde, istersen okulda dinleneceksin. Bu sene derslere girmek yok.
Derken boynuma sarıldı, kulağıma,
- Beni sakın köye gönderme, ölürüm orada!..
Doktor Hanım eteğimden çekiyor, "burundan mikrop geçer" diye işaret ediyordu. Güllü sımsıkı sarılmış bırakmıyor, yalvarıyordu.
- Ne olur Müdür'anım, kurban olayım, beni gönderme. Annem gitsin köye... Ben gitmem.
Doktor müdahale etti.
Güllü kollarını indirdi ve arkasını dönüp yattı.
Annesi bir hafta bizde ve hastahanede kaldı. Bir hafta sonra Güllü'yü kaybettik. Bir taksi ile, bir de hademe katarak son yolculuğuna çıkardık yavrucağı..

BAŞLIK
Bir gün köy delikanlıları bana gelip eşlerinden dert yandılar. Çünkü bizim kızlarla evlenen del ika n l ita rın tümünün kaynanası sayılıyordum.
Damat adaylarım ortaokuldan ayrılmış veya orduda okuma yazma öğrenmiş zeki gençlerdi. Dediler ki:
- Ana, biz senin kızlarla evlenmek istiyoruz ama velakin kızların babaları çok başlık istiyorlar. Ee, bizim de gücümüz yetmiyor,
- Öteki ilave etti:
- Sadem başlıkla kalsa genem neysene. Gelin al-
128

Levent Şahverdi Arşivi

maya gidenlerle bir toklu, bulgur, yağ, pekmez gönderirim ki gelin ev'i tokluyu kesip pilavıyle pişire, gidenleri ağırlaya. Daha bitmedi. Gelin gelende düğün evinde de sofra yirden kalkmaz, Gelen yer, giden yer,
- Davulcu zurnacılar da var ha arada...
- De kız evine gönderdiklerin ?
- He babam he. Ona bakarsın seneye varmaz çağası (1) olur, çocuk ele gelende ilk kez ana - baba evine gidende yine bi sürü hediye düzeceksin
Sordum:
-- Onlar size hediye vermez mi ?
- Vermesine verir ya,.. Oğlan evi kadar yıkılmaz.
- Ne istiyorlar başlık için ?
-Anama diyem bir çift koçlu koyun, bir inek...
- Ve yahut bir çift öküz hem de davar.
- Hepi de bunların yanında bir dikiş makinası da istiyorlar. Daha bunun sandığı var, sepeti var...
- Bu kadar mı ki sankim ? Tarla isteyenler de var mafcina ile beraber.
- Unuttun mu ki at; katır isteyenleri ?
- Ee.. eskiden ne verirdiniz ?
- İki keçi veyahutta bir iki davar.
- Ağa kızı olanda başka... Onlar da ağalara verir ya...
- Ağa oğlu olanda hoş, biz babayiğit de olsak boş...
Bu son seçili, kafiyeli söz hoşuma gitti benim de.
- Arslan oğullarım, bu başlık adetinizi hiç sevmiyorum doğrusu. Ama biz kızları sadece okutur, marifet? ter öğretiriz. Evlenmelerine karışamayız, onu ana ve babalar bilir, dedim.
- Müfettişlik bir şey edemez mi ki ?.
- Edemez tabii. Madem ki kız babalan çoK başlık siz de bu okumuş kızları istersiniz, öyleyse bir çı-
çağa: Çocuk.

kar yol kalıyor.. Çalışıp bu başlığı kazanmak.. Babalarınıza yüklenmemek. İnsan gençlikte çok çalışıp çok kazanır. Bu da kâfi değil. Bilgilerinizi de arttırmalısınız değil mi ?
Bu ukalalıktan gençlerin keyifleri kaçmıştı.

MESLEĞİNE EMELLERİNİ BAĞLAMIŞ ÖĞRETMEN

Sene başlarında yeni gelen öğrenciler arasında düşme sonucu kazalar çok olur. Bu, yeni ayakkabıların verilmesiyle başlar.
Bu yeni, pırıl pırıl iskarpinleri hemen hepsi yeni giyiyordur. Merdiven ve koridorda da cilalı taşlar. Düşen düşene... Bizde kafa - kol kırılmaları olağan işlerden sayılır.
Bazan da karşıdan bir acayip yürüyüş görürsün. Bakarsın, ayakkabıları ters giymiş. Solu sağa, sağı sola...
Her ne kadar yeni ayakkabılar verilirken nasıl giyileceği bir iki defa gösterilmişse de bir hafta - on gün sürer bu acemilik.
Zaten köyden gelenlere çıtçıtların kapanmasını, yaka düğmesinin iliklenmesini, saç tokalarının tutuşturuluşunu, çorap lastiklerinin kullanılışı ve donunun bel nahiyesine bağlanmasını hep biz öğretmek zorundayız. Bunlar her köy çocuğunun eğitim çerçevesine girer. Halbuki genç arkadaşlar enstitü hocası olarak yetiştiklerinden bu öğretimi yadırgarlar. Sıraya girmiş bir küçüğün yakasını iliklemeyi ve saçının kurdelesini düzeltmeği küçümserler.
Yeni mezunlarca en korkunç enstitü Elazığ'dakiydi. Nedense okulumuzun nimetlerinden bahseden yoktur. Oysa pansiyon arkadaşın ev kirası, yemek, içmek, ısınmak masrafı olmaz, hepsini okul sağlar, çamaşır ütü işi-

ni de hademe ve yatılı köy kızlarımız paylaşırlar. Bu kadar nimete karşı külfet sadece etüt nöbetleridir. Bir de hafta içinde sinema ve ziyaret günlerinin dışında, akşam saat 19 - 19,30 da okulda bulunmaları zorunlucu.İşitiyordum ki Elazığ'ı çeken yeni mezunlar ayılıp bayılıyorlarmış. Buna karşı Bakanlık da "bu sene git. gelecek sene istediğin yere alırız" vaadinde bulunuyormuş. Bu hususu Bakanlığa yazdığım 1944 - 1945 ders yılı sonu raporumda şöyle belirttim :
Bu yıl gelen öğretmen arkadaşlarımdan öğrendiğime göre kuraları Elazığ'a çıkanların üzüntülerine karşı "Bir sene sonra sizi istediğiniz yere alırız" sözü verilmiştir. Bu yüzden buradaki bazı arkadaşlar bir yıllık misafir gibi işlerine parmak uçları ile dokunmuşlar, bizzat işin içine girmeyi lüzumsuz bulmuşlardır. (...)
işi pek çeşitli ve ağır olan okulumuza (verilecek öğretmenlerin,) hayatını kazanmak zorunda olan ve mesleğine emellerini bağlamış ve okulumuzun hususiyetlerini bilerek istiyenlerden seçilmesi daha uygundur.

BAĞ

Bağımız bu yıl mahsul veriyordu. Bağ bozumunda umduğumuzdan fazla üzüm almıştık. Kara üzümdü bunlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Evidaresi, yemek öğretmenlerimiz bizden mezun olan yavrulanmızdandı. Bedia Dolakay, Nezahat Kılıç, Türkan Çinko yıllarca mahsullerimizi değerlendirmiş, Ayşe Şeker de titizlikle anbarlamıştır. Kayıt günleri onların nezareti altında üzümleri sıktırdık. Kadın hademelerin ayakla sıkma teklifine şiddetle karşı koyduk. Kuvvetli erkek hademelerin ellerini dirseklerine kadar fırçalatarak üzüm!eri sıktırdık. Pekmez kaynarken teklifi yapan hademelerle yarenlik ediyorduk.
- Bu pekmezi siz beğenmezsiniz, çünkü ayak tadı yok tabii, siz yemeyin, diyorduk.
Bir küp pekmez oldu. Onu içimize sinerek yedik.
131
Cibrelerden iki küp de sirke yaptık. Zengin ilave gıdayı kendi ürünümüzden almıştık.
Bundan sonra pekmezimiz üç küp kadar çoğaldı. Bunlardan başka sirkeler, hıyar, patlıcan, domates turşuları, hoşaflık kayısı kurulan... bizim ürünümüzle anbar lanacaktı.
Havuz ayağından akan su ziyan oluyordu. Oraya bir meyve bahçesi kurmayı düşündüm, Fidanlık Müdürü'ne danıştım:
- Öyle gelişigüzel olmaz, dedi. Yeri, toprağı uygun mu ? Uygunsa o zaman kirizma yaptıracaksınız, sonra fidan...
Geldi, gördü. Dikeceğimiz fidanları, toprağı hazırladık. Mahsullerini kurutup anbarlıyacağımız meyveler olmalıydı. Bunun için kayısıyı tercih ettik ama bir dut, bir şeftali de katıverdik içlerine,
Bahçe bir kaç sene sonra hoşaflık kayısımızı verdi. Onları kurutup anbarladık.

YENİ PABUCU NENEM GÖRSÜN İÇİN GİTTİM
Köylerden yeni gelen öğrencilere terlik verdik. Ayak ölçüleri alınıp ayakabıları yapılmaya başlandı. Birinci partiyi dağıttık. Çocuklar çok mutluydular. Gözlen ayaklarındaydı.
Etütte iki kişi eksikti. Araştırdık, Hozat'ın Taner köylerindendi ikisi de: Beser Şirin ve Zarif Akdoğan. İkisi de 11-12 yaşlarındaydı.
Bütün kadromuz ve büyük kızlarımızla okulumuz içerisini, çarşıyı, hali kamyonları hep taradık. Yok, yok!,.
Yalnız bir şoför:
- Müdürü köyü civarında okul kıyafetli iki kız gördük dedi.

Beser Şirin okula geldiğinde ve mezun olurken.
Müfettişliğe haber verdik. Bütün jandarma karakollarına telefon edildi. Ben de bir arkadaşla semt karakollalrına gidip Hozat'lıların adresini aldım, bir polisle ev ev dolaşıp aradım çocukları. Sonra başka karakol, başka bir polisle. Gece yarısını geçiyordu. Son karakolda bir polis,
- Burada kenar bir evde bir ihtiyar karı - koca oturuyor.Yanlarında daima sekiz-on hırpani çocuk bulunur. bunlar gece burada yatarlar, sabahları dilenmeye çıkarlar.
Tanerler'dendir...
Bunları duyunca şehrin kuzey kıyısındaki son kulübeye gittik. İhtiyarlar polisi görünce korktular. Ama biz,
- Çocukları göreceğiz, diye polisle içeri girdik, Bomboş odanın ortasında başları bitişik ince iki şilte
133
serilmiş, boyuna yastık konmuş, bu pis yastıkta dokuz tane çocuk başı... Üstleri çullarla örtülü. Çamurlu pis ayaklardan birkaçı dışarda, diğerleri büzülmüş, tortop olmuşlar.
Polisin el feneri ile inceledik, bizimkiler yok aralarında..
- Nasıl hasta olmuyorlar ? diye yüreğim yanarak sordum. Polis,
- Köylerinde de bundan farklı değil ki, dedi. Gece yarısından sonra saat ikide okula döndüm,
hurda gibi. Mıntıkaları bitince polislerin birbirine devrettikleri ben, akşamın 17'sînden beri Elazığ Kazan, kepçe olan da ben.,.
Köyleri 69 kilometreden fazlaydı, gitmiş olamazlardı. Arada koca bir Murat suyu vardı. Pertek Köprüsü jandarmasına sorduk, haber yoktu. Böyle endişeli araştırmaların üçüncü günü akşamı Hozat jandarması çocukların köylerine geldiğini müjdeledi. Dördüncü gün de okula iade edildiler. Antreye heyecanla koştum. Kılık kıyafetleri perişandı. Önlük, yaka, elbiseler yırtılmıştı yer yer, yüzleri solgundu. Kaçış biçimini anlattı Beser Şirin:
Karşıki tepeye vurup el ele çıkmışlardı. Yolda bir kadın,
- Ana, bunlar Enstitü kızları değil mî ? diye seslenince korkmuşlar, sine sine gitmişler, Mürüdürü Köyü'nün önünden geçip Hersek'e varmadan hava kararmıştı.
Karanlık bir ahıra girmişler. Karınları da açmış ama yemek istemeye çekinmişler. Yemliklere girip uyuyuvermişler.
Sabah şafakla Pertek Köprüsü başında karşıdaki jandarmayı gözetlemişler. Asker karakola gidince parmaklıklara sine sine karşıya geçip yolun ters yönündeki kayalıklara tırmamvermişler. Ondan sonra kolay olmuş.
Çobanlardan, yolculardan ekmek, katık almışlar,
134

Levent Şahverdi Arşivi

pınar başlarında karın doyurmuşlar, yo) üstündeki bir köyde gecelemişler. Üçüncü günün gecesi köylerine kavuşmuşlar.

Ninesine yeni pabucunu göstermek için 70 kilometre yürüyen, tabi bu arada pabucunda yenilik de kalmayan Zarif Akdoğan, Okula geldiğinde, ikinci yılda ve mezun olurken.
Bu kadar günlük üzüntünün acısıyla, hayretle ayağımı yere vurarak sordum:
- Niçin izin almadan gittiniz?
Bana tabanı kalmayan, dikişleri sökük, paramparça ayakkabılarım gösterdi:
- Yeni papucu nenem görsün için gittim.

DİSİPLİN
Bizim okul mu çok hadiseliydi, yoksa biz mi olayları fazla didikliyorduk" u ? Disiplin mi fazla bunaltıcıydı ? Haysiyet Divanı'nca Disiplin Kurulu'na verilmiş olan iki kızımız intihara teşebbüs etmişti. Bîri. öğretmenine hakaretten. Haysiyet Divanı, bu arkadaşlarına, Disiplin Kurulu
135
önünde öğretmeninden özür dileme cezası vermiş, serkeşçe olan kızımız ise hakaret etmiş, cezası daha büyümüştü. Sonra da herkes meşgulken evidaresi dolabından "asitoksalıt" şişesini alıp içmişti.
Haberi alır almaz hemen hastahaneye götürüp midesini yıkattık. İkincisi, pansiyon arkadaşı ile bir delikanlı arasında mektup taşımaktan...
Disiplin Kurulu daha tahkikatı yaparken son sınıfta olan kızımız belindeki kuşakla kendini boğmaya teşebbüs etmişti.
İkisinin de daha hafif cezalar olması gerekirken onları okuldan uzaklaştırdık. Bu, verdiğimiz ilk ağır cezaydı. Hepimizi çok üzdü.

BİNGÖL
Sayın Reisicumhur, Doğu gezisi sonu emir vermişlerdi :
Enstitü'nün yatılı sanat kısmına 25 çocuk da Bingöl'den alınsın !
Kadro derhal 100'a çıkarılmıştı.
1945 Ağustosunda 4. Umum Müfettiş Muzaffer Ergüder, Bingöl'den dönüşünden hemen sonra Yaver Bey'le, Bingöl'e öğrenci toplamaya gitmek için emirlerini göndermişler, bu yolculuk için Müfettişliğin kamyonetini tahsis buyurmuşlardı.
Biri Kirmanca biri Zazaca bilen güvendiğim iki öğrencimi yanıma alma müsadesi istedim. Bunlar bana hem tercümanlık edecekler hem de örnek öğrenci olarak konuşacaklardı. Ben de azıcık Kirmanca öğrenmiştim ama Zazaca bilmiyordum.. Hem göz anlatımı olacaktı kişilere bu çocuklar.
Zülfü Efendi'yi şoför olarak veriyorlardı, muavin de oradaki yolu bilen bir jandarma idi ama halkı ürkütmemek için sivil giydireceklerdi.
136
Zülfe Efendi idare edecekti onu.
Akşam üstü Zülfe Efendi geldi. Ufak tefek, esmer, güleç, yumuşak yüzlü bir zattı.
Ben onun kadar mert, meşakkati zevk eden, her güçlüğün altından çıkmasını bilen baba bir şoföre rastlamadım. Kalbimin hürmet tahtında oturanlardan biridir.
Önce götüreceğim çocukları ailelerinden izinle alıp geldim. Zülfe Efendi ile konuştuk, kendimize birer battaniye almamızı İsrafla istedi. Biz de 'kumanya düzdük. İlkyardım ilaçlan aldık. Sıkı giyindik.
Bir sabah şafakla yola çıktık.
O zaman yol çok bozuktu. Önümüze çıkan her çamurun derinliğini Zülfe Efendi kürekle ölçüyor, icabında hepimiz etraftan taş toplayıp içine atarak tekerleklerin batmayacağı seviyeye gelince geçiyorduk. Derelere gelince muavini paçaları sıvıyor, o geçerken Zülfe Efendi dikkatle izleyerek soruyor, soruyor, tedbiri aldıktan sonra geçiyorduk.
20 günlük yolculuğumuzda nice çamur, hendek, durgun suyu geçilir hale getirdik. Derin olanları için nice tarla ve kıraçtan yol aradık durduk.
Akşamüstü, bir yanı duvar gibi yüksek dağ, öbür yanı ölüm renkli girdapları döne - yuvarlana akan heybetli, korkunç Murat!.. Yolun girintili virajlarından Murat'ı besleyen dereler... Yol indikçe aşağıda üstü fisto gibi dilimli bir köprü. Sanki Murat'tan ürküp beyaz eteklerini toplamış gibi insana gülüyor.
Dilimlerin içinden geçiyoruz, Gülüştür Köprüsü'nden öte yana.
Birinci gün Karakoçan'a ulaşamadık. Şenova'daki kovancılar'da konakladık.
İkinci gün 2 kilometre içerde olan Karakoçan'a uğramadan bin zorlukla Camız Gölü denilen taşlık yola geldik Aman yarabbi!... Allah buraya sanki taş yağdırmıştı. yalnız irili ufaklı taşlar vardı. Biz önde iri taşlan
137
ata ata, başımızda güneş kaynayarak, altımızdaki taşlardan alev gibi sıcaklık fışkırarak iki saatte cehennemden geçer gibi geçtik Camız Gölü'nü. Yıkık bir köprünün enkazı yanından dereyi aştık, Sağlı sollu köylerden sonra

Levent Şahverdi Arşivi

Bingöl'ün gökleri delen, uçurum dibindeki dere seslerinin işitilemediği ormanlara girdik. Zaman zaman aydınlığa çıkıyorduk, Seyrelmiş ağaç altlarındaki rengarenk çiçeklere bayılıyorduk; ama Zülfi Efendi durmak istemiyor,
- Karanlık çökmeden ormandan canımızı kurtaralım, diyordu, Nasıl da mis gibi kokuyorlar. Yeşil çimen üstünde nasıl da renk renk parlıyorlardı,
*
*
Karanlıkta ormanlar sanki daha karanlıktı. Sadece
araba lambalarının aydınlattığı üçgen vardı önümüzde.
Ara sıra aydınlık yere düşen bir tavşançık olunca hızıyla koşuyor, kendini bir türlü ışık açısından kurtaramıyor, bize çığlık attırıyor, bazı da zengin kuyruğuyla bir tilki sıvışıyordu önümüzden.
Nihayet gece yansı karanlıklar içinde uyuyan Bingöl'e ulaştık. Allahtan, yoldaki jandarma karakolundan. Vali Bey'e yolda olduğumuzu bildirmiştik. Halkevi bekçisi bizi karşıladı. Yorgun argın odamıza çıktık ki, karyolada bir kişilik yatak... Yatağı yere indirip çocuklarla boylamasına sıralandık, kütük gibi uyuduk.
Ertesi gün Vali Bey'le köylere gidiş programını yaptık, tavsiyelerini aldık. En yakın köy olan Simsör'e yollandık. Bingöl Merkezi 20 dakikalık bir yolla Simsör Düzü'ne açılıyor. Göynük Suyu düzlüğün sağından, solundan kıvrılarak geçip Murat'a ulaşıyordu. Göynük, dar boş ve derin vadilerden bıkmış gibi düzlükte öyle yayılıyordu ki... İki yanında dağınık evler, bostanlar köyler vardı.
Köy yolu başında arabayı bırakıp iki kızımla köye gittik. Yolda Zülfi Efendi beni uyardı:
- Bu köylerde ve merkezde kötü bir lâf yayılmış.

"Kızları toplayıp İngiliz'e .Rus'a vereceklermiş. Kürtlerin dölünü bozacaklarmış" diye kahvelerde dedikodu dönüyormuş, haberiniz olsun. Burası da en çetin köy ha! İsyanda Şeyh Sait Varto-Simsör-Palu yoluyle Diyarbakır'a doğru geçmiş. Burada bir iki gün dinlenip bütün köyleri isyana, birleşmeye zorlamış, köy şafii imiş. Haberiniz olsun.
Teşekkür ettim yoldaşıma. Vali Bey bu açıklamayı yapmalı değil miydi bana?... İçimden duyduğum hürmeti, düşüncemi söyledim açıkça, bu mert ve koruyucu dostuma.
Sağda, kapıda oturan ihtiyarlarla konuşurken içerden üç genç hanım çıktı. İlgisiz ve asık suratla dinliyorlardı. Ben susunca çocuklar da Tunceli köylerinden geldiklerini, üç senedir okuduklarını anlattılar. Etrafımıza epeyce çocuk da toplandı. Kürtçe .konuşmaya başladık.
- Kızlarınızı verin, hükümet masrafını verecek, ben okutacağım, yine her sene köyünüze getireceğim. Üç sene sonra da okulu bitirince sizde kalacaklar büsbütün.
Çocuklar da köylerine her sene nasıl götürdüğümü, dört ay yaz tatilinden sonra nasıl topladığımı anlattılar. Bütün bu dil dökmelerimize sadece omuz silktiler. Erkekleri sorduk.
- Yok! dediler.
- Hodi emanet bi (]) dedik, hiç cevap vermediler. Karşı taraftaki evin damına bulgur seriyorlardı, kalabalık bir kadın topluluğu... Aşağıdan selam verdik :
- Esselamü eleyküm, kolay bi, bereket bi p) ! Bizi terslediler, bağırıp çağırarak koğdular.
Başka bir ev kapısı. Önünde bir kaç hanım. Anlattık. Bunlar mülayim dinlediler. Hatta bir iki soru da sordu aztaro Dersim hakkında. Cevap verdi onlar da,

emenet bi: Allaha emanet olun.
unu aleyküm, kolay bi bereket bi: Selamiin aleyküm, gelsin, bereketli olsun.

- Kızımız yok!
Erkekleri sorduk, ellerini genişçe çevirerek İşaret ettiler:
- Merre, merre,! (1)
Muhtarın evini sorduk. Yanımıza bir çocuk katıp gönderdiler bizi, arkamızda bir sürü köy çocuğu takılı olarak. Muhtarın evi her ev gibi bahçe içinde tek kat kerpiç. Çocuk koşup haber verince cırlak bir ses birşeyler bağırıp çağırdı.
Biz kapıya gelince ilk sözü:
- Muhtar yoh, yoh!. oldu. Ben yine nazikane elimi göğsüme koyup,
- Esselamü aleyküm, dedim. Selamımı almadın acele acele Kürtçe:
- Ne istiyorsun, ne istiyorsun? diye bağırdı. Çocukları kovdu. Yine ayni soruyu sordu.
Buna başka türlü cevap vermek lâzımdı.
- Bizi Vali Bey gönderdi. Muhtara selâmı var! Vali'nin selamını işitince kapıdan yarım çekilip homurdanarak,
- Girin, dinlenin, dedi.
Hemen girdik. Benim altıma tahta bir ocak başı iskemlesini ayağıyle itti. Kızlar da yere çömeldî, Kadının yüzünden düşen bin parçaydı. Anlatmaya başladım:
- Ben Elaziz'dekİ kız mektebinin müdürüyüm. Bunlar da mektebimde okuyan Derslmli kızlarımız. Hükümet Dersim köylerinden 75 kız çocuğunun parasını verir mektebe. Ben okuturum. Şimdi de Bingöl köylerinden 25

Levent Şahverdi Arşivi

çocuğun parasını verip okutacak. Ben okutacağım kızlarınızı. Beni tanıyın diye gönderdi. Bak bu kızlar da size köylerini, mektebini anlatsınlar.
Kadın, sözlerimi bağıra çağıra, yarım yamalak dinledi. Bu sırada derinden derine gelen ezan sesini de
(]) Merre, merre: Gittiler, gittiler. 140
işittim. Cuma İdi, tabii cuma namazına mescide geleceklerdi. Yavaş yavaş kalktık. Kızlarıma, çocukları .karşı çalılıklar önünde meşgul etmelerini, camiye gelmemelerini tenbihledim. Camiye gittim.
Büyücek, bol pencereli bir odaydı. Zemin Toprak. Mihrapta ucuzundan bir halı seccade, ardında üç sıra cemaat duracak kadar kilim ve çul serili.
Cemaat iki sıra namazdalar. Hesapladım, köyün erkekleri ancak bu kadardı. Bunlar Şafii mezhebinden idiler. Kadına dokunamazlardı; tek kanatlı kapının tam ortasında durursam bana değmeden çıkamaz, ister istemez dinlerlerdi beni.
Sırtımda cübbe gibi bir palto, başımda eşarp örtü vardı. Ben de el bağlayıp durdum kapıda, cemaatı inceleyerek. Selam verirken beni gördüler. Müezzin olduğunu sandığım abani sarıklı biri, birinci safta oturduğu yerden bana dönerek eliyle "Çık dışarı!" işareti yaptı. Görmezliğe geldim. İmam efendi cemaate dönerek duaya başlarken ben de ellerimi açtım. Cemaatten bir kaç kişi daha "Çık!" işareti yapıyor, imam kaçamak bana bakıyor, ben de içimden imamın bilgi derecesini ölçmeye çalışıyordum.
İmam okudu, duaya başlarken kaytan bıyıklı bir delikanlı hem eliyle hem diliyle "çık" dedi.
Müezzin :
- Cuma namazı, dedi. Cevapladım:
- Cuma namazını kadınlar kılmaz ama duaya iştirak etmeleri çok sevaptır. Kitaplar yazar, imam efendi bilir. sorun isterseniz.
İmam başını önüne eğdi, duaya başladı. Cemaat de döndü. Ben de herkesle beraber.
- Amin ! dedim.
Duadan sonra cemaat kapıya gelirken ben de koç
konuşmaya başladım. O kaytan bıyıklı genç İkide bir omuzu hizasından yere doğru ve bana ters bakarak tükrük fırla-
141
tırdu. Hani apaşların hakaret anlamındaki davranışla-3. Ben anlamazlıktan geliyordum. Diğerleri sakin, ön-ne bakarak dinliyorlardı. Nihayet o delikanlı kabadayıca söylenmeye boşladı
- Hükümet bizim kızları okutacak da nidecek ? Şunin doğrusunu disene, kızları götürüp İngiliz'e Rus'a vereceksiniz!
Ben de diklendim :
- Bu hükümet bir pişiğini (') bile İngiliz'e Rus'a vermez. Sen verirsen o başka!...
Genç, yumruklarını sıkıp üstüme yürüdü.
- Kim, ben ha ?!
Ben de bir adım gerilemeden:
- Sen ya!.
Derken cemaat bizim aramıza girdi.
Ona Kürtçe bir şeyler söylüyorlar, bana da:
- Hanım kusura bakma.
- Hatun, o delidir.
- Anam sen okumuş insansın, o cahal...
Önde ben, hepimiz camiden çıktık, bir kaç kişi onu götürüyor, geri kalanlara da ben, hükümetin kızlarını niçin okutmak istediğini anlatmaya uğraşıyorum. Bu ara öğrendim ki, "Enstitü" dilimize yeni girmiş ve buralarda hiç İşitilmemiş bir kelimedir. "Enstitü'de okutmak" ne
demek, "Enstitü" ne olsa gerek? "ingiliz" demeye geliyorr zaar. Arabamıza bir kaç köylü alarak döneceğiz. Elimi göğsüme basarak,
- Allahaısmarladık, dedim. Çünkü elimi uzatsam zaten sıkmazlardı, abdestleri bozulurdu.
Zülfi Efendi, gayet memnun, onları selamladı. Ayrılınca,
- Bir şey beceremedik ama hiç olmazsa "Enstitü"-
(1) pişik: Kedi.

nün "ingiliz" manasına gelmediğini anlattık, dedim. Kendisine bu bilgiyle beni ikaz ettiği için teşekkür ederek cami olayını anlattım. Gözleri dehşetten büyüyerek,
- Müdür'anım, seni öldürebilirlerdi. En müteassıp köymüş burası. Kendilerini Şeyh Sait'ten sayarlarmış, öldürürlerdi vallahi!
- Onlar Şafii, bana el vuramazlardı.
- Taşla öldürürlerdi.
- Camide taş yoktu ki.
- Pabuçlarıyia vururlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu hiç aklıma gelmemişti. Ama ben gene de davranışımda bir kahramanlık buluyordum. Memnundum.
Göynük Suyu'ndaki geçidi göstermek için birinin su başına kadar gelmesini Zülfi Efendi rica etti. Bu, suyun çekilmiş hali imi?,. Genişleyip kollara ayrılmış. Mavi berrak, dibi iri çakıllı bir suydu. Dere içine girdik. Zülfi Efendi kıyıda kalan rehbere pek inanamadığı için muavini de suya soktu. Derinlikleri ölçe ölçe karşı 'kıyıdan tepeye tırmandık.
Kadımatrak, Murat'a kadar uzayan bir plato üstünde, ardındaki alçak tepeye dayanmış, çıplak, kalabalık bir köy. Okulu, hocası var. Ortasından geçen toprak yol, plato sonundaki Tekviran Köyü'ne dayanıyor.
Kadımatrak muhtarı bizi güleryüzle karşıladı. Etrafımızı çocuklar aldı, kadınlar kaçıştı.
-Biz asıl hanımlarla konuşmak isteriz.

Muhtar,
- Ayıptır de, gelin, bunlar da kadındır, diye bağırdı. Hanımlar gelirken hoca, şoför ve muavin uzaklaştılar.
Okulumuzu uzun uzun anlattık. Soru soranlar da oldu.
- Kızımız ofsaydı verirdik.
- Biz sizden faz almazdık, çünkü okulunuz, hocanız
- Ooo; hocamız erkektir, kızlar biraz tavlananda alıyoruz.

143
- Ah yazık! Ne olur erkek olsa ? Hepsi evladı sayılır. Sonuna kadar okutun.
- Sen gel bu mektebe hoca ol, biz de kızları gönderek, dedi, bir yaşlı hanım.
Bizi güleryüzle uğurladılar.
Tekviran'a geldik. Üç - beş evden ibaret tepenin altı, sulak yeşil bir vadi. Bir dereceli var. Baharda arslan kesilir, geçit vermezmiş.
Evlerin önündeki zeminden yukarı doğru yapılmış tandır başında ekmek pişiriyor bir kaç bacı. Zaten köyün nüfusu da o kadar.
Muhtarın hanımını çağırdılar. Biraz o Türkçe biliyormuş.
Anlattık, konuştuk. Onların da kızları yokmuş. İki müsait yaşlı kızı göstererek dil döktük.
- Onlar garip('), dediler. Bizim değil, biz karışmazuk...
Hiç de çingeneye benzer tarafları yoktu. Ayrıldık.
Dönüşte Darbasan Köyü'ne uğradık. Az evli bir köy. İlk uğradığımız hanım bizi Kürtçe tersledi, dinlemedi bile, kapıyı yüzümüze çarparak kapadı. Damda bulgur eleyen bir kaç hanımla Kürtçe konuşup anlaşmaya çalıştık. Hayret, buraların Kürtçesini zor anlıyorduk. Dikkat ettim, bu Kürtçe'de Arap kelimeleri çok, hem de Arap aksanıyla konuşuyorlar. Böylece eli boş, gönlü kırık dönüyorduk. Kadımadrak öğretmeni yetişti arkamızdan. Merkeze gidecekmiş. Bizi daha keseden, Göynük Suyu'nun dağınık olduğu bir yerden geçirdi. Zülfi Efendi bu arkadaştan Murat'a kadarki geçitleri öğrendi.
Bingöl o zaman Çapakcur Deresi'yle tepe arasına sıkışmış bir şosenin kenarındaki kerpiç evlerden ibaretti. 129 ev ve ahır. Altlarında Ortaçağ dükkânı olanlar iki katlıydı. Sadece Vilayet, Vali Konağı ve Halkevi beton-
('} garip : Çingene. 144

dan, çatısı kiremitli ve ikişer kat; bir de tek katlı, kerpiç ilkokulu var. Öğretmenler sılada olduğu için yoklar.
Tepe pek güzel, Göynük Suyu'nun aktığı ovayı tamamen gören kocaman bir düzlük. Tepenin başında derme çatma beton bir hastane, öbür ucunda da askeri barakalar,
Nüfus kışın 1400-1700'e çıkar, yazın çoğu kadın olmak üzere 700-800'ü geçmezmiş.
Hanımlar çok yabani, bizden bile kaçıyorlar. Çünkü kızlarını ingiliz'e, Rus'a v ermek için kapacağımızı sanıyorlar. Caddede biraz yürüsek, memleketin irili ufaklı bütün erkek çocukları peşimizde.
Evlerde hanımlarla konuşmak istiyorum, hangi mahalleye gitsem sokak kapıları kapanıyor, çaldığımız zaman da erkek çocuklardan aldığımız cevap:
- Evde kimse yok, oluyor.
Çok üzgün olarak Halkevi'ne döndüm. Ethem Bey'i beni bekler bulunca çok sevindim. Kendisiyle Elazığ Halkevi'nde dostum Mürvet İlkiz tanıştırmıştı. Ailesiyle efe ahbaplığımız devam edegelmişti. Burada Tapu Müdürüydü.
Ona derdimi anlattım. Peygamber sükûnetiyle beni sakinieştirdi ve teselli etti:
- Böyle başlayan işlerde hayır vardır, merak etmeyin, diyerek yol gösterdi.
- Birkaç eve ben sizi babalarla göndereyim, konuşun. Birkaçına da-bizim hanım götürsün. Ağızdan ağıza çabuk yayılır. Buraya çevre köylerden taşınan çok aile vardır, şehre inenler oralara misafir olur, bu yoldan da haber alır.
Bir günü buna harcadık merkezde. Kendi ihtiyar odacısı ve valinin odacısıyla evlerine gittik, ikisi de birer komşuyu çağırdı, konuştuk. Tapu odacısının pek çok çocuğu vardı. Hanımı gençti. 14-15 yaşındaki kızı gitmekte idi. Vali odacısı daha da çok aile toplamıştı. oda kızını göndermeye istekliydi,

Levent Şahverdi Arşivi

145
Ethem Bey'in hanımı ile evleri dolaştık. Her kapı açılıyordu bize. Bu bir günlük başarı büyüktü doğrusu, buda Ethem Bey'in insanlara yardım ve cahillere yol gösterme gücüne borçluydum.
Kendi kendime, Ethem Bey gibi soğukkanlılıkla hacete karar verdim. Bundan sonra da her gideceğim köy hakkındaki bilgiyi Ethem Bey'den almadan yola çıkmanı.
Merkez köylerinden 150 haneli Çan Köyü'ne gldeceksin. 150 hanenin 30 hanesi şeyhti. Cuma günleri hastane tepesinden bakılınca, karıncalar gibi o tepelere yol alan bir çok İnsan görülüyordu. Bazısı koyunu, danayı, gidiği yedeğinde çeker, kimisinin eli tavuk, kaz, sepet veya sırtı heybelidir. Bunlar hep bilek adaklardır ki Çan' iki şeyhlere akar. Zaten yolda birkaç kuzu, gidik, kaz sürüleri yayılıyordu.
Yollandık, diğer köylere göre yol düzgün. Bizi yarı yolda muhtar, ihtiyar heyeti ve öğretmen karşıladı. Evi badanalı ve iki kattı.
Oracıkta halkla konuştuk, anlattık uzun uzun., Hükümete dualar ettiler. Bir çokları sakallı şeyhti. En büyükleri Şeyh Zülküf imiş ama daha geçenlerde 18-20 ıslarında bir oğlu veremden ölmüş, itikâfta imiş, onun in kimseyi kabul etmiyormuş.
O arada lacivert İngiliz gabardininden yapılmış kısa pantolonlu, uzun çoraplı 12 yaşlarında bir çocuk Kürtçe, herkese;
- Vermezsek zorla mı alacak kızları? dedi. Kürtçe cevap verdim:
- Hayır, zorla almayız. Kızlar okursa fayda size. Oğlanın ve etrafındakieri hayretten gözleri açılırken ocuk bağırdı:
- Bizden, bu da bizden! Kürtçe konuşuyor!.,. Hanımlardan bir çok iltifatlar...
Güldüm, Türkçe' devam ettim :
- Hükümet şimdi bizi ayağınıza kadar yolladı, an-
146
anlatıyoruz size. Ben okutacağım kızlarınızı, okulumda daha bir çok hanım hoca da var, 520'den fazla kız öğrencimiz var. Bizim görevimiz okutup öğretmek ve sonra size teslim etmektir. Her yaz da köyünüze getirir, mektep zamanı yine götürürüz. Bütün parayı devlet öder.
Hanımlarla da konuşmak isteğimi söyledim. Bizi bir eve misafir ettiler. Oda hanımlarla doldu. Konuştuk, anlattık, anlattık, Beşer'le Hanım da konuştu. Köylerini, okulu anlattılar.
Köylü kadınlar bir yandan da "donsuz"muyuz diye üçümüzü de iç çamaşırlarımıza kadar muayene ediyorlardı.
Kahvemizi sohbet ederek içtik. Arkasından da üstünde kaz budu olan bulgur pilavı ile pekmezli nişasta tatlısı geldi. Yedik, teşekkür ettik. Meğer o evde düğün varmış o gün. Gece kalmamız için ısrar ettiler. Merkezde çocuklarımız olduğunu söyleyerek,
- Vereceğiniz kızları alıp gideceğiz, dedik,
Müthiş bir tartışma başladı hanımlar arasında. Herkes,
- Sen ver, diye birbirine çatıyordu.
Uzun zaman sabırla dinledik. Sonu gelmeyecekti bu tartışmanın. Kavgaya dönerse hiç alamazdık. Azaya, verilecek kızları getirmesini söyleyerek evden çıktık. Arabamız köyün ta alt yanında, sağa sola veda ederek arabaya doğru inmeye başladık. Ne güleryüzlü bir köy...
Gençten bir adarn yanıma yaklaşıp çantamı taşımak için yüksek sesle izin istedi. Yavaşça da,
- Çanta bahane, dinleyin, dedi. Müdür'anım, ekmeğimi yediniz, suyumu içtiniz, seni korumak bana borç. Size vermemek için bu hafta herkes kızını evlendirdi. Verecekleri çoban kızın babası burada yok. Yarın oraya almaya gelir, başınıza dert açar bu kız. Şeyh M'nin yanaşması. Yanınıza birini de beraber atın.
Âza arabaya büyücek, tipik güzel bir kız getirdi. Üstü başı pırtı pırtı ama güzel kız. Âza;
147

- Aha bir tane bulabildim. Kimseciği yok. Kaz çobanlığı yapar fakir. Bakma iriliğirve. On dört yaşındadır.
Muavinin paltosunu omuzuna attım. Nüfus kağıdını sordum.
- Bilmem var mi ki, diye kıza sordu, o da omuzunu silkti.
Âza şuna buna sorarken yanıma aynı genç çantamı yerme bahanesiye sokulup,
- 20 yaşındadır, azayı almadan gitme, başına dert açarlar, dikkat! deyip çantayı elime verdi.
O esnada yanıma gelen azayı da alarak fiskos eden diğer âza ve şeyhlerin arasına gittim. Önce teşekkür ettim, sonra,
- Çocuğu kaydedene kadar bir âza da bizimle gelsin, diye rica ettim.
Epeyce çekişmeden sonra ihtiyar bir azayı yanımıza kattılar. Hanımlar kızı öperken bir şeyler fısıldıyorlardı.
Ben şoförün yanma oturdum. Diğerleri İçerde. Zülfi Efendi'ye gencin fısıldadıklarını anlattım.
Zülfi Efendi,
- İlk akla gelen bir ebeye muayene ettirmek. Siz içerde onları çay filon ikram ederek oyalayın, ben ebeyi alıp getireyim. Üstünden gece geçmesin. Ne olur ne olmaz, insanoğlu çiğ süt emmiş.;.
Halkevine inince planı tatbik ettik. Ebe Hanım gelince azaya tanıttık. Bir tuhaf oldu adam. Ebe hanım bitişik odaya geçmeden azaya,

Levent Şahverdi Arşivi

- Hele gelin, diyerek içerdeki odada kimse olmadığını tesbit ettirip, buradan ayrılmayın, diye kapı yanına etüttüm. Biz üçümüz içeri girdik. Buna mecbur olduğum için üzülüyordum. Ebe Hanım bir de hemşire çağırtımıştı.
Kız direniyor, muayeneye müsaade etmiyordu. Üçümüz bir olduğumuz halde başa çıkamıyorduk. Nihayet muayenesi oldu. Ebe Hanım,
- Kız olmak ne kelime, doğurmuş bile!,., dedi,
148
Zaptını hazırladı.
Kızı azaya teslim ederken,
- Yazık olsun o şeyler köyüne. Bir kimsesiz kızın namusunu otuz şeyh koruyamadıktan sonra onların şeyhlikleri nerede kaldı!
Âza,
- Sus hatun, çarpılırsın, beddua ederler!
- Benim Allahım o türlü şeyhlerin bedduasıyla beni çarpmaz. Yazıklar olsun onlara!..,
* * *
Yolculuğumuz, Solhan Kazası'na. İki günde ulaşacağımızı söylüyorlar. Zülfi Efendi bir günde varacağımızı sanıyor. Onun için şafak sökmeden yollara düştük.
Epey azık almıştık yanımıza. Battaniyemiz, bir kaç eski önlüğümüz vardı.
Gün doğarken, Solhan Dağları'nın eteklerine tırmanıyorduk. Dereler, tepeler uçurumlu iniş çıkışlar, çamurlarmı taşla doldurduğumuz yollar, inip Allah'a emanet ettiğimiz Zülfi Efendi, peşi sıra geçtiğimiz korkuluksuz tahta köprüler, parıldayan pınarlar, aydınlık dereler, dereler...
Asırlık koca meşe ormanları. Kiminin altında halı gibi serilmiş kırmızı, turuncu, sarı meyveleri, ahlat armutları...
Yaylalarında IH mor koyun sürüleri, kocaman çoban '-..peklerinin koruyuculuğunda yayılıyor.
Köyler çukur, sulak vadilere kurulmuş. Sarı benizli, şiş karınlı, çamur elbiseler İçinde arabadan korkup kaçan yavrucaklar, danalar, inekler, mandalar... Bu sulak çukurda, hayvanları doyuran bu bol otlakta sebze bostanları kimblilir ne bereketli olurdu. Halk hıyardan başka ekmeyi bilmiyor herhalde. Bîr de fasulya, biber.
Hanımlar yalınayak, paçaları şalvar, kırmalı etekleri ir içinde. Tarak görmemiş sapların üstünde bir patı örtü. Kir, kir, .kir içindeler. Yaşayışları adeta ilk çağ insanları gibi.
149
Keçiler çobanlarla kıraç tepelerde; bilmem ne bulup n© yerler bu kuru toprakta...
Hayvanlar bile vahşi. Batağında mandaların yan gelip geviş getirdiği bir düzlükten geçiyoruz. Ayaktaki üç mandadan biri kulaklarını dikerek bizi izlemeye başladı, Sonra boynunu uzatıp arabanın üstüne doğru gövdesinden umulmayan bir hızla hücuma kalktı.
Zülfi Efendi hızlandı. Biz bağırışıyor. kafamızı sağa - sola, tavana çarpıyor, her tarafa yıkılıyor, tutunmaya uğraşıyorduk. Arabanın içindeki bütün eşyalar hareketteydi.
Manda yorulma bilmeden hızını artırdıkça Zülfi Efendi de sesini çoğaltarak bize bağırıyordu:
- Sıkı tutunun, bir yeriniz kırkmasın! Yol çok bozuktu.
O arada muavin arabanın tavan direğine tutunarak bir battaniyeyi hayvana doğru savurdu.
Manda durakladı, burun delikleri müthiş açılıp kapanıyordu. Muavin, ucu çamurda sürüklenen battaniyeyi içeri alırken,
- Devam ustam, devam. Bunun hızı kesildi gayri, hal kalmadı hayvanda.
Aynı hızla epeyce gittik. Artık manda yavaşladı iyice, kulaklarını da indirdi.
Tepeyi dönüp bir göze başında durduk. Zülfi Efendi'nin alnından terler akıyordu, hepimiz toz - toprak İçindeydik. Biz yıkanırken onlar da arabayla uğraştılar, bir tekerleği çıkardılar. Birinin lastiği patlamış, birinin de jantı yamulmuş. Yedeklerle değiştirdiler.
Sonunda yollandık. Güneş inmeden kazaya kavuştuk. Kaymakamlıkla İlkokul, badanalı. Jandarma Kumandanlığı'nın kerpiç binası ile sırtlarını tepeye dayamış üç duvarlı kerpiç evler meydanın etrafına yayılmışlar.
Kaymakam yok. Tahrirat Kâtibi vekâlet ediyor. Bir kaç ev dolaştık, çocuklardan başka kimsecikler yok. Ziyarete devam için meydandan geçerken bir çok kadının
150
Hükümet arkasındaki tepeye tırmandıklarını gördük. Muavin koşarak geldi:
- Diha kadınlar Kumlutepe'ye kaçıyorlar! Davar dönerken ister istemez dönerler, dedi.
Biz de iki kızımla peşlerine düştük. Epeyce tırmandık. Ö kadar da yorgunduk ki... Önce kaybettik onları. Tepeyi aşınca baktık, hepsi duraklamış, davarın geldiği tarafa bakıyorlar. Bazısı davara karşı gitme, bazısı da öteki tepeye kaçma arzusunda. Dağılma oluyor, davara doğru gidenleri çoğunlukta. Dağa yönelenlerden ayrılıp öteki gruba koşanları biz de tepede oturup seyretmeye başladık. Oturduğumuzu görünce durdular, zaten davar da yaklaşmıştı.
Yanlarına indik. Yarı Kürtçe yarı Türkçe biraz anlattım. Çocuklardan Beser konuşurken davar da yetişti, herhes hayvanını bulup önüne çöküyor, ellerindeki bakraçlara kovalara sağıyorlardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Biz de plan hazırladık.
Eğer grup toplu giderse ben konuşacağım, gruplara ayrılırsa birinci gruba Beser, ikinci gruba Hanım katılacak. Üçüncü gruba da ben katılıp yol boyunca okulumuzu anlatacağız. Geriye, bu plan ta döndük.
Hükümet Meydanı'nda buluşacaktık. Baktım, Beser meydanda yok. Telaşlandım. Biraz sonra elleri - kolları dolu, bir evin yanından çıkageldi. Meğer en misafirperver gruba düşmüş. Ayranlar ikram etmişler, cepleri meye yemişleri, elleri yabani ahlat armudu doluydu.
Gece indi.
*
* *
Kaymakam vekili:
- Bu evlere gitmek faydasız. Çünkü bütün kadınlar aş pişirmede. Yemekten sonra erkekler kahveye gelir,
- Efendi ile ben konuşurum orada. Sizi de kızı olan evlere gönderelim, onlara gidin.
Bu düşünceyi beğendik. Karnımızı doyurup evlere Gece uğradığımız her ev, kızını gelin etmişti, 12 yaşındakiler hep evlendirilmişti bize vermemek için.
Yalnız bir evin 13-14 yaşındaki kızı okula gelmek İçin direniyor, annesi sessiz, boynunu büküyordu, Anlaşılan evde kızın sözü geçiyordu. Ondan sonraki ev ziyaretlerimize Teti de katıldı. Hem de Türkçe'yi, anlaşacak kadar biliyordu.
Türkçe'yi jandarma kumandanının hanımı yanında çalışırken öğrenmiş.
Bir kaç ev daha dolaştık. Bize, yaylada çadırda oturanların kızları olduğunu söylediler. Ertesi gün gitmeye karar verdik.
Zülfi Efendi, Kaymakam ve jandarma kumandan vekilleri de bizi bekliyorlardı. Duyduklarımızı anlattık.
Jandarma Kumandan Vekili, yayladaki çadırlarda çingenelerin oturduğunu söyledi.
- Teti'nin hırsızlık vak'aları vardı. Herkes almaya korkmuştu. Yoksa çoktan evlendirirlerdi. Ama yarın karakolda bakalım neler çalmış, dedi.

Sabah erkenden Teti geldi, hazırlanmıştı bile. Sabaha kadar uyuyamamış, yıkanmış, çamaşırını da yıkamış öyle giymişti. Bunları dinlerken hepimiz üzülüyor ama bir şey söylemiyorduk.
Bir jandarma beni karakola çağırdı. Gittim. Kumandan, defteri açarak gösterdi:
Giden kumandanın evinde çalışırken karakolun keser, testeresi kaybolmuş. Karakola getirmişler. Evvela sorulara cevap vermemiş, tokatı yeyince,
- Ne vuruyorsuz be? Ben evime raf yapam, pencereye cam koyam, tahta cakam için aidiydim. Daha da işim bitmedi ki, bu herif geldi. Yoksam getirecektim kesernen testereyi. Çiviyle tahtaları çakmışım, getiremem. Zatı tahtaların biri buranın. Onun için de gelir karakolu temizlerim, gündelik pereye sayarsız, demiş.

Bunu öğrenince Tetiyi almaya karar verdim. Oradakiler de böyle düşünüyorlardı.
-Siz mektepsiniz, terbiye edersiniz, diyorlardı.
Teti'yi çağırdık. Jandarma kumandan vekili ile beraber epeyce konuştuk, nasihat ettik, söz aldık.
Böylece yola çıktık.
Dönüş çetin geçiyordu. Yine çamurlu yerlerle boğuşuyorduk. Üstelik yağmur da çiselemeye başlayınca köylerde duruşumuza karşıydı Zülfi Efendi.
- Yollarda kalırız, sökemeyiz, diyordu.
Bir sırtı tırmanmak istiyorduk, ama üstü ıslanan toprak yoldan tekerler kayıyordu.
Hepimiz inip arabaya arkadan dayandık, ama üstteki çamur bizi de kaydırıyordu. Arka tekerlere taş dayadılar.
Hepimiz, iki taraftaki ormandan kuru toprak getirdik. Zülfi Efendi'nin ön tekerler hizasına koyduğu küçük taşların üstüne serdik. Arabanın arkasından itince, o ancak serdiğimiz toprak boyu çıkıyordu. Arka tekerler taşla destekleniyor, biz ormana kuru toprağa gittiğimizde şoför de arkada kalan ufak taşları öne geçiriyor, getirdiğimiz toprağı seriyordu. Beş - on dakikada çıkacağımız yokuşu tam birbuçuk saatte zor çıkabildik.
Teti bizden daha büyük bir şevkle çalışıyordu. Uğradığımız köylerde o da konuştu. Altındaki giyimini gösteriyor, üstündeki önlüğü giydirdiğimizi, arkadaşlarının giyimini göstererek anlatıyordu.
Yolculukta kendini hepimize sevdirdi.

Geç zaman Bingöl'e'döndük. Bir öğrenci bulmuştuk şükür..

*
* *
O sene okulda ne kaybolsa, araştırmalardan sonra
Teti'nin omuzuna kolumu dostça atarak sıkıştırıyor veya teti di sorguya çekiyordum. Hırsızlık olaylarında çok endişeleniyordu. Olayın ardından mutlaka kaybolanı bu-alman eşyanın yerini gösteriyordu. Bu kabiliyetine şaşıyordum.

Levent Şahverdi Arşivi

- Ne yapam, hırsızlık olanda bana öyle bir bakıyorsunuz ki dargın dargın...
Ertesi sene ikinci sınıfta iken kızımızı okulun "Emniyet Amiri" yaptık.
Teti: "Emniyet Amiri"
Bir gün,
- Nasıl buluyorsun bunları? dedim. Her sabah,
- Ablalar, ceplerinize bir şey bırakmayın, diye fır dönüyordu soyunma yerinde.
O iki sene emniyet işleri güzel gitti, O üçüncü sınıf son aylarında İken, bir akşam kursiyeri hanımın palto cebinde unuttuğu çantasından 50 lira kaybolmuştu.
Arama, tarama, emniyet amiri vız gelmişti. 4 gündür ortaya çıkmamıştı. Teti endişeliydi gene.
Onu çağırıp iki gün üstüste sıkıştırdım, ikinci günün akşamı odama yatmaya çıkmıştım ki Teti kapımı açtı.
Müthiş suratlıydı.
Heyecanla sordum :
- Buldun mu Teti?
Dargın dargın yüzüme baktı. Ayağıyle halımın ucunu iterek,
- Diha orada, dedî. Ben eğilip alırken o,
- Mektebi bitiriyorum, kendime bîr ipek entari alam demiştim, dedi ve hızla kapımı çekip gitti.
Benim yatak odam kimin aklına gelirdi?
Teti'yi o yıl köyüne bir ipek entari ile gönderdim.
*
* *
Etem Beyle şu "kızların İngiliz'e - Rus'a verilmesi" problemini enine boyuna konuştuk.
Sonunda bu propagandayı kökünden silmek için, merkezden ve ilce merkezlerinden, okulu olsa da, böyle yaşı büyümüş kızlardan gelenleri götürmeye, tatilde evlerine iade etmeye, propagandayı böyle çürütmeye karar verdik. Bu kararla Teti'yi emanet edip Genç yolculuğuna çıktık. Programımız hiç de yolunda gitmedi. Ovayı zor geçtik. Çünkü Göynük Suyu bir çok kollara ayrılarak akıyordu Murat kıyısına kadar. Çakıllar ve otlar arasında tekerlek izi arayarak, hendekteki suları ölçerek geçmek için bir hayli zaman kaybettikten sonra Garip Köyü'ne ulaşabildik. Yukarı Mahalle'de bizi askerden yeni dönmüş iki genç karşıladı. Evleri beraber dolaştık. Onlar da kızların okumaya gönderilmesini istiyorlardı.
- Volga ana, biz askere gidende okuma - yazma örgenirik, dünya görürük. Askerden dönende canımız istemez ki bu kızlarla evlenek. Bu köyde ne göriler ki örgeneler Hepi eşek,

- Biz de eskere gidende örgendik her şeyi. İnsan dünya göri, gözü acili.
İkisinin de kız kardeşi vardı.
- Kimse vermese de biz veririz, diyorlardı.
Evlerine gittiğimizde bizim alacağımız çağda kız kardeşleri olduğunu gördük; fakat anneler vermemekte direniyorlardı, iş iki evde de tartışmaya, kavgaya kadar gitti.
Kadınlar bana Kürtçe anlatmaya çalışıyorlardı:
- Bunlar kızları beğenmiyorlar asker dönüşü. Hepsi peşlerine birer şehir kancığı takıp geliyorlar. Onlar da köy işlerinden birine yaramaz, sonra da oğullarımızı kandırıp peşlerine takıp şehre göç eder, baba ocağını söndürürler...
Kızlarını okutmakla bunu önleyeceklerini anlatacağız diye imanımız gevredi. Gençlere,
- Siz annelerinizi ikna edin. Biz yarın geçerken kardeşlerinizi de alıp gideceğiz, dedik.
Murat üstünde, bu sahille Genç arasında işleyen gemi bu yana yanaşmış bizi bekliyormuş.
Makina ile sahile gittik. Ne görelim, Nuh'un Gemisi'nden beter bir acayip nesne su üstünde duruyor. Önce yükler, denkler, burunda dümen döşemesinin altına yığıldı. Arkasından atlar, katırlar, eşek, öküz, onlardan sonra küçük davar ve insanlar.
Gürültü patırdı ile gemi itildi Hep. Karşıya geçtik,
İlçe epeyce içerde, çünkü baharda Murat yükselir, buralar hep su altında kalırmış.
Belediye memuru Mehmet Bey'in iki kızı vardı, ikisini de verecekti. Genç Hükümet doktoru gittiği yerlerde hep okulun iyiliklerini anlatıyormuş. Zaten Etem Bey de telefon etmiş, anlatmış.
Kaymakam vekiimiş. Otel yokmuş, bu gece Mehmet Bey'in evinde kalacakmışız.
Bu gün hemen Vaiir'e hareket edeceğimizi, bu gece

orada kalacağımızı, onun için bize üç hayvan bulmasını rica ettim, Vali'nin tavsiyesini de söyleyerek.
Kaymakamlığa gittik. Hoş - beşten sonra Mehmet Bey hayvan bulmak üzere gönderildi. Çaylarımızı içerken sohbet ettik.
Doktor buranın eskisi, her şeyi. Kendisine okulumuzu tanıtmasından dolayı teşekkür ettim.
-Ne yazık ki İngiliz - Rus rivayeti ile başa çıkamadık, halk arasında yaygın bir halde, dedi. Bütün kazanın dertlerini anlata anlata bitiremedi. Onun derdi bilhassa, kışın ilaçsızlıktan ölenler...
-. Ebesi yok, sıhhiye memuru yok. Eğitmen birşey bilmiyor. Anlaşacak insan yok. Kışın ayda bir ancak abone

Levent Şahverdi Arşivi

olduğumuz gazeteleri alırız. Kışın "acele" sipariş ilaç ancak baharda elimize ya gelir ya gelmez. Gelse de iş ipten geçmiş, hastamız göz göre göçmüştür.
Doktor çok dertliydi. Ama haklıydı da...
1BO
Katırlarımız geldi. Katırcımız İbo'ydu, "İbrahimsîn küçülmüş şekli. Ben İbo'ya on iki yaştan fazla veremiyordum. Kızıl saçlı, çilli yüzlü, hatları ince, bağrı açık gömleğinin ardında göğüs kemikleri sayılacak kadar zayıftı. Paçası dizlerinin üstüne çıkmış yırtık bir şalvar, ayakları yalın. Ben bu çocuğun bizi götüremeyeceğini söyledim.
- Götürür, alışıktır, yaşı da 14-15 var, görünüşüe bakmayın, dediler.
Bana gözucuyla dargın bakıyordu. Küçük bulduğu-tc kızmış olacaktı. Yolda gönlünü alırım elbet.-.
- Bu çocuk neye binecek?
- O, akşama kadar davar peşinde koşar, alışımdır, katıra binmez, ardınızdan koşacak...
Üzüldüm buna. Katırlardan en kuvvetlisini seçtim. [Çünkü İbo'yu terkime almayı kafama koymuştum.
157
Hayvanlar palanlıydı. Hayvanların boynundan sağrısına kadar uzanan geniş, "kıtıktan bir yatak gibiydi palan. Hayvanların sırtı, binince bacaklarımızdan biri doğuda biri batıda imiş gibi rahatsız edecek kadar açıktı.
Mehmet Bey'in hanımı yanıma yaklaşarak,
- Yorulunca bacaklarını hayvanın boynunun İki tarafına uzat, diye palanın ön kısmını gösterdi.
Çevrem izdekiler,
- Palan rahattır, semerden, eğerden balem rahattır, diyorlardı.
Saat 17.00 sıralarında hareket ettik. Son evleri de geçince omuzunda testi, 15 yaşlarında bir genç kıza rastladık. Sarı saçları üstünde solmuş bir yemenisi vardı. "Gözleri yeşil, yüzü güneş yanığıydı, îrice bir burun altında küçük bir ağzı vardı. Durdu, bizi bekledi. Benim yolumu kesip dizimi öptü :
- Ben de senin mektebe gelmeyi isterim. Ne olur ki beni de götür.
- Ay ne iyi!... Annen-baban izin verirse elbet götürürüm. İsmin ne?
- Benim ismim "Derdi". Anam, babam beni okutmadılar. Köyümüzde mektep yoktu. Buraya göçende "Artık büyüdün, mektep olmaz" dediler.
Yanımdaki kızları gösterdi,
- Bu kızlar senin mi?
İkisi de hayvanlarını döndürmüşlerdi, ikisi de okulu anlattılar birbirinin sözünü keserek. Ben de arada söze karışıyordum.
- Şimdi Vaiir'e gidiyoruz. Sen de annene - babana söyle. Dönüşte seni alalım. Mektebe götürelim Mehmet Bey'in kızlarıyla.
- Olur.. Bizim ev diha şu, dîye tepede bir kulübe gösterdi. Ya izin vermezlerse bu Kellim de?
- Biz konuşuruz, -onları razı ederiz, sen korkma Böyle şehir dışına nereye gidiyorsun Derdi?
- Diha şurası çeşme, dedi.
158
Veda ettik, ayıldık. Öyle sevinmiştik ki. Tam aradığımız çocuktu işte.
Epeyce yol alıp düzlüğe indik. İbo'ya,
- Gel terkime bin, dedim. Kaşlarını çattı:
- Ben erkeğim, yorulmam, karılar yorulur, dedi. İbo hınç alıyordu galiba.
Karşı tepelerde şimşek çakıyor, kara bulutlar bize doğru geliyordu. Biz de yağmura tutulmamak için acele ediyorduk. İbo:
- Şu keseden gidek, tez varırız, dedi. Saptık.
Hava kararıyor, biz etrafı böğürtleni! bir yoldan gidiyoruz. Makinadan ceplerime leblebi doldurmuştum, hem çocuklara hem İbo'ya verdim.
Hava karardıkça İbo'nun telaşı arttı. Buralarda çok ayı varmış. Ayı olayları anlatmaya başladı: Kuvvetli erkeklerle güreşirler, zayıflara vururlarmış. Birçoklarını bir vuruşta öldürmüşler. Çocuklara tükürürlermiş. Tükrüktende çok kötü kokarmış. Kadınları kaçırır, inlerine götürürlermiş. İyilik edene iyilik ederlermiş.
Yağmur damlaları başladı seyrekten. Üstümüze doğru kara bir bulut geliyordu.
İbo, "Cemo" türküsünü söylüyordu bağıra bağıra. İkide bir bana ve kızlara da :
- Hanım, sen de söyle ki ayı korka, gelmeye Di hadi kızlar, siz de okuyun ki çok ses duyanda ayı korka.
Hepimiz bu türküyü yeni duyuyorduk ama "Hay Cemo vay Cemo" diye söylemeye uğraşıyorduk.
Yağmur o kadar hızlandı ki... Sırtımızdan süzülüp palana, ayakkablarımıza doluyordu.
İbo'ya:
- Hey, bana bak lo, sen şu terkime bin, yoksa bu yağmurda ayı seni kaparsa kurtaramayız. biz katırlarla kaçarız . ayı bize yetişemez, diye bağırdım.
Benim arkamdaki heybeyi Beser'in palanına koyduk.
15 9
İbo terkime bindi sırılsıklam, titriyordu da. Beser'deki yem torbasını aldım.
- İbo, bunu arkana as ki üşümeyesîn diye verdim. Sessizce alıp boynundan geçirdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Artık rahatlamıştık. Yağmur içimize işlemiş, kuru bir şeyimiz kalmamıştı.
Bir taraftan da "Cerrto" türküsünü söylemeye devam ediyorduk. Biz de öğrenmiştik artık. Ama bu Cemo erkek mi, kız mı anlayamıyordum. Hem,
"Cemo gider askere Yüzbaşıdan tezkere" diyorduk. Hem de,
"Cemo atıcının kızı Yanakları kırmızı"...
Bellediklerimizi söylüyorduk. Biz ara sıra okul türkülerimizi söylüyorduk ama îbo hemen "Cemo"ya başlıyordu; anlaşılan başka bir şey bilmiyordu.
Karşıdaki ormanlık tepenin eteklerine kavuştuk; şimşek çakıyor, yağmur devam ediyordu. . Bir şimşek ışığında İbo bağırdı :
- Tepede eşkıya var. Vallaha silahini parlarken görmüşüm! Susun hele!.
Yağmur altında durup gözlerimizi dört açarak tepeyi aradık korkuyla.
Birden bir polis düdüğü yankılandı tepeden tepelere, İbo yerinden sıçramıştı.
- Dimedim, hanım dimedim, eşkıya sardı aha çevremizi!.
- İbocuğum, korkma. Çocuklar korkmayın, bu polis düdüğü.
Üç düdük daha çaldı, arkasından şimşek... Tepede iki jandarma silueti gördüm. İçim rahatlayarak bağırdım : -- Kimsinizzzzzz !... İbo bir karış sıçradı:

- Ne edisin? diye beni yumruklarken tepeden cevaplandık :
- Ben jandarma eri Hasan! Başka ses :
- Jandarma eri Mustafa! Sordular:
- Siz mektep Müdürü mü?
- Evet.. Üç kişiyiz, bir de katırcı çocuk!
- Doğru gelin, dikine!
Sevinerek kuş gibi çıktık tepeye. Ibo yolda inmek istedi, bırakmadım. Yanlarına çıktığımızda jandarmalar,
- Sizi saatlerdir burada bekliyoruz.
- Biz sizin "Cemo" türkünüzü işitiyoruz ama, o kadar bağırıyorsunuz ki bizim düdüğü bile duymuyorsunuz.
- Genç'ten de, Bingöl'den de telefon edip dururlar. Terkimde süzülen İbo'ya:
- Vay beyim vay! Bulmuş rahat yolculuğu, sizi keseden getireceğine uzun yoldan getirmiş,
Meğer ilk yolumuz kese imiş...
Tepeden itibaren jandarmalarla yarım saat daha gittik. 21.30'da Vaiir'e karanlıkta girdik. Kırmızı korlu bir tandırın önünden geçip küçük, toprak, soğuk bir odaya girdik. Tir titriyorduk. Tandırın yanında oturalım diye andırmaya rica ettik. Oraya gittiğimizde korları hep çekilmişti ama gene kızgındı tandır. Etrafına oturup bir sağ bir sol tarafımızı kurutmaya uğraştık. Etrafımız kalabalıklaştı ama biz hâlâ titriyorduk. Çocukları ısınmaları için, paltomu da kurusun diye orada bırakıp içeri girdim. Jandarma ve çavuşlarıyle beraber 20 kişiydik. Hep erkek.
Hoş - beşten sonra sordum :
- Hanımlar yok mu?
- Çağaları uyutur, onlarla sabahtan konuşursuz gayrı, dediler.
Titremekten konusamıyordum. Çavuş:
- Tandır korlarını buraya getirin demiştim. Hasan

koş, tandırı yakan evden kor tenekesini alıp gel! diye emir verdi.
Jandarma boş döndü :
- Çay kaynatıyorlar, dedi.
- Öyleyse koş karakoldan kaputları getir, çocukların arkasına birer tane ver!
Ben okulumuzu anlatıyordum. Uzun uzadıya. Hepsi Türkçe biliyordu.
Dinlediler, dinlediler, sonra İngiliz-Rus meselesini açtılar. Bekliyordum bu soruyu zaten.
Bunun imkânsız olduğunu söylerken başka biri,
- Ankara ve Elaziz'deki adamlara nikâhsız vereceklermiş!
Yanımdaki öğrencileri de şahit göstererek bunun imkânsız olduğunu anlattım.
Birisi,
-- Hükümet Kürt dölünü bozmak için bunları götürüyormuş!
- Hükümetin şimdiye kadar kimseyi evlendirdiğini hiç işittiniz mi? Almanlarla, Rumlarla, Ermenilerle evlenen erkeklerimiz çok. Hiç bunlara hükümetin karıştığı oldu mu?
Bir kaçı,
- Doğru, dediler.
- Evlenme işlerine karışmaz. O annelerin, babaların bileceği hususi aile işidir.
- Hükümet, kızlarınızı kimlerin okuttuğunu görün dîye beni gönderdi. Elaziz'deki okulumuzda "daha benim gibi on altı hanım hoca var. Doktoru ile. açısı, İşçisiyle koskoca bir okul kızlarınız için açılmış, bütün parasını devlet öder, tanıtmak için ayağınıza kadar da bizi gönderir, siz hâlâ kızlarınızı vermeye nazlanırsınız.. Şehirliler de yalvarırlar kızlarını alalım diye.

Levent Şahverdi Arşivi

Pos bıyıklı bir zat,
- Biz halımızdan hoşnudum, Hökümat bizim kızları okutup da nidecek? diye sordu.
162
- Size bilgili, marifetli hanımlar yetiştirecek, her şeyi bilen, çocuklarını iyi büyüten, hastalarla bakmasını bilen, evdekilerin giyeceklerini diken bir hanım.
- Bundan hökümata ne fayda?
- Çook... Nüfus çoğalması, iyi çalışıp iyi kazanınca vergi de çoğalır. Şimdiki gibi, bir hastalık gelince şıpır şıpır ölüp toprağa düşmeme.. Sıtmadan kurtulma ve iyi yaşama...
- Sen iyi yaşamışım kötü yaşamışım hökümata ne?
- Her ev de hükümetin, devletin bir çocuğudur. Aile olmazsa millet olur mu? Millet olmazsa hükümet olur mu? Öyle ise hükümetler millete, millet ailelere, aileler insanlara dayanır. İnsanları bilgili olan devletler de zengin ve rahat yaşarlar. İşte devlet baba da her ev kuracak çocuğu kız erkek okutup bilgili, marifetli yapmak ister ki, ilerde iyi ev kurup iyi yaşasınlar diye. Dünya makina ile çift sürüp harman yapıyor; bire yüz alıyor, biz daha kara sabanla bire on alıyoruz.
Derken çaylar geldi şükür. Ama ben içimden kızdığım için ısınmıştım. Çay dağılırken devam ettim :
- Herkesin ineği 20 - 25 kilo süt verirken siz günde 5 kilo alabiliyor musunuz?
- Uy anam ne inektir bu!
- Essah mı?
Çocukları içeri çağırttık, ben ekledim:
- Hollanda diye bir memleket var. Dağ gibi inekleri. Ona göre de besliyorlar hayvanları tabii. Bu da bilgi ile olur.
- He canım, besleyince ne olmaz ki! Bizim kızlara:
- Çocuklar mektebinizi anlatsanıza ağalara, dedim.
Onlar anlatırken biz de çay içtik. Dikkatle dinlediler Köylerini, analarını, babalarını sordular. Kirmanca, zazaca soruyorlar; Hanım Kırmanca'yı, Beser Zazaca'yıaynı dille; cevaplıyorlardı.
16 3
Bütün şüpheleri bu tipik köyde anladım. Şehir çocukları mı, köy çocukları mı diye hep bunu merak ediyorlardı.
- Elazığ'a gelen olursa mektebime gelin, sizi gezdireyim, bir kahvemi de içersiniz, dedim.
- Eee, hanım, bizim köyde kız yohtur, hökümat zorla alır mı ki?
Pos bıyıklı cevap verdi;
- Bir taraftan Rus, bir taraftan İngiliz baş kaldırmıştır. Hökümat zorla kız almaya kalkarsa burada isyan çıkar diye düşünmez mi?
Tepem iyice attı ama sakin görünüyordum.
- 8 sene evvel İsyan zamanında bile Tunceli'den jandarma ile zorla kız toplayıp okula getirdi hükümet. Bir tanesi bile gık diyemedi.
- Eee, Tunceli ayrı.
- Şeyh Salt sizin bürolardan geçmedi mi? O kanunu buralara tatbik edemez mi? Çünkü bizi ayağınıza kadar gönderdi. Biz de size anlattık. Bakın, okuyan kızlarımızı da gösteriyoruz, konuşuyorsunuz onlarla da. Bundan sonra zor yaparsa hükümetin günahı yok artık. Hem, hükümet çok kuvvetlidir. Büyük harpte bile İngiliz'in kale gibi koca zırhlıları Çanakkale'yi söküp girebildiler mi içeri? Ruslar da buralara kadar girebildi Van'dan ama Murat'tan ötesini sökemediler. O zaman askerimiz de dağınıktı, kimini Arabistan çöllerinde, kimini Alman hudutlarında, kimini Çanakkale'de şehit vermiştik. Şükür şimdi askerimiz bol, iyi talim terbiye gördüler. Atatürk gibi bir kumandan onları hazırladı. İnönü gibi bir kumandan da başımızda... Artık isyan misyon beş para etmez ağa-!ar. Şeyh Sait isyanının sonu ne oldu?
Çavuş da coşmuştu. İsyanda Nazimiye'den Karlıova dağlarını nasıl aştıklarını anlattı durdu. İki ihtiyar da Rus işgalindeki kahramanlıkları anlattılar.
Gece yarısı dağıldık. O küçük odada hem İbo, hem iki kızımla ben yatacaktık. Bize pide gibi ince, kısa boy-
164
!u yatak, üç tane pis yorgan; İbo'ya iki çul getirdiler. Biz odanın baş tarafına yatakları yanyana serdik, Ibo da kapı yanına çullarını atıp arasında kayboluverdi.
Biz yemek ümit ederken vermemişlerdi. Sesimizi çıkarmadık. Çay [çerken bunu düşündüm ama ateşi bile göstermek istemeyenlerden ne istenirdi ki.
İhtiyatsız çıkmıştık yola. Geçe Genc'e döneceğimizi ummuştuk. Çocuklara cebimdeki leblebileri verdim, yataklarına oturup yediler. Tayyörlerimizin önünü arkaya getirerek tersine giydik. Pis yorganları belimize kadar çekip uyuduk.
*
* *
Kalktığımızda güneş yükselmişti. Elbiselerimiz üstünde bitler yürüyordu. Ellerimizle yere silkeledik.
Ortalıkta kimsecikler yoktu. Evlerin hepsi kapalıydı. Akşamki jandarmalara,
- Hanımlarla konuşacağım, dedim, güldüler:
- Şafak sökerken hanımlı - erkekli tarlalara gittiler, sizden kaçtılar.

Levent Şahverdi Arşivi

Çok üzüldüm.
Katırlarımıza bindik, palanlar hâlâ kurumamıstı.
Jandarmalar bizi gece karşıIaştığımız tepeye kadar geçirip yolu tarif ettiler. Sabahın güneşi yeşiller üstünde parlıyor, ovaya serpili köyler peri ülkesi gibi ışıldıyor, her şeyi sanki yaklaştırıyordu. Biz bu köylere de uğrayacaktık.
Ah karnımız tok olsa!...
- İbo evladım, sana ekmek verdiler mi?
- Yoh, ben katırların arpasından bir avuç yedim, boncuk saklamışım, verem mi ?
Birbirimize bakıp,
- istemez, dedik.
Orman... Aşağı inerken İbo etraftan bir şeyler topladı elinde çürümeye yüz tutmuş bir kaç meşe palamutunu önce bana uzatıp:
- Ye hele, acısı kalmamıştır gayrik.
165
Kızlar:
- Biz kış boyu hep toprağa gömeriz, kar altında acısı gider, sonra közde pişiririz, müdür'amm, hoş olur, diye aldılar İbo'dan. O, kızların karnını doyurduğundan gururlu, bana,
- Hele bi tecrübe et ki göresin ne hoş oli...
- İstemiyorum.
Kızlar bir iki türkü tutturdular.
Benim açlıktan mideme birşeyler oluyordu. Dün saat onbirden beri iki çay ve sudan başka bir şey gitmedi ki. İyi ki leblebiyi çocuklara saklamışım, yoksa dayanamazlardı.
Bir köye uğrayıp dil döktük,
- Kızımız yok ki verek, dediler.
Gümüş lira uzatıp ekmek veya başka yiyecek İstedim.
- Yok, biz de aha sincik hamuru mayaya koymuşuz, diye vermediler.
Öteki köy daha büyüktü, belki orada bir yiyecek buluruz diye sürdük hayvanları: Hayret, kapılar kapalı! Koca köyde ses seda yok. Çaldığımız kapılar da açılmıyordu.
Hayvanlar fırsat buldukça otluyor, kızlar da yerde bazı yeşillikler bulup
- Bu otluk, bu kuzu kulağı, yenir Müdür'anım, dîye getiriyorlardı. Onlar yesin diye almıyordum.
Doğruca Genc'e gitmeyi kararlaştırdık. Yine böğürtlen çalıları arasından gidiyorduk. Başım ağrıyordu açlıktan. Katır çalılar arasında ot yerken ben de bir kaç böğürtlenin körpe dallarını kopardım. Hiç birinin üstünde böğürtlen kalmamıştı. Kopardığım dallan silkeleyip çiğniyor, posayı atıyordum. Mayhoş mayhoş hoşuma gidiyor, midemin kazınması duruyordu. Ara sıra posaları da yutuyordum ki midem oyalansın.
Bir ara baktım, İbo ortalıkta yok. Seslendik. Çalı
166
arasında bir hareket: Çocuk bir keçi yakalamış, çalılar arasına yatmış, keçinin memesini emiyor. Bizi görünce hemen fırladı.
- İbo, bunların çobanı nerede ki ,süt sağdıralım parasıyla, biz de içelim.
- Vermezler, dedi. Diha otedevki ağaç altında yatıyor. Sen de keçinin memesinden emersen olur. Çobana kap kaçok vermezler, azığını çıkınlarlar. Çoban da bole içer.
Çocuklara sordum :
- Siz öyle içer misiniz?
Hanım tereddüt etti ama Beser kabul etmedi.
Yürüdük. Genc'e ikindi vakti girdik. Doktor köye hastaya gitmiş. Kaymakam Vekili İle Polis Müdürü Gemiyi bekletiyorlarmış.
Mehmet Bey'in kızlarını alacaktım. İki hanımlı, çok çocuklu bir kâtip daha kızını hazırlarken Derdi'nin evine gitmeye yollandım,
- O evlendi bu gün, dediler.
İnanmadım. Gittim ki, dünkü elbisenin üstüne bir pembe krep örtmüşler yüzüne. Beni görünce ağlamaya başladı. Akşam anasına-babasına anlatmış. Benim götüreceğimi söyleyince babası kıza dayak atıp kahveye koşmuş, kızı vaktiyle isteyen rençbere sabah şafakla nikâh edip düğün tutmuşlar.
Anne beni terslerken cebimdeki çiçekli mendili Derdî'ye hediye edince kolumdan tutup dışarı atmaktan vazgeçti. Şaşakalmıştım. Gemi geç kalıyor diye bir çay bile içemeden büyük bir kalabalıkla Murat kenarına indik. Çocuklarını uğurlamaya gelen analar, babalar, komır ve çocukları. Başta, Kaymakam Vekili, Polis Mü-iki kızını birden veren günün kahramanı Mehmet H ve ben.
Gemiye vedalar, emanet etmeler, dualarla bindik, kürek gürültüleri içinde karşı sahilde bizi maki-
167
nasıyla bekleyen Zülfi Efendi'ye kavuştuk. Kalabalığın bir kısmı da geçmişti. Arabaya yerleştik. Sonu gelmeyen tenbihler.. Zülfi Efendi'nin bizi susmayan kalabalıktan ayırmasıyla hızlanması bir oldu. Gözler yaşlı, mendiller

Levent Şahverdi Arşivi

sallanıyor...
- Aman Zülfî Efendi, kırk saattir açız. Hele midemde böğürtlen dallarından başka bîr şey yok. Ekmeğiniz var mı?
- Biz yedik Müdür'anım, Bu köyde arpa ekmeği yerlermiş, öğle vakti yaptırdım, o var.
Hemen ağaçlıkta durdu. Biz üçümüz köpüren ağızlarımızı yıkadık. Sofraya çöktüğümüzde dört tavuk haşlaması, birçok arpa ekmeği! Servisi Zülfi Efendi yaparken, ben arpa ekmeğini kemirmeye başladım. Aman ne tatlı, ne lezzetli ekmek, ıslanan yerleri ağzımda dağılıyor, kıtlıktan çıkmışçasına tavuk hissemin kemiklerini dahi yemeye uğraşıyordum.
Oh!... Babımın ağrısı da durdu, üşümem de geçti.
Elindeki konserve tenekesinden dumanlar tüterek geldi muavin :
- Birer bardak sıcak çay için de ısının, diye çayları verdi.
Hareket edince yolculuğumuzu anlattım Zülfi Efendi'ye.
- Vay insafsızlar. Valir Köyü Ermeniden dönmeymiş. Kürt dölünden onlara ne? diyince ben de şaştım.
Öyleyse iyi olmuş onlara ders vermem.
* * *
Bingöl'e dönüşümüzde Vali Bey'e sonuçları anlattım. Etem Bey'le verdiğimiz kararı söyledim. Vali Bey,
- Merkezle köy arasında hiç bir fark yok yerliler bakımından. Burdaki ilkokulda da ancak dışardan gelen memur kızları okur. Bir tek yerli halk kızı yoktur. Köylerin merkezle ilgisi çok, hemen dağılır her havadis. Kızların İngilizlere - Ruslara verilmediğini hemen öğrenirler. Ben de Genç'ten ve buradan kız veren babalan vazifeli

olarak Elazığ'a gönderirim, okulu gözleriyle görsünler, karar yerinde. Sonra ekledi:
- Şimdi de sizi Yaka köylerine göndereceğim, orada Müsyan Köyü'nde Derviş Ağa ismindeki zat, Paşa'nın ısrarı üzerine kızını vermeye söz verdi. Çocuğu ağabeyiyle okula gönderdi de. Orada sözü dinlenen adamdır. Ona gidip Paşa'nın ve benim selam ve teşekkürümü söylersiniz, okulunuz hakkında da bilgi verirsiniz. Oralara atla gidilir, ata binebilir misiniz?
- Evet efendim.
- Etem Bey size yardım etsin, bilgi de versin. O buraları iyi tanır.
Etem Bey Yaka köyleri hakkında geniş bilgi verdi. Orada aynı dedikodu varmış. Üstelik Can Köyü olayı da çok büyük yankı yapmış etrafta.
Akşamüstü kızlarımı yanıma alıp tek cadde üstündeki bir kaç dükkândan ibaret çarşıya çıktık.
Kepenkliydi hepsi. Camii olan kahveler, bir tek Mecburiyet lokantası, bir de ufak tefek satan bir dükkândı. Camlar o kadar kirliydi ki, içerisi zor görünüyordu, iki de bakkal dükkâm.
Arapoğlu'nun Mecburiyet lokantası'na uğradık, amanallah, ne pislik! Müthiş bîr kir ve bulaşık kokusuna yemek kokusu karıkmış. Ocakta kıpkırmızı yağ içinde kuru fasulya, etli patates, pilav buğulanıyor. üstlerine yağ lekeli kağıt serili üç masa... Servis tabaklarının rengi bejleşmiş, duvarda musluklu bir teneke altında pis o"r kirli su tenekesi. Öteki duvarda iki kocaman resim : Bir; kırmızı zemin üstünde Atatürk'le İnönü, diğeri Fevzi Çakmak ve Kâzım Karabekir Paşalar, engebeli duvara koca çivilerle çakılmış, sinek tersiyle seçilmez halde. Sinek, sinek, sinek...
Hele Arapoğlu? Çok şişman, yağlı, kara, tıknefes,
kalabalık bir adam. Önlüğü vaktiyle beyazmış.
Kulaklarına kadar, sırıtarak,

- Biyurunuz, ehlen ve sehlenfen, diye karşıladı bizi.
- Merhabe efendim. Yemekleriniz bu kadar mı?
- Hee efendim. Burada bekâr memurlar ne bulursa onu yemeye mecbur. Başka aşçı da yok. Bingöl'de küllühüm(2) ben.
- Biz et getirsek kızartır mısınız?
- Hay hay, başım üstüne.
- Kasap nerede?
- La vallah(3), şimdi et bulunmaz. Sabbah namazı hayvanlar kesilir, kapış kapış herkes alır. Sonra dükkân kapanır. Şu bizim hizamızdaki son dükkân ama velâkin kapanmıştır kuşluk olmadan.
Teşekkürle çıktık.
Bakkal dükkânı önünde muşambalı, birbirinden kısa iki tezgâh üstünde, tahin ve pekmez helvaları, bulama, beyaz peynir ve tohum peyniri, tenekede zeytin. Kâğıtlı tahta raflarda türlü aktar eşyası, altlarında bulgur, döğme pirine, nohut mercimek, fasulya çuvalları; bir kösede patates, soğan yığını; kaba leblebi, kuru üzüm, yer fıstığı ve en kötüsünden müşgüle üzüm sandığı, üstlerine bin bir sinek uçuşarak serilmiş.
Beyaz peynirle helva aldık. Fırın diye gösterdikleri kepenkleri kapalı yere gidip kapısına vurduk. Üstü başı, yüzü gözü unlu, tıraşı uzamış, şalvarlı biri açtı. İçeri girdik. O da tezgâhın arkasına geçti.
- Dört ekmek verin, ne vereceğiz?
- 80 kuruş.

Levent Şahverdi Arşivi

Verdim, çekmecesine attı. Biz ekmeğimizi bekliyoruz, o da sakin ite merakla bizi seyrediyordu. "Herhalde merakı bitene kadar bizi inceledikten sonra getirecek" diye düşünüyordum ama adamın kımıldadığı yoktu.
- Hadi ekmeklerimizi ver ağam, dedim. Ekmekçi hayretle:
(') Ehlea ve sehlen : Hoş geldiniz safalar getirdiniz (Arapça) (2) küllühüm: Hepsi. (Arapça). O la vallah : Vallahi (Arapça).
-o İle hiç olurr?
Bu sefer biz şaşkın :
- Ne olacak ya? Başka yerden mi getireceksin?
- Yoh bay hanım, yon. Kim ki pere verdi, kaç ekmek istedise bu ahşamdan o kaa hamur tutacam, şafakla pişirecem, devresi gün kuşluk vakti gel, al somunları.
Çok üzülmüştüm, ne yedirecektim çocuklara? Zülfi Efendi'yi kahveden çağırttık, anlattık.
- Ben arattırayım, dedi.
Biraz sonra muavin, evlerden topladığı bir kucak tandır ekmeği getirdi. Hepsi 20 kuruşmuş.

"BU KARI OKUMA BİLİYOR, YAZI YAZIYORMUŞ."
Yeni öğrencileri eskilere, hepsini de Zülfi Efendi'ye emanet ettim, yemekleri hakkında talimat verdim.
Sırt çantama bir kaç peynirli durum koydum. Manaslı, Leyla adlı atıyla kapıya gelmişti. Leyla'ya elimden tandır ekmeği, çay şekeri yedirdim. Üstüne atlayıp çocuklarımın iyi dilekleri arasında yollandık dağlara, taşlara. Fundalıklardan nice sonra ormanlara girdik. Yolumuz hep iniş - çıkıştı. Atların inişlerde arka ayaklarının kıvrılışı bana zorluk çektiklerini düşündürür. Onun için inişlerde Leyla'dan iniyor, dizginini omuzumda yedeğe alıyor, öyle iniyordum; sonraki dere büyükse bu tarafta binip yokuş çıkıyordum. Bundan sonraki yolculuklarımda her iniş başında Leyla duruyor, dalgın da olsam benî ikaz ediyordu.
Ağaçlıklar arasından çıkan sarp köy yolundan Güldar'a girdik. Tepedeki, ilk ev muhtarındı.
Muhtarın iki hanımı vardı. Genci pek az Türkçe bi-oyordu. Sordum :
- Muhtar nerede?
171
- Muhtar herre buslam.
- Türkçe bilen var mı bu köyde?
- Ez zani, dedi.
Biz onun kıt Türkçeci, benim yarım yamalak Kürtçem, bir kısım da işaretle pekala anlaşıyorduk.
Hanımlarla konuşmak isteğimi söyledim. Teras önüne koştu, avaz avaz Kürtçe bağırdı:
- Hey köylüler, gelin, bize bir şeherli kan gelmiş, sizinle konuşacak!
Yanımıza döndü, bana :
- Sen nesin?
- Ben hocayım, çocuklara okuma yazma öğretirim. "Uyy!..." diye ellerini dizlerine vurarak:
- Uy sen okuma - yazma biliysin?
- Evet.. Hee...
Balkonun kenarına koştu, Kirmanca,
- Hey kızlar, karılar, bu gelen karı okuma bili, yazı yaziymiş!
Tekrar geldi, önüme çöme'ldi:
- Okuttuğun çocuklardan para alıysın?
- Hayır, biz hükümetin memuruyuz, aylık alırız. Maaş verir hükümet bize.
"Uy!!.." diye dizlerine vurup koştu kenara:
- Hey ahali koşun, bu şeherli karı hükümetten maaş ahymış, Koşun, koşun!...
Birkaç ayak sesi... Terasa dayalı odun merdivenden bir kaç genç kız, ağızlarını yemenileriyle örterek gelip şaşkın şaşkın bana bakarlarken selamlayarak:
- Hoş geldiniz, dedim. Hanım tercüme etti:
- Keyfe te hoşa kıza (*) ?
Önce afalladılar, sonra genç hanımla gülmeye başladılar, cevapladı ev hanımı :
{') herre bustanı: Bostana gitti.
(2) ez zani: Ben bilirim.
(3) Keyfe te hoşa kıza: Keyfiniz iyi mi ? (Nasılsınız ?)
172
- Hee, keyfemi hoşe, berhudar bi. Hanım sordu:
- Sen hökümata herifler gibi yazaysın?
- Hee, yazarım.
"Uyy!..." diye dizime vurup kalktı ve kızlardan birinin de omuzuna vurarak kenara seğirtti:
- Goşun, goşun hey köylüler, bu şeherli karı hökümata muhtarlar gibi kâğat yazaymış!
Bir kaç hanım odun merdivenden, iki çocuklu kadın da kapıdan girdi. Selamtaştık. Genç hanım heyecanla anlatıyor, anlatıyordu. Bir ara dönüp sordu:

Levent Şahverdi Arşivi

- Senin dediklerini hökümat yapay mı?
- Hee... Mektep için istediklerimi yapar. Ben de mektep için isterim salt.
- Pere de isteysin?
- Evet, he.
- Veriy mi?
- Evet..
"Uy, uy!..." diye dizlerine, başına vurarak fırladı kenara, bağırıyordu avaz avaz:
- Ahali, goşun goşun! Bu karının dediğini hökümat yapaymış, pere istese pere veriymiş!.
Bir sürü hanım geldi. Etrafımız dolu, hepsi şalvarlı, örtülü. Diz çöküp oturdular. Ben mektebi anlatıyor, kaç hoca olduğumuzu parmaklarımla göstererek söylüyor, kaç öğrenci kızımız olduğunu ellerimle de yüz yüz gösteriyor-
dum. Rakkamlara bir türlü akılları ermiyordu. Kürtcesini söylüyordum.
Üstümü başımı yokluyorlar, papuçlarıma, ipek çoraplara a elleriye dokunuyorlardı. Genç hanım sordu :
- Seher karıları donsuz geziymiş. Sen de iyle mi
Cevap olarak pantolonumu çıkarıp içime giydiğim kapağımı örten jarse şalvarımı gösterdim. Herkes bu ılık parlak kalın jarşeyi beğenerek ellerini sürüyor-
173
du. Birbirlerine birşeyler söylüyorlar, "Herkes giyiy mi bunu?" diye soruşturuyorlardı. Gençler,
- Bize yalan söyliy, diye birbiriyle konuşurken ben de giyindim.
Bir kadın yanındaki küçük kızı başından iterek,
- Aha bunu götür, hanım yap, dedi. Kızın başını okşayarak,
- Büyüsün, sonra; daha ana kuzusu. Biz on iki yaştan yukarı alıyoruz, diye neler öğrettiğimizi anlattım.
- Töööl Biz on iki yaşına gelen gizi evlendürürüz, dediler.
Maraşlı aşağıdan bağırdı:
- Hanım, hanım, kalk! Müsyan yolu uzun, tükenmek bilmez. Gün batmadan varalım!
Qan olayını sordular:
- Şeyhlere nasıl o habarı saldın? Sen gorhmisin? Carpılıysın, dediler.
Dilim döndüğü kadar şeyhlerin de bizim gibi birer adam olduklarını anlatmaya çalışarak vedalastım.
- Akşama ağalarla konuşun, kızların ı verecekler Halkevi'ne getirsin, diye. tenbihledîm. Kızlardan çok hevesli vardı. Bu köyden umutluydum.
* * *
Yollandık yine dere-tepe...
Beş altı evlik Küf Köyü'nde evlerde konuşma yaptık İlgilenmediler bile. Benim dilimden anlamadıklarını sanarak sürücü de konuştu.
- Sen nereden biliyorsun bunları? dedim.
- Güldar'da seni aşağıdan dinledim gari, "arife söz. gerekmem."
Bu faydasız uğraktan da ayrıldık. Yemyeşil, her tarafından sular akan ağaçlık Şinik Koyü'ne geldik. Bizi bekçi karşıladı.
Muhtar yokmuş, epey kalabalık bir köy.
Bir kaç köylü geldi. Ben oracıkta kim olduğumu, kız-
174
larını mektebime okutmaya götürmek için geldiğimi anlattım. Beğendiler,
- Allah razı olsun, dediler.
Hanımlarla konuşmak isteyince bekçi önüme dikildi:
- Cahaldırlar, teşektürler, ağnamazlar dedüğünü. Ve de kız yoktur. Çeneni ne boşuna yorisin?
Maraşlı kızdı:
- Hey hemşerim, biz yemek - içmek istemeye gelmedük. Bi şeyciğinize dokunmaya gelmemişiz. Bizi hökümat gönderdi. Bu karı iki çift laf edip mektebi ağnatacak, çekip gideceyük.
Bir taraftan da ilerliyorduk.
Açıklıkta buğday kaynayan kazan başında birkaç hanımı bulduk. Bizim Maraşlı sürücü Kürtçe olarak tellal gibi bağırarak hanımları çağırmaya başladı. Sesi işitince yanımıza toplandılar. Hiç sesleri çıkmadı ama hanımların bakışları yumuşadı. Boyunlarını büküp,
- Kızımız yok, dediler.
Veda edip oradan da ayrıldık. Arkamızdan bekçi, erkekler ve kadınlar arasında gürültülü bir tartışma başladı.
Köçek, yamaçta Dir kaç evlik bir köy. Konuşacak Kimse bulamadık.
Gölek, sula'k ağaçlı öteki yamaçta... Zaten yolumuz,.
Köye girince muhtarı istedik.
- Hasta, dediler.
- Beni Vali Bey gönderdi, görüşeceğiz, deyince sapasağlam, iri yarı adam karşımıza dikildi. Maksadımızı anlattık; etrafımızdaki çocukları koşturdu. Kadınlı erkek-4 toplanınca okuldan, kızlarını okutmaktan anlattım uzun uzun anlattım.Can olayını sordular, anlattım.

Levent Şahverdi Arşivi

- Hanım, orada çok bölük şıklar, var, seni carpıy-Allah biliy, sen öliysin, dediler.
Karşı yamaçta iki köy var. Şoryan, Lotan. Bu yama-bu vadisinde; öteki, arka vadisinde. 10 dakikalık bir dönüyor sadece insan. Şoryan'da konuştum çün
175
kü, köylüler damlardan gelişimi seyrediyordu. Bir hanım da güzel Türkçe konuşuyordu. Diyarbakır'dan buradaki akrabalarına misafir gelmiş. O da bizimle Lotan'daki akrabalarına yollandı. Yolda konu:N3rok girdik köye, bacıları o topladı.
Ben de konuştum, hanım da konuştu. Ben mektebimi anlattım. O, Diyarbakır'da koca koca kızların nasıl mektebe gittiğini anlattı. Can olayı burada da tekrarlandı.

BÖLÜM-3

DERVİŞ EFENDİ VE KARILARI

Müsyan'a yollandık. Bu, gideceğimiz son köydü.
Geniş, ağaçlık bir vadinin yamacına yaslanan Müsyan göründü. Bahçeler arasında kerpiç evler. Beyaz badanalı tek binası oku! olmalı.
Köye girince yol başındaki çocuklara muhtarın evini sorduk; Önümüze düşüp götürdüler bizi. Kapısında "Muhtarlık" yazılı küçük bir tabela asılıydı.
Yumuşak ifadeli, güler yüzlü bir ihtiyar bizi karşıladı, attan inmeme yardım etti. İçeri 'alırken,
- Hoş gelmişsiz, sefa gelmişsiz, diye odasına aldı İki pencere önü boydan boya kerevet, üstü kilim. Bir de küçük seccade halı. Beni oturttu, elimi uzun uzun sallayarak sıktı.
- Vali'nin selamını getirdim. Derviş Burçin Efendi' ye de Paşa'nın ve Vali'nin selâmını ve teşekkürlerini söylemeye geldim. Kızların" mektebimde ben okutacağım.
Kapı açıldı, şişman, ayağı sakat bir zat girdi. Köy öğretmeniymiş. Eğitmen olarak çavuşluktan gelmiş, Ona da geliş sebebini söyledim.
Öğretmen,
- Beş altı gün evvel Derviş Efendi, kızını büyük oğlu ile mektebinize yolladı. O, bu civarın en' sözü geçen adamıdır ha, dedi.
- Derviş Efendi'ye gideceğim. Bana bir çocuk evini gösterebilir mi?
Muhtar;
- Hee, habar salak, ben götürem. Köyün en üst başında oturiy. Evi ahırı, tavlası bohçası hepi üst baştadır.
Çocuk dönmeden muhtar ve Öğretmenle yokuşa düzüldük. Yarı yolda çocuk koşara'k inmeye başladı. Muhtara Kürtçe anlatıyordu:
- "Defolsunlar, kızı da gönderdik, daha ne istiyorlar, buraya gelmesinler, bacaklarını kırarım, cehenneme kadar yolları var." diyor
Öğretmen de durdu. Ben yürümeye başladım. Çocuk eteğimden çekti:
- Seni istemiy ha, istemiy!.,.
Bütün çocuklar Derviş Efendi'yle çatışmamızı görmek için peşimizden ürkek ürkek geliyorlardı. Öğretmen :
- Derviş Efendi Vali'nin ricasını nastl kırmadı, kızı nasıl görtderdi, şaştık. O çetin adamdır; öyle kimseyi dinlemez, diyordu.
- Tabii kıramaz, çünkü hem Vali, hem Umum Müfettiş Paşa rica etmişler.
Muhtar;
- O ki Derviş kız" verdi, tüm Yaka köyleri de lazım <\ göndere, diyordu.
Gelmiştik. Kapının iki tarafı ahır, ortadaki aralık, evin avlusuna götürüyordu.
Biz aralığa girince, kocaman boynu demirli, gri bir köpeğin havlayarak üzerimize saldırmasıyla muhtarın beni arkasına çekmesi bir oldu. Ne kadar kalın havlaması "ardı. O anda bas bir ses etrafı titretip vadiye doğru yankılandı. Çocuklar geri kaçıştı. Koca köpek yukarı bayrak yere çömeldi.
Terasın parmaklığı önünde tavandan yere kadar kocaman bir adam belirdi. Başı açık, siyah, dik kara saçları alabutrus kesilmişti. Kalın kalın, kara kara çatık kaş-
177
fan, kapkara, almanvari kırpılmış bıyıkları yüzünü daha esmer gösteriyordu.
Hemen, ona fırsat vermeden konuştum:
- Derviş Efendi, beni Paşa ve Vali Bey gönderdi, size selam ve teşekkürlerini getirdim.Kızınızı da ben okutacağım, beni görün, tanıyın diye geldim. Allaha ısmarladık efendim. Hemen döndüm. Bu defa o,
- Nereye efendim, bırakmam, buyurun içeri, rica ederim, diye bağırıyordu.
Sokaktan cevap verdim dönerek:
- Benim vazifem bu kadar Derviş Efendi! Yürümeye başladım.
- Vallaha bırakmam, Dervişin evine gelesin, kapıdan dönesin! Olur mu efendim? Çocuklar benden korkar, sürüyle gelince kovdum onları. Sözüm size değil.
Ben dönmemek için direndikçe,
- Olmaz, eve döneceğiz. Dervişin şanı var, şöhreti var, konuklamadı dedirtmen kimseye... Rica ederim, dönelim

Levent Şahverdi Arşivi

bir kahvemi için.
Ben dönmemek için direndikçe
- Bak hanım, kim olursan ol, Derviş'in ölüsünü çiğnemeden buradan inemezsin.
Muhtarla öğretmen Derviş Efendi'yfe beraber ısrar ediyorlardı. Çevredeki damlara insanlar çıkmıştı alacakaranlıkta. Bu kadar kalabalık içinde mahcup edemezdim adamcağızı. Döndük.
Evde iki üç lamba birden yanmıştı: Kapıdan bir hanım lamba ile yol gösterdi. Üst katta da lambalı bir hanım ışık tuttu. Soldaki odaya girdik.
Hanımlar kayboldu. Ben okulu anlatıyordum.
Derviş Efendi eski yazı okuma yazma biliyor, düzgün konuşuyordu. Hanım da düzgün konuşuyordu Türkçe'yi-
178
Ortaya sofra bezi yayılıp üstüne açılıp kapanan bir ayak üzerine büyük kalaylı bir bakır tepsi kondu. Hepimizin önüne tabak, kaşık, çatal ve çaybardağı ile tandır ekmekleri sıralandı.
Buyur ettiler. Oturunca benim dizlerime hanım bir peşkir serdi. Hanım da bizimle sofraya oturunca çok sevindim. Derviş Efendi'yi iltifatlara boğdum bu medeni yaşantısından ötürü.
Sonunda, bahçesinde yetiştirdiği zümrüt gibi bir kiloluk üzüm salkımını sofraya koydu. Yanlız onun bahçesinde birkaç kütük varmış. Salkımlar hep böyle büyük oluyormuş ama tatlan azmış.
Ektiği sebzeleri anlatıyordu. Patlıcanı i!k ektiğinde, patlıcanları mor mor görünce hıyara benzetmiş olacaklar ki girip çalmışlar, ısırıp beğenmemişler, atmışlar.
Yemekten sonra Muhtar'ın evine gittik. Oturduğumuz odada yerdeki yatakta Maraşlı sürücüyü uyur bulduk, Sedirde de bir yatak vardı. "Zahir Muhtar orada yatacak" diye düşündüm. Muhtar dışarı çağırdı beni, hanımı da oradaydı.
- Müdür Hanım, bu adam senin odada mı yatacak?
- Ne münasebet, tanımadığım bir adamla bir odada yatayım?
- Demiş ki, "hanım bana emanettir, o nerede yatarsa ben de orada yatarım".
- Ne demek amanet, tanımam ben bu adamı. Atın sahibinin sürücüsü. Bu yolları biliyor, emin bir adam diye kattılar yanıma. Hiç bir odada yatılır mı?
Maraşlı'yı uyandırdılar. Ben,
- Yazıklar olsun sana, benim odamda yatmak ne demek? Ayıp sana ayıp!...
- Ee, ne ola ki hanım? Ben senin baban yerinde, Ben dedim, hanıma rahat oda verirler, beni kapı arkasına atarlar, ben ihtiyar, yorgun...
Acıdım ama başka yapacak bir şey yoktu. Bir taraftan da yarın bu adamla dağda taşta tek başıma gidece-
179
ğimi düşündüm, içime korku girdi.
Sabah şafakla Derviş Efendi karısıyla geldi. Beni Lotan'a kadar yolcu ettiler.
Hanım iki küçük teneke kutu verdi.
- Biri sizin, birini de kızıma götür, dedi. Benimkini reddettim; hanım tatlı tatlı rica etti. Kutuların içinde tereyağ - bal karışımı vardı.Yukarıda yolu bizim Maraşlı'ya tarif etti.
- Ben de yaylaya gideceğim, hemen ata atlayıp peşinizden kavuşurum size.
Bizim gözümüz arkada kaldığı halde gelmedi. Derviş Efendi bunu acaba Moroşh'yo gözdağı vermek için misöylemişti?
*
* *
Derviş Efendi ve hanımı ile dostluğum uzun seneler sürdü. Hanım tatilde bana misafir oldu, ben çocukları dağıtınca Müsyan'da bir iki gün dinlendim. Sözü sohbeti yerinde, tatlı, temizlikte titiz bir hanımdı. İlk gittiğim yaz bizi kalabalık, irili ufaklı çocuklar karşıladı. Hepsi de ablalarını kucakladılar.
Sordum Derdi Hanım'a :
- Maşaları, hepsi sizin mi? Güldü :
- Bizim, benim sayılır, ortaklarımın...
Ben şaşkın, sorarken koluma girdi, yukarı çıktık. Terastaki sedire kurulduk, anlattı :
- Bende ortak mı ararsınız, çook... Biri yaylada davarların yanında, biri aşağı düzlükte bostanda. Biri de bana yardımcı kalır. Benim üç oğlum bir kızım var, ötekilerin de çocukları benden az değil... Bir mektep kadar de bizde çocuk var.
Derviş bir şeyh oğludur. Babası postu ona bıraktı ama o post başını bekleyecek adam mı? Sevemiyor o işi.
İıki üç senede bir "Babam üryama geldi, bana 'evlen' dedi diye evlenir, babam 'şu dul kadının boynu bükük kalmasın1 dedi" diye evlenir, evlenir oğlu evlenir işte.
180
- Geçimsizlik olmaz mı aranızda?
- Olmaz olur mu, onları ben idare ederim. Erzakı giyimi ben düzenlerim.
- Sizi dinlerler mi?
- Elbet. Ben en büyük hanımıyım; evi hep büyük ortak idare eden sözü geçer ötekilere, yoksa düzen kalır mı

Levent Şahverdi Arşivi

evde ocakta?
Evin büyük oğlu ile Müsyan'dan Genc'e geçecektim. Göynük suyundan geçip Murat'taki gemiye gitmem lazımdı. Göynük kabarmış, bulanmıştı.
Göynük kenarına gelince soyundu, elbiselerini başına sardı:
- Belki at tökezler, suya düşersin sonra.. Bu su çok haindir. Her sene bir kaç kurban almadan rahat edemez.
Başındaki elbise ve papuçları her halde suya düşürürüm diye vermiyordu. Sırt çantama koymayı teklif edince eliyle yerleştirdi, dizginleri hayvanın çenesi altından toplayıp kavradı. Bana da,
- İleri bak, akan suya bakarsan, akıntının üst tarafına doğru çarpılırsın, hayvan daha güç geçer, bazı da devrilir...
Dediklerini dikkatle uyguladım. İkinci defa akarsu-dan geçiyordum. Birincide böyle bilgi verilmediği için Kimbilir nasıl geçmiştim.
Su delikanlının koltuklarına kadar çıktı. Meğer geçit bile ne derinmiş.

ŞEYHİN HANIMININ MÜBAREK SÜTÜ
S.B. çok çalışkandı. Türkçe bildiği için de zahmet çekmedi. Babasına benziyordu yüzü ama kadın tipi güzeldi. O da şakacı, keyifli ve ciddi bir genç kız oldu. Okulu pek iyi dereceyle bitirdi.
Mezun olduğu yıl babası dağ köylerinden bir okumuş gençle evlendirdi. Annesi çok üzgündü :

- Damat iyi ama, iki kaynana var evde. Köy kayalar arasında, insanları vahşi, dil bilmez insanlar, evleri penceresiz, bir göz odalı bir karanlık berhane... Oraya gelin gidip evi görünce yavrumun gözyaşı durmadı hiç. Ne olur bacım, bir yolunu bulursan sen de uğra kıza, diyor, ağlıyordu.
Ertesi yaz Müsyan'o değil, S.B.'ye gittim. Bir çocuğu olduğunu duymuştum. Yanıma bir çocuk takımı, sabun ve havlu aldım.
Yolumuz kayalıklar arasından bir dar vadiye çıkardı beni. Sol taraf sarp bir 'kayalık, sağ taraf hafif meyille inen bir tepenin eteği idi. Bahçelikti, En aşağıda S.B.'nin evi..
Görünen cephe iki tek kanat çerçevesiz pencereli, geniş cepheliydi. Yeni ilave edildiği, sıvanın neminden belliydi.
S.B. yandan koşarak çıkıp beni karşıladı, Kucaklaş tık, yüzünü boynumda saklayarak hıçkıra hıçkıra ağladı; genç kaynana gelene kadar teselli etmeye çalıştım. Yandaki kapıdan girdik. Mutfak, toprak. Her duvarda bir kapı var. Ocak başından buruşuk, sert yüzlü, dimdik, dinç vücutlu, cırlak bir ihtiyar kalktı. Elini öptüm. Sert ifade ile hiç anlamadığım Kürtçe bîr şeyler söyleyerek ısırır gibi o da beni öptü.
Sağ kapıdan, yeni yapılan camsız, çerçevesiz, uzun yeni odaya girdik. Kenardaki hasır üstüne bir yatak serdiler, oturduk. Büyük küçük kaynanalarla otuz yaşlarında bir görümce içeri girdi. Ben S.B.'nin hediyelerini verdikçe ihtiyar ters ters bakıyor, gençler muayene edip beğeniyorlardı. Sonunda ihtiyar .kalktı, havlu ve sabunlan toplarken Kürtçe:
- Biz çamaşırı, çocuğu sabunla mı yıkadık? O da küle yıkasın, diye homurdanarak odanın bir köşesindeki sandığa kilitledi. S.B.'nin yüzü solmuş, gözleri dumanlanmıştı.

Ertesi gün Kurban Bayramı'ydı. Erken uyanıldı. Kaynanalar ocak başında iken S.B. dertlerini anlatıyordu:
- Ziya'ya bir sene yalvardım da bu pencereli odayı yaptı; ama büyük ana cam - çerçeve yaptırmaya para vermiyor. Tahıl satacak ki yaptırsın. Hep söyleniyor pencere için.. Çocuğun altına toprak koyduruyor. Ne ettimse bez koydurmadı. Ben koyuyorum; "o çıkarıyor, toprak koyuyor. Bizim adama hep "gidelim buradan Bingöl'e" diyorum. Hep "sabırlı ol, daha zamanı değil, mutlak gideceğiz" deyip durur...
Biraz sonra orta yere bir sini, etrafına da bir sürü tahta kaşık kondu. Koca bir lenger de keşkek kondu ortaya. Meğer bu bayram ikramıymış, bizim şeker ikramı gibi. Akşama kadar gelen kaşıkladı, giden kaşıkladı, ama kaşıklar hiç yıkanmadı.
Kuşluk zamanı Şeyhin karısı geldi, hem bayram tebrikine, hem bana "hoşgeldiniz.. Evde bir telaş belirdi. Ortadaki keşkeğin üstüne biraz daha keşkek konuldu. Bir de boyalı tahta kaşık. Hanım sokaktan karşılandı. Elinden tuttuğu 5 yaşındaki oğluyla içeri girdi. Herkes ayağa kalktı. Oturacağı şilteye doğru geldi, bana:
- Hoş geldin, dedi yukardan yukardan bakarak. Evin ihtiyarı, bana, şeyhin genç hanımının elini öpmem için işaret ediyordu. Gülümsedim. Gelene:
- Hoş bulduk, siz de hoş geldiniz, dedim.
Oturunca, karşısında el pençe divan duran köy hanımları birer birer gelip elini öptüler, sofranın karşı tarafına diz çöktüler. Önüne getirilen lengerden boyalı kaşıkla keşkek aldı, bir de oğluna verdi.
Hanım az buçuk Türkçe biliyordu. Nereden gelip nereye gittiğimi sordu yüksekten, lütfediyormuşçasına. Küçük kaynana getirdiğim hediyeleri gösterdikçe hanım berim hizama iniyordu. Sonunda sohbet normale indi. İkiniz arasındaki konuşmayı ara sıra oturan hanımlara anlatıyor, onlar tek kelime ile, hürmetle cevaplıyorlardı:

- Beli...H
Bir ara beş yaşındaki oğlan annesinin memesini emmeye başladı. Şaşarak sordum:
- Bu kadar büyümüş çocuk emzirilir mi?

Levent Şahverdi Arşivi

- Şeyhin ilk erkek evladı, Ortağım salt kız doğurmuş. Onun için çok kıymatlı. Beş - altı yaşına dek emzirik.
Büyük kaynana bebeği salıncaktan alıp şeyh hanımının kucağına verdi. Kadın oğlanı itip memesini bebeğin ağzına götürürken S.B/nin yüzüne baktım, başını eğmiş, gözlerinden yaşlar akıyordu.
Hemen atıldım:
- Aman hanım, sakın çocuğa süt vermeyin! Zehirdir bebeye,
- Nice zehir ola ki? Oğlan emiy da? Şeyhin nefesi sinmiştir sütüme. Her yeni doğmuşa veririm ki hayırlı kademli ola. Hem benim oğlan niye zehirlenmi ki?.
Herkes şaşkın, bize bakıyordu.
- Hanımcığım, antatayım, darılma: Sizin inekler doğurduğu zaman ilk süt nasıldır? Bulanık bir sütlü su gibidir. Biz ona ağız deriz.
- Hef biz de derik.
- O. yavrunun ilk emeceği süttür, barsaklarını temizler. Sonra süt gün geçtikçe koyulaşır, yavru büyüdükçe süt de kuvvetlenir. Allah taala sütü yavruya göre ayarlar. Şimdi siz dört-beş senedir bu arşla n oğlana süt veriyorsunuz. Sütünüz dört senedir çook kuvvetlenmiştir. Oysa bu bebeğin sütü hafiftir, sizin kuvvetli sütünüzü hazmedemez, onun için "zehirlidir" dedim, affedersiniz.
- Kız hele gelin, sağ sütünü bakak dedüğü gibidir? Baka k hele...
Bunu bir şaka havası içinde söyledi. Sütler çay bardaklarına sağıldı. İki süt arasında koyuluk farkı açıkça görünüyordu.
C J beli : Evet
- Essantan ile. Durgu(') deyi... Bu okumuş kanlar neler de bililer bacım.
Büyük kaynana çok kızmıştı bana. Şeyh'in hanımını zorluyordu. Kadın tereddüt ediyor; ihtiyar, Kürtçe :
- Bunlar dinsiz kâfirler, n© anlarlar Şeyh hazretlerinden? Böyle di! uzatır, çarpılırlar bir gün.
Şeyh'în hanımı ısrar karşısında bana:
- Nicem, küserler sobam, az veririm, Şeyh'in nefesi korur onu, diye birazcık emzirdi yine.

T U RK E Y
Müsyan'dan Bingöl'e dönüşümüz devam ediyordu.
Yine dereler, tepeler aştık. Topraklarını sel götürmüş keskin inişli bir tepe üstünde beş-altı kerpiç evden ibaret Alazan Köyü'ne girişte bir evin önünde üç kişi: İhtiyar bir adem binek taşma oturmuş; iki hanım i;ki tarafında beyaz uzun sakalını itina ile tarıyorlar. Selam verdik, ihtiyara maksadımızı anlattık. Kadınlardan birine "çağır karılan" diye emir verdi. O da seslendi. Önce, evlerden birinden şehir kıyafetli bir hanım çıkageldi. Bingöl' den buraya, trahomlu gözünü Şeyh Efendi'ye okutmaya gelmiş. Çenesiyle ihtiyarı işaret ediyordu. Demek ki sakalı iki hanım tarafından itina ile taranan ihtiyar, şeyhti. Beş - altı kadın toplandı Şeyh'in arkasına. Ben söyledim, hanım tercüme etti. Kadınlar arkalan dönük, bizi dinlediler. Buradan da hiç bir sonuç alamadan ayrıldık.
Artık hep iniyor, sel ve dere aralarından geçip yine iniyorduk. Son inişte, bugün geçtiğimiz köylerden daha büyücek bir köy gördük.
Köye indik. Kadınlar kapı önüne oturmuş, karşıdan karşıya bağırarak konuşuyor^ çocuklar birer toz bulutu içinde oynuyorlardı.
f') dorgu : Doğru.
185
At üstünde hepsiyle solom kıştık. Selamımı güleryüzle karşıladılar. Hemen attan atladım. En kalabalık kümeye gittim; toplaştılar. Bunlar umacı görmüş gibi benden kaçmadılar. Dikkatle dinlediler. Kümeden birine,
- Kız Zino, sen şu kızı ver de hanım adam ede. Mektep medrese göre, dediler.
O düşünüyor, nazlanıyor, komşuları ısrar ediyor, ben de anlatıyordum durmadan. Nihayet gidikleri (keçi yavrusu) otlatan kızı çağırttılar. O gelene kadar Can olayını konuştuk. Bir ihtiyar:
- Tazesin, hoşsun, iyi bir kartya benziysin. Seni sevmişem ama yazığım geliy sana, o şeyhler mübarektir, uludur, korkim seni çarpalar. Etme kızımına, ululara dil uzatma ki hayır gele başına.
Yumuşak yumuşak,
- Olur, dedim ve sordum:
- Nerde öğrendiniz Türkceyi?
- Ben büyük mamurların evinde ahçılık etmişem, çok gün görmüşem, unumu elemiş eleğimi asmışam.
Kız geldi. Aman yarabbi, bir umacı! Saçlar kirli bir yün gibi çörçöp ve bit İçinde, iki parmak kadar dar bir alın, kalın kaşlar, çukurdan ters ters bakan kara gözler, yayvan bir burun, koça bir ağız...
Hanımlar ona okulu anlatırken, o beni ters ters süzüyor, ben ona gülümseyerek, tatlı tatlı bakıyordum.
Daracık omuzlar, çarpık basan, şiş bilekli koca ayaklar, şişkin bir karın...
Gün görmüş, zeki ihtiyar yanına çağırdı. İçliği yukarı çekip yanık olan karnını göstererek,
- Güççükkene aş tenceresi üstüne düşmüş, çok çekti. Biz yaşamaz dedük .amma öldürmeyen Allah öldürmedi. Çan'daki şeyhler de nefes ettiler ya...
İsmi "Türkey" di. Allah olları, İngilizce'de "hindi" anlamına gelen bu kelime nasıl gelmiş de ad olmuştu burada? Aylar sonra "Türkân" dan bozma olduğunu öğrendim.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkey'i terkime aldım. Hanımlar,
- Hele bunu adam et görek, sonra biz kızlarımızı verek, diye bizi uğurladılar.
Yolda Türkey bana yalvarıyordu :
- Ez kurbanem hatunem, ez hayranem hatunem, no bidi mi İngilişi, Ruşi(').
Bir taraftan da eliyle burnunu sümkürüp eliyle yere atıyor, elini paltoma siliyordu.
Ayrılık acısı içinde olan bu çocuğa ne söyleyebilirdim?
Bingöl çarşısından geçerken bir tanıdık,
- Bu ayı yavrusunu nereden buldun Müdür'amm, diye sordu. O bir şeyden habersiz, çarşıyı ilgiyle seyrediyordu.
Halkevi'nde bir çok kızın bizi karşıladığını görünce büsbütün şaşırdı.
Zülfi Efendi bir koyun almış, sakatatını vererek kestirip yüzdürmüş, Arapoğlu'na da gözü önünde kavurma yaptırmıştı. Hem bu akşam için, hem yo! için. Kuyruğu karşılığında da bir pilav... Oh!... Günlerdir hasret olduğumuz sıcak yemek yiyecektik bu akşam. Çocuklar ellerini yıkarken Arapoğlu'ndan gelen kaşıkları da yıkadılar.
Etleri elimle dağıtıyordum. En büyük ve lop eti gözlerini diken Türkey'in önüne koydum. Son kişinin hissesini alacaktım ki Türkey kedi gibi pençesini atarak ilikli kemiği olan parçayı kaptı. Çocuklar hayretle "Aal... A!..." diye bağrıştılar, işaretim üzerine gülümsemeye başladılar. Hepimize ters ters bakarak acele ile ağız dolusu yemeye başladı. Çocuklarla işaretleşerek biz de bir şey olmamış gibi yemeye başladık.
Okula geldikten bir hafta sonraydı. Yanımda Türkey. Et yemeği dağıtılırken yine aç bir ifade ile takibediyordu. Herkes olayı bildiği için ona uzun zaman ilikli et parça-

Ez kurbanem hatunem, ez hayranem. hatunem, no dibi mi îngiliş'i, Ruş'i: Kurban olayım hanım, hayran olayım hanım, beni ingiliz'e, Rus'a verme.

ları konmaktaydı. Türkey'in tabağında da yine öyle bir parça vardı.
Birazını yedikten sonra parçayı eliyle aldığı gibi benim tabağıma koydu, arkadaşlarının "Aa!..., Al..." feryatlarına karşı kaşlarını çatıp baktı. Bingöl'de aldığı eti iade ediyordu, bunlar niçin bağırıyordu sanki?
Sabah şafak sökmeden yolculuğa çıktık. Herkes keyifliydi. Hele ben!... Bingöl'den sekiz öğrenci ile dönüyordum.
Güneş henüz çıkmıştı ki muavin haber verdi;
- Ardınızdan tozu dumana katarak dört nala atlı geliyor, ustam!
Hepimiz gördük... Zülfi Efendi,
- Kahvede, gençler arasında "Bingöl kızlarını kaçırıp İngiliz'e - Rus'a vereceklermiş" diye konuşuluyormuş, dediler, sakın bu şaşkınlar peşimize düşmesin?
Bu esnada gelenler epey seçiliyorlardı. Zülfi Efendi devam ediyordu :
- Hayvanları çatlatacaklar bu dört nalla. Belli olmaz, belki yanlarında silah da vardır. Çocuklar sıkı tutunun.
Müdür'anım, yeğitliğin onda dokuzu kaçmakmış.
Arabamız hızlandı. Arkamızdakiler gittikçe küçüldü; biz de düzlüğü aşmış olduk ama gene de devam ediyorduk.
Zülfi Efendi,
- Öğleye kadar Camız Gölü'nün taşlığını aşarsak gece yarısı Karakocan'! tutarız, diyordu.
Türkey korktuğu için sol dizimde, araba tuttuğu İçin Hidayet sağ dizimde yatıyordu. Keyifliydik, türküler söylüyorduk. Aksam çökerken Murat üstündeki Gülüşkür Köprüsü'nün beyaz dilimleri kayalıklar arasında parlayarak belirdi.
Muzip Beser:
- Türkey, kalk hele bak köprüye, işte onun dilimleri üstünden böyle ine çıka geçeceğiz. Kalk, sıkı tutun. Bana baktı.
- Hee, dedim.
Türkey, Hidayet'ln başını saçlarından tutup iterek yere oturdu. Başını iki dizimin arasına sıkıca yerleştirdi. Bir elimi de omuzuna çekerek, Kürtçe
- Sıkı tut beni, dedi.
O sırada araba bir çukurdan geçiyordu, sarsılmasıyla Türkey avaz "avaz haykırmaya başladı. Ne başını kaldırıyor, ne de susuyordu.
Köprü başında durduk. jandarma karakolundan okula telefon etmek için indim de başını öyle kaldırdı.
Köprüyü gören Türkey'in içi rahatlamış, uluması durmuştu. Bu zaman zarfında da Murat kıyısında ellerini yüzlerini yıkamış, rahatlamışlardı çocuklar.
Okula telefon ettim :
- Bitliyiz hepimiz. Hamam ve fotoğrafçı hazır olsun, dedim.
Okula gelince çok şaşırdı Türkey. Yerlere, duvarlara elini sürdü, bizim sönük elektriklerimizi, her yerin aydınlık olmasını pek beğendi.
Evvela Türkey'in resmi çekildi. Saçları açmak için hademeye teslim edildi. Çünkü saçları kirli bir yün gibi didik

Levent Şahverdi Arşivi

didik, hepsi havadaydı.
Tuvalete götürüp nasıl kullanacağını öğretirken beyaz fayanslara el sürmek istedi.
Temizlendi. Yeni çamaşır, hele uzun amerikan gecelik çok sevindirdi onu. Ayağına terlikleri giydirilip koridora çıkarılınca ilk işi terlikleri çıkarıp koltuğuna almak oldu. Zorla ayağına giydirildi. Ona verilmemiş miydi? Ne isterse öyle yapmaya niye bırakmıyorlardı sanki?
Yatakhanede karyolalara, bembeyaz yataklara, hele her yataktan başların kalkıp "Hoşgeldin Türkey" demelerine ağzı açık bakakaldı. Beser'le Hanım, Türkey'i yatakhaneye çoktan anlatmışlardı. Kızcağızı kolundan tutup yatağına oturttuk da bu ağzı açık şaşkınlıktan kurtardı.Sabah uyandığımızda terlikleri Türkey'ln koynundan çıkardık. Geceliğini de çıkarmak istemiyordu.
Etütte sıra üstünde ayaklarını altına, terliklerini cebine doyuyor, arkadaşlarını güldürüyordu.
İlk günlerde Beser'le Şirin'den başkasına güveni yoktu. Ablalığını o yapmaya mecbur oluyordu. İlk derse girdiğinde iki defa çıkmak üzere kalkmış, birincisinde öğretmeni bir arkadaşını katarak göndermiş, çıkaran gezme isteğini anlayınca tekrar sınıfa döndürmüştü. İkincisinde izin verilmeyince kocaman sesiyle feryada başlamıştı, işitince koşmuştum sınıfa. Beni görünce susmuştu. Fakat ona sınıfta oturma alışkanlığını kazandırmak için bütün okulca uğraşmıştık.
Gündüz makam odamı, gece yatak odamı açar, beni görünce rahatlar,
- Günay... günaydın, deyip çekilirdi.
Bir gün Palu'ya gitmiştim. Karakoldan gece telefona çağrıldım. Muavin Hanım,
- Son dersten beri Türkey bağırıp feryat ediyor; "Mudur" diye diye bir aşağı bir yukarı odanıza koşuyor, başa çıkamadık. Sizi telefonda dinletelim diye düşündük,
Ahizeyi kulağına dayadılar. Seslendim:
- Türkey kızım, ben yarın sabah geleceğim. Sen sö? dinle!
- Niğ dorgu(') diye bastı feryadı. Yatana kadar Beser'le Hanım avutmuşlar. Ertesi gün beni aramaya çıkan Türkey'i yolda yakalayıp okula getirmişler.
Türkey'in okul hayatı çok zikzaklı idi. Her şeyi çok geç öğreniyordu. İnsan seviyesine adeta çeke çeke çıkarmaya uğraşıyorduk, okulca...
Dil anlamıyor, alay edildiğinin farkına varmıyor, bütün okulun eğlence merkezini teşkil ediyordu. Bilgisizdi, şaşkındı, açgözlüydü.
(') nig dorgu: Doğru değil Her yeni gelene gözü doyuncaya kadar çok yemek verilirdi. Bir ay sonra çocuk normale dönerdi Türkey de çok yiyor, doymak bilmiyor, bazan gidip kusuyor, tekrar gelip yiyordu.
Bir gün midesi bozuldu. O gün sadece limonlu çay içti. Ama dağılan yemeklerden gözünü ayıramıyordu.
Çay, kızarmış ekmek, limon geldi. Şekeri karıştırdıktan sonra yarım limonu sıktım içine, ama bir türlü yediremiyorduk. Sonunda terslendim. Zorlamaya başladım. Limonu ve bardağı .göstererek, bana düşmanca bağırdı:
- Ağu, Ağu!...
Demek limonu tanımıyordu. Şaşkın bakışları arasında o yarım limonu alıp kabuğuyla yemeye başladım. Ondan sonra içi rahatlayarak çayını içmeye başladı.
Türkey çok somurtkan, aksi bir çocuktu. Yemekte o akşam soframızda şakrak kahkahalar yükseliyordu. Ona döndüm,
- Bak ne güzel gülüyorlar .Sen de gülsen çok güzel kız olacaksın.
Somurttu. Biraz sonra başını yukarı kaldırıp ağzını kocaman açarak, yüzü ifadelenmeden:
- "Ağ!... Ağ!... Ağ!..." diye gırtlağından acayip sesler çıkarmaya başladı.
- Ne oluyorsun Türkey, boğazına bir şey mi kaçtı? Kaşlarını çatarak cevapladı:
- Sen söyle gül, ben yap gül, n'olmuş?
Bu sefer bütün sofra ile biz 'kahkahayı bastık.
Yağmurlu bir bahar pazarıydı. Çok dikkatli bir arkadaş nöbetçiydi.
Böyle' günlerde radyo dinleyerek yatağımda okumaya bayılırım. O gün, "bir iki saat böyle hovardaca okumayım kitabımı" diye düşünerek odamdan çıkmadım. Kah-vattı sonu Türkey geldi;

- Sabahtır, kalk yok. Pırmgın(1) büyük olmuş, ne olmuş, ka!k yok!
- Ez nahoşem(2) Türkey.
Elinden kurtulmak için böyle poz aldım. Geldi üstümü örttü.
- Şifa., diyerek çıktı.
On dakika geçti mi bilmem, yine geldi.
- Müdür Hanım, keyfete hoşa ? (s)
- Berhudar bi kızımına{4).
- Şifa, şifa, diye çıktı.
Biraz^sonra kapı açılırken gözlerimi kapadım ki uyuyor sansın da gelmesin bir daha. Yanıma kadar gelip beni dürttü,
- Nahoşe?(5)

Levent Şahverdi Arşivi

- Evet Türkey, sen kapıda otur da içeri kimseyi sokma, diyerek yakamı kurtarmak istedim. Kapımın dışına iskemle alıp oturdu. Fakat koridorun iki taraf merdiveninden çıkanlara avaz avaz bağırıyor, her defasında da kapımı açıp bana anlatmaya uğraşıyordu. Ne okuduğumu, ne dinlediğimi anlayabiliyordum.
Hemen kalkıp giyindim. O bağırırken dışarı çıktım. Türkey'in sorusuna :
- Rahat vermedin ki. Bağırdın durdun, nasıl uyuyayım?
- Oy Mudur, sen çok fena... Mudur çok fenadır, diye küstü gitti. Akşam üstü onu sokağa götürdüm de barıştık.
* * *
Yıl sonunda köyüne yepyeni, tertemiz elbiselerle götürdüm Türkey
.(') pırnıgın : Burnun. (2) ez nafooşem: Hastayım. (3) keyfete hoşa ?: îyi misin ? (o*) berhudar bi kızımına: Berhudar ol kızım. (5) nahoşe? : Hasta mısın?
192
Bingöl'de Halkevi'ne inişimizde "Hoş geldin "e gelenler sordular:
- Müdür'anım, ayı yavrusu gibi bir kız götürmüştünüz, hangisi?
Ben cevapta tereddüt ederken çocuklar gösteriver-diler. Derhal çatındı,
- Ben ayı yavrusu yok; sen ayı yavrusu! demez mi adamcağıza? Biz onun yerine özür diledik. Nasıl da anlamıştı?
Terkime alıp köyüne yollandık. Köyünün çocukları köy dışında peşimizde gittikçe çoğaldı Türkey kendisine sorulan Kürtçe sorulara katiyyen cevap vermiyor, öğrendiği bütün Türkçe kelimeleri peş peşe söyleyerek güya bana bir şeyler anlatıyordu. Mesela,
- Müdüre Hanım, koridor soba hoca dershane sınıf geldi gitti ahçı masa karavana bahçe,,:
Sayıyor, eğilip bana yandan bakıyordu, gülerek döndüm :
- Kız, Türkçe bilen varsa rezil olursun.
- Yok, yok Mudur, mudur kurban o!am. söyle yok Türkçe bil yok, söyle yok,., diye göğsüne vuruyordu.
- Peki, peki Türkey, sen de kapısından girdin, koridorda - dershanede hocaların söyledikleri bir kulağından girdi, ötekinden çıktı.
Heyecanla cevap verdi:
- Aval, aval, girdi, çıktı, kulak, temiz, banıyo... Böylece meydanda attan inene kadar güzel güzel(!) sohbet ettik.
Güzün gittiğimde memur evlerinde oturan pansiyon Enstitülüler anlattı:
- Komşunun kızı, "Bizim kapıya bir dilenci kız gel--'.. Bizden ütü istiyor, ekmek verdik atmadı. Koltuğundaki çıkını açıp göstererek 'ütü, ütü', diye yalvarıyor. Ci: tanda sizin mektep önlükleri var. Çalmış olmasın", dedi.
Gittim ki bizim Türkey. Hangi kapıya gittiyse kovmuş-
193
lar. Önlüğünü, yakasını yıkamış, ütülemek istiyormuş. Diyordu ki, 'Mudur hanım gel, ayba. Önlük fenadır, ayba...' Anladık dediğini. Biz de ütü yaptık. Sevinerek köyüne gitti.
Bu bir ileri adımdı doğrusu,.
*
* *
Türkey sessizce ağlıyordu. Bu ne sevindirici bir olaydı. Ağlamak insanî bir davranıştı. Demek Türkey hissetmeye başlamıştı. Pencereye yaslanmış, ağabeyi askere gittiği için ağlıyordu sessiz sessiz.
Bu çocuk geldiğinde gülmeyi beceremiyor, üzülmeden habersizdi, gürültülü ağlayışı da acı refleksinden ötürüydü. Kızdıklarına tükürür, vurur, ısırır, çimdiklerdi.
O sıralarda odamda yangın çıkmıştı. Olay halledilince koridorda biriken çocuklarıma baktım. Türkey'in yüzü tırmık içindeydi, kanıyordu.
- A!... ne oldu sana? Hemen çalınıp arkasını döndü,
- Ben küsüm sana., diye yürüdü.
Arkadaşları anlattı: "Müdürün eşyası yanarsa nerde yatacak" diye kendisi yapmış.
*
* *
Türkey çok süsleniyordu bu sene. Dikiş Atölyelerinde ne kadar çiçekli parça varsa topluyordu. İlk yaldızını soyup uzattığım çukalataya elinin tersi ile vurmuş, yaldızını kapmıştı. Şimdi bütün çöp sepetlerindeki yaldızları da topluyordu.
Yalnız pazar günleri istedikleri gibi süslenmeye izin vermiştik. Türkey pazar günleri dilediği gibi süslenir, sonra bana ve nöbetçi öğretmene kırılırdı.
. Pazar günleri Türkey'in başı çeşitli parça fiyonglarla, yaldızlarla donanarak evliya pencerelerine dönerdi. Yaldızdan yapılmış küpeler, yüzükler, iğneler, kolyeler hatta yaldızdan dişlerle okul içinde bir kraliçe edasiyle dolaşırdı.
Bir pazar büyük bir şangırtı ile koşuştuk. Cam kırıldı zannıyla aranır
194
ken Sipariş Atölyesi hanımı koşarak bağırdı:

Levent Şahverdi Arşivi

- Müdür'anım, Türkey müşteri kabul odasının aynasını kırdı.
Ayna paramparça yerde yatıyor, Türkey mahut süsleriyle ayakta somurtuyordu. Bu, okulun iki büyük kristal aynasından biriydi. Bu olaydan sonra arkadaşları ve atölye hanımları Türkey'i pazar günleri aynalı atölyelere sokmadılar.
*
* *
Okulu 7 senede bitirmek nasip olmadı Türkey'e. Fakat temizlik, lisan, sevgi ve iyiliği öğrendi sanırım.
Günün_ birinde öğrendik ki kızımız evlenmiş. Hem de en büyük köylerden birine gelin gitmiş. Bu şaşkınlığa da ertesi sene bence çok sevinilecek bir olay eklendi.
Bingöl Enstitüsü Müdürünün annesi anlatıyordu :
- K. Köyü'ne kursun sergisine gitmiştik. Paltolarımızı aldılar;
Biraz sonra tok bir ses,
- Paltolar böyle üst üste atılır mı hiç? Buruşurlar, sahiplerine ayıp değil mi? "Bunlar hiç bir şey öğrenmemiş" derler sonra.. Gelin hele asalım çivilere.
Sordum,
- Bu kim?
- Türkey Hanım.. Elazığ'da okumuş.
- Ay, bu Müdür'anım'ın O Türkey'i mi?
- A!... Burada bütün hanımları kursa yazdırmak için zorlayan hep o. Hoca'mma o kadar yardımcı oldu ki...
Bu ne büyük mutluluktu benim için. Yetiştiremediğimi sandığım kişi bile karanlıkla savaşıyordu.

ATLI SPOR
Elazığ'da o sonbahar, at koşulan olacaktı. Bir sene önce 4. Umum Müfettiş Muzaffer Ergüder'in himayesin de kuru'lan "Atlı Spor Klübü" tertiplemişti.

Koşu çalışmaları ve hanım biniciler.
Başkan, eski belediye reisi, at meraklısı Hüseyin Dinç'tî. Yardımcısı da ben. Karşımızdaki kapalı spor sahasının arkasını düzelterek koşu sahası yapmıştık.

At sahibi gençler hep üyemizdi. Aramızda epeyce hanım vardı, Klübün 4 atı vardı. Üyelerimizin çoğu kendi hayvanlarına biniyordu, biz, at alamayan birkaç öğretmen de bu atlardan faydalanıyorduk. Biniciliği köy katırlarında denediğim için, hanımlar içinde en tecrübelisi bendim.

TEFTİ
Dağ Çiçeklerimden ikisi: Fatma Egün ün ve Sultan Öz, okula geldiklerinde

okulumuz üç vilayetin valileri, milli eğitim müdürleri ve 4. Umum Müfettişliği tarafından ayrı ayrı teftiş edilirdi. Bakanlık müfettişleri de ayn.
Bir gün Bingo! Valisi Sayın "Şahinbaş" gelmişti. Yatılı son sınıfa girdi. Kızlar saygı ve sevgi bakışlarıyla ayağa kalktılar. Vali Bey sordu :

- Kürt kızları bunlar mı?
Çocukların bakışlarındaki sevgi derhal değişti, gittikçe de hainleşti.
- Tunceli'nin Türk kızları efendim. Vali Bey devam ediyordu :
- Babalarınızın, dedelerinizin isyan ederek yaptığı hataları gördünüz, canlarıyla ödediler.
Ben sözünü kesmek isteğiyle,
- Aman efendim, bu çocukların babası değil, bunlar şerefli...
- Nasıl değil? Hepsi Kürt değil mi? Sizler böyle hareket ederseniz...
Sözünü kesmek için bir İki defa karıştıysam da o devam etti:
- Hükümet çok kuvvetlidir. Hepimizi yok eder!
- Beyefendiciğim, öteki sınıflara lütfen teşrif etmez misiniz? Cayınız da soğuyor... diye kapıyı açtım. Ondan sonra bir iki enstitü sınıfında ve müdür odasında ikramlarda bulundum, çalışmalarımızın hedefini anlatmaya uğraştım.
Yatılı üçlere gittim. Hepsi ağlıyordu. Gözyaşları arasında şu sorulan soruyorlardı:
- Neden bizi bu kadar suçlu görüyorlar?
- Neden "Kürt" diye hep hakaret ediyorlar?

Levent Şahverdi Arşivi

- Neden Kürtleri gariplerden aşağı görüyorlar ?
-Hani siz "hepimiz Türküz" diyordunuz? Bu acı dolu soruların sonu gelmiyordu.

YÜCEL İLE TONGUÇ'UN ZİYARETİ

Bahardı. Hasan Âli Yücel Doğu gezisine çıkmıştı. Elazığ'a geldiği gün okullara kısa bir ziyaret yapmış, gece Belediyenin şerefine verdiği yemekte beni bulamayınca sormuştu :

198

- Nerde Enstitü Müdürü? Vilayet büyükleri:
- Davetiye gönderdik, gelmedi.
- O gelmez bu yemeklere.
- Belki hastalanmıştır. Bakan Bey,
- Doğru olamaz. Bu gün sapasağlamdı okulu ziyaretimde. Çağırınız,

Gelen memur durumu anlattı. Hemen giyinip gittim. Sofradakileri selamladım. Bakan Bey, yanındaki boş yeri işaret ederek,

- Niçin yemeğe gelmedin? Davetiyeni aldın mı?
- Efendim, bana davetiyeyi getiren zat "içki sofrasıdır; 'gelmesin', dediler" haberini de vermişti.
- Ya a?!...

Böyle açık kalplilikle konuşmamdan yerli erkân memnun olmadı. Bakan Bey'le gelenler de bu cesaretimden ötürü gülümser bir takdirle baktılar,

H.A. Yücel önce kadın hakları üstüne kısa konuşmalar yaptı. Sohbeti şiirler, fıkralarla tatlı bir şekilde devam ettirerek herkesi neşelendirdi.

*

* *

Onlar için düzenlediğimiz defilede rahmetli Hakkı Tonguç da beraberdi. Kendisini Köy Enstitüleri için tebrik ettim, yatılı köy kızlarımızı da kabul için rica ettim. Olumlu karşıladı. O zamanlar kız öğrenci azdı. Bizim Akçadağ'daki gruptan da çok memnun olduklarını beyan etti. Kahveler içilirken Bakan Bey'e arzetmemi fısıldadı. Çünkü kızlarımızı zorlukla kaydediyorlardı.

Bakan Bey'e arzettik:

- Hakkı Bey, size bir kaynak daha çıktı, müfredatı bir tetkik ettirin de... buyurdular.

Hemen yatılı müfredatını verdim Sayın Tonguç'a. üslerinde muvafakat cevabını aldık.

"Hepimizin Sözü" gazetemizi pek beğenmiş, bilhassa mahkemelik oluşumuza hem şaşmış, hem gülmüştü.

199

Gidiş gününde gazetemiz başyazarı kızımızın kendisiyle röportaj yapmasından pek keyiflenmişti.

ALLAH BİZİ NİYE BÖYLE DAĞA TAŞA ATMIŞ, BİZ N'ETTİK ONA?

İkinci sömestr tatilinde Adana'ya bir gezi düzenlemeyi planlamıştık. Ama Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü, Yatılı Öğretmen Okulu'na daha önce müracaat eden okullar geleceği için bu seyahati uygun bulmamıştı. Yatılı öğrenciler nedenini sorduklarında,

. - Müsteşarımız Rüştü Uzel Bey izin vermiyor, çünkü misafir olacağımız okula başka mektepler gelecekmiş, dedim.

- Öyleyse İnönü'ye şikâyet edelim onu.
- Olur mu öyle şey? Bizim okullara o bakar. Bizim büyüğümüz de o.

Nihayet Ankara'ya seyahati uygun gördü Teknik Öğretim. Hazırlandık. Özel vagonumuza yerleştik. Geceli gündüzlü yolculuğumuzda yatılı köy kızlarımız hep soruyorlardı :

- Bu kadar köyler, kasabalar hep bizim mi? Bu kadar dağlar, taşlar heppi bizim mi?
- Bu koça çay da bizim mi?
- Evet, bu Kızılırmak. Baştan sona, denize dökülene kadar bizim.
- O, Müdür'anım afta Ankara görünüyor.
- Yok çocuklar, o Sivas.
- Oy ne büyüktür, ne büyüktür bu şeher! Gece heyecanla beni uyandırıyorlar:
- Ankara'ya gelmişiz, artık kalkın, bakın hele!... Kızlar kalkın, Ankara'dır!
- Hayır çocuklar, Kayseri.
- Ana, hep geçtiğimiz bu koca dağlar, taşlar, şehirler hep hep bizim mî, hep Türkiyemiz mi buraları?

200

- Tabii, daha bu kadar .da, batıda topraklarımız var. Elazığ'dan sonra da yine bu kadar arazisi var Türkiye'nin.
- Bu dünyada en büyük biziz değil mi Müdür'anım?
- Bizden küçük çok... Bizden büyük toprakları olanlar da var, bizden kalabalık halkı olanlar da var. Ama mertlikte, yiğitlikte bizim Türk Milleti kadar büyük millet yok. Bizim kadar cesur, bizim kadar eski bir milet de yok...

Levent Şahverdi Arşivi

Herkes baba ve dedelerinin harplerdeki cesaretini, harp hikâyelerini anlatıp duruyor.
Sabahleyin Ankara'ya girerken vagon pencerelerinden
"Ankara Ankara, güzel Ankara
Seni görmek ister her bahtı kara..." marşının nağmeleri taşıyor.
*
* *
Ankara'da bizim kızlar ağzı acık birer insan oldular. Sokakta her büyük bina önünde hayran, duraklıyorlar. Otomobil önünde bile kollarından biz çekiyorduk.
Görülecek her yeri gösterdik çocuklarımıza.
Müsteşarımız Rüştü Uzel ve Genel Müdürümüz Nurettin Boyman bizim köy kızlarımızla bir akşam yemeği yemek istediler Meslek Öğretmen Okulu'nda. Yemekte kızlarımı tanıttım büyüklere. Sonra da Sayın Rüştü Bey'le Nurettin Bey'i çocuklara.
Teşekkürden sonra bir kaçı birden :
- Bu Rüştü Bey mi?
- Hani bizim amirimiz .Rüştü Bey mi?
- Evet...
Birisi Rüştü Bey'e hitapla :
- Biz seni İnönü'ye şikâyet edecektik ama Avar bırakmadı, dedi.
Rüştü Bey gülerek :
- Hepiniz mi?
- Evet hepimiz. - Neden?
- Bize izin vermediniz ki, ondan.
- Eee, çocuklar, ben sizden korktum. Ya Avar ses çıkarmaşaydı?
- Şimdi etmeyiz, korkmayın, diye biri teselli etti.
Yemek sonu büyük bir coşkunlukla halaylarını oynadılar. "Çayda Çıra"ya herkesi kaldırdılar, sonunda da mum tabaklarını Rüştü Bey'in ayaklan dibine çevrelediler.
Dönüşte çocuklar dert ynıyorlardı:
-Allah bizi niye böyle dağa taşa atmış, biz n'ettik ona?

E M OŞ
Herhangi bir olayla sivrilmemiş veya bir kaç sene içinde izini kaybedip hayatını izleyemediğimiz çocuklarımız çok... Öğretmen olarak çalışanlarımız da çok köylerde.
Bunlardan Emoş Genc'in sevimli bir hikâyesi vardır: Yuvarlacık, kumral, tatlı bir çocuktu. Babası mektebe getirdiği zaman küçüktü. Sonradan gelen nüfus kâğıdına göre okulumuza alınamayacak yaştaydı. İade ettik sene içinde. Boynu büküldü yavrucağın, içim burkuldu. Okşayarak anlattım:
- Yaşın küçük Emoşcuğum, bu sene evde büyü, gelecek seneler seni gene alabilirim, emi kızım?
Gözleri dolu dolu başını salladı, gittiler babasıyla. Biz de üzülerek uğurladık.
Ertesi sene bir eylül gecesiydi. Yatılıların çoğu gelmişti. Çocuklar yatakhaneye çıkalı epey olmuştu.
Gece bekçisi aşağı çağırarak,
- Bir küçük kız geldi, dedi. Bu, Emoş'tu.
- Hoş geldin, diye öptüm ve sordum :
- Hani baban?

Babamla gelsem gene beni almazsın diye düşündüm... Babam beni bibi(') oğluyla burayadek gönderdi. Bizim orada caddede makinaya bindirdi.
- Bibin oğlu nerde?
- O bibim oğlunu jenderme eskere getirdi kışlaya.
- Sen nasıl geldin korkmadan?
- Aha bu sokak başında bıraktılar beni. "Biz senin ardından bakıyoruz koş, korkma" dediler.
- Ama sen bu sene gelmeyecektin hani? Boynunu büktü, gözlen doldu, pırıl pırıl yaşlar yanacaklarından yuvarlanarak:
- Ben okumak istiyorum. Ne olur beni göndermel Ben sacımı örmesini öğrendim. Sınıfları da temizlerim, ne olur!... Hiç yaramazlık etmem, çalışırım hep.
Bu kadar okuma aşkı duyan bu yavruyu bağrıma bastım, içeri girdik elele...

FATMA
Fatma Demir, Savak asiretindendi. Zeki ve çalışkandı. Mezun olunca Akçadağ'a gönderdik. Düzenli okuyordu. Ne yazık ki 1948'de ailesinden hiç biri istenilen taahhüt senedini yapmayı kabul etmediğinden okulu terketmişti.
Bir mayısta, Erzincan'a giden bir bölge pikabı ile Pülümürlüleri götürüyordum. Savak sürüleri Talaz ve Sarpıyan'dan itibaren dağ - taş gidiyorlardı Koyunları gençte kırlarda otlatarak sürüyorlardı. Bir kaç sürü grubu

Levent Şahverdi Arşivi

ardmda katırlara yüklenmiş azık çuvalları, çadırlar kucaklarında bebeler ve yolda doğmuş kuzularla ihtiyarlar eşeklerde çanak - çömlek, üstlerinde büyücek yavrular ... Bazı eşeklerin sırtına oturtulan kazanların bile 3 - 4 tane evlatçık. Analar sürüyordu hayvan-
203 bibi: Hala

ları. Çevrelerinde 7-12 yaş arası çocukların nezaretinde kuzu sürüleri. Bir bayram havası vardı yollarda... Dürüşmek'ten itibaren, yola inen sürüler yüzünden çok yava gidebiliyorduk.Yolun sağındaki tepelerde dörtnala giden bir süvari gördük. Çocuklarım bağrıştılar:
- Bak hele Avar, bir kadın!...
Bölge pikabı ile Pülümür yolunda, bir tûnel girişinde.
Ben dönünce süvari hanım el salladı bize. Hepimiz karşı selamı mendille, eşarpla verdik.
Hanım süvari ilerimize geçti. Biraz sonra Sihenk düzünde bize doğru dörtnala gelmeye başladı. Yaklaş el sallayan süvari hanımı tanıyıp seslendim :
- Fatma Demir!... Fatma, kızım!... O da seslendi :
- Müdürcüğüm, Avarcığım!...
Pikap durdu. Fatma Demir atın dizginlerini eğere takıp arabaya atladı. Ben de ayağa kalkmıştım zaten, l
204
birimize hasretle, sevgiyle sarıldık. Ben onun ateş kırmımızısı terli yanaklarını öperken o da beni elimden, yanağımdan, gözlerimden rastgele öpüyordu. Sorular, cevaplarla hayatımızı özetleyiverdik. Şoför:
- Yol açıkken ilerleyelim, sizin sözünüz bitmiyecek. Atına atladı. Yanımızda, hızımızla ayarlı koşuyor ve rica ediyordu :
- Ne olur Müdür'anım, yorulan küçük çobanlarımızı yanınıza kosak Evliya Pınarı'na bırakır mısımz?
Şoföre rica edip iznini aldık. Fatma Demir kuzu sürüleri arasındaki küçükleri kofundan kavrayıp arabamıza getiriyordu. Yaya anaların kucağındaki bebeleri de getir di. Hepimizin kucağında ağlayan iki üç bebe...
Sordum :
- Orada kime bırakalım çocukları?
- Ben alacağım Avarcığım.
- Evladım, biz boş yol bulunca hızlanırız, sen yetişemezsin.
Güldü :
- Ben Keseden geleceğim, sizden evvel kavuşurum oraya.
Ayrıldık. Şoför:
-Ulan kız, ben de senden evvel oraya varmazsam bana da şoför demesinler!
Sürüler arasında mümkün olan en yüksek hızla sür-neye başladı arabayı. Pınara vardığımızda Fatma Demir'in atı otlamaktaydı; kendisi de elini yüzünü yıkamış, "öğütlerin serin gölgesine köy çörek ve dürümlerinden bir sofra hazırlıyordu.
Bebeleri minik çobanların kucağına oturttu. Bizi davet etti Hepimiz birer çörek aldık. Homurdanan şoföre en tatlı ifadesiyle çörek, dürüm sunarak bizi uğurladı birkac yıl sonra, seçimler sırasıydı. Fatma Demir okula geldi. Köyüne muhtar olmuştu. Seçimde hangi ta-
305
rafa rey vermeleri lazım geldiğini ve secim olayını öğrenmek istiyordu. Seçim için hazırlanacak yeri ve muhtarın takınması gereken tutumu anlattım. Partilerden getirttiğim programları verdim.
- Bunları köy halkına okur, anlatırsın. Herkes hangisini beğenirse ona verir. Sen rey vermelerine karışma.
Programlan okuyup anlamadığı yerleri açıkladım. Öğle sonu gitti. Çünkü atını Hozat - Çemişkezek yo! kavşağındaki karakola emanet etmişti, gitmeliydi.

DÜĞÜN
Pür - telaş cehiz hazırlıyorduk. Kolay değil, Elazığ Kız Enstitüsü, kimsesiz köy kızlarından birini evlendirecektl. Hani isyan esnasında dağa kaçan çocuklardan yaşı büyük iki kızı bize, küçükleri de Çocuk Esirgeme Kurumu'na vermişlerdi, onlardan 13-15 yaşlarına gelen Yılmaz kardeşlen 4. Umum Müfettişlik emriyle okulun yatılı köy kızları bölümüne kaydetmiştik. Kurumda gayet güzel Türkçe öğrenmişlerdi.
İri kıyım olan küçük, ufak tefek olanı abla idi. Küçüğü çalışkan, zeki, büyüğü tembel mî tembeldi.
Nihayet küçüğü okulu bitirdi. Şükür, F. Yılmaz'ı yüzümüzün akıyla Akçadağ'a gönderdik.
Büyüğü hâlâ ikideydi. O tatil sıtma tuttuğundan hastahaneye iğne için kadın hademe ile göndermiştik. İğne yeri apse yapınca tedavi için orada yatırmaya mecbur olduk. Tedavisi bir ay kadar sürdü. Orada biriyle anlaşmış: Eli yüzü düzgün, genç bir hastabakıcı yardımcısı olan H-
Doktor arkadaşlar,
- Madem okuyamıyor, N. ile evlendirin, diyortonfc. 4. Umum Müfettiş Paşa'ya durumu arzettlm, uygun buldular.
206
Doktorlar N. adına Beser Yılmaz'a talip oldular. bizimki dünden hazırdı. Nişanı, bir çay eğlencesiyle, kaynanayı

Levent Şahverdi Arşivi

davet ederek yaptık.
İşte bu kızımızın cehizini hazırlıyorduk. Yılbaşı eğlencemizde, düğünümüz de olacaktı okulda.
Yatak - yorgan, yastık - karyola alındı. 3 - 4 yatak takımı, 4 takım gecelik ve iç çamaşırı işlendi. Artık paçaların iyi cinslerinden örtüler, şaseler; basma parçalarından elbiseler hazırlandı. Sedir örtü ve yastıkları işlendi.
Kızımızın cihazında hiç bir şey eksik değildi. Mufak ve sofra takımı, tabak - bardak, çatal - kaşıklan, k"r dilerine yetecek kadar, hepsi hazırdı.
Tutulan mutfaklı tek odasını arkadaşlarla beraber döşedik.
Düğün için Akçadağ'dan izinle kardeşini getirttik Bütün bu hazırlığı, ablasının evini görünce küçüğün keyfi kaçtı bayağı. Acaba kıskanıyor muydu?
Düğün, Elazığ düğünü ile bizim usul karışığı idi.
Kız tarafı okul kapısında oğlan tarafını karşıladık Beser Yılmaz'ı N.'in koluna verip iki yanında arkadaş dizisi el çırparak, mandolin refakatinde uğurladık.

KIZLARINA SAHİP ÇIKAMAYAN BABA
Beser'in evlendiği sene bir baba çıktı Yılmaz kardeşlere. Kayseri'den gelen mektupta ne imza ne adres vardı. Mektupta şöyle deniyordu : "Elaziz Kız Enstitüsü Müdürlüğü
Biz Tunceli elinin Nazimiye ilçesinin Köyekar köyündniz Hükümet 1939'da bizi sürgün etti. Fakat şimdi ise Kayseri'ye iskan edildik Köyümüzden ayrılırken kızımı yolda kaybettim. Şimdi Öğrendiğimize göre kız sizin Kız Enstitüsünde imiş şimdi ise kendimizi mektup ile size tanıtırız. Kızın baba-adı Kamer, annesinin Serivan, kardeşleri beş tane, biri adı Ali, birinin adıda Ahmet, diğerinin adı Mehmet ve Hıdır Hasan bunlar da kardeşleridir.
20 7
Diğer kız aynı köyden olup adı Melek. Babasının adı Ahmet, annesinin adı Beser. Bu kızın kardeşleri de Mehmet, Ali ve bunlar da Melek'in kardeşleridir. Eğer bu kızlar varsa da bize bildirin, yoksa da bize bildirin."
Bir defter sahifesine yazılan bu imzasız ve adressiz mektubun sahibi bulunamadı.
Zaten senelerce kardeş bildiğimiz bu çocuklarda hiç bir benzer hat ve huy yoktu. Kendileri de buna inanmış olacaklar ki birbirlerini aramadılar artık.

PALU
Sene ortası bir kurs eşyası gelmişti. Gezici köy kadınları öğretmen kursundan mezun bir kızımız da tayin edilmişti. Milli Eğitim Müdürlüğüyle anlaşarak kursu çok mutaassıp olan Palu'da açmaya karar verdik.
Palu'ya demiryolu gitmiş, açılışında davetliler arasında bulunmuştum. İstasyon, Murat kıyısında geniş bir düzlükte idi. Kaza ise koskoca sivri bir kayanın dibinde kurulmuş, yeşilliksiz, kerpiçten üstüste yığılmış evlerden ibaretti. Üç kısımdı bu Palu. Kaya dibindeki Yukarı Palu, uzun, dönemeçli kurak bir yoldan sonra Orta Palu ve Murat kıyısında Aşağı Palu,
Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde: "Bir acayip şehre vardım adına derler Palo Ahalinin kimi Zaza kimi lo" diye anlatıyordu burayı. Şubat ayı içinde kurs eşyasiyle Palu İstasyonu'na indik. İki yük arabası bulup eşyayı yüklememiz öğleyi buldu. Biz de yüklerin üstüne kurulduk. Düzlüğü geçip kıvrım kıvrım tırmanmaya başlayınca hayvanlara eziyet vermemek için indik, tırmanmaya başladık. Arabacılar arabayı sürme bahanesiyle biraz sonra bindiler. Epeyce tırmandık, benim de canım çıkmıştı yorgunluktan, yolumuzun dikliği de azalmıştı. Genç arabacıya,
208
- Evlat, çok yoruldum. Biraz da sen yürü, ben bineyim. İnmemek İçin bahane arayan arabacı:
- Ben atları sürüyom!
- Ben de sürerim, korkma.
- Sen ne bilecen araba sürmesini?
- Bilirim, bilirim.
- Baban arabacı mıydı?
- He...
İndi, ben bindim. Dizginleri elime aldım. İhtiyar arabacı seslendi:
- Karıya emniyet edilir hiç? Devirir arabayı da. Hayvanların dizginini al, yanından ayrılmayasın.
- Ne bilem, usta gibi, aldı ele dizginleri.
Bîr yarım saat kadar beni göz hapsine alan arabacılar sonunda rahatlamış olacaklar ki ihtiyarla berber Hocananım'ın arabası yanında konuşarak yürümeye başladılar. Şehre girerken ikimiz de arabadan indik. Palu'nun tek caddesi başındaki kahvede bekleyen Milli Eğitim Memuuru bizi Hocahanım için tuttuğu odaya götürdü.
O gece sıcacık aydınlık bir odada, sıcak yemeklerle gevşedik adeta, üstelik bizi o sıcak odada misafir etiler. Ama ne bahtiyarca bîr uyku çekişti o...
Kaymakam Bey'i ziyaret ettik. Kocaman sarıklı, gözü sürmeli Kadı Efendi ile de tanıştık. Hoşsohbet, şakacı. şer bir insandı. Ama sonra çarşıda beni görmezliğe geldi sürmeli Kadı. Herkese karşı mutaassıp pozunu muhafaza etmek için...

Levent Şahverdi Arşivi

Palu'nun özelliklerini anlattılar: Kadınlar çarşıdan katiyen geçmez, gidecekleri yerlere arka taraftan dolaşırmış. Caddede dükkân üstündeki evlerin kapısı hep arkadanmış . Sordum :
- Kadın eşyası, iğne iplik lazım olursa... Evin erkeği eve birkaç çift getirir hanım seçer içinden beğendiklerini.
Kadı gittikten sonra kaymakam
209
Bu defa da,
- Kızlarımız çarşıdan geçemez, arka da çamur deryası, dediler.
Taş taşıttık. O şubat soğuğunda üç dört gün arkada arnavut kaldırımı yaptım... Kapının önünü de aynı şekilde bir metre genişliğinde kaldırımladım.
Verilen tek mahpusla çalışıyordum. O taş - toprak taşıyor, ben diziyordum. Hocahamm içerisini, evini yerleştiriyor, yemeğimizi yapıyor, . öğleden sonra da öğrenci kaydına çıkıyordu ev ev dolaşarak.
Tam on dört gün uğraştık bu kursu istetmeye açabilmek için... Bugün bile, başka herhangi bir kursu açmak için bu kadar emek ve zaman harcadığımı hatırlamıyorum.
Açılış günü o virane, bayağı yüzü gözü temiz bîr hale gelmişti.
27 öğrenci kaydedilmişti. Hocahanım'ı öğrencileriyle başbasa bırakarak döndüm.
Bir ay sonra gittiğimde 12, sene sonunda 8 öğrenci kaim ıstı
Ertesi yıl kursu Orta Palu'ya naklettik. Halk ve Belediyeciler, muhtonn evini tavsiye ediyorlardı. Muhtar gençti, hocahanımla "Hani, halkın taasubu nerede kaldı?" diye konuşurken öğrendik ki, Şeyh Sait isyanında ağabeysi Asılmıştı. Halkın bu kadar itimadı bizi kuşkulandırdı ama sene sonuna kadar her işimize samimiyetle koştu adamcağız.
Yukarı Palu'dan da hanım kızlar geliyorlardı. Öğrenci 24'le başladı, 24'le bitti. Çok hevesle çalışıldı bu sene, iyi iş çıkarıldı.

KOVANCILAR
Bu Palu kursunu nereye nakletsem benim için hadiseli geçti.
Bir koç yıl sonra Palu'nun nahiyelerinden biri olan Kovancılar'a nakletmiştik.
Palu kayasının ardı geniş, uzun bir ova. Buraya Şenova diyorlar, iki tarafta yaşlı yuvarlak tepeler, eteklerinde körpe ağaçlar arasında köyler. Beyaz badanalı evler, yeşil fidanlar arasında adeta gülümsüyor. Şenova'nın ortasından Bingöl yolu dümdüz geçmekte... Bunlar Rumeli muhacir köyleri. Kadastroları da düzgün. Birbirini kesen yolları, köy meydanları, okulları henüz tamamlanmamış.
O yıl kış çetin olmuştu. Henüz karayolları açılmamıştı. Tren yolu bile günlerce kapanmıştı.
Mart ayında Hocahanım'dan bir mektup aldım. "Erzakım, kömürüm bitti; hastayım. Temrin İpek ve ipliklerim de yok. Bu muhacir köyde hiç bir şey, bulamıyorum, yardımınızı rica ederim..." diyordu.
Milli Eğitim Müdürümüze gidip anlattım, izin istedim:
- Bu mevsimde yola çıkmak deliliktir! dedi.
Kendi başına gönderdiğim bu gene kızı aç. sefil, hele hasta nasıl bırakabilirdim? Benim öğrencimdi öğretmen, çok darda kalmasa beni cağırmazdı yavrucak. Her şeye rağmen gidecektim.
Doktorlardan malumat ve pensilin aldım. Bir çuval kömür, bir çuval erzak ve temrin malzemesiyle yola çıktım. Trenle hareket ettim.
İstasyondan Palu'ya bin zorlukla çıktık.
O gece hangi arabacının evine gittimse kimse Kovancılar'a gitmeyi kabul etmiyordu. Nihayet cesaretimi toplayıp arabacıların olduğu kahveye gittim.
Gürültü dışarılara kadar taşıyordu. Kapıdan içeri girince ses kesildi. Çıt yok, herkes şaşkın. Bana bakakaldılar.
Bu duraklamadan faydalandım:
- Efendi kardeşlerim; diye başladım. Hocamızın hastalığını, açlığını dilim döndüğü kadar açındırarak anlattım.
Sonra ekledim:
- Beni götürecek bir yiğit yok mu Kovancılar'a?
212
Sözüm bitince herkes birbirine:
- Senin atların kuvvetli, sen götür!
- Senin araban yeni, onunla götürün.
"Sen götür", "ben götür" derken orta boylu, geniş bir delikanlıda karar kıldılar. Kuvvetli atlar onun babasınınmış zaten. Yeni arabayla ertesi sabah gün doğanda hareket etmeyi kararlaştırdık. Teşekkürler ederek kahveden çıktım.
O çarşısından geçilmeyen Palu'da kahveye bile gitmiştim. Sürmeli Kadı'nın kulakları çınlasın.
*.
* *
Sabah yüklerimizi (İki çuval bir torba) arabaya yükledik. Biz de bindik. Tepeyi aşıp ham yola gelince Şenova karları mart güneşiyle pırıl pırıl önümüze seriliverdi. Eh, keyifli bir gidiş olacaktı! Kovancılar karşımızdaki tepe eteğinde beyaz beyaz gülümsüyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

- Kaçta varırız Kovancılar'a dersiniz?
- iki saat sürmez, ama karda hadi "on" diyelim de daha erken girersek bahtımıza.
Tepeyi indik. Küçükköprü başında araba çamura saptandı. Arabacı atlan zorladı, olmadı. Ayaklarını çıkar. paçalarını sıvadı. Tekerin etrafındaki çamurlu karı temziledi. hayvanları dehledi olmadı, dereden bir kaç söğüt dalı kırıp tekerlerin önüne koyup hayvanları kırbaçladı. nafile...
Ben de indim.
- Dizginleri al, hayvanları çek önden!
- Peki.
Lastik çizmelerim baldıra kadar batmıştı. Delikanlı tekerleri kaldırmaya çalışırken ben de söğüt dallarını altlarına îttim, öne geçtim. Hayvanların boyunlarını okşadım., dizginleri toplayıp omuzladım. Delikanlı arkadan dayanarak kırbaçladı, ben çektim, şükür o hızla köprü üstüne çıktık. Arabacı,
- Dürt dedi.
Köprü geçip Öte yanı kontrol etti ki aynı, Arkada-
213
ki söğüt dallarını öne geçirdi, yeniden dal kesti. Ben atları tutuyordum. Çünkü köprü parmaklıksız düz betondu. Arabacı talimat verdi:
- Mudur Hanım, atlar köprüde hız alıp çamura daldı mı durma koştur ki o hızla canımızı şu çamurdan kurtarak, bayıra yönelince korkma gayrı. Tikat et, ayakların dallara takılmaya. Düşersen çiğnenirsin ha!...
Köprüden hızla kalkan hayvanların ben önünde koşarak, delikanlı arkadan dayanıp dehleyerek çamuru geçtik şükür.
Yürüdük bata çıka. Cıvımış karların bir .karış altı çamur. Yol şoseye kadar ham. Şose de tam köyün önünden geçiyor. Çok yolumuz var daha.
Tekerler bir dönüşte çamurlu kona doldu, bir kamyon tekeri kadar kalınlaştı, frenlenmiş gibi dönmüyordu. Delikanlı temizledi eliyle.. Ben ayağımla tek tekeri temizleyene kadar delikanlı üçünü de pakladı.
Gün dönene kadar çamurlu karlarla boğuştuk. Arabacı,
- Hayvanları yemleyem, dedi.
Ben de acıkmıştım. Daha yolumuz vardı epeyce. O atların yem torbasını takana kadar ben de köfte-ekmek ve elmadan, ibaret yemeğimizi çıkarttım. Araba üstünde karnımızı doyurduk. Karla elimizi yıkayıp su yerine karların temiz yerlerinden avuç avuç yedik.
Yine yola koyulduk. Güneş iyice alçalmıştı. Kovancılar'da pek çok kişi dam üstüne çıkmış, sabahtan bert Şenova çamurlarıyla boğuşarak gelen bu yolcuları tanımaya uğraşıyordu. Daha yaklaşınca da çamursuz tarafı işaret etmeye başladılar. Daha kolayca yol olmaya başladık. Alacakaranlıkta köye varabildik.
Oy anam, ne çetin geçti bu yolculuk!...
Hocahanım'ı yatar buldum. Ateşi 38.5 dereceydi. Çizgiler çizip hesaplayarak kaba etine -ben de acı çekiyormuşum gibi bağırarak iğneyi batırdım, Pensilin yap-
214
tım, iyice oğuşturdum; apse korkusuyla ertesi sabaha kadar da iğne yerini tetkik ettim. Şükür bir şey olmadı. Sabah ateşi düştü.
Hocamız okuldan beri zayıf nahif bir gençti. Hemen "iyi oldum" diye kalkmamasını tembihledim. Bir çok ilaç da götürmüştüm. Kızımızı yaşlı bacılara emanet ederek ayrıldım.
Arabacı, ertesi gün saat 10'da hareket edeceğimizi söyledi. Kovancılar'dan üç yolcu da alacakmış, buna sevindim.
Bizi sevgi ile uğurladılar. Beş kişi, yola düştük gene. Köylüler çamursuz taraftan, tekerleri temizleye temizle-ye. arabayı arkadan ite ite bizi getirdiler. Palu'ya kadar yol boyunca ben hanımefendi gibi arabada kuruldum. Arabacıyı paraca tatmin ettim ama bu zahmetin karşılığı ödenmezdi doğrusu. Yazın hayvanlara da birer mavi katır boncuğu gerdanlık getirdim.
*
* *
Kovancılar'da ikinci senediydi hocamızın. İlkokul öğretmenleriyle aralarında anlaşmazlık çıkmıştı, beni çağlıyordu. Kış başıydı. Yağmurlar başlamış, henüz kar düşmemişti.
Palu Milli Eğitim Memuru Sait Bey'e de rica ettim. beraber gidecektik. Benim yiğit arabacım askere gitmiş. Aynı atlarla babası götürecekti bizi. Yedişer liraya pazarlığı Sait Bey yaptı. Yola çıktık. Aç toprak yağışı emmişti, ama yollar gene çamurdu. Araka söyleniyordu. Arabada iki Homur çuvalıyla Sait Bey k ben vardım.
Anlaşılan baba arabacı aksi adamdı. Bu yıl kursa, yapılmakta olan öğretmen evi verilecekti çünkü bir sınıf daha arttığından okulda yer yoktu. Öğretmen evi de öylece duruyordu.
İhtiiyar heyetiyle bir ev bulduk. Evin tamir ve tadilini konuşarak okula geldik. Arabacı acele ediyordu. Haklıydı da .
215
On dakika sonra arabaya binmek üzere okuldan çıktık. İhtiyar arabacı birden deli gibi bağırmaya başladı bana :
- Beni beklettiniz, ben seni götürmüyorum, sadece Sait Bey'i götürürüm! Sen üç lira daha verirsen arabaya

Levent Şahverdi Arşivi

bindiririm! Yoksa seni götürmeyi üstüme almamışım! Ben Sait Bey diye bu fiata söyledim; sen olduğunu bilsem!...
Ne ihtiyar heyeti, ne hocalar ikna edebiliyorlardı.
- İt gibi arabanın peşinden yürüsün, diyordu. Çok sinirlenmiştim :
- Cehenneme kadar, diyerek muhtardan kiralık bir at rica ettim. At gelene kadar arabacı bağırıp çağırmasına devam etti.
- Ben bu karıyı salt getirme için aldım; diyordu. Oradakiler de:
- Niçin yükünü yıkınca gitmedin de bekledin öyleyse? Demek götürme de vardı işin içinde.
Arada en çok perişan olan aziz arkadaşım zavallı Sait Bey'di.
At gelince, arabacı, getirme parası olan yedi lirayı istedi. Benim de cinlerim başıma çıkmıştı:
- Paranı ancak Palu'da verebilirim, dedim.
Ne zaman ki atın üstüne atladım, sanki bağırıp çağıran, hakaret eden o değilmiş gibi yalvarmaya başladı:
- Hanım, ben ettim, sen etme, kusurumu bağışla Ben insaniyetsizlik ettim, gel sen insanlık et de bin şu arabama. Hayvanların da rızkına mani olma...
Artık emniyetim kalmamıştı, sürdüm hayvanı. Sahibi de atlıydı, Palu'dan yük getirecekmiş.
Hayrettir, oğluna verdiğim bahşişi bu şekilde kendisi de koparacağını sanmış olmalı. Şehirli hanım olduğuma göre ata binemeyeceğimi, yalvaracağımı sanmıştı.
Palu'da doğru karakola indim, olayı anlattım. Araba gelince çevirdiler. Sait Bey de anlattı. Karakol, gidiş için 4 lira araba kirasını senet yaparak verdi. Gık demeden imzaladı. Az tamah çok ziyan getirmişti ihtiyara..

GENE PALU'DA: ŞEYHLER, HACILAR, AĞALAR...
Kursu yine Palu'ya getirmiştik. Aşağı Palu'da Belediye Reisi'nin büyük eşi hanımları gece topladı; konuştuk, anlattık. Oda sıcaktı, ama hanımlar başlarındaki oyalı yemenileri ağızlarını da örtecek şekilde doluyorlardı. Yaşmağını biraz gevşeten gene bir hanımı yanımdaki yaşlı devamlı dürtüyor, yaşmağını gevşetmesine bile mjüsaade etmiyordu. Büyüğe hitap ederek :
- Çok sıcak değil mi bacım?
- He bacım, he...
- Bak sen indirmişsin yemenini, müsade et ki bu tazecik de ferah bir nefes alsın, içimizde erkek yok. Ben de kadınım sizin gibi.
- Yoh yoh, olmaz. Belkim sen "filancanın gelininin ağzı söyle, hoş, dişleri dizim dizim" dersin erkeklere, insanoğlu bu...
O yıl kursu Yukarı Palu'nun son evinde açtık. Burası hem Orta hem Aşağı Palu'ya yakındı. Gene de istediğimiz mevcudu tutturamadık.
Baharın gittiğimde günlerden cuma idi. Hanımlar küme küme Aşağı Murat düzüne iniyorlardı çoluk çocuk... Hocahanım'a sordum.
- Düğün mü var?
- Hayır, her cuma aşağıdaki evliyayı ziyarete gider, öğle yemeklerini orada yer, akşamüstü dönerler.
Bunu öğleden sonra öğrenmiştim. Hemen oraya yollandım. Dönüş başlamıştı. Yoldan aşağı seslendim :
- Bacı'larım, geçerken kursa uğrayın da bir yorgunluk çayı için bizde, hem de kızlarımızın çalışmasını görürsünüz.
Bir iki ses teşekkür, etti. Ben ilk kafile ile kurs kapısına kadar geldim.
Ah şu hanımları kursla bir bağdaştırabilsem!... Birçoğu birbirini dürterek, kaş göz ederek geçip git-

tiler. Birkaçı girdi. Çocukların işlerine bakasıya kadar cay da geldi, konuşarak içtik.
Bîr bacı çok güzel oya yaparmış,
- Eve gel ki gösterem, dedi. Yanımdaki tazenin dizine vurarak:
- Aha buna da örgetmişem. Benim evlatlığım, simcik de cehizini düzüyor.
- Allah hayırlı etsin, ne büyük sevap,
- Kız bacım, bunu kendime ortak almak için terbiye etmişem.
- Çok şakacısın, diye güldüm.
- Aman ne şakkası, esah. Benim çağam (') olmadı, kızı köylerden buldum. Üç senedir terbiye eder büyütürüm. Bu yaz kocamla everecem.
Ağzım bir karış açık kalmıştı. . Hanım ise keyifli keyifli gülüyordu.
*
* *
Gözleri sürmeli, saç-sakal ve bıyığı pırıl pırıl olduğuna göre herhalde yağlanmış.
İçi ipek uzun entari üstüne koyu tütün sarısı ipekle işlenmiş şam hırkası, başında aynı işli takke, ayağında çedik papuçlar. Hacıyağı kokusu uzaklara kadar yayılmış.
Bu, bahçesinde dolaşan Şeyh Abdulkadir'dir. Etrafında hanım cemaatı.

Levent Şahverdi Arşivi

Hanımlar basma entarileri üstündeki oyalı yemenilerinin ucu göğüslerine düşük, benden sakladıkları ağızları Şeyh Efendi önünde açık.
Yaşı epey ileri olan Şeyh Efendi, dördüncü eş olarak müritlerinden 16 yaşında bir kızla evlenmiş.
Haftada iki gün hanımlarla toplanıp zikredilirmiş. Her gün devam eden, "Allahın sevgili kulu" olan hanımlar da varmış. İki gün de erkekler.
(1) çağa : Çocu
Aşağı Palu'da, Murat'ın dirsek yaptığı geniş dönemecinde idi bahçesi. Dergâh olan evi de orada. Meyva ağaçlan, etrafı gül fidanlı havuz başı, sırttan gelip havuzdan geçen dere ayağında sebze bahçesi hep müritler tarafından işlenirmiş. Oh ne âlâ. Erkek kişi bu memlekette dünyaya gelince şeyh olmalı doğrusu. Böylece "elden, gölden" rahatça yaşar.

ÇEMİŞGEZE K
Hozat'taki kurs eşyasını Çemişgezek'e naklediyorduk. Öğretmen de annesiyle beraber geliyordu. Okul önünden Çemişgezek kamyonuna yükledik eşyayı. Müşterisini aldı, biz de şoför mahalline kurulduk. Dere tepe geçerek su başına öğle sonu vardık. Su genişti, Bingöl'de geçtiğimizden çok daha büyük ve hırçındı. Genç'teki gibi Nuh'un gemisinden beter bir gemi. Kamyon geri geri su kenarına kadar indi. Arabadan eşya indirip gemiye yerleştirildi, öteki müşteriler hayvanlarıyla girdi. Biz de...Geminin karşıya gitmesi ikindivaktini buldu... O tarafta kamyonun yüklenmesi saatler sürdü. Hepimiz kumsalın sonuna gidip karanlıkta gemiyi yola kadar çektik.
Saat gecenin 10'u olmuş, herkes dağılmıştı. Kamyona kurs eşyalarını yüklemek istemiyordu şoför.
- Sizi götüreyim, sabah gelir alırım eşyaları, diyor-
- Kim bekleyecek?
- Hiç kimse.
- Devletin malını Allaha mı emanet edip bırakacağız ?
- Ne olur ki...
- Yok arkadaş, dedim, bir yere gitmem ben bu eşyalar yüklenmeden ,bir yere gitmem.
219
Yarım saat münakaşamızdan sonra benim "şikâyet ederim" tehditlerim, şoförün küfürleri arasında, Hocahanım'la annesini de alarak çekti, gitti. Gecenin karanlığı, suyun sesi...Kalakaldım. Eşyaları biraz topladım. Tepedeki karakolun sönük ışığına doğru yürümeye başladım. Yolu bulmak ne mümkün? Bir müddet bata çıka kumsalda yürüdüm, çıkışa geçince tepe eteklerine geldiğimi anladım. Bu defa diken ve çalılara takılarak, çukurlarda düşe kalka karakola ulaştım şükür.
Şehir kıyafetiyle bir hanımın içeri girdiğini gören jandarmalar afalladıIar.
Kendimi tanıttım. Şoförle aramızda geçen hadiseyi anlattım. Çemişgezek Jandarma Kumandanına telefon ettim.
- Siz hiç merak etmeyin, geldiği anda yine gönderirim, dedi. Ve onbaşıya emirler verdi.
Eşyaların başına dönmek için kalktığımda onbaşı,
- Kumandanımın emri var, jandarma bekleteceğiz. Siz su başı ayazına dayanamazsınız, diye mani olmak istedi, dinletemeyince iki battaniye, bir asker kaputu bir de silahlı ve gocuklu jandarma ile bir fener verdi. Bana bunlar fazla iltifat gibi geldi orada, ama dışarı çıkınca havanın buz gibi soğumuş olduğunu farkettim.
Asker evlatla eşyalarımızın olduğu kumsala geldik. Battaniye ve kaputa sarınarak oturduğum yerde uyuklamaya hazırlandım. Asker evlat da, yüz metre içinde, silahı omzunda gidip geliyordu asker adımlarıyla,
Uyumak ne demek; soğuktan donuyordum. Karakolda soğuğa meydan okuduğum için asker duymasın diye usul usul büzülüyor, kaputu başıma örtüyor, başımı dizlerime koyup kediler gibi nefesimle ısınmaya uğraşıyordum. Yine de soğuk, iliklerime kadar işliyordu. Kalktım. 'Asker evlatla masa üstlerinden ve makina sandıklarından etrafıma bir duvar yaptık. O,
220
- Daha da soğuk olur anam, kalk karakola git, diyordu.
Dinlemedim. O gecenin rutubetinin cezasını böbreklerimde hâlâ taşımaktayım.
Sabaha karşı asker "rap" diye önümde durdu.
- Ana, ana! diye seslendi. Başımı kaputtan çıkardım.
- Bak, dinne, bir makina sesi var Çemisgezek'ten doğru, dedi.
Hakikaten uzaktan uzaktan gelen makina sesiydi.
Davranıp kalkarmyordum. İçimde dayanılmaz bir uyku isteği vardı. Bunun, donanlarda meydana gelen bir istek olduğunu işitmiştim. Acaba donuyor muydum?
- Kalk Sıdıka Hanım! diye kendime emir verdim. Ve davrandım. Zorla kalktım.
Biraz sonra tepeden kamyonun ışığı da göründü, bir müddet karakol önünde durakladı, yanımıza geldiğinde kamyon üstünde 10 kişi olduğunu gördük. Bir jandarma indi.
Şoför selam verdi,
- Komutanım eşyayı yüklemek için hapisaneden odam aldığı için geciktik. Bunlar mı eşyalar?
Hemen adamlara eşyaları yükletmeğe başladı. Şoför küfür ediyordu kumandana, ama yavaştan yanıştan. Herhalde jandarmalar duymasın diye.

Levent Şahverdi Arşivi

Hoca'nımlan sonjum.
- Ne belalı inşanlarmıssınız, rahat yüzü göstermedi kumandan bir daha altın verseler tövbeler olsun müşteri diye yanıma yanaştırmam sizi. Üstelik yolda yolcu bıraktı diye mapusanelik olacaktım.
- Ben de sana bindiğime bin pişmanım zaten. En güzeli kardeşler gibi efendi şoförler dururken ne diye seni tutmuşlar bilmem!..,
221

ARSLAN BEK'İN HANINDA
Çemişgezek'e gidiyordum. O gece başlayan yağmur durmamıştı. Kamyon çamurda yola çıkmaya korkuyordu. Onun için palanlı bir katırla yola çıkacaktım. Gemiye kadar 24 kilometreyi tez gidebilmek için katırcı da bir katır tutmuştu ama izinden dönen bir askere kiraladığı için yine yaya kalmıştı. Ben bu yolcudan memnun olmuştum.Subaşı'na geç varabildik. Gemiyi yukarı çekmek, tekrar akıntıya verip geçmek çok zor oldu.
Katırcı da "Bu akşam anca Ortahan'a varırız" dediği için Subaşı Karakolundan Jandarma Kumandanı Vehbi Bey'e, okula haber vermesini rica ettim. O çetin yolculuklarımda bu genç kumandan lutufkâr yardımını hiçbir zaman esirgememişti.
Biz karşıya geçesiye kadar yağmur sulusepken çevirdi.
Yolcular,
- Allah bilir ama bu gece tipi yapacağa benzer, bir an evvel Ortahan'ı tutmalıyız, diyorlardı. Mübarekler, her biri meteoroloji uzmanıydı sanki.
Gece karanlığında ister istemez Ortahan'a indik. Zaten bir dereyi geçerken katırın yıkılmasıyla dereye düşmüştüm-. Sol tarafım ıslanmıştı, tir tir titriyordum.
Ortahan, çorak arazi ortasında, ağaçlık içindeki birkaç binadan oluşuyordu. Önünde bir çeşme vardı. Oluklarından insanlar, yalağından hayvanlar sulanıyordu. Yalak içinde duran güğümdeki ayrandan da zenginler...
Han sahibi Arştan Bek'in iki oğlu vardır. Onlar müşterilere çalışır, ihtiyar Arslan Bek de peşin paralarını toplarken herkese bol bol küfür ederdi, yüksekten yüksekten. Çünkü "bekzade" imiş.
Yol kenarında 3x7 metre büyüklüğünde, iki kûçük pencereli oda misafirhanesiydi. 3 metrelik duvarında kapı vardı. Sol taraf, pencereli karşı duvara kadar tahta! bir kerevet, ucunda küçük bir odun sobası...
222
Hepimiz içeri girdik. Büyük oğlu hayvanları ahıra götürdü. Küçüğü bir kaç çalı - çırpı getirerek sobayı tutuşturdu. Erkeklerden kerevete sığmayanlar yere oturdu. Ben de kapı kıyısındaki arpa çuvalının üstüne tünedim. Bir yobaz:
- Hanım, günah, günah! Tahıl üstüne oturulmaz!
- Ağa, sen harmanda onları çiğnerken günah olmuyor da, ben oturunca mı günah oluyor?
Birkaçı sözümü doğruladı, ötekiler sustu. Soba ve biz odayı ısıtmıştık. Yaş elbiselerimizden kötü kokular buğulanıyordu. Üstelik çarıkta ıslanan yün çorapları da soba etrafına serdiler, çarıkları soba altına dizdiler. Bu pis havada genzim yanıyordu; üşümeme rağmen öksürmeye başlayınca dışarı fırladım. Bek'in oğluna beni ahıra götürmesini rica ettim. Gittik. Yemliklerde sıra sıra katırlar, eşekler, içeri bölmede inekler, öküzler... Burası hiç olmazsa yalnızca tezek kokuyordu. Vallahi hayvanların ahırı daha temizdi.
- Sizin katır bu, yemledim.
- Ben hayvan için gelmedim. Burada boş bir yem-sîe yatarım, yine paranızı veririm, korkmayın. Oradan doha temiz buranın havası.
Odaya döndüğümüzde hava sigara dumanından sislenmisti. Ortada Arslan Bek duruyordu. Sedire yanyana serdikleri parmak kalınlığındaki paçavra yataklara yatan-lardan 50 kuruş, yerde çul üstünde yatanlardan 25 kuruş istiyor, çetin pazarlık küfürlerle bezeniyordu.
Sobada yaktığı çalı çırpı parası olarak hepimizden kuruş aldı. Bulguru müşteriden olmak üzere bir çorba kaynatmak için 50 kuruş istiyordu. Oğluna emir verdi :
- Hele kuşhanayi getir ki geçmeden soba üstüne vurak.
Dayanamadım:
- Hey Ağa, çırpıların parasını bizden aldın, adam çorbasını kaynatmaya da gene para istiyorsun!
223
Hırsla bana döndü, fakat o daha konuşmaya vakit kalmadan o yobaz atıldı:
- Arslan Bek, bek evladidir. Bekzadedir, soyludur. Bir kaç tasdik arasında Arslan Bek horozlandı:
- Sen kim olisin ki işime burnunu sokisin?! Şimdi seni atarım dışarı!...
- Hele at da göreyim seni! Hükümetin, Elazığ Valisinin elinden kurtulabilir misin?
Durakladı ve sözü değiştirdi:
- Dar dar edişin, paranı verdin mi ki?
- Şu arpa çuvalı üstünde oturarak uyuyacağım. Ne istersin? 50 kuruş yeter mi?
Hemen çıkardım çantamı, 50 kuruşu uzatırken yobaza sordum:
-. Ağam, günah parası ne kadar vereyim bu beklerin bekine? Böyle halkı soyan bek de görmemiştim hiç. Arslan

Levent Şahverdi Arşivi

Bek'e döndüm:
- Şimdi ahırdaki boş yemlikte yatmak istiyorum. Oraya bir kucak ot koyarsın. 50 kuruş da ona veririm. Gözlerini kısarak baktı baktı da:
- Sen abukat mısın, nesin ki? Etraftakiler cevapladı:
- Elazığ'da mektep müdürü...
- Okumuş, yazmış karılardan hemi? Demek oliy, okuma bilisin? Alay ediyordu.
- He bek, he... Seni okutacak kadar bilirim. Etraftan bazı kişiler:
- Eksik etektir. Sen onu konağa al da bu geçe orda kala, suvaptır bekzadem.
- Ne sevabı ağam, ben sadaka istemiyorum; parasını alırsa ne âlâ. Para almazsa ahırdaki yemlikte yatarım.
Arslan Bek,
- Sen çetin bir karısın, di hadi alayım seni evime. Ben bekzadeyem, para almam, eksik eteksen, şeher k-rısısan diye evimde yatırıp ikram edem.
224
Herkesin parasıyla, minnetle, dualarla şımartılan bu "bekzade"ye pek kızmıştım :
- O nasıl bekzadelik ki, han parasını, ahır parasını, hayvanlara verdiği saman parasını, çalı çırpı parası verildiği halde çorba pişirme parasını, kokmuş paçavra yatakların parasını döne döne alır, beni ikram için niçin evinde parasız yatırırmış bu bekzade? Gelmiyorum evine, haydi! Benim bildiğim bekzadeler gelen geçen yolcuyu misafirhanesinde parasız konuklar, işte Veli Haki, işte Hiran bekleri, Hasan - Hüseyin ağalar...
Düşündü kaldı. Sonra,
- Pek âlâ, otellere ne verirse versin, dedi ortaya.. Herkes:
- Bir lira! dediler. Ses etmedi Bek...
Herkesin açılan gözleri önünde çıkarıp iki buçuk lira verdim.
- Hepi mi?
- Evet hepsi...
Arslan Bek önde ben arkada, çantamı taşıyan oğlu daha arkada, konağa girdik. İyi yüzlü bir hanım karşıladı. O gece köşk ismini verdikleri iki basamakla çıkılan sedirin ot minderi üstünde bir kirli yorganla yattım. Benim oda da "misafirhane" dedikleri han odasın-dan geri kalmıyordu. Çünkü Arslan Bek, karısı, oğulları zamlarıyla bir odada yattık.
Sabah etraf bembeyazdı, hava tipi yapıyordu. Belki
Durur diye günün ağarmasını bekledik. Durmadı. Yallara düştük. Yolda katırcı benden çekindiği için askercağıza yüklendi.
-Baba('). ben de ana - baba evladiyam, yarım sahat sen yarım sahat ta ben binem katıra, diyerek askeri indirdi kendisi bindi,
- Katır parasını da ona göre verir öyleye asker.
baba : Arkadaş.
- Yoh bacım, sen karışma hele... Zaten fazla konuşacak halim de yoktu. Çünkü tipiye karşı gidiyorduk. Kendimden başka, değneğin ucuna bağladığım bezle hayvanı da tipiden korumaya çabalıyordum. Aynı zamanda donuyordum da. Dizlerim, bacaklarım uyuşmuştu artık,
Ortahan Düzü'nden Haldiki'ni aştık. Erzurum Düzü' nü henüz geçmiştik ki, karşıdan tipi içinden bîr kamyon çıkageldi. Engüzekli kardeşlerden Bedri Efendi idi. Bir yakınımı bulmuş kadar sevindim.

"İNÖNÜ BENİM ÇENEMİ TUTTU"
Cumhurbaşkanı İnönü geliyordu. Arkadaşlar gösterecekleri eserlerini seçiyor; biz de okulumuzu, çocuklarımızı içten, dıştan temizliyorduk. Çünkü İnönü bilhassa yatılı köy kızlarımızı inceden inceye inceler ve derslerini denetlerdi.
Ertesi gün istasyondaki karşılama törenine gittik. İstasyon ve caddesi hıncahınç insan doluydu.
Özel treniyle, pencereden halkı selamlayarak istasyona girdi. Yanında Mevhibe İnönü ile Özden İnönü vardı. Tabii bir çok erkân da...
Otomobiller okulumuz önünü dolduruverdl. İnönü'nün arabasını açıp çıkmasına yardım ederken,
- Hoşgeldiniz efendim, bize sefalar, şanslar bahşettiniz, sağ olun!... dedim.
İnönü :
- "Benim mektebime gidelim, benîm kızlarımı göreyim" dedim, diyordu.
Bayan İnönü her zamanki zerafetiyle, yol göstermem için, önde giden İnönü'nün yanını işaret etti. Özür dileyerek öne geçtim. Yan dönük, idare odalarını göstererek geçtik. Yolumuz önce, yatılı ikinci sınıfın Türkçe dersinden geçiyordu.
226
İnönü, çocukların köylerini, anne-babalarını, geldiklerinde ne kadar Türkçe bildiklerini sordu. Kitaplarından okuttu bir çocuğa.
En önde oturan küçük Neriman'a kitabındaki şiiri göstererek sordu.
- Bunu ezberledin mi?

Levent Şahverdi Arşivi

- Evet efendim. Çenesini tutarak,
- Okur musun bize?

- Hayır, bunu okumam, size başka bir şiir okuyacağım.
- Ya!?... Peki...
Neriman Tolan, birinci sınıfta ezberlediği bir şiiri, oracıkta değiştirivererek okudu;
İnönü benim çenemi tuttu
sizi bizi dizi dizi
tutup kesmek istemişler
Ah ne işler, ah ne işler
Hemen büyük ismet Paşa
Askeriyle geçmiş başa
Düşmanı boğmuş denizde
Kurtulmuşuz hepimiz de
Böyle geldik biz bu yaşa
Yaşa büyük İsmet Paşa..,
227
Hocasıyla biz de şaştık, çünkü "Gazi Paşa"lar yerine "İsmet Paşa"yı kondurmayı o anda düsünüvermişti. Manzumeyi gayet rahat, İnönü'ye bakarak okumuştu. Tabii bir çok "Aferin"lerle yerine oturdu. O sene hep "İnönü benim çenemi tuttu" diye övündü durdu. Tabii ömrü boyunca da övünecektir. Sınıflar dolaşıldı. İşleri görmek için atölyeye gidildikten sonra müdür odasına inildi. Masa üstündeki imza defterini inceledi.

İnönü'nün imza defterimize yazdıkları.
İnönü Halkevi'ne gidecekti. Sokağa çıkarken beni de götürmek için elimi tuttular Arkada kalan Sayın Mevhibe İnönü'den özür dileyerek arabanın kapısına kadar götürdüm. Binmesine yardım ettim ve selamladım.

KARLIOVA'NIN KARLARI
Muhtar Körükçü Bingöl'ün Karlıova kazasına kaymakam tayin edilmişti. Yeni evli idiler.
Benden, Karlıova hakkında bilgi almaya gelmişlerdi.

İncecik, zarif eşi,bir İstanbul hanımı olan nahif kayın valdesiyle gideceklerdi ama dahaca tereddütlü idiler. O zaman Karlıova'nın geriliği, yolu korkunçtu. Biz, aziz yoldaşım, tecrübeli Zülfi Efendi ile bin zorlukla gitmiştik oraya. Çobantaşı denilen tehlikeli, kayalık bir uçurumlu dar yol, bir kilometre sürüyordu. Sağda göklere kadar duvar gibi kaya, solda 300 metreden, fazla dik bir uçurum, altta renkli, köpüklü ince bir şerit gibi Göynük Deresi akıyordu.
İnönü, Halkevi'ne gitmek üzere okulumuzdan ayrılırken.
Kenarlarındaki yeşillikte hayvanlar otiuyordu, hayvanla insanlar birbirinden ayırdedilemiyecek kadar küçüktü. Bu yolda iki taşıtın karşılaşmaması için jandarma karakollarından bilgi almak lazımdı. Zaten her şoför de bu yolu geçemiyordu.
Bir defasında, Şerafettin Dağlarındaki sürülerini kontrol için özel arabasıyla gelen Beritan Beyi'ni biz kamyonumuzla geçirmiştik, arabasını da dönüp şoförümüz getirmişti.
229
Bu uçurum Hacıyan Köyü'nde bitiyordu. Ondan sonraki yaylanın çiçekli otları arasından insan görünmüyordu. İki taraf çiçekli otlardan mis kokulu yumuşacık bir duvar gibiydi. Itriyat dükkânları hiç kalırdı bu kilometrelerce çiçek kokulu yolda.
Okuldaki öğretmenin kırık iskemlesi, badanasız duvarda küçük bir siyah tahta... Tek masa sığan diğer oda hem müdür odası hem lojman. Gündüzleri üstünde bir-iki defter hokka.kalem konan masa geceleri öğretmenin karyolası oluyordu..Öğrencilerden tek kız
Biz gittiğimiz gün kazada on üç düğün vardı. İlden, kaymakam vekilliği de yapan tahrirat kâtibine telefonla haber verilmiş, Türkçesi yetersiz olan vekil de bunu, "Hükümet 12 yaşından itibaren kızları zorla alıp mektebe gönderecek" diye anlamış, halka da öyle duyurmuştu. Kazanın 11-12 yaşında ne kadar kızı varsa evleniyordu o gece.
Evler toprağa gömülü, 'kapıdan ışık alan karanlık izbelerdi. Dışarda bir metre kadar duvarı, olanlar, zengin evleriydi. Üstlerinde çimen bitmiş küçük birer tepe kadar toprak yığılı damlardı.. Tepelerin ortasında birer
230
karış görülen taştan örülmüş bacalar. Evin içinde tam baca altında birer tandır vardı yere gömülü. Evler bir bayırda, birbirinin üstünde, muntazam tepecikler halinde dizili görünüyordu. Tıpkı tarlalardaki köstebek yuvalan gibi. Üstteki evin kapısı alttaki evin damına açılıyordu. Yerliler kar kalınlığını anlatıyorlardı,
- Kışın birbirinizle nasıl konuşursunuz? diye sorulunca da,

Levent Şahverdi Arşivi

:- Bacadan, diyorlardı.
Kar kalınlığını görmemiştim ama Karlıovalıların yazın da evin bacasından komşularıyla konuştuklarını biliyordum.
Beranlılar da:
- Evlerimiz kar içinde kaybolur. Karın kalınlığını bacadan yokarı bakar da anlarız, diyorlardı.
- Kış boyu birbirinizi görmez misiniz?
- Görürüz. Kar ayazlayınca tünel açarız. Su yoktur. Kapıdan aldığımız karları kazanlarda eritip kullanırız. Her gün çok kar çekeriz su için. Komşu da çeker helbet. Böylece evlerimiz arasına kar altından yol açılır.
- Çökmez mi?
- Çökeni de olur su ederiz, ne ola ki? Sibirya'daki kar kalınlığını anlatan hikâyeler burada hep bu bölge için söyleniyordu :
- Postacı köyü bulamamış da atını tepesi görünen tir direğe bağlayıp uyuyakalmış. Ertesi gün uyandığında oörn telgraf direğinin başında asılı bulmuş. Hayvanı zar
sakatlamadan karın üstüne düşürmüş. Postacı ve atı nasıl donmadan sağ kalmış? Dizgin koca atı nasıl tartabilmiş? Bunlar ayrı mesele. Bu soruya cevap hazırdır:

- Eee... Allah'ın hikmeti. Muhtar Bey'e bunları anlattım.
O senenin sonunda Muhtar Bey eşiyle geldi. Okulumuzda bir öğle yemeğini şereflendirdiler. Anlatıyor, anlatıyorlardı, bilgisizlik fecaatini. Kışın doğan çocuklarının göbeğini çarık bağıyla bağladıklarını, doğum yapmış kadınların köy ebeleri elinde nasıl sapır sapır öldüklerini, kadınların en basit hastalıklardan bile doktora gitmeme yüzünden göçmelerini Ora insanlarının mahrumiyeti hakkında neler anlatmıyorlardıki.
Mahrumiyeti zevk etmeyi bilen bu eşsiz Doğu idarecileri, birer kahramandı.
O geçişinde okulumuzda, mahrumiyet bölgelerindeki yaşantı hakkında kızlarımıza bir konferans verdi. Dönüşlerinde bir de yavruları vardı.
*
* *
Sonraki kışta annelerini zatürreden kaybettiler. Bu derin acı henüz 'kapanmadan Doğu'nun o müthiş zelzelesi sonucu Karlıova ile köylerinde taş taş üstünde kalmadı. Sağ kalanlara uçakla yiyecek, ilaç, çadır ve battaniye atılıyor, bir yandan da o çetin yolun zelzeleden yıkılan kısımları düzeltilerek yetiştirilmeye uğraşılıyordu.
Kaymakam Bey o çaresizlik içinde halkı tam bir baba şefkati ile sararak çareler icat ediyordu.
Bir hafta sonra olay yerine giden zamanın içişleri Bakanı jipten iner inmez elini yıkamak için su istiyerek.
- Yemek hazır mı? diye sormuştu.
Bir-iki ay sonra kaymakamın tayini çıktı.. Bana veda mektubunda:
"Arkamızda bir ana mezarı bırakarak yavrumuzla. kalplerimizde Karlı ovalıların sevgisi ile ayrılıyoruz diyordu.

Halbuki Sayın Muhtar Körükçü iki yavrusuyla ayrılıyordu. Biri, Küçük Ahmet'i, Öteki de "Köyden Haber" kitabı..
Sayın Muhtar Körükçü' nün kitabına bizim okul da "İnek ve Sucuk" baslığı ile girmişti. Kendisine has kıvrak, şen şakrak uslubuyle ne güzel de canlandırmıştı kısacık notu içinde:

İNEK VE SUCUK
Muhtar Körükçü'nün "Köyden Haber" kitabına "İnek ve Sucuk" yazısıyla girmiştik.
A. Cem'in, Amerika'da bir taraftan inek girip bir taraftan sucuk çıktığını anlatan fıkrasını bilirsiniz.Bizim de Elazığ'da böyle bir "medeni insan" fabrikamamız var. Kız Enstitüsü'nün. bünyesinde yer almış olan yatılı uygulama okuluna her köyden en iptidai ve en geri yaşayışta genç kızlar ve çocuklar geliyor; geliyor demem söz temsili. Aslında mahalli idarecilerle yirminci asrın nadir havvarilerinden sayılabilecek olan mektep müdiresi elele vermişler. Yeniçeri toplar gibi talihsiz fakir çocuk topluyorlar. Müdire Hanım, her güz bütün kazaları bizzat dolaşıp mektebine talebe topluyor. Bizim kazaya müfettişler bile zor gelirler, bu Müdire Hanım belki 50 defa gelmiş, artık herkes tanıyor.
I Evet saç baş karışık, üst baş yırtık pırtık, dil bilmez, el bilmez vahşi tabiatlı, inatçı ve hırçın çocuklar, okula gidiyor, iki, üç sene sonra size kahve ikram eden bu terbiyeli, cıvıl cıvıl Türkçe konuşan, güler yüzlü çocuğun aynı kız olduğunu anlayabilmek için ilmi simyaya hayli vukuf gerek.

Ancak her şey o kadar gülpembe değil, kimse kızını göndermek istemiyor. Bir aralık hükümetin, çocukları zorla alacağı duyulmuş, on yaşını ikmal eden bütün kızlar bir kocaya kaçıp kurtulmak istemişler. (Bu da içtimai bir hizmet sayılabilir ya...)
Müdire Hanım'ın geleceği duyulunca çocuklar başka, köylere kaçırılıyor, babalar evden dağa kaçıyorlar,.
Velhasıl herşeyi bedavadan olan bir mektepte üç dört sene refah içinde yaşamanın faile onlar için bir nimet olduğunu kafalarına sokmağa imkân yok.

Levent Şahverdi Arşivi

Kötü propaganda buraya kadar işlemiş :
Bu kızları alıp komonist yapacaklarmış. (Komünist ne denek, bilir mi acaba? Orası başka.)
- Kızlarımızı İngiliz subaylarına göndereceklermiş...
- Gelip ana babalarını tanımıyacaklar, bizim dilimizi konuşmayacaklarmış.
Bir tanesine şahit oldum: Karısı ölmüş, sekiz çocuğu ba-ma 'kalmış, köyün yardımıyle geçinen bir dilenciye Belediye îaşkanı ısrar ediyordu. Dilenci Nuh dedi de peygamber demeli, çocuğuna! vermedi.
İki gün sonra herif zatürreden Öldü, sekiz çocuk sokakta
kaldı. Teyzeleri mi, halaları mı ne, birisi onlan damına aldı, yine de vermediler.
Köylünün "Odunum" fıkrasını bilir misiniz?
Eşeğine odun yükleyip pazara satmaya götürürken yorgun bir adanı odunun fiyatım verip kenara yıktırmayı ve eşe-îe binmeyi teklif etmiş. Tabii, bu hesaba aklı yatmayan köylü
(Odunum" diye tutturmuş.
- Yahu sen hu odunu iki liraya satacak değil misin? Satacağın yere kadar ben eşeğe bineyim, bu odunu atalım; sana üç lira vereyim.
- Peki amma odunum ne olacak?

Köyden Haber'i inceleyen Sayın Nihat Erim Bey gazetedeki yazısının bir paragrafında şöyle diyordu :
"Köyden Haber"i okurken bir kere daha inandığım dava İköğretim davası oldu. Doğu'da Kız Enstitülerinin oynadığı ve oynayabilecegi pek mühim rolü düşündüm. Elazığ Kız Enstitüsünün fedakâr Müdiresi Sıdıka Avar'ı Muhtar Körükçü gibi ben de hayranlıkla, derin saygı ile taktir etmiştim. Kültürün aileye kadından girdiğini ve ancak bu yoldan gidildiği taktirde millet ve birliğimizi, dil beraberliğimizi sağlam, temellere dayandırabilece ğimizi tekrar etmeye hacet var mı ?
Bölüm-4

KARLIOVA
Ekim 1949'da Milli Eğitim Bakanlığından aldığım bir emirle zelzele bölgesine hareket ettim. Bir gece Karlıova'da kalacak, Licik'e kadar olan köyleri tarayarak kimsesiz kalmış 12 yaştan 18'e kadar kızları okulumuza getirecektim.
Erkenden kamyonla Bingöl'den yola çıktık. Zelzele bölgesine gidecek malzemeyle dolu olan arabada yolcu da kalabalıktı. Bu çok yavaş gidişle aksam Karlıova'yı tutamayacaktık. Çobantaşı uçurumlu yolundan gitmemek için Boran üstünden gidecektik. Dik bir yokuşta bütün yolcu inip arabayı hafiflettik. Yine de araba zor çıkıyordu. Hava kararmıştı." Buralara soğuk ne çabucak gelmişti. Bodur çalılıkla kaplı düze erkeklerden bir kısmı bizden evvel çıkmış, çalılardan birini tutuşturarak üstüne kuru çırpı atıyorlardı.
Şafağa kadar onlar ateş başında yarenlik ederken Den şoför mahallinde buz kestim.
Şafakla hareket ettik. Yarım saat sonra Boran'daydık.. Çevre tepeleri ağaçlı, ortasından temiz yüzlü bir dere geçen geniş, yeşil bir vadi sonundaydı bu köy. Harita subayları, derenin iki düz yakasına kamp kurmuşlardı. Hepimizi sabah çayına davet ettiler. Bilhassa beni subay çadırına albayın misafiri olarak aldılar. Hepsi ismen tanımışlardı köylülerden işiterek. Titriyordum çadıra gelirken. Sıcak çay bir taze derman verdi.
Seyahat maksadımı öğrenince albay beni Karlıova' iple gönderdi. "Siz de irfan ordusunun bir erisiniz"
235
Karlıova'ya birçok çadır kurulmuştu. Yakınlaştıkça tek çatılı binası olan Halkevî'ni yıkılmış gördüm. Çökmüş duvar yıkıntıları arasında bir çok direk faciaya şahitlik ediyordu. Dükkân, daireler yerle bir olmuştu. Üstlerine toprak yığılarak ardanda sıralanmış tepeler halinde görülen evlerin sadece tepeleri küçülmüştü. Çünkü yan duvarlar göçünce damlar olduğu gibi çökmüştü zemine T. Fikret'in "Zelzele" şiirinden daha beter bir görünüşü vardı.
Jip durunca etrafımız perişan insanlarla doldu. Can kaybı çoktu. Herkes acılıydı, herkss birşeyler anlatmak istiyordu. Hepsi bir ağızdan konuşuyordu. Arkadan bacılar eteğimi çekiştiriyorlardı onları dinlemem için.
- Heppi ağaları dinlersiniz. Hele gel ki bizi söyiirsiniz, sen dinlirsiz.
Doğru, her gelen erkeklerle konuşuyordu. Onlarla, yalnız, gidene kadar "Hatunpaşo" (Kaymakamın eşi) konuşmuş. Yardım etmiş. Şimdi yalnız kalmışlar. Herkesin ciğeri yanıktı. Göğüslerine vura bura anlatmaya çalışıyorlardı yarım Türkçeleriyle. Yalnız yere çömelip başını bastonuna dayayan seksenini aşkın bir ihtiyar hiç konuşmuyor, ağlayamıyordu da. Sadece iki yana sallanıp kararmış kuru göğsünü düğüyordu zaman zaman. Zavallının 9 nüfuslu oğlunun evinden bir tek kendisi sağ kalmıştı.

Kaymakam vekili doktorun yardımıyle bir at buldum. sahibi île şafakla yola çıktım, Licik'e gidecektim. Kargapazar, Şorik, Çıtak köylerine uğradık, harabe.. İnsanlar sanki acıya kanıksamış gibi. Zelzele veya zaman zaman şiddetli devam ediyor, fakat ne telaş, ne korku var. Kızlardan yaralılar kaldırılmış, sağlam kalanları da akrabalar götürmüşler. Viranşehir'e gittik. Ben de ismine aldanıp arazide bîr kaç ev veya harabeleri olan bir yer Halbuki bağ - bahçe içinde iki katlı kerpiç evler.
236

Levent Şahverdi Arşivi

şimdi hepsi hâk ile yeksan olmuş, hepsinin yanında birer, ikişer çadır.Gece çöktü buz gibi. O geçe jandarma çavuşuna misafir oldum. İki çadırlarından biri evleri, çoluk çocuğuyla kalıyor; biri karakol. Ben karakol çadırında kaldım o geçe.Yangın korkusuyla kimse ışık yakmak istemiyordu. Bu nedenle ziyaretlerimizi sabancı bıraktık. Zaten köydeki kızlar hakkında çavuşla eşinden yeterli bilgiyi almıştım.. Beş-altı kızın evine gittim; kimse kızını vermek istemiyordu. Hepsi de,
- Ne olacağımız belli değil bu afette, evlatlarımız gözümüzün önünde olsun, diyorlardı.
Kuşluk zamanı hareket ettik. Kerran, Kızılçubuk'tan Liçik'e yollandık. Kerran çorak bir tepeye kurulmuş, ev namına bir kaç kerpiç yığını arasında çadırlar. Halk paçavralar içinde, çocuklar yarı çıplak, belli fakir bir köy veya öyle görünmekle daha çok yardım umuyor. Ne kadar uğraştıysak nafile. "Ni(1)" diyorlar, razı olmuyorlardı. Muhtar garip bir teklifte bulundu:
-Hökümat buraya bir enistü yapirsin, karı hocalar gelirsin, aha bu kızları verirsin, Huda şahit bi(2).
Güldüm. Ne denir bu isteğe? Aç tavuk düşünde darı görürmüş.
Kızılçubu'k, dar bir vadiye sıkışık, göğe kadar gümrah dut ve çakal eriği ağaçları arasında evleri kaybolmuş serin bir köy. Tabii evler yerle bir.
Hanımlar toplandı, anlattım her şeyi. Beni bir güzel kovdular. Herkes canıyla, acısıyla, açlığıyla uğraşırken kız mı vereceklermiş okumaya! Kızlara okuma ne
- Haydi terre (3), diye yolu gösterdiler.
Sabır ve nezaketimi bozmadan.
Ni:Hayır.
Huda şahir bi: Tanrı şahit olsun,
terre : Haydi git!

- Huda emanet bi, evci selamet bi (1), diye ayrıldım, şaşırdılar. Arkamdan bana "terre" diyen kadınla bir münakaşadır başladı.
Bu vadiden sonra yolumuz iki yont ihtiyar tepeli geniş bir vadiye düştü. On dakika gitmemiştik ki, yerden gök gürültüsü gibi korkunç sesler gelmeye başladı. Atım huysuzlanıp kişneyerek şaha kalkmaya başladı. At sahibi hayvanından atlayıp bir eliyle de benim atın geminden yakaladı :
- Korkma hanım, zelzele gelir. İn attan, bir kaza olmasın. Atlar kaçmak ister böyle zamanda..
Daha ben inerken, yerler sallanmaya başladı. Karşı sahildeki tepeden bir toz bulutu yükseldi. Tepe, kayalarıyla beraber dereye doğru büyük bir gürültü ile indi. Dere taştı ve inen dağ tarafından bir dirsek yaptı, Bulanık. suları kaynadı. Akacak yönü bulmak için su karıştı. Bu sırada ikimiz de diz çöküp dört ayak yere yapıştık. Ayakta dengede durmanın imkânı yoktu. Atlar kişneyerek tepişiyor, kuşlar cıyaklayarak uçuşuyordu. Toz bulutu bizi de içine almıştı.
Atçı,
- Şükür geçmiş ola, dedi, ama yavaş yavaş da olsa hâlâ sallanıyorduk.
- Bu bir şey değei, geçti say. Anaal... Koça dağ-döş nasıl da göçtü?! Töbe töbe...
- Ya yer yarılsaydı?
- "Licik'te o da var" diyorlar. Yer yarılıp içinden dumanlarla kaynar sular fışkırmış; hepi soğuk pınarların suyu da çekilmiş.
Bir seaat sonra Licik'e vardık. Üç tarafı kayalık ve ağaçlıklı tepelerle çevrili, bir yanı tarla ve bostanlarla Peri Suyu'na doğru inen bir ptotonun dağ eteklerindeki bahçeleri içine kurulmuş güzel bîr köymüş. Şimdi evler
(') Huda emanet bi, evci selamet bi: Tanrıya emanet oltm. esen Icahn.

birer taş yığını... Ortalardaki ağaç altlarına kurulmuş birçok çadır. Bir de askeri birliğin çeşitli çadırları. Üstlerinde Kızılay bayrağı olanlar belli ki hastaneme, doktor muayene çadırı, eczane çadırı.
Bahçe duvarları bile yerde zikzaklı bir taş yığını halinde. Evler keza. Halk yrkıntı arasında erzakını çıkarmakla meşgul, arada sarsıntı kısa aralıklarla devam ediyor; dağlardan kayalar kopup yuvarlanıyor, koca ağaçları kırıp platoya iniyor, her an bîr tepe toz bulutu arasında kayboluyordu. Böyle zamanda ellerinde bir kız torunları kalan iki İhtiyar, onu yarısı yıkılmış taş duvarın dibinden çekmiyorlar bile. Ben koşup getiriyorum duvar çökerken.
- Ay, çocuğu bırakmayın, diyorum sohbet ettiğim ihtiyarlara.
- Nidek? diyorlar. On bir can verisin, aha bu keçik(') kalırsın. Day tünne, bavi tünne, kızıta mürt be(2)...
Artık ölüme kanıksamışlar zavallılar.

MİLLETVEKİLİ OLMAM TEKLİFİ
CHP Müfettişinin benimle görüşmek isteğini haber verdiler. Halkevi'nde beni beklediğini, hemen gitmem mümkünse memnun olacaklarını da ilave ettiler.
Müfettiş, Bursa Milletvekili Sadı'k Tahsin Arsel'di. Güleryüzle karşıladı.
Tunceli köyleri üstünde epey konuşuldu. Sonunda Sadık Bey:
- Müdür'anım, partimiz sizi Tunceli'den aday göstermek isteğinde. Bu hususta muvafakatinizi almayı istiyorum, ne dersiniz?

Levent Şahverdi Arşivi

"; keçik : Küçük kız.
.3) Day tünne, bavi tünne, kozıta mürt "bi: Anası yok, babası yok; kız da ölse n'olur ki...
239
lav olmak için bilim dallarından birçoğunu bilmek lazımdı. Bütün çevrenin derdini dile getirmek lazımdı, hele bu dilsiz, dünyadan habersiz çevrenin derin derdini...
Bu fikir yıldırım hızıyla kafamdan geçti. Kısa bir susuştan sonra:
- Beyefendiciğim, ben iyi bir hocayım. Şöyle - böyle bir müdürüm, oysa mebusluk hakkında hiç bir fikrim yok. Meclis'te bir hiç olmayı asla istemem. Hocalığı politikadan üstün görüyorum. Teşekkür ederim, dedim.

ÜSTÜN ZEKÂ
Bingöl'den İbrahiman'a gidecektim. Bu köy yeni kurulmaktaydı. O köye gidip kız çocuklarını alarak yardım etmeyi Vali Bey İstemişti. Postacı Cafer Ağa ile yola çıktık. O da kızını verecekti.
Cafer Ağa'y gören bir kaç yolcu daha bize takıldı, şakalar arasında nasıl geldiğimizi anlamadan dere-tepe geçtik. Köy görününce Cafer Ağa:
- Şimdi bizim fakirhaneye iner bir yorgunluk çayı içeriz ama sakın korkmayasın, benim garı kapıdan beni bir kurt gimin uluyarak garşılar. Aha çaylaklar gimin. bağırıp çağırır. Helem büyük kızı götüreceğine hiç razı olmaz, çünküm İrgatlar gimin çalıştırır onu. Ne ola ki, ügeyi anadır. Kızın tüm etini yemiş kendi tavlanmış, aha kız bole (başparmağını kaldırarak) gemik kalmıştır, gene de fakirin sırtına çöker de çöker.
- Ya vermezse kızı?
- İle şey mı ola?! Ağzına S ..rım, zopa aldım mı elime lebbeyik dönem ha!...
Kayalık bir tepe eteğindeki köy, beş altı evden ibaretti. Cafer Ağanınkine kadar her evin önünde durup konuşup anlattık. İlerdeki evden cırlak bir kadın sesi geliyordu, Cafer ağa:
240
- Aha bizim garı anıri, işitişin. Korhma sakın. Allahın günü o üç yetimin üstüne böyle kemkiri. Nidecen hanım buki, nidecen...
İçini derin derin çekti.
Kapıdan karanlık ocaklı bir odaya girdik. Zemin toprak, duvarlar badanasız. Tek küçük pencere, bir yanda yataklar yığılı. Ocak başında bir kısa tahta iskemle, duvarda asılı 5 numara lamba, rafta karpit lambası, altlarında tahıl çuvalları...
Küçük bir kapı, içerdeki karanlıktan gübre -kokusu geldiğine göre ahır olmalıydı.

Karnı şiş, esmer bir kızcağız çaydanlığı kaynatmaya uğraşıyor, bir kızla çalan kenarda sessiz, korkak oturuyordu. Hanım bana yan yan bakarak,
- Hoşgeldin, dedi Usanınca. Sonra söylenerek, teneke tepsi üstüne cay bardaklarını hazırladı. Cafer Ağa kızı vermesi için hanımı ikna etmeye uğraşıyordu. Üvey anayı ne "tavlandıracaklar" ne de "doktora gösterecekler" yollu teşvikler yumuşatıyordu.
Nihayet bağırış çağırış arasında kızını terkisine aldı, döndük.
Eli Belge okula ilk geldiği gün.
Eli babasından biraz Türkçe öğrenmiş konuşuyordu. Güleryüzlü bir kızcağızdı.
Okulda yıkanırken başında bir yarası olduğunu gördüm. Ertesi gün yaraya baktım, kokmuş. "Allahallah ben bunu dün akşam temizleyip ilaclamıştım.
241
ama demek ki yorgunluktan iyi temizleyememişim" diye düşünerek yarayı kanatıncaya kadar temizleyip etrafındaki sacları keserek daha da açtım.
Bir hafta günde iki defa temizlediğim yaranın kokusunu gideremedim. Doktor hanıma gösterdim.
- Aa... Bu kel Müdür'anım, yara ile eldivensiz mi uğraşıyorsunuz? Sakın! Sizin tırnaklarınız arasında da olabilir. Dikkat edin. Yarın hastahaneye getirin de arkadaşlarla konuşalım tedavisini.
Doktorlar saç tellerini cımbızla çekip sonra uzun bir tedaviyi tavsiye ediyorlardı.
Üzüntü ile oradan ayrılırken bizden giden bir hademe koştu.
- Müdür'anım, karasakızla bunu tedavi eden yerli bir kadın var, benim oğlanı da iyileştirdi, saçı geldi.
Biz konuşurken erkek bir hademe de,
- Benim başımı da o kadın karasakızla iyi etti, benim başımda daha çoktu. Biraz çanı yanar ama dayanmak lazım... dedi.
- Eli kızım, ne dersin, dayanabilir misin?
- Evet Müdür'anım.
Kelle ilk karşılaşmamdı bu, kelci hanımı çağırdık. Malzemesini aldık. Karasakızı ısıtıp kalın bir bez üstüne serdi, soğumadan yaraya yapıştırdı. Soğuduktan sonra hızla çekti. Yara kabukları ve kesik saçlar kara sakızla çıktı, bunu, yara üstündeki deri soyulup kanayıncaya kadar tekrarladı. Yavrucak ellerini ısırıyor, gözlerinden yaş geliyor, fakat gık demiyordu. Sonunda yine karasa-kız tekkesini sıcak sıcak yapıştırdı. Haftaya gelip baştaki karasakız takkesini çıkaracağını, başı katranlı sabunla yıkayıp aynı işi tekrarlayacağını söyledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Sakm bununla bitti sanmayın, bu iş tam beş ay devam etti. Bir gün kelci hanım :
- Artık baş sağıldı. Simden kelli Allanın günü yıkayacak ki sabunla saç tez gele...
Bu uzun tedaviye karşılık 2,5 lira aldı.
242
Eli başında hâlâ pırıl pırıl, kıvır kıvır simsiyah bir taç taşır. Bu güzel taç'ın ismi "Müdür'anımın saçı" oldu. Her kelin sağılmış yeni saçında Avar'ın emeği vardır. Hep böyle gelen yeni saçlara "Avar'm saçı" denir ve itina ile bakılır.
Eli'nin bir taraftan da sıtması tedavi ediliyor, yüzüne renk geliyordu..
Bu çocuk o kadar çabuk öğreniyor ve aldığını kendisine öylesine mal ediyordu ki bütün öğretmenlerin dikkatini çekti. Üstün zekâlı bir kızımızdı.
Hem kültür hem sanat tarafı kuvvetliydi. Üç sene de iftihara geçip seyahatlara katıldı. Kütüphaneden en çok kitap okuyan oydu. Babası gibi şakacı ve nüktedan olduğundan arkadaşları tarafından çok sevilir, derslerde küçüklere yardımcı olur, ona teslim edilen laboratuvara bakar, ablaların derslerine deney hazırlıklarını bile öğretmenin direktifi i.'e o hazırlardı.
Üç senelik bir tahsille mezun ok düğü sene Ankara ilkokullarında di-çardan imtihana girerek pekiyi derece i!e diplomasını aldı.
. Eli ilk mezun olduğu sene köyünden feryat ediyordu okumak için.

Eli Belge mezun olurken. ;
Bu parıl parıl zekâ, köyünün imkânsızlıkları içinde öldürülemezdi. Her tarafa başvuruyordum. Nihayet Ayıntep (Gaziantep) Amerikan Hastahanesi'nde bir yoi bulabildim. Mrs Vebster'in yardımlarıyla iki kızımızı hastaba-
243
dum. Camız Gölü'nde arka makas kırıldı. Kamyonun arka sağ tarafı yere çöktü.
Artık gitmemiz ümidi geriden veya Karakaçan tarafından gelecek araçlardaydı. Saatlerce, kulaklarımız gelecek seste, bekliyorduk.
Güneş batıya dönmüştü. 14 kızımla burada gecelemek müthiş olacaktı.
Karakacan'a gitmek için önümüzde beş kilometreden fazla yol vardı. Diğer çare de yükler üstünde gecelemekti ama, makas kırık olduğu için şoför müsade etmiyordu. Bavullarımız şoför mahallinin üstünde bağlı îdi. Biz bu kararsızlık içinde iken kurtarıcı bir ses hepimizi sevindirdi. Bingöl tarafından makina sesi geliyordu.
Hepimiz ayaktandık. Gelen kamyon durdu. Ağzına kadar yük ve müşteri dolu. Bizim şoförü Elazığ'a götürmekten başka bir şey yapamayacağını söyleyince Yetimoğlu'na rica ettim olmadı, yalvardım olmadı, fazla para teklifim de boşa çıkınca arabanın önüne geçtim:
- Bizi yolda bırakamazsın ağam,
- Yer olmayınca ne yapacağım, müşterimi rrii bırakayım senin için, yükümü mü?
- Ne yaparsan yap, çocuklarımla beni Karakacan'a kadar götür. Bu kadar kız talebe ile dağ başında bırakırsan bizi, seni şikâyet ederim.
- Allah Allah, başıma bela kesilme, çekil yolumdan, eşkıya mısın nesin, böyle yol kesiyorsun?
Müşterilerden bazıları benim tarafımı tutuyorlardı. Uzun çekişmelerden sonra, çantalarımızı alması. Camız Golü taşlığından çıkıncaya kadar yaya gitmemiz şartîyla bizi de bindirmesi karşılığında beşer liraya anlaştık.
Karakaçan'a gidiyorduk. Yolcular yayan yürümeye razı oldular.
Kamyon önde, biz arkada yayan, Karakaçan kavşağına geldik. Yolcular orada beklediler. Yetimoğlu söylene söylene bizi Karakacan'a bıraktı.
Zamanın Belediye Reisine ricaya gittim. Pos bıyık
246
iri yarı, efe tavırlı bir zattı. Belediye kamyonu oradaymış, şoföre emretti:
- Çarşıda muavini bağırttır. Oteldeki yolcuları da al, çocukları Elazığ'a götür. Yarın da bizim malları yükler gelirsin.
Şoförün meğer canına minnetmiş, çünkü evi Elazığ' dâymış.
Zaten Karakaçan üç beş memur evi ile 7-8 yerli evinden, 50 metreyi geçmeyen çarşıdan ibaretti. Reis Bey'i n "otel" dediği de tahta peykelerden kumlu bir kahveydi. Bir kenarda dürülü yataklar geceleri bu peykelere serilip otel oluyordu. Buranın da bir tek "mecburiyet lokantası" vardı.
Gece yarısı okulumuza kavuştuk. Karakaçan Jandarmasından telefon ederek banyoyu hazırlamalarını İstemiştim. Banyoya çıktığımda, okulda kalan arkadaşların banyo günleri olmadığı halde banyo yaparak sıcak suyu tükettiklerini görüp çok kızdım. Çocukları, bahçede kazanla su ısıtıp yukarı taşıtarak yıkadım, ancak sabah vatırabildim.

LEBLEBİCİ
Kiğı'dan 11 talebe ile dönüyordum. Karşıma arabasıyla yine Yetimoğlu çıktı. Çok kavgacı ve tamahkâr bir

Levent Şahverdi Arşivi

insandı. Gitmeye mecbur olduğumuzu bildiği için bizden çok para istiyordu. Gerçi Kığı Elazığ'a 210 kilometre, hepsinin fiyatı belirli. Yük üstü 10, şoför mahalli "5 lira.
Bir türlü uyuşamadık. Bağırıp çağırıyordu "Eşkıya Müdür" diye diye.
Onunla gitmekten vazgeçtim. Ertesi gün geldiğim arabayı beklemeye karar verdim. Çocuklarımla han odasına döndüm.
247
Yetimoğlu bu. Benimle beraber 120 lirayı çiğneyip
geçebilir rni hiç?
Yine münakaşa, münakaşa.. Bu sefer ben dayattım:
- Yetimoğlu ile yola çıkmam.
Çünkü biliyordum ki Yetimoğlu'nun bir de halim selim usta şoförü vardı.
Yolcularla halk aramızı buldular. Yetimoğlu Kığı'da kalacak, bizi şoförü Eyüp Efendi götürecekti. Yollandık. Çocuklar keyifte. Türküler söylüyor, bir taraftan da okula aldığım bir çuval cevizden yiyor, şoföre de leblebiyle ikram ediyorlardı.
Kesikköprü'ye iniyorduk. Birden türkülere şoförün feryadı karıştı. Biz, şoför efendi coştu sandık.
Araba yoldan çıkıp dereye doğru yöneldi. Birden sol tekerin kenarına bastığı bir oval taş fırladı, sağ tekerin önüne girdi, kamyonun sarsılarak durmasına sebep oldu. Şoför yere atladı, bağırarak:
- inin, inin aşağı, ulan dökülün aşağı!...
Hepimiz şoförün tabiriyle döküldük bir anda. Dereye 3 metre vardı. Ve on metre derinlikteki dere, kesilmiş gibi dik iki kaya arasından akıyordu. Köprü de bu kayalığın 8 adım ilerisinde, kakışlardan yapılmış, korkuluksuz, dar bir geçitti.
Şoför,
- Allah kurtardı Müdür'anım, Allah kurtardı kızlar, Allah kurtardı ağalar, diye dökülen cevizleri acele acele kırıyor, yemeden yere atıyordu. Biz tehlikeyi indikten sonra kavrayabildik. Rot kırılmış, direksiyon başıboş kalmıştı. O mübarek taş olmasaydı hepimiz, kayalar arasında parçalanarak on metre derindeki suya dökülecektik. Tekerleklerin önlerini taşla besledik. Bize fren görevi yapan taşı okşayanlar, öpenler, oramızda evliya arayanlar... Üç saat böylece bekledik karşı kayanın gölgesinde, Arkadan bir jip cıkageldi. Bingöl Valisi Naci Rollas'tı bu. Bingöl çalışmalarında pek çok yardımım gördüğüm enerjik Naci Rollas Bey.
248
inip hepimizle ve geçirdiğimiz tehlike ile ilgilendiler. Mümkün olan ilk yerden yardım göndereceğini söyleyerek ayrıldılar.
Gerçekten bir saat sonra, bilmem hangi köy okuluna çimento çeken Kığı belediye kamyonu He Yetimoğlu da geidi. Geçe yarısı bizi Karakaçan'a bıraktılar.
Gece oteli olan kahve ağzına kadar doluydu. O saatte kimseyi rahatsız edemezdik. Oysa güz mevsiminde gecelen çok soğuk oluyordu. Kahveci bir kucak odunu kahve önünde tutuşturup bu saatte çay yapamıyacağını bildirdi, yatmaya girdi. Yalnız çaydanlıkla bir parçacık çay ve şeker alabildim elinden. Çocukları ikişer-üçer battaniyelere sarıp ateş kenarına çevreledim. Birbirlerine dayanarak uyukluyorlardı yavrucaklar. Çevresinde yüklerini yıkmış oduncular vardı, iki misli fiyatına razı ederek bir kucak odunla döndüm.
Çay pişince çocuklarımı üçer üçer uyandırıp içirmeye uğraştım. Çünkü kahveciden bardak almayı unutmuştum. Ta saat ona kadar kamyon peşinde koştum. Sonunda bizi okula kavuşturacak makînayı bulabildim.

KENDİ KÖMÜRÜMÜZÜ ÇALDIK

O yıl odun ve kömür meselesi bizi çok zor durumlara soktu. Vali Bey okulu odunla ısıtmamızı istiyor, kömür istihkakımızın yarısını ailelere dağıtacağını söylüyor; bense koca taş atölyelerin taş kömürü sobasında yanacak odunlarla ısınamıyacağını, yatılı çocuklarımızı soğuktan koruyamayacağımızı belirterek kömürün bütününü ısrarla rica ediyordum, Vekâleti durumdan haberledim, bir sonuç çıkmadan bir vagon kömür istihkakımız istasyona geliverdi. Aksam üstü ilk kamyon Vali Konağı önünden okulumuza geçince çilingir sofrasındaki Vali Bey görmüş, emir
249
polisiyle "iki kamyondan fazla olmasınlar" diye haber göndermişti.
Serdengeçtl bir şoför daha bulduk. Arka yoldan kömürümüzü Vali Bey'den maskeleyerek kaçırmayı tasarladık. Sevilmeyen Vali Bey'e oynanacak bu oyun şoförleri çok heyecanlandırdı. Kamyonun birine ben, birine Kâtip bindik. Sabaha kadar vagonumuzu okul kömürlüğüne boşalttık ve kapıyı mühürledik.
Ertesi gün bütün vagonu naklettiğimizi duyan Vali Bey, başta ben olmak üzere hepimizi hem azarladı hem tahkikattan geçirdi.
Müteahhit:
- Efendim, emirlerinizden beni haberdar etmediniz, diye sıyrıldı.
İstasyon Müdürü:
- Ben ancak vagonların gelişgidişinden mes'ulüm. Vagonların içi kime aitse o ilgiliye anahtarını teslim ederiz. İçindeki eşyayla ilgili problem müteahhitle müşteri arasındadır. Emirlerinizden haberdar olsaydım vagon

Levent Şahverdi Arşivi

anahtarını verdirmezdim, diye yakayı kurtardı.
Bense Vali Bey'den koca bir ihtar aldım. Ama çocuklarım çetin geçen kışta sıcacık yaşadıkları için helal olsun.

ELİMİN HAMURUYLA
- O yıl odun almak İçin Kâtip Bey, ambar ve ayniyat memurları Ayşe Şeker Abla ile Fikriye Hanım ve ben nöbetle kamyonlarla gittik geldik.
Odunlar Tunceli'nin Kutu Deresî'nden alınıyordu, bize 80 küsur kilometre... Biz yanlarında olmasak, kamyon şehre girince bazıları odunları geriden atıveriyor, yolda bekleyenleri de evlerine taşıyor, odun ambara dalma eksik giriyor veya bizim odun daha ucuz olan çürük odunla değiştiriliyordu.
250
Bunu önlemek için kamyonla gidiş - gelişlerimiz öğretmenler lokalinde dedikodu konusu olmuş, bunlara Milli Eğitim Müdürü de katılmıştı.
- Elinin hamuru ile Tunceli Dağlarından odun seçip getiriyor, diye alay etmişlerdi.
Tabii sustum ama çok üzüldüm.
Ne zaman ki kışın zorlu günleri çattı. Milli Eğitim Müdürlüğü'ne çağrıldım. Müdür Bey, Müdürlüğe ve liseye ödüne olarak birer ton odun - kömür istedi.
- Müdür Beyciğim, her halde saka yapıyorsunuz. Elimin hamuruyla dağdan taştan getirdiğim odunu, İstasyondaki vagondan soyduğum okulumun kömürünü istemezsiniz benden. Sizin bu kadar babayiğit, eli çamurlu erkek arkadaşlarınız varken...
Müdür Bey'in kızardığını görünce İsi şakaya vurdum, onlara ödünç olarak yarımşar ton odun - kömür verdim.
Hey Allahım, bir kışla ne güzel bir ders verişti bu...
PERTEK'TE ŞAFAK SÖKÜYOR
Ekim ortasında Pülümür ve merkez köylerindeki çocuklarımı getirmeye gidiyordum. Geç kalmıştım,
Çünkü Pülümür Milli Eğitim memuruna telefon ederek oradaki çocuklarımızı lütfen Belediye kamyonlanyla göndermesini rica etmiş, paralarını burada ödeyeceğimizi bildirmiştik. Şoförü de haberlemiştik Elazığ'da.
Kızlarımıza da mektupla hareket günü Milli Eğitim Memurunun onları kamyona bindireceğini belirtmiştik.
Çocuklarımız gelmemişti. Birkaçı mektup yazarak Milli Eğitim Memuru'nun onları payladığını belirtiyorlar,
Koca kızlar oldunuz, okula gidip de ne olacakmış, gibi birer çarıklı ile evlenin, diyerek bizi azarladı, kovdu" diyorlardı.
O sabah saat 8'de Pülümür'e hareket ettim. Rabat

251
Köprüsü'nden itibaren karakollara, bazı dağ köylerindeki çocukların yarın yola inmeleri için haber bıraktım.
Gece Pülümür'e vardık. Kaymakam Bey yokın köylere bekçilerle haber saldı. Ben de şafakta, öğrenci gelmeyen köy yollarına düştüm. Katırla mümkün olan hızla gidiyordum, çünkü öğle sonu yol kavşaklarına inen çocuklarımı toplayarak geri dönecektim.
Bazı haberler de alıyordum : "Tasımlı'lı Fatma evlenmiş. L.S. nişanlanmış..." Onlara gönülden saadetler dileyerek, şimdilik, kazada olan yıllanmış birer lokum kutusu alıp yolladım.
Fatma, akrabalarına ait olan yol üstündeki değirmende bizi bekleyecekti. Evlenmişse şimdilik iyi dileklerimle lokumunu oraya bırakacaktım.
İlk kavşakta bekleyenler arasında, eski bir kızımızla karşılaştım. Beni görmeye gelmişti. Dedi ki:
- Sabah erden Fatma P. okul kıyafetiyle, Pülümür'e gidiyordu, beraber gittik. Siz köylere gitmişsiniz, sizin kamyonda vakit geçmesin diye arkanızdan köy yoluna kadar gitmiş, ama oradan bize, "Doğru Elazığ'a geçtiler" dediler. İkimiz de çok üzüldük, ağlaya ağlaya döndük. Ben buradan ayrıldım; o da köye gidecek, sabah yine değirmene inecekti...
Demek ki evlenme havadisi yalandı. Makina hızlı gidiyordu, çocuk dağı tırmanırken yetişelim ki döndürebilelim. Dağa çıkan bütün keçi yollarında duruyor, bağırıyordum :
Fatmaaa!... Fatma!...
Dik dağ yamacında sesimiz yankılanıyordu sadece. Yanımızda, Kutu Deresi'ndeki odun deposuna götürmek üzere aldığımız orman memuru Şükrü Bey de vardı. Bu zat bizim kızlarımızdan biriyle evli olduğu için aynı zamanda damadımızdı.
Biz keçi yollarında bağrışırken damat bey:
- Nafile boğazınızı yoruyorsunuz. Herhalde gelmek
istemiyor ki köyüne dönmüş, dedi.
- Gelmeyi istemese ağlamazdı. Değirmene kadar her yolda bağırıp arayacağız. Orada do bulamazsak Tasımlı'ya çıkar, evine gitmemişse hiç olmazsa ailesini haberlerim,
- Bu karanlıkta orman yolu kaybettirir insana;
fnlç olur mu?
- Değirmenden adam alacağım tabii.
Bu arada, değirmene yakın bir yol çağrımızı cevapladı:

Levent Şahverdi Arşivi

- Efendim, efendim, burdayım Müdür'anım! Hem koşuyor hem bağırıyordu :
- Kurban olam Müdür'amm, kurban olam arkadaşlarım...
Nihayet ağaçlar arasından göründü. Biz de inip o doğru koşuştuk. Altı kişilik bir kucaklaşma ve ağlaşma...
Kamyona döndüğümüzde Şükrü Bey'e:
- Nasıl, hiç Fatma gelmez olur mu?
Sözümü tamamlayamadım; çünkü Şükrü Bey de ağlıyordu. pertek'te şafak söküyordu.
253
O tarihlerde Şark Ekspresi'ne Elazığ, ara hatla bağlıydı. Elazığ treni Ekspres'ten Yolçatı'da ayrılır, 45 dakikada gelirdi. Yolçatı'dan beş kilometre sonra Han Köyü vardı ki vilayete 20 kilometrelik, güzel bir şose ile bağlı, zengin bir köydü. Köyde 10 gündür kurs yerleşmemiş, açılamamıştı. Muhtarı aradım:
- Muhtar efendi, hâlâ kurs yeri bulmamışsınız öğretmene!
Ters bir ifadeyle:
- Pamuk tarlada iken ben halka "mektebe gidin" demem. Yer de bulmam.
- Bütün hanımlarınız tarlada mı çalışıyor? - Çalışsın, çalışmasın, gene olmaz.
Ben de kızmıştım. Bir hayli atıştık sonunda :
- Benim muhtar olduğuma ne bakarsın, ben ağayım. Hizmetkârlarım var, ben kapı kapı gezemem, al bekçiyi gez, dolan, gendin yap işini...
Büsbütün tepem attı bu ağa taslağına.
- Bana bak ağa, muhtar demek o köyün hizmetkârı demektir. Ben Enstitü Müdürüyüm, mektebin hizmetkârıyım. Vali o vilayetin büyük hizmetkârıdır. Reisicumhur İnönü bile bu milletin en büyük hizmetkârıdır. x : din mı muhtar? Artık ağalık, beylik para etmiyor. Sem, acizsin, o muhakkak. Ben kursuma öğrenciyi gezer, arar yazarım.
- Eğerim bu köyde bir talebe bulursan ben bu bıyıkları keserim; diye arkamdan bağırdı.
O gün ve ertesi gün kapı kapı gezip 22 öğrenci kadettim, muhtara da haber saldım, "sözünün eri ise bıyıklarını kessin" diye.

RAPOR
Yıl sonu raporumda bize gönderilecek öğretmenler hakkındaki dileğimi Genel Müdürlüğe şöylece arzettim:
Okulun Eğitim Durumu:
Eğitim durumumuz Enstitümüzce birinci derecede ele alınması elzem olan konudur : Cazip, yumuşak, tesirli ve içten mücadeleli şekilde ele alma mecburiyetindeyiz. Örf, adet, düşünüş, görüş bakımından değişik bir grubu Özümsemek zorundayız. Bu günkü mefkureyi aşılayabilmek ve şahsımızda Türklüğü sevdirme savaşım yüklü olduğumuzu bilerek çalışmak ve her tepkiyi iyiniyetle kabul etmek mecburiyeti ile karşı karşıyayız, Uğraştığımız camia, bizi iyiniyetle karşılamayan, bizi daima şüphe ile, tereddütle görenlerin evlatlarına; günün terbiyesini ve Türk mefkuresini aşılama gibi çetin bir vazife ile vazifeli olduğumuzu idrak etmemiz icap eder. Bu yatılı çocuklarımız sade ders saatlerinde değil, asıl hariç zamanlarda uğraşmamız icap eden gruptur. Enstitü öğrencisi değildirler, şehir çocuğu değildirler. Her köy çocuğu gibi de değildirler. Çünkü dil dahîl bilmeden gelirler. Bu kadar değişik bir muhite düşen çocuğun Şüpheci, aksi, yadırgan halini hoş karşılayarak garipliklerine, yalnızlıklarına, dertlerine derman olmak gerektir. Arkadaşlar, mendil kullanmadan uçkur bağlamasına, yatağa yatmasından musluk kullanmasına, kapı açmasından papuç bağlamasına kadar meşgul olmamız icap eden bir kitle eğitimi ile karşı karşıya olduğumuzu bilerek gelmelidirler (...) Bu okul kura île değil, bu zorluklar anlatıldıktan sonra gönüllü gelecek elemanlara muhtaçtır. Bu okul lüks, sosyete hayatı tahayyül eden, züppeliğe meyyal hocalarla değil, mahrumiyet ve feragat içinde bir inkılap yaratacak idealist arkadaşlar bekliyor.(,,.)
Eğitimimizde bu kadar zorluğa karşılık hayatımızda mühim avantajlarımız da vardır. Mesela arkadaşlar dar da olsa okulda pansiyon kalmaktadırlar. Kendileri, kira, elektrik, ısınma ve hamam paralarından istifade etmektedirler. Pansiyon yemeklerimiz daima ucuza mal olmaktadır. Yemek garnitürleri hep tabelaya dahil edildiği halde aylık yemek masrafı 38 liradan yukarıya çıkmamıştır. Üçüncü sınıfa gelmiş her yatılı öğrenci aile hayatını öğrenmesi ve hocasının rahatını temin bakımından bir öğretmenin çamaşırını, ütüsünü üstüne alır. Arkadaş-"ıra kendi işlerinden sadece hazır sofrada yemek, sadece sabununu verme şartıyle temiz ütülenmiş çamaşırlarım yerleştirme ve giyme kalmaktadır.
255
Ondan başka gelen arkadaşların hemen hepsi ufak para mukabilinde çehizlerini de tamamlamakta, altın ziynetlere sahip olmakta veya memleketine birikmiş paralarının banka cüzdanı ile dönmektedir. (...)

SORUŞTURMA
Fuat Köprülü başkanlığında Demokrat Parti'den bir heyet ilk defa Elazığ'a geliyordu. Çarşı meydanında konuşacaklardı.
O akşam, yemeklerini, Elazığ Demokrat Parti Başkanı B. Sadık Erzan'da yiyeceklerdi.
Sadık Bey bana rica etmişti:
- Biz gelecek büyüklerin yiyeceklerini pek bilemeyiz, menüyü ve sofrayı siz hazırlar mısınız? .

Levent Şahverdi Arşivi

Sadık Bey komşumuzdu da, menüyü hazırladık. İçki de vardı, malzemeyi yazdık. Sofra tanzimini bir evidaresî arkadaşla yaptık. Hanımları da pişirdiler,
Masa ve iskemle, tabak, bardak tedarik etti Sadık Bey. Biz de arkadaşla beraber gidip sofrayı kurduk.
Fakat tabak ve örtü azdı. Peçete hiç yoktu. Okul eşyası çıkamazdı. Kendi şahsi malım olan 12 peçete!! iki sofra takımıyla 20 tabağımı, yatılı bir kızımla beraber Sadık Beylere götürüp sofrayı tamamladık ve okula döndük.
On gün geçmemişti ki bir müfettiş geldi tahkikata.

Sorulardan biri:
- Demokrat Parti sofrasını okul eşyasıyle kurduğunuz söyleniyor, demirbaşın okuldan çıkmayacağı...
Sofrayı şahsi eşyamla tamamladığımı, okul demirbaşının çıkmadığını delillerle cevapladım. Soru :
- Demokrat Partİ'ye sofra kurduğunuz doğru mudur?
Cevap:
- Evet, doğrudur. Ben Enstitü Müdürü olarak ziya-
256
fet sofraları, balo ve düğün büfelerini de hazırlamayı alırım. Çocuklarıma çeşitli sofra tanzimi ve bu sofralarda ikram edilecek yemek çeşitlerini öğretmeyi bir vazife sayarım. Bu çeşit sofraları hazırlama fırsattır bizim okullar için. Bunu sosyal bir vazife olarak da görürüm. Bu gün Demokrat Parti'ye kurdum, yarın diğer partiler de gelirse onlara da kurarım. Halk Partisi'nin de sayısız sofralarını Halkevi'nde hazırlamışımdır.
Soru:
- Çocukları beraber götürdünüz mü? Cevap:
- İlk defa evidaresi muavin arkadaşımla gittim. Takım yetmeyince kendi eşyamı almaya gittiğimde hademe otem e t île öğrenci F.P. ve ben takımları götürdük. Çocuk
:- hademe ile tekrar okula döndürüldü.
Soru:
- İçki sofrasında talebeler şakilik ve servis yaptımı ?
Cevap :
- Yalnız F.P. eşyayı götürüp bırakıp geri döndürülrülmüştür. Öğrencimiz değil, biz dahi sofrada uzun boylu kalmadık.
Soru:
- Demokrat Parti'nîn içki sofrasında bulunup bulunmadığınızı açıklayın.
Cevap:
- Sofrada hiç birimiz bulunmadık. ii!ı tahkikattan sonra M uf etti? Bey,
- ikinci sorunun cevabı korkarım ki hoşunuza gitmeyecek bir ihtar aldırır, dedi. Fakat hiç bir netice çık-
- Ne gariptir; Demokrat Parti iktidara gelince, Sayın İnonü nün Malatya'dan gönderdiği bir selam için de sorguya çekilecektim.
257

UMDUĞUNU BULAMAYAN KARA ÎLE UMDUĞUNU BULAN HAKİM
Kiğılıları götürecektim. Elazığ'dan Kiğı'ya buğday çekiliyormuş. Eh, biz de buğday çuvalları üstünde rahat bir gidiş yaparız.
Böyle uzun yolculuklarda kamyonun yükü bizce mühimdir. Bir defa çimento çuvalları üstünde gelmiştik. Yumuşak ve rahattı. Fakat hepimiz çimento rengi almış, beton birer adam olmuştuk, Cildimizin sertliği on beş gün yumuşamadıydı. Kereste üstünde gitmek de çok zordur. Bir seferinde kalçalarımız nasırlandıydı. Hele yaş sebze sandıkları arasında yolculuk tüm azaptır.
Tüccar;
- Kolunu dayama sandığa, domates ezilir!
- Bacağını uzatma kabaklar bozulur!
- Dayanma sandığa, atasından fasulya posumasın!
Büzülüp oturmaktan, indiğimiz yerlerde enine boyuna gerinmek isteğini duyardık. En rahatı da un çuvalı üstünde yolculuktur. Giyeceklerimiz bir yana, insan ak pak iner.
İki kamyon birden yola çıkacaktı buğday çuvalları yüküyle. Biz "Kara" denilen şoförün arabasında yer bulmuştuk ancak. Kara, orta boylu, kalın, kara yağız bir adamdı.
210 kilometrelik bozuk bir yolda yolculuk yapacaktık. Kamyonlar her su başında duruyor, şoförler iniyor su başında bazı yolcuların da katılmasıyla sohbet halkası kuruluyor, sigaralar tüttürülüyordu.
Bir oralı hanımla biz vardık kadın olarak. Hepimiz de Kara'nın makinasındaydık.
İlk duraklarda ses etmedik ama bu durmalar çoğalınca evvela ricadan başladım şoföre. Gittikçe sinirleniyordum. Öğleye Karakaçan'ı bile tutamadık.
Şeyh Hacı'da bir yolüstü köy lokantası vardır ki sahibi ahbabındır.
258
Hacı Efendi çıtlattı:

Levent Şahverdi Arşivi

- Başka şoför bulamadın mı da buna bindin ? İyi şofördür ama bu körolası esrarkeştir. Onun için hiç bir makinada tutunamamıştır. Dikkat et, terslenme...
Çok üzülmüştüm ama, artık oldu olacak, kırıldı nacak, Kiğı'yı bir tutabilsek...
Karakaçan'! geçip karanlıkta Zalhıdır Köyü'ne vardık. Burada da güzel bir pınar vardı. Hepsi indiler. Onlara katılan yolcular azalmıştı. Dört taraftaki yolculardan ve köyden azık toplandı. Sofra kurdular. Öndeki maki nadan cereyan çektiler, elektrik lambasını dala takıp yaktılar, gece burada kalacağımızı söylediler. Biz birkaç yolcu itiraz ettik. Fakat sarhoştu Kara. Zorlamaya gelmezdi. Kendimizi bu Zalhıdır uçurumlarında bulurduk. Üç - dört ihtiyar yolcuyla kadere boyun eğmekten başka çare bulamadık. Çocuklarımı karanlıkta yedirdim, O esnada sarhoş sofrasında yayık piyasa türkülerini her-r-iri başka telden söylüyordu. Kara bağırdı:
- Haydi kızlar, bize şarkı okuyun.
- Kara Efendi kendine gel, sonra başına iş acarım. Sen de baba değil misin ?
Müthiş küfürlerle karşıladı sözüm. İhtiyar yolcu l dostlar susturdular beni. Onu da teskine uğraşıyorlardı. Biraz sonra Karo yine bağırdı:
- Kızlar gelin bize su getirin, bardakları doldurun. İhtiyarlar bana "sus" işareti veriyorlardı. Birisi de gelip "işitmemiş ol kızım, işitmemiş o!" dedi. Çocuklarımı
-. üstlerini battaniyelerle örttüm. Kara müthiş bir küfürle bağırıyordu :
- Kızlar n'oldu?
Birkaç yaşlı köylü de bizim ihtiyarların yanına gelmişlerdi. Kara da dili dolaşacak kadar sarhoştu. Köy ihtiyarından biri:
- Kızları muhtarın evine konukladık, dedi. Küfürleri bini bir para... Sızdılar sonunda.
Sabaha kadar çocuklar ve herkes uyudu. Yalnız ben

ve dört ihtiyar nöbetleşe gün ışıyıncaya kadar bekledik. Ben kamyon üstünde, onlar yerde...
Korkulu bir gece geçirmiştik.
Onlar daha kalkmadan çocuklarla yine pınara inip yıkandık. Kahvaltımızı orada yaptık. Döndüğümüzde sarhoşlar kalkmıştı. Kara gelişimizi gözlerini devire devire hainee seyretmişti,
- Umduğumuzu bulamadık, dedi.
O gün ikindi üstü Kiğı'ya vardık. Çocuklarım! Hasan Ağa'mn bize ayırdığı han odasına yerleştirdim. Kalktığımda her yanım tutulmuştu ama köylere çocukları teslim ettim. Bu telaşla Kara'yı unuttum.
Dönüş de maceralı oldu. Yoldan bir hakim bey binmişti.
Şoför sessiz, sakin bir gençti. Hakim bazı köylerin önünde durduruyordu şoförü. Gidiyor, yağ, bal, yoğurt, ceviz, ne bulursa hediye istiyor, arkasında eli kolu dolu adamlarla kamyona dönüyordu. Bir-iki, ne ise...
Sonunda, o köye gidince yolcular söylenir oldular. Ama Hakim gelince herkes sus pus oluyordu.
Birisine,
-Neden kendisine söylemiyorsunuz ? dedim.
- Hatun, hakimdir, nasıl diyek, yarın öbür gün işimiz düşende aha yakamız elinde kalır.
Hakim bey yine ardında adamla geldi. Bakraçla da ayran getirdi bana ve şoföre İkram için. Ben de inmiştim yere.
- Bardağınızı verin de size ayran ikram edeyim, dedi.
- Hayır hakim bey, köylüden yemek hiç hoşuma gitmez. Yiyenleri de ayıplarım.
-- Ben de hocalar cerre çıkar bilirdim.
- Galiba şimdi başkaları devralmış hakim bey; genç nesil hocaları devretmişler bu işi.
Bu dönüş de hakim beye kurban oldu. Kendisi vaktinde kazasına indi. Biz zavallı yolcular, gece 11'de ancak Palu'ya varabildik. Kamyon üstündeki erkekler ha-

kîme veriştirerek gece kahve peykelerinde uyumaya gittiler.
Ben donuyordum, titriyordum. Şoför gittiği kahveden çay gönderdi. İki tane daha ısmarladım. Nafile, Sıtma tutmuştu. Kâh titreyerek, kâh terleyerek sabahı zor ettim. Öğle vakti okula geldiğimde yataklık hasta idim artık.

FAY KİRBY NAZİMİYE'DE

En son açılan yol Nazimiye yoluydu. Elazığ'dan Seyîthan'ın Kirik deresi'ne kadar yol şoseydi; kolaylıkla gidilebilirdi. Ondan ötesi, ham dağ yolu. Ora halkınca mukaddes tanınan Sülbüs Dağı'nın eteklerinden 25 kilometre tırmanacaktık. Tepesi daima karlı bu dağ, yazları, Tunceli'nin ta Hozat- Çemişgezek köylerinin bütün sürüleriyle şenlenirdi. Karlar eridikçe altından çıkan taze otları yiyerek sürüler de yükselirdi. Sürü sahipleri, serin pınarların başlarına çadır kura kura hayvanlarını takip eder, satılık yağ ve peynirlerini burada tenekelere basarlardı.
Her ilk gidişte iki kamyon beraber yola çıkar, yolu tamir ede ede giderlerdi. Daima yolun dere tarafları göçmüş olurdu. Onun için arabalar, taze sebze yükü ve yolcudan başka lüzumlu alet edevatı da alırlardı.
Hepimiz kendi kudretimizce çalışırdık yol tamirinde, meşelerden dallar kesilir, dereden toplanan koca taşlar

Levent Şahverdi Arşivi

üstüne serilir, üstleri toprak ve küçük taşlarla örtülürdü tamir tamamlanınca ön kamyona halat bağlanır, bütün yolcular halata asılarak kamyon oradan aşırılır, bazanda araba batar, işte o zaman iş daha uzardı.
Bazan bir kaç kilometrede bazan da 10-20 metrede bir bu tamir faslı başlar, 25
261
kilometreyi gece yarısına kadar alamazdık.

Nazimiye, Sülbüs eteklerinin bir platosunda kurulmuştu. Hemen güney doğusunda Alevilerin Düzgün Baba dedikleri kayalık yükseliyordu. Bunu yakıncacık görüp aldanmamalıdır. Çünkü ulaşmak için derin bir vadiyi inip çıkmak lazımdır.Yol üstünde Kalman Köyü'ne yatan, ı bir insan sığacak kadar oyuk kayasına Hazreti Ali yağmurdan sığınmak için sırtını dayamıştır. Mukaddestir, kurban kesilir burada. Daha
Tunceli yollarında.
geride üstü düz, yüksek bir kayalığın üstünde dev bir atnalı şeklindeki cukurcuk Ali nin düldülünün ayak izidir. Hastalar oraya tırmanıp yüz göz sürerler.
"Düldülün orada işi ne?" demeyin. Çünkü Hazreti Ali her sabah namazını Mekke'de kılar, dağ taş atlayan öğle namazını Düzgün Baha'da, ikindiyi Erzurum dağlarında kıldıktan sonra akşama Mekke'ye donermış.
Nazimiye'nin Sülbus eteklerinden sonra Peri Suyu akar. açık havalarda karşı tepelerin arasından Bingöl'ün Kığı'sı görülür.
262
Nazimiye'de otel, han kaygumuz yoktur, çünkü okulda misafir otur, katırlarımıza okul önünde biner köylere yollanır, başka cephe köy kızlarımızı gönül rahatlığıyla buraya bırakırız.

Nazimiye okulu önünde, köylere gitmek için katırlar haztrlanırken.
İlk kamyonlar Nazimiye'ye bir bayram havası getirir. Dönüşte yağ-peynir yükü üstünde kalabalık bir yolcu İle medeniyet alemine doğru ineriz, yolu düzelte düzelte...
Bir sene Vekaletin bize misafir gönderdiği Bayan Fay Kirby'yi bu yolculuğa götürmüştüm. Ona arayıp tarayıp bir eğerli at bulmuştuk. Ben ve çocuklarım semerli katırlardaydik. Kırby benim beyaz katıra binmek istedi. Tam ben ramazan Deresi'nî geçip karşı sahile çıkarken misafirim seslendi:
- Sıdıka Hanim, bak ben katırıma ne marifet yaptırdım. Döndüğümde Kırby'nin katırının oturmuş olduğunu gördüm, telaşla bağırdım :
- İn üstünden, çabuk in ve kaç!
263
O iner inmez katırı sırt üstü dönüp yuvarlandı, semerin kolanını filan kopardı. Onun bir marifet sandığı bu oturmanın katırlarda iyiye alamet olmadığını bilmiyordu. Hayvanın bu yuvarlanışı en azından binicinin ayağını kırardı.
Hemen onu atına aktardık. Atın en kötüsünün bile asaleti katırda bulunmazdı ki.

CEHLİN ELİMDEN KAPTIĞI SEVGİLİ ZARİF
Nazimiye köylerinde kızları toplamada iyi kötü pek çok olaylarla karşılaştık. Bîr tanesi hâlâ gönlümde sızlıyan bir yaradır.
Kahraman Zarifin okuma aşkıyle çırpınan hikâyesini anlatmadan geçemiyeceğim :
Hatıra defterimden :
Bir köy zengini odasında dinlenecektik. Kapıdan girince bir-buçuk metrelik toprak zeminde pabuçlarımızı bırakarak kararmış tahta parmaklıktan bir basamakla tahta döşemeli oda kısmına girdik Sedirlere bağdaş kurduk, kalaylı bakraçlar içinde soğuk ayranlar henüz gelmişti.
Odaya fişek gibi bir kız girdi. Nefes nefeseydi. Tam ortada durdu. Kalabalık içinden aranıyordu. Yanakları ateş gibi yanıyor, siyah kıvırcık zengin saçlarının çerçevelediği beyaz alnından terler akıyor, siyah sürmeli gözleri krvılcımlanıyordu. On beş yaslamada görünüyordu. Soluyarak, heyecanla üst üste sordu:
- Müdür kim, Müdürete kim ?'.
- Benim kızım,,
Lafımı tamamlamadan kendini yere attı:
- Allahaşkma. beni de mektebe götür, Munzur'un başı için beni de götür, .sakın beni bırakma, ben de okumak istiyorum;
beni götür !
Bir taraftan dizlerimi öpüyor, bir taraftan sözü kesmeden İsrar ediyordu:
- Kırkların aşkına, çocukların başına beni de götür... Saçlarını okşayarak:
- Elbet yavrucuğum, başım üstüne, sen bu kadar istersen ban sevinerek götürürüm kızcağızım, diye teskine uğraşırken
264
dışardan cırlak bir ses gelmesiyle kızın ok gibi fırlayarak kapıyı kapayıp arkasına dayanması bir oldu. Kapı

Levent Şahverdi Arşivi

yumruklanıyor, sarsılıyor, kız bu taraftan köy kıyafetinin saklayamadığı muhteşem endamiyle dayanıyor, direniyor, cevaplıyordu:
- Hayır hayır, gideceğim! Bu sefer ne yaparsan yap, gideceğim! Okumak istiyorum.!...
- Annesi, dediler.
Kızın adı Zarifti, Kalktım yanına gittim.
- Annen, Zarif; ana Allah yarısıdır. Çok günah yapıyorsun. Açalım kapıyı, rızasını alalım.
İkna edinceye kadar bir hayli zaman geçti. Gözlerinde ümitsizlikle kapıyı bıraktı.
Açtım. Pırımpırtı elbisesinin yakası beline kadar açık. iskeletinin üstünde kavrulmuş; köseleleşmiş derisi yapışık, bîr deri bir kemik kalmış, ihtiyarlıktan küçülmüş bir insan. Karmakarışık kır saçlarını yemenisi örtememekte, Yüzünde yılların iz-

içmediği hiç bir yer kalmamış. Gözler ve ağız, çukurları içinde
küçülmüş ve çökmüş. Bir insan harabesi.
Zarife doğru hücum etti. Kızı didikliyor, yumrukluyor;
kız da kendini müdafaa ediyor, her ikisi de birbirlerini dinlemeden seslerinin yettiği kadar bağrışıyorlardı.
Ayırdık, Biz ihtiyarı sükunete getirmek istedikçe kadıncağız köpürüyor, hepimizi tehdit ediyor, küfürler savuruyor, arasıra kızını, arasıra da beni yumrukluyondu. Biz de mektebin faydalarını, iyilikle, tatlılıkla anlatıyorduk. Zarife izin vermesi İçin îknaya uğraşıyor, yalvanyorduk. Zarif kendini tutamıyor, etraftaki irili ufaklı kızları
Zarif'in komünden kurtarabildiğim Emine, okula geldiğinde ve mezun olurken.

gösteriyordu:
- Ay bunlar okuyacaklar, ben kalacağın; bunlar adam olacaklar ben hayvan kalacağım; bunlar Türkçe konuşacaklar, yanacaklar ben yine eşek kalacağım ha!... diye dizlerine vuruyor, saçlarını yoluyordu.
- Anam beni vermez Müdür Hanım, beni zorla götür! Anam benim okumamı istemez, ben zorla geleceğim! 'diye çırpınıyor, beni tartaklıyor, dönüp anasına yalvanyordu:
-Sülbüs'ün başı için ana, Munzur'un aşkı için, Düzgün'ün şanı için ana, Huda'nın adı için ana, beni bırak okuyayım!... O da aynı adları sayıyordu:
- Bunların laneti gidersen senin üstüne ola!... Sütüm haram olsun, helallik vermem!
Bana döndü:
- O giderse bak ben ihtiyarım, dayanamam, ölürüm. O bizi beğenmez, sonra köye dönmez bir daha. Bana bakmaz, beni yanına almaz, ben evlattan olurum.
Kendisini tatmin ve temin etmeye çalıştık. Civar köylerden olup bizden mezun olduktan sonra Köy Enstitüsünü bitererek köylerine öğretmen olarak dönenleri örnek gösterdim. Bütün köylüler, etrafımızdakiler hatunu iknaya uğraşıyorlardı.
- Öldürürüm, kanım içerim, mezarını yastık yapar türbe-dan olurum, gene göndermem, diyordu.
Zarif bir taraftan bîr tarafa koşuyor, hepimize yalvarıyor,
- Beni götürün, beni gönderin, diye parçalanıyordu. Ana,
- Onu götürmeyeceksin ! diye emretti. Ben de tavrımı değiştirdim. Kesin bir sesle:
- Mektep isteyen çocuğa ben, "hayır" diyemem. Okul herkese acıktır. Okul hepimizindir. Böyle okumak istiyertlerin başım üstünde, gözüm üstünde yeri vardır bacım. Sen bile istersen.,.
Kafilemizi kaldırdım, yola çıktık. Zarif de herşeye rağmen

bizimle geliyordu, Zarifi götürebilmek, içimde bir dilek halinde kutsallaşıyordu.
îki katırımız varidi. Çocukları değiştirerek ikişer ikişer bindiriyordum. Dağlar aşıyor, dereler geçiyorduk. Her küçük inişi upuzun dik bir yokuş takip ediyordu.Yükseliyorduk. Binek sırasında ben yoktum. Dayan dizlerim dayan.
Zarifin annesi geldi. Münakaşa devam ediyordu, îşe el karıştıkça araya giriyordum.
Bir aralık ihtiyar (kaybolunca içim rahatladı. Ama kazaya yaklaştığımız sırada sol taraftaki evin önümde yola çıktı. Kız kardeşinin eviymiş. ikna ettiklerini sanmıştık. Birleştiğimizde bir adamla bir kadın daha
Zarifin komünden Sevim Bozdoğan.
yaklaştı. Yine göndermemek için bu defa üçlü mukavemet. Kız gitmekte direniyordu. Ben rica ediyordum.
Birden yolun sağındaki çalılıktan enişte kalın bir sopa kaptı. Ona mani olmaya çalışırken teyzesinin elinde de

bir odun peyda oldu. Bu dayağa katırcının katıldığını hayretle gördüm. Zarif çelme ile yere yıkılmıştı. Kızı üç

Levent Şahverdi Arşivi

sopadan kurtarıp kaldırmaya uğraşırken sırtıma sivri taşla vuruluyordu. Zarif .kalkıp sıyrılınca can acısıyla arkama döndüm. Anası koca taşla arkamdan bana vuruyor, çocuklarım da mani olmak için eteğinden çekiyorlardı. ihtiyar vuracağımı zannederek ürktü_ Bu hayat zavallısına acı acı güldüm. Zarif .uzaklaşmış, ağlıyordu. Çocuklarım etrafını sarmıştı. Bana yardıma gelenleri de alarak yanma yaklaştım. Üstü başı yırtılmıştı. Ona rağmen gideceğim, okuyacağım" diyordu. Kazada ana, teyze, enişte jandarmaya gittiler. Ben 'de Zarife tembih ettim:
Zarifin kömünden Güllü Görür.
- Hemen kamyona atla!
Vakit geçti, ona rağmen hareket edecektik. Oradakiler candarmalar, hepsi de aileyi iknaya uğraştılar. Kadın ısrarında inat ediyordu.
268
Jandarmalar, onaltı yaşında olduğu için böyle zorla alamıyacağımı bildirdiler. Vücudu bereli, yüreği yaralı Zarif, gecenin karanlığında ailesi arasında gözden kayboldu.
Bu hezimet kalbimde gittikçe derinleşen, kanayan bir dert i gibi hâlâ işliyor. Kahraman Zarif, mücahit Zarif, cehlin elimden kaptığı tek sevgili olarak kafamda ve gönlümde mazlumlaşıyor, mübarekleşiyor,
O yaz öğrencilerimi götürürken Zarife çocuklarla bir <<puşi" gönderdim, çünkü hemen arkamdan bir çobanla evlendindirdiklerini duymuştum. Zarif Puşiyi açıp esefle
- Nidem, beni alıp okutmadıkları kelli... demiş.

RÜŞTÜ UZEL, ŞÜKÛFE NİHAL, CEMAL ALAGÖZ
Mesleki Teknik Öğretim Müsteşarı Rahmetli Rüştü Uzel gelmişti. Rüştü Bey, Mithat Paşa'dan sonra teknik öğretimin babası sayılır. Müesseselerini en küçük teferruatına kadar bilir, öğretmen ve memurlarını bütün hususlyetleriyle tanırdı. Derdimizi unutmaz, hal çarelerini bütçe imkanlarına ve önemine göre karşılardı. Teknik öğretim için büyük idealist bir insandı.
Doğruca bize gelmişlerdi Danyal Bey'Ie, Sanat Okulunda kalmak istiyordu.
İsrar ve yalvarmalarımla bizim Okulda kalmayı kabul etti. Zaten okul tatildi. Okulu ge-
zerken en çok dertli olduğumuz kısımlarda duruyor, İnceliyor çareleri, aksaklıkları buluyordu. Mesela su motoru derdimizi mutfak ocağının koku derdini, yemek atölyesi ocaklarının kuruluşu gibi çaresizliklerimizi hallediverdi. Kaldığı müddetçe. Odunluğu gördü. Kümesi gördü, Bu kümes yeni, dedi. Sonra, bahçedeki, toprak altı yoluyla birbirine akan, sebze ve meyve bahçesine giden hususi suyumuz önün deki havuzu görünce:
269
- Bu da yeni ama çarpık olmuş.
- Efendim, mimar benim de ondan.
- Malzemeyi nereden buldun ? Nerelerden temin ettiğimi anlattım.
- Niçin bize yazmadın bu yaptıklarım ?
- İkinci bir azarname almaktan korktum efendim.
- Biz azarname göndeririz ama, sen yine bir şeyler
yaptırmaya bak. Yapıcı olmak İyi şeydir.
*
* *
Şükûfe Nihal Hanım okula misafir gelmişti. Öğretmen Okulu birinci sınıfta benim Türkçe hocamdı. Beni hatırlayamadı ama hocam olduğu için daha rahat bir misafir oldu. Elazığ folklorunu görmek ve Saçlı Hoca ile tanışmak istiyordu. Gençlere rica ettim. Saçlı Hocamızı davet ettik. Kültür Derneği okulumuzda bir folklor gecesi tertipledi.
Saçlı Hoca'yı kanapeye oturtarak merdivenlerden çıkardık. Gece çok güzel ve samimi geçti.Saçlı Hoca mes'ut, Şükûfe Nihal Hanım memnundu; hepimiz de felekten güzel bir gece çalmıştık.
*
* *
Ağustos ayı içinde Profesör Cemal Alagöz idaresinde üniversite Coğrafya Bölümü'nü konukladık. Harput'un meşhur Buzluk Efsanesini inceliyecektenlerdi.Yazın Buzluk mağaralarında kudret buzu olur, Elazığ'a da getirip satarlardı.Güya buraya abdestsiz girilmezmiş. Bir yeni gelin abdestsiz girdiği İçin dipsiz kuyu çekivermiş içine. Karısının üç gün, geceli gündüzlü ismini çağırarak arayan eşinin feryadına dayanamayan gelin, yüzüklü parmağım kesip bırakıvermiş dipsiz kuyu çekimine. Bu yüzüklü parmak Buzbağlan'nın pınarından çıkarak gelinin macerasını anlatmış eşine. Delikanlı ömrünü o pınar başında ümitsiz aşkının ateşiyle bağ dikerek tüketmiş. Sevdalarının ateşi üzümlere sinmiş. Gelinin parmağı gibi kınalı üzümler delikanlının ateşiyle mükemmel şarap olurmuş.
İşte Buzbağlarının efsanesi ve Buzbağ Şaraplarının nefasetinin sırrı,..
Coğrafyacıların inceleme sonucu ise şöyleydi :
-Muazzam bir kaya olan dağ büyük zelzelelerde kırılıp çatlamış ve birbiri üstüne oturmuş. Tabii olan aralıklar

Levent Şahverdi Arşivi

Murat suyuy'Ia tepe arasında muazzam bir baca vazifesi görüyor. Murat'tan yükselen sis dipten tepeye o müthiş hava cereyanıyla yükselirken soğuyor ve kayalarda donuyor.

ANAMDAN İRELİSİN, EMRET Kİ YAPAM!

Birkaç defa attan düştüm, bir defa da kafamı ve köprücük kemiğimi kırmıştım. Bu bende bir endişenin doğmasına sebeb oldu. Herhangi bir kazada ölürsem yatılı kızlarımızı köylerden kim toplayacaktı? Bu iş böyle yarıcı: kalmamalıydı, yerime birini yetiştirmeliydim.

Evvela Nezahat'ın muvafakatini aldım, sonra fikrimi Müşteşarımız Rüştü Uzel'e açtım.

Haklı buldular, bunun için harcırah da koydular. O evlul beraberce en kolay gidilen yollardan başladık; onun :: hoşuna gitti bu çekişmeli öğrenci toplayış.

Ekim başıydı. Yağmur düşmeden Kiğı'ya gitmek lazımdı. 210 kilometrelik yolculuğa dayanabilmesi için onu evinde iki gün istirahata bıraktım. Yolculuğumuz Karakoçan'a kadar arızasız, rahat geçti Şoför yerinde seyahat ediyorduk. Karakacan'da birer çay içmek için indiğimizde kamyonun üstünde bir inilti işittik, birini makina tuttu sandık. Kenara tırmanıp baktım ki, derisi kemiklerine yapışmış, sapsarı bir adam. iniyor, dudakları kıpırdıyor, fakat sesi çıkmıyordu. Yanına manıp dinledim,

- Su. diyordu.

- Çay vereyim mi ağam ?

Gözüyle istediğini belirtti. Kıpırdanacak hali yoktu. Bu arada Nezahat de çıkmıştı.

- Sen yanaşma Nezo. Belki verem filansa... Gençsin, mikrop alırsın, dedim. ,

Küçük kaşıkla ağzına vererek çayı içirdim.

Şoför muavinine kimsesi olup olmadığını sorduk. Kığı köylerindenmiş, hastalanmış, Adana'ya tedaviye gitmiş, iyi olamamış, taburcu etmişler. Kamyona da hancı getirip sevabına bindirmiş.

Muavinle şoför mahalli tarafındaki kenara yer yapıp oraya taşıdık. Yolcular gelince de merhametlerini tahrik ederek hastanın orada kalmasına izin vermelerini rica ettik. Homurdananlar oldu.

- Hanım, yolda Ölür, Kiğı'ya kadar kavuşmaz. Boş ver...

Bazı yerde ne katı yürekli olur şu köylü vatandaşlar.

Dağlar, dereler aştık, uçurumlu dar yollardan yüreğimiz oynayarak geçtik, sonunda Kiğı'nın Çan'ına geldik. Burası güzel bir platoda, iki tarafı dut ağaçlı yolun alt tarafına kurulmuş bir köydü.

Yolcular dut gölgesindeki çimenlere serildiler. Biz de çeşmesinde yıkandık, sulandık, azığımızı yedik, hareket edecek olan kamyonun yanma geldik. Hasta adamcağız da inmiş, çimenlerde yatıyordu. Adamcağıza bağırıyorlardı. Zorla doğruldu. Hali yoktu ki ayağa kalksın. Nezahatle ikimiz birer kolundan tutarak .arabaya doğru götürürken eski yerlerini almış yolcular hepsi seyrediyordu bizi muavine emrettim :

- Hadi bakalım, çık yukarı, adamcağızın elinden tut çıkarmaya yardım et!

Hastanın yerine oturmuşlardı bile. Muavin elinden tuttu ama, biçarenin, ayağını tekerin üstüne ' kudreti yoktu. Ben ayağını koydum. Muavin elinden yukarı çekerken ben de alttan iterek yukarı çıkardık, yer vermedikleri için yandaki çuvalların üstüne yatırdık.

272

Bilmem kaç kilometre, kaç saat gitmiştik. Yukardan : bağrıştılar şoföre:

- Hey şoför, bu herif öldü, dur indik.

Çok üzüldük Nezahat'le. Biz de indik. Birden aklı ma geldi. Bağırdım:

- Durun, ölü bu, kimsesiz dağ başına bırakılır mı hiç, Kurtlar kuşlar mı yesin? Hayır şoför arkadaş, ilk köyde bırakmak lazım. Sizde hiç insaniyet yok mu?

Üsttekiler homurdanırken ben de söylenerek kamyona tırmandım. Adamcağızın "bası bir yana kaymış, ağzı i alabildiğine açılmıştı.

Seslendim Nezo'ya:

- Aynayı ver yavrum.

Aynayı adamın açık ağzına dayadım, buğulanmıştı. sessizce hareketimi takibeden yolculara ve şoföre gösterdim:

- Bakın adam ölmemiş. Diri diri adamı bırakacaktınız.

- Neredeyse geberir hanım.

- Seni böyle hasta halinde Allanın dağında bıraksalar razı olur musun ? . ikimiz de hem ağlıyor, hem söyleniyorduk.

Şoför:

- Bırakacağımız köye bir şey kalmadı, aha şu karşı "Bandaki köyün yolunda bırakacağız. Köye seslenececeğiz alsınlar diye.

Nezo'da çıktı yukarı. O ince dilimlere kesti elmayı, ben Ağzına sıktım.

- Ümüğü düşmüş, gayrı yutamaz, diyorlardı birkaçı.

Damlalar! adamcağız yavaş yavaş yutuyordu pekala. hat de kolonyalı koca bir pamukla alnını ıslatıyordu. hanım elmada hasta kendine geldi. Ağzını açıp kapaya-damlaları yutuyordu. Bütün elmayı can havli ile sık-ağzına, sonra Nezo'dakİ kolonyalı pamukla boynunu, ağzının etrafını sildim. Gözleri aralandı, dudakları kıpır-

273

Levent Şahverdi Arşivi

dandı. Ne dediği anlaşılamadı. Nezo şoför yanına indi. Ben de yarım limon, kolonya ve pamukla hastanın yanında kaldım. Ta o köye varıncaya kadar ağzına zaman zaman limon damlatarak.
*
* *
Seneler sonraydı, Kiğı'dan şafakla hareket edeceğimiz için ekmekleri akşamdan alacaktım. Üç fırından ikisinde ekmek bitmişti. Üçüncü küçük fırına gittim. Çocuk,
- Yok, dedi.
İçerden bir bariton erkek sesi:
- Dur hele!
Küçük iç kapıdan eğilerek geçen bir erkek:
- Oy, anam babam, sen hoş gelmişen! diye koşup ellerime sarıldı; birini bırakıp birini öpüyor ve:
- Sen Allanın gönderdiği ermişsen, evliyasan, neşen ! Koş Gülü, beni dirilten hanım aha bu hanımdır, elini ayağını öpmüşez. Aha sen kamyonda bir ölüyü dirilttin ya, o benem İşte,
Şaşırmıştım. Meğer güzel kalıplı bir delikanlıymış, anlattı:
Bir hafta o köyde dinlendikten sonra meşelerden bir sedye yaparak Peri Suyu karşı kıyısındaki köyüne götürmüşler. Bir sene de orada bakıp beslemişler. Zaten Kiğı'da fırında çalışırmış o zaman. Güçlenince tarlayı satıp bu fırını bu yıl açmış. Bir saat samimi bir sohbetten sonra isteğimi söyledim.
- Bu sahatta ekmek kalmaz buralarda. Hiç ben senî ekmeksiz bırakırım ? Bu gece uyumam, hamuru da ekşitir ekmeği de pişirir, sana yarın şafakla kavuştururam, hiç meraklanmayasın. Anamdan irelisin, emret ki yapam!
Bir insanı kurtarmak ne güzel şeydi.
*
* *
O yolculuğun akşamı Kığı ilkokulu'nda, handan getirdiğimiz yatakları sınıfın bir kenarına sererek yatacaktık. Sıralar boşalmıştı. Çantalarımızı bir köşeye yığdık. Taban, 2 parmak çökerek duvarlardan ayrılmıştı. Bir
274
vara yakın tek yatağı Nezo ile paylaşarak yattık. Çok yorgunduk. Hemencecik uyudu muavinim. Tam uykuya gireceğim sırada alnımdan bir hayvancağız geçti hızla, uykum acıklı. Üstümüzde cirit oynuyordu fareler. Kist pist, nafile. Kalkıp yol için aldığım leblebileri yataktan uzağa serptim, bizi rahat bıraksınlar diye. Ne mümkün? Yüzlerce fare "çık" diyerek oynaşıp duruyordu. Bu defa peynir koydum sevdiklerini bildiğim için. Hepsi lokması-*m alıp üstümüzde yiyorlardı.
Yatağımızı ortaya çekmeyi denedim. Fidan boylu Nezocukla yatağı kımıldatamadım dahi. Uyandırmaya karar verdim, yavaştan başlayarak, seslenerek, saçlarını okşayarak uyandırmaya uğraştım.
- Hı ı ı, diye öbür tarafa dönüyor, uyarlamıyordu. Seslenerek dürtmeye başladım.
- Efendim, diye kalkıp oturuyor, gözlerini açmadan yine yatıyordu.
Tekrar kaldırıyor,
- Nezocuğum, fareler ağzımızı - burnumuzu yiyecekler ne olur kalk! diye kolundan çekiyordum, o yine yatıveriyor, derin uykusuna dalıyordu.Uyandıramıyacağımı ve kendisiyle yatağı çekemiyeceğimi anlayınca Nezahat'ı tahtanın üstüne yuvarladım.
Boş yatağı ortaya çekip yine kızcağızı yatağa yuvarladım. Etrafımıza battaniyelerimizi yuvarlayıp koydum. Üstlerine bol DDT tozu serptim. Şükür, yatağımız "miki"lerin
.hucumundan kurtuldu da birazcık uyudum.
Çocuklarımızla gece yarısından sonra okula erişebildik . Banyo ve yatak...
Ertesi gün Nezahat hastalandı. Zaten dönüşte kamyon tutmuştu Nezocuğu. Hep çıkararak gelmişti. ikimîz de, bu köy işlerine dayanamıyacak kadar hassas bir' bünyesi olduğunu anlamış olduk.
275
Geçen yıl okulumuzu ziyarete gelen Amerika'lı gazeteci Mr. L.Moor bu yıl sonunda köylere götürülmek üzere yine Bakanlık izniyle okulumuza geldi. Öğrencileri dağıtırken, onu Bingöl'ün İbrahiman köyüne götürmek üzere katırlar tuttuk.Tek eğerli atı ona verdik. Biz çocuklarla ikişer ikişer planlı katırlara binip,şafakla yola çıktık. Öğle sonu İbrahimanlıların çocuklarını heyecenla karşılamaları,bizi misafir etmeleri pek hoşumuza gitti.

Mr, Moor'un okulumuzun hususiyetini anlatması Türkiye'deki Amerlgalıların merakını uyandırmıştı, o zaman Arnavutköy Kız Kolleji'nde öğretmen olan Bayan Fay Kırby okulumuza gelmek İçin müracaat etti. Okulun çak sıkışık olduğu, kendisine bir oda ayıramayacağımız bildirildiği halde seyahat yatağının sığabileceği her yerde yo-tabileceğini bildirdi. Milli Eğitim Bakanlığından kendisine izin verildi, bize de misafir etmemiz emredildi.
276

İbrahiman'a giden kese yol Sîmsör Köyü'nden geçer.
Kırby'nin telini alıp gece 2'de istosyona karşılamaya gittim. Başında kırmızı bere, bej bir palto, kürklü kocaman papuçlar ve sırtında bir hamal yükü' kadar büyük çanta i ve yatağı ile vagon penceresinde.
- Helo Miss Kırby!

Levent Şahverdi Arşivi

- Helo Mrs. Avar!
- Welcome to Elazığ.
- Hoş bulduk Mrs. Avar.
Çok güzel Türkçe konuşuyordu.
Okulda ona hazırladığımız revirdeki yerine getirdik, Bizimle 22 gün yaşadı. Çocuklarımızdan bizim halayları öğrendi. Bir çok yeril ailelere götürdüm. Bir çok kurslar gezdik.
Bu arada, Marshall Planı gereğince yapılan yollardaki makin a km işleten birkaç Amerikalı teknisyen ailesi de Elazığ'da idiler. Bizi yemeğe davet ettiler, gittik. Ben çocukları ve kitaplarıyla meşgulken büyükler aralarında konuşuyorlardı. Onlar amelenin tembelliğinden, görgüsüzğünden dem vururken Kırby şöyle cevaplıyordu:
- Siz en aşağı, cahil tabaka ile temastasınız. Ben kollejde en şımarık, en dejenere insanları tanıyorum. İkiside halis Türk ailesi değil, asıl bizim tanımadığımız mumuhafazakâr, örf ve ananesi bozulmamış Türk ailesidir. Bu klasik ailelerin terbiyesi çok derindir, saygı ve nezaketi Harda görmek lazım. Bunu bir Amerikalı kanaati olarak dinlemek insana gurur veriyordu. Misafirimlz şerefine bir çay ve folklor gösterisi tertipledik. Buradaki Amerikalıları davet ettik. Harput'ta ve aradaki kollejde çalışırken ölen Amerikanların mezarlanı ziyaret ettik. Müdür odasında arkadaşlarla sohbet esnasında daima garp ve Amerikan hayranlığından bahsedip bizi küküçümseyen bir arkadaşa çok güzel bir cevap verdi.
- Siz tarihi olan, mazisi olan, adet ve ananeleri
277
çok güzel olan bir millete mensupsunuz. Siz kendi çerçeveniz içinde çok .büyüksünüz. Böyle garpçı olursanız küçük olursunuz. Maymundan farksız olursunuz.
Bu cevabı çok beğendim. O arkadaşa tesir etti mi
acaba?
Gece yarısı giderken bütün yatılı öğrenciler kalkmış, onu "güle güle!..." adlı okul şarkısıyla uğurluyordu. Birçokları ona hazırladıkları maniferi hediye etmişlerdi. Bundan çok müetahssıs olmuştu. Kırby trende ayrılırken:
- Eğer adetimizde el öpmek olsaydı, bu dünyada yalnız sizin elinizi öperdim, dedi,
1950 - 1951'de Amerika'ya gidişimde beni New York' ta buketi, Waşington'da kendisi karşıladı, ablasıyla tanıştırdı. Göremeyeceğim yerleri gezdirdi.
İki sene sonra yine Kırby arabasıyla geldi ve Köy Enstitüleri konusunda araştırma yaptı. Birçok köy ve kazalara çocukları beraber götürüp teslim ettik. Aradan ne kadar geçti bilmem, Mrs. Kurby bana 380 'küsur sahîfelik "Türkiye'de Köy Enstitüleri" kitabını hediye olarak gönderdi,

OVACIK
Ovacık Tunceli'nin Kuzey Batısı'nda uzanan Munzur Dağlan eteğinde minik bir ovanın kıyıcığında şirin bir kaza. Yolu çetindir bu kazacığın. Merkez Kolan'dan ancak hayvan yolu var iki günlük. Buraya yol Hozat Kazasından ayrılır. Hep tırmanacaksın. Makina ancak yaz başlangıcında geçer bu yollardan. Güz mevsiminde yolun geçit vermesi havaya bağlıdır. Kar erken düşer. Kışı insafsız ve uzundur. Ova bereketlidir ama ancak, tez yetişen arpa ve biraz da buğday yetişirmiş.
Hozat'tan yola düştük bir yük kamyonu ile ekim sonu, öğrenci alacağız. Çünkü Ovacık'm çevresinde sıralanmış 20'den fazla köyde iki okul var. Bîri kaza merke-
278
zinde, biri nahiye olan Zeranik'te. Kış kıyamette yavrucaklar gidemezler ki o kadar uzak yollan. Kurtlar parçalar. Makina ile hep çıkıyoruz. Hozat civarındaki tepeler ı kupkuru dağ-taş. Topraktaki meşe cinsi bodur yeşertiler vaktiyle buranın da orman olduğunu gösteriyor, biçare ağaçların dili yok ki başından geçen faciayı anlatsın. Tepelerde ağaçlar belirmeye başladı. Bunlar insanı elinden kurtulanlar. Azdan seyrekten ormana giriyoruz. Ağaçlar sıklaşıyor, büyüyor, muhteşem mis kokulu bir orman...
Bir inişteki pınarda herkes yedi, içti, gölgede serinledi, yollandık yine. Bir saat geçmemişti ki bir gürültücûkle makina durdu. Şoför küfürle İndi. Herkes de kamyondan dökülürcesine indi. Bir şey kırılmıştı. Ovacık'a yaklaşmışız ama orada makina aksamı ne gezer, muavin en azından Hozat'a gidecekti atla. Orada bulunması da şüpheliydi ya, oradan sabah - akşam Elazığ'a makina vardı. Şoför hepimizden at parası topladı muavin için. Yolculardan hiçbiri kazaya gitmeyecek, hepsi de kamyonun yanında kalacaklardı, çünkü hepsinin yükleri vardı arabada. Ben orada gecelemek zorunda değildim. yarım saat kadar yürüyerek karakola gittim, telefonla Ovacık'tan at çağırdım. Alaca karanlıkta Ovacık'taydım.
- Sabah erkenden Başöğretmen Hıdır Bey'le yollandık.
sağlı sollu köylere uğrayarak anlatıyorduk. Büyük bir köye vardık: Zeranik. Okulu var. Okuldan bir hanım fır-
- Oy ben sana kurban olmuşum Müdür'amm, sen buralara gelmişsin de haberim olmamış! diyerek boynuna atılırken ben de attan onun kollan arasına kaydım. birbirimizeze bakıp bakıp sarıldık. Kızlarımızdan Şakire, hanımın öğretmeni. Eşiyle beraber çalışıyormuş. Okula bitişik evine gittik. Her yer temiz ve düzenli.
279
Tonzıl, çediK, Ziyaret köylerini dolaştık. Bunlar hep mübarek Munzur kıyısındaki köyler.

Levent Şahverdi Arşivi

Su, tertemiz çakıllar ve yer yer saikım söğütler arasında elmas pırıltılarıyle sakin, akıyor. İçinde alabalıklar değişik pırıltılarla gümüşlenerek kaçışıyor. Köy civarında çocuklar ellerindeki salkım söğüt dallarını suya vuruyor, o vuruş bile suyu bulandıramıyor.
Bu güzel suyu Murat'a karışana kadar etrafındaki köyler, kazalar hatta vilayet merkezî gönül rahatlığı ile içerler. Çünkü mübarektir, temiz tutulur diye bir düşünce hakimdir. Halbuki Munzur, kaynağından sonra ilk köy olan Ziyaret'e giderken bacılar kazan kurmuş çamaşır yıkıyorlardı. Hele köyün bütün kirli suları Munzur*a akıyordu, bütün sahilinde gübreler kümelenmişti.
- Aman yarabbi, bu su daha bu ilk köyde mikroplanıyor. Buna mani olsalar.
Hıdır Bey alaylı alaylı güldü:
- Bu mübarek sudur, hiç bir, mikrop tutar mı?
*
* *
Marshall Planı'yla yurdun her köşesine giren Amerikalılar Ovacık düzüne de spor uçaklarıyle indiler. Sabah. Munzur'un son sistem oltalarıyla avladıkları alabalıklarını öğleyin sofralarına uçurdular. Hayvancıkların nesli azalıncaya kadar.
Ovacık Belediyesi'ne, bu balık avcılarından balık başına bir para almalarını söylediğim zaman gözlerini büyük büyük açarak:
- Hiç misafirden pare alınır? Ayıptır! cevabını verdiler.
Ey bütün varını yabancılara cömertçe seren sevgili köylü dostlarım! Yokluk, fakirlik içinde bile asil insanlarsınız. Size sevgi ve saygı duymayan gafillere yazık!
YASAK BÖLGE
Bu bölgeye gelen valilerden çoğunun halk tarafından verilmiş takma isimleri vardır;
280
"Yağcı Vali" "Kuzucu Vali" "Tavukçu Vali" "Kaburgacı Vali"...
Bir de "Gakko(') Vali" vardır: Sayın Niyazi Akı. Halkın içine giren, onların şikâyetlerini -saçma da olsa- samimi bir sabırla dinleyen, her köyü ziyaret eden, "hükümet" denilen umacıyı yumuşatıp bu zümrütü ankayı halkın içine ve işine götüren "Gakko Vali". Genç, enerjik, içten ilgili "Gakko Vali".
Tunceli'deki isyandan sonra, yolsuz orman köyleri boşaltılmış, halk batı illerimize iskân edilmiş, bölge yasak bölge olarak ilan edilmişti. Senelerce boş kalan bölge köylerinin yasağı kaldırılmış, baharda halkın tabiriyle baba ocağına dönüş başlamıştı. Kamyonlar dolusu insanın dönüşte köylerinin dağ yolunda inince toprağa kapanıp öptüklerini, yüzlerini gözleri sürdüklerini, baharda öğrenci dağıtırken görmüştüm. Bu büyük toprak aşkına saygı duymamak elde değildi. Duvar gibi dik dağ "amaçlarına en büyük bir sevk ve çabuklukla tırmanıvermişlerdi.
Vali Bey, halka yardım bakımından, bu yıl öğrenciyi bu yasak bölgeden almamızı rica etmişti. Tunceli hükümet tabibi ile beraber gidilecek, bölgenin jandarma çavuşu ve iki jandarma da bize katılacaktı.
Hükümet Tabibi Haydar Görk ilkokuldan öğrencim güzel bir tesadüf bizi yeniden karşılaştırmıştı.
İlkokula geldikleri gün küçüklerden başlayıp sınıfa sirayet eden sesli ağlamalarını susturmak için aksama kadar masal söyleyerek, oyun oynatarak avutmuştum onları Minik Haydar şimdi koskoca bir doktor olarak karşımdaydı.

işte yasak bölgeye böyle bir yoldaşla girecektim. Bu bahtiyarlık değil miydi?
gakko: Ağabey

Sıdıka Avar, Tunceli dağlarında.
Rabat'tan tırmanacaktık. Bölge karakolundan görevlendirilen jandarmalarla Rabat Karayolu'nda buluşacaktık. Yükümüzü taşımak üzere katır kiralayacaklardı. Vali Bey'le temas edip emirlerini aldık. Ertesi gün Müdürlüğün jipi bizi Rabat'a bıraktığında her şeyi hazır bulduk. Eşyayı katıra yüklerken sahibi,
- Allah vire de gatır bu sırtı tırmana, dedi.
Gerçekten hayvanın ayakları hep ufalanmıştı, taşlardan geri kayıyordu; hoş, biz de bir adım atıyor, iki adım geri kayıyorduk. Birçok yerde katırı çıkaramayacağımızı anladık. Yükü yıktık, hepimiz çantalarımızla taşıyabilecek kadar azık ve ilaç aldık. Geri kalan yükü biz dönesiye kadar karakolda saklamalarını tenbihleyerek hayvan sahibiyle geri çevirdik.
Jandarma anlattı:
- İlerde tünel yanında Mısırban'a çıkan yol daha uzun ama daha rahattır. Bu taraftan inekleri bile buzağı iken alıp omuzlarında çıkarırlar, orada inek olur.
282
Hava serpintin. Yükseldikçe sis içinde çıkıyoruz. Gün batarken Harçik Deresi'nin öbür yanında kalan Nazimiye Dağları bir tepe gibi kaldı. Dağın ortasında çepe çevre renkli bîr tül kuşak sarılı. Orada yağış bulutu varmış. Bizim altımız da gri bir yumuşaklıkla sarılı. O basık, ser-pintili havadan berrak bir gökkubbe altına nasıl da çıkıvermişiz. Önümüzde koca kayalı dağ, ihtiyar meşeler içinde yükseliyor. Şakacı, şakrak jandarma çavuşu Müfit bile dilini yuttu yorgunluktan.

Levent Şahverdi Arşivi

Gün battı, Ay doğdu. Ne muhteşem bir çıkıştı o.. Karşı tepelerin ulu meşeleri ardından yükselen ay daha parlak, daha büyüktü sanki. Gümüş gibi parlayan hareketli pamuk yığınlarını andıran bu bulutlar arasında sipsivri yükselen ağaçlı tepeler sanki hareketli bir deniz ortasındaki yeşil, nurdan adalardı. Burada gece de bu ışık altında gündüz gibi aydınlıktı. Biz de dünyanın tepesine çıkmıştık sanki. Görüş çevremiz bu aydınlık bulutlar üstünde o kadar genişti ki, kolumu açıp kendimi bıraksam sanki en az Ankara'ya kadar uçacaktım.
Meğer bu yüce dağların mehtabı ne muhteşemmiş.
Hepimiz bu apaydın gecede kayaların üstüne sessizce tüneyip bir müddet bu güzelliği seyrettik.
Buralar köymüş. "İnsan olması lazım" diyor onbaşı Müfit, sesleniyor.
- Hey, Hey!...
Ses bir -kaç defa yankılanıyor. Arkasından ben, îstan-[bulvarı bağırıyorum:
- Hu hu!...
Yankılar, yankılar... Uzaktan bir kuş cevaplıyor:
- Kukkul... Kükkul...
Herkes sesini denerken cevap aldık:
- Hay, bu tarafa!
Temiz bir Türkçeydi bu, sese doğru giderken,
- Türkçe bilen var, dedim. Onbaşı:
283

- Hepsi çok güzel Türkçe konuşuyorlar. Eee, on seneden fazla batı illerlndeler.
Biraz sonra kumral bir delikanlı ile karşılaştık. Kimliğimizi iki taraflı açıkladık. Kendi evine buyur etti.
- Kusura bakmayın, daha evimiz dört duvardır. Damı çirpi ile örttük, cam, çerçive, kapı yoktur daha.
Biz dört duvara da razıydık. Terden sırsıklam olan gömleklerimiz buz gibi olmuştu; nerdeyse titriyorduk.
Karpit lambasıyla aydınlanmış bir kapıdan girdik. Ben hemen ocak başına sığındım.
Evin baba ve annesi yaşlı kimselerdi. Bir oğullan bir gelinleri vardı.
İki hanım ocak başına şilte getirince tanıştık. Kapının arka tarafını azık çuvalları yığarak ayırmışlardı. Camsız çerçevesiz pencereleri epey büyüktü. Ben de çantamla hanımların tarafına girip gömlek değiştirirken daha uzun konuştu'k.
- Attı ay var kî insan yüzü öyle çok görmemişiz. Burada evler birbirinden uzaktır, hem hepimiz evimizi yapma derdindeyiz. Kış tez basar buralara. Mezra tarafına kar indi bilem.
- Oralar rahat değil miydi? Niye döndünüz bu dağ-başlarına?
- Ee hanım, ana vatanı, baba toprağı, vazgeçilir mi hiç? Yıllar yılı bu dağlar gözümüzde tüttü. Rahat olma-sına rahatlık çok. İşimiz de iyiydi. Çok para kazanıyorduk. Hükümetten izin çıkınca duramadık gayrı.
Çaylarla komanyalar yenildi. Bu kış buraya gelenlerin mahrumiyeti üstünde konuşuldu. Kıtlık senesîydi bu yıl buranın. Hepsi endişeliydi.
Ev sahiplerinin iki yatakları vardı. Onu da ocağın iki yanına bize serip buyur etmişlerdi. Bacılardan bunu işitince üzüldüm. Onlar gönül hoşluğuyla anlattılar:
- Oğul ve gelin tahıl çuvalları üstüne çul yayıp ya-
284
tacaklar.Bizde içerdeki kuru otlar üstüne çulu atıp yatacağız. Sen meraklanma çok rahattır diyorlardı.
Sabah erkenden mezraları dolaşıyorduk. Dağın kuzeyine döndükçe kırağı daha da kalınlaşıyordu. Bazı kış ekinleri beyaz karlar içinde yeşil yeşil ışıldıyordu. Doruğu dönünce kayaların arasından bir çocuk atladı. Sırtında önü göbeğine kadar açık, rengi belirsiz bir amerikan içlik, neredeyse çıplak, aşağı doğru kaçıyordu. Keçi yolunu dönünce bir kayanın dibine sığınmış bir klübe ile karşılaştık. Kapısız kapıdan aynı çıplaklıkta bir oğlan daha kaçtı içeri.
Kapı aralığından başımı uzattım. Bir duvarı kaya, zemini toprak, üstü çalı çırpı bir kulübe, Işığı 'kapıdan alı-bor Gözüm karanlığa alışınca kapı duvarında bir ocak, içinde dibi kor olmuş bir meşe kütüğü, paçavralardan, ocağa dikey bir yatak, içinde sapsarı bir kadın yatıyor, üstünde hasta anasının memesini çekiştiren, bîr elinde de kara bir ekmek, sıska bir çocuk; yatağın etrafında kasan iki yarı çıplak erkek çocukla geri planda 12 yaşında paçavralar içinde bir kızcağız. Bu yürekler acısı sefalethane Kanber Efendi'nin eviydi.İçerdeki kadın biz girince doğruldu, iki tarafa salla-yarak anlatmaya başladı - Üşütmüşüm nedir. Toprağımıza geldik diye sağa sola çabaladık, şu kulübeyi çattık, çattık ama bana da bir halsizlik çöktü. Önceleri yoktu ama şimcik bir öksürük Doktor teşhisini çoktan koymuştu. Verem son dev-
- Bak bacı, sana öksürük İlacı vereceğim ama bu çocuğu emzirme artık. O da senin gücünü azaltır.
Kadıncağız beni çekip kulağıma fısıldadı:
- Bu bebe en küçük, ekmeğe katık yapıyordu sütü. bitti hele ekmeği ne serttir, dişi aha dört tane, kesmezki ....diye bebenin elindeki ekmeği gösterdi,

Levent Şahverdi Arşivi

285
Jandarmalar da içeri girmiş, başları önlerinde dinliyorlardı. Hemen çantamdan bir somun çıkardım. Bir parça koparıp küçüğe verirken etrafıma sürünerek korkak ve yarı çıplak dört oğlan yanaştı. Gözlerinde ekmeğe hasretin aç ışıltısı vardı. Ekmeği çantaya sokacağımdan da korkuyorlardı. Hepsini dağıttım. Kapıp doğru ağızlarına götürüyorlardı yavrucaklar. Ama gözlerini de ekmekten ayıramıyorlardı. Çantadan peynir de çıkarıp bölüştürmeğe başlayınca hepsi iyice sokuldular bana.
Kıza döndüm vermek İçin, düz bir taşın üstündeki darıyı elindeki taşla eziyordu, bir bez üstündeydi taş. Annesi :
- Darıyı eziyor ki ekmek yapak. İşte böyle olıy. Değirmen değil ki un edip öğütsün.
Yüreğim yaralandı, gözüm yaşardı. Çantadaki azığı bıraktım.
Jandarmalar da tayınlarını boşalttılar.
Kanber Efendi'nln 7 çocuğu vardı. En büyüğü kız, jötekiler hep oğlandı. Sadece kız bin bir yamalı bir kırmalı köy entarisi ile giyinikti. Ötekiler göğsü göbeklerine kadar açık birer amerikan içlikle yarı çıplak donuyorlardı. Yavrucakların karnı doyunca küçükler kulübenin toprağında oynaşıyor, büyücekler büzülerek ocak başına tünüyorlardı. Karınları doyunca kedi yavruları gibi keyifle oynaşıyorlardı.
Kanber Efendi,
- Bu kışı geçirebilsek... diyordu endişeyle.
iki tarla tahıl ekmişti. Ah bu kışı geçîrebilseler. Üç çuval darıdan başka bir şeyleri yoktu. Bir de meşe meyvelerinden kaynatılmış pekmez yapmışlardı ama çocuklara dağ dayanmıyordu ki. Kızı Şeriban tam okulumuz çağındaydı. Fakat hasta anasının eli ayağıydı. Hastabakıcılığı, kardeşlerine analığı, ev hanımlığını anasının direktifi ile o yapıyordu. Darıyı İki taş arasında o ufalıyor hamuru o tutuyor, ekmeği
286
aşı o yapıyordu. Körpe omuzlarındaki yük çok ağırdı. Onu okula alsak geride kalanlar ne olacaktı? Çocuğun okul deyince gözleri parladığı halde yüreğim sızlaya sızlaya bıraktık.

Bölüm-5

YARDIM

Yasak Bölge'den dönüşümüzde Sayın Niyazi Akı'ya oradaki durumu anlattık. Ertesi gün Elazığ'a dönmek için kamyona binerken "Gakko Vali" Bey'in gece Elazığ'a indiğini, yardım istemek üzere bu sabahki tayyareyle Ankara'ya uçacağını öğrendim.
20 bin lira yardımla dönen Sayın Niyazi Akı, Yasak Bölge karakollarına un dağıtarak ekmek pişirilip muhtaç halka kış boyu dağıtılması için tedbir almıştı. Kendisi de sık sık yoklar olmuştu köyleri. Şeyhleri, seyitleri aratmıyordu bu vali, onlar da gönül rahatlığı ile gidip anlatıyorlardı müşküllerini..
Vaktiyle şeyhlik, seyitlik müessesesinin yıkıldığı seneler bir kış uzun sürmüştü de fakir fukara, bu kazada kaymakam vekiline gidip boyun bükmüştü "erzakımız bit-ti" diye. Vekil de :
- Hay koca kuyruklu Kürtler, lokmanızı da mı hükümet düşünecek, diye kovmuştu onları.
- Şıh, bire on çuval tahıl isteyerek hacetimizi yeri-r.e getirirdi hiç olmazsa, diyorlardı.
Dertleriyle dertlenen bu valiyi nasıl "Gakko" diye sevmezdi bu halk? -
Yasak Bölgeye dönen halktan aldığımız çocukları ertesi yıl bıraktık köylerinde. Çünkü okul ve öğretmenleri hazırdı. Zaten batıdan Türkçe'yi güzel konuşarak dönmüşlerdi.
* *
Anayoldaki Dürüşmek'ten 20 kilometre yukarda ormanlar içinde bir köy vardır: Çinik. Buraya Önce, Dok-
287
tor Haydar Görk ile gittim. Okul başöğretmenine misafir olduk gece vardığımızda. Doktora ikram büyüktü. O başsedirde, sofra başında yerini ve misafir odasında hazırlanan pufla gibi yatağı bana bırakarak sınıf masaları üstünde bana hazırlanan yatağa gitti. Yatak meselesinde Israr ettikleri zaman, durumdan üzüntü duyarak "Müdür'anım beni okutan hocamdır. Onun rahat etmesi beni memnun eder," dedi,
Cihik tepelere, ormanlar içine dağılmış darmadağın bir köy. Uzak tepe ve vadilerdeki çocuktan biz alacağız. Bu sebeple tepeden başlayıp üç beş evlik grupları dolaşıp durduk.
Merkez, okulu olan yer daha kalabalıkça. Çihik'in dertlere derman pınarı da buraya yakın. Tepenin güney tarafında derin bir yar üstünde muazzam bir kaya. Altında bol bir su nurlanarak insanların çamur, taş ve otlarla yaptığı arktan 10 metre kadar gittikten sonra köye ve kömlere bölünüyor. Ark uçurum üstünde. Arkın uçurumu üstünde bir daracık yol kaynağın fırladığı kayanın dibine 'kadar gidiyor. Yolun solu 150-200 metre derinlikte uçurum. Bu mübarek .su günahkârları kabul etmez uçuruma düşürürmüş. Trahom çok bu köyde. Hastalar bu kaynakta gözlerini, yaralılar yaralarını yıkar, bu kayaya sürer, şifa bulurlarmış. Bunları dinledikce akşam içtiğimiz bu mübarek sudan midelerimiz alt üst olmaya başladı. Ondan sonraki seferlerimde termosumu halkın inancına hürmeten mübarek suyun kaynadığı yerden doldurup içtim.
*
Kasım başı odun kamyonuyla gelmiştim. Ertesi sabah uyandığımızda kar diz boyu olmuştu. Kamyon

Levent Şahverdi Arşivi

dönemeyecekti. İster istemez Düşürmek'e kadar hayvanla inecektim. Katırı geri getirmek üzere yanıma köy bekçisi! Mahmut Ağa'yı kattılar. Sırtında yırtık pırtık köy bekçi] kıyafetiyle pek mağrurdu. Kalın yün çoraplar üstüne giy
238
diği çarığıyla karlara bata çıka ilerledikçe bir lastik çizmenin hasretiyle söyleniyordu :
- Hatun bekim, bir de çizme ayağıma, bak göresin bu Mahmut Ağa'dır, yoksa Mahmut Paşa'dır?
îndikçe kar kalınlığı azaldığı için hem daha rahat yürüyor hem yarenlik yapıyorduk.
Oğlu Akçadağ Köy Enstitüsü'ne gidiyormuş. Öyle güzel urbaları varmış ki "sanırsın paşa oğlidir, nedir?" Senede 50 lira alırmış, kendilerini "bek kimin" geçindiriyormuş.
- Hatun paşa, sen hükümetten aylık alırsın?
- Evet Mahmut Ağa, alıyorum.
- Ne kadar pere alırsın? Tamamını söylemeye utandığım için,
- Yüz lira alıyorum ağam.
- Oy hatun kim bilsin kim senin ne çok peren vardır.
- Hiç param yok Mahmut Ağa, ben de kızımı okutuyorum ya..
- Oy hanım 100 pankonotun heppini harcisin, .nemi ayda!?
- Evet.
- Oy hanım sen Allahtan korkmisin? 100 parıkanot bu!... Oy anam, say say tükenmez, bitmez!
- Eee Mahmut Ağa, şehirler pahalı, çok para gidiyor.
- Oy anam 100 pankanot, 100 pankanot!... Tarla olisin, ev yapisin. Hemmi ay 100 pankanot. Ruz. şep('), 130 gün, 100 pankanot. 100 pankonot, oy anam oy!...
İlk defa, aldığım paradan utanç duydum.

KIYAMET KOPACAK
Bilmem hangi şeyh söylemiş, 5 nisan gecesi kıya-
ruz, şep : Gündüz, gece.
289
met kopacakmış. Pansiyonlar yarı alaylı söylüyor, yatılılarsa tümüyle inanarak korkuyorlardı.
Şu şeyhlere ne kadar da inanıyorlardı. Onları Muavin ve Ayşe Abla ile iknaya çalışıyorduk. Tabiat olaylarının nedenlerini açıklıyorduk.
Aksine gökgürültülü, şimşekli, yıldırımlı bir havaydı, yağmur da gök delinmiş gibi yağıyordu. Çocuklar bu havanın azizliğine bakarak bana inanmıyorlardı, gözlerinde müthiş korku vardı. Kafacıkları hep bu kıyametle doluydu. Tabii ders çalışmıyorlardı. Türkü söyletmek istedim korkuyu dağıtmak için, boşuna. Yüz ağızda yüz soru...
Yemekte büyük bir iştahsızlık. Yatakhanede bir türlü uyumuyorlar. Her gök gürleyişiyle ayaklanıyorlar.
- Yatakhaneden gitmeyelim, diye yalvardılar, kabul ettim. Uyusunlar diye en küçüğün ayak ucuna oturdum. Uyuyan pek azdı.
Saat 24'ten sonra yağmur hafifledi, sonunda hava sakinleşti. Saat O2'ye .kadar uyanıktım. Ben de küçüğün karyolasının ayak ucunda kıvrıldığım yerde uyumuşum.
Zille uyandım. Kalkma zili sandım. Meğer kahvaltı zili imiş. Benim sevgililer beni uyandırmamak için papuclarını bile ellerine alıp çıkmışlar. Okuldaki sükûneti hep yatılı kızlarım temin etmiş. Sevgili yavrular, Avar ana nasıl size hayran.olmaz ki...
Bu bağlılık, bu içtenlik...

MÜDÜRE HEDİYE
Kanaat yoklanılan zamanı çocuklarımdan ısrarla hediye isterim. Bana verecekleri hediye "not" tur. 9-10'dan aşağı notlan hediye olarak kabul etmem. Kanaatler ortalamasında kazanılan 9-10'lar bana getirilen en büyük hediyelerdir. Bu hediyeleri getiren kızlarıma arkadaşları huzurun-
290
da teşekkürler ederim, onlar benim elimi öper, ben onları saçlarından öperek överim.
Hele yatılı kızlarım, bana bu hediyemi sunmak için gece yarısından kalkıp okulun köşe bucağına saklanarak çalışırlar. Çünkü yatma zamanı uyumamak yasaktır.
Onun için ışığa yakın masa, sıra altları, tuvaletler; banyo, çalışma masalarımızın ve merdivenlerin altlan, koltukların ve uzun perdelerin arkalan, dolap içleri saklanacak çalışma yuvalarıdır. Kanaat devreleri bir saat önce kalkmalarına izin vermek zorunda kaldığımız halde çocuklar gizli yuvalan tercih ederlerdi. Çalışkandır benim kızlarım.

SEÇİM VE ERTESİ
Okulumuza da sandık konmuş, hazırlık yapılması emredilmişti. Elbiseliklere örtü germe suretiyle antrenin iki

Levent Şahverdi Arşivi

yanma iki kulübecik yapıldı. Partilerin listelerinin konduğu masalara kalem ve hokkalar yerleştirildi. Kapı önünde sandıklara, onların iki yanında da gözcülere yer hazırlandı. İç kapıyı kapattık.
Çocuklar her zamanki gibi işleriyle uğraşıyorlardı, biz de başlarından ayrılmıyorduk.
Öğleden sonraydı.
- Bir hanım sizi istiyormuş balkona, dediler. Çıktım,
Bastonuna dayanmış çok yaşlı bir hanım. Boy siyah paltosunun üstünde iki metrelik siyah ipek başörtüsü beline kadar inmekte, temiz - pak, muhterem bir ihtiyar. Elini sallıyarak :
- Kızım Müdür'anım, senin çok tavukların var, tavuk uğursuz mu?
- Hiç uğursuz olur mu büyük hanımcığım? Allahın
291
insanlara yumurtasını da, yavrusunu da, kendisini de en iyi yiyecek olarak verdiği nimetlerden biri.
- Hah, evladım sağ olasın. Ben sana inanırım. Bunlar beni aldatıyorlar, "İsmet Paşa'nınkl uğursuz tavuk ayağı" diyorlar. Hiç Allanın mundar demediği hayvanceğiz uğursuz olur mu, bu domuz mu? diye söylenerek içeri girdi, oyunu kullandı.
Ertesi gün erkenden Bingöllüleri götürdüm. Herkes ayakta, radyolu kahveler önünde kümelenmişlerdi. Onun için çocukların velileri hep şehirdeydiler. Teslim çabuk oldu.
Ertesi gün seçim neticeleri belli olmuş, Demokrat Parti kazanmıştı. Genç ayak takımı coşkunca bayram ediyordu. İlk otobüsle Genc'e trene gidiyordum. Otobüste söyleniyorlardı ihtiyarlar:
- Şeyhler, seyitler geri gelecek. Camiler tekkeler açılacak, şehir karıları çarşaf giyecek.
Gençler:
- Kanlar dayralarda (dairelerde) çalışmayacak, kız , mektepleri kapanacak. Kızların okuması da noli ki. Erkekler dört karı alacak. Kanlara "boş" dedin mi bitti, boş düşecek. Karılar mahkemeye boşanmak için gitti mi, hemmen soppa yiyecek.
Şoför yanında içimden dolup taşarak "ya sabır>> çekiyordum.
Nihayet trene bindim, Bingöl Valisi Sayın Naci Rollas da trendeydi. Yerleştiğimiz acık vagondu. Herkes bir birini görüyor. Ben Vali Beylerin bölümündeyim.
Ortadan laf ediyorlardı gayet laubali, bize bakarak ve yüksek seste... Bereket versin Vali Beyle eşi arkaları dönük oturmuşlar da küstah bakışları görmüyorlardı.
Otobüsteki sözler tekrarlanıyor, kadın hürriyeti, kadın memurlar, kadın mebuslarla alay ediliyordu.
Vali Bey bakışlarımdan sezmiş olacak ki,
- Müdür'anım, bunlar olağan şeyler, lakayt kalın
292
anlamamış davranın, ses çıkarmayın, dedi. Ama söz şahsıma intikal edince susamıyordum.
Gençlerden biri daha küstahlaşarak
- Anlimisin Mudur, erkekler dört karı alacak... Yerimden ayağa fırladım,
- Onu yapacak adam anasından doğamaz artık. Hey oğul, bu memleketin kanununu hiç bir parti çiğne-yemez. Demokrat Parti kanunlara daha da hürmet edecektir. Sen daha kanun nedir, memleket düzeni nedir onu bile bilmiyorsun. Kız mekteplerine gelince, onu daha da çoğaltacak. Sen bunları okuyup öğrenmeye bak. Yoksa hep böyle kuru gürültü kalırsın.
- Biz, karıların dilini dibinden koparacağız, hele dur görürsün!...

AMERİKALI BANYOSUZ YAPAMAZ
Kızımla Adana'ya gitmiştik. Çok zayıf buldum. Adana yanıyordu. Çocuğun tahammülü yoktu sıcağa. Banyolu odası olan otel aradık, "Toros Oteli" dediler. Banyolu odasını tuttuk. Öğle zamanı soğuk bir duş, uykudan sonra bir soğuk duş daha. Hava serinleyince çarşıya çıktık. Dönüşte otel kâtibi;
- Odanızı değiştirmek istiyoruz, dedi.
- Neden?
- Amerikalı bir karı koca geldi. Onlar banyosuz yapamazlar da... Size banyosuz oda vereceğiz.
Tepem attı. Kendi yurdumda küçümsenmek!... Terstendim :
- Hayır, katiyyen! Ne demek, "Amerikalı banyosuz yapamaz"? Türk mü banyosuz yaşar? Çıkmıyorum, bu yaptığınız ayıp şey!
O gece çıkmadım ama bunu hazmedemediğim için ertesi gün oteli terkettim.
293
Milli Eğitim Bakanlığı'ndan izin koparan Amerikalı lar soluğu bizim okulda alıyorlardı. Bu sene okulda ne çok yabancı konuklamıştık,
Bu kez gelen, valimizin misafiri bir Amerikalı hanım gazeteciydi. Bir akşam yemeği hazırladık, sonu folklorlu. Yemek sonu Kültür Derneği sanatkârlarıyla birleşerek bir folklor gösterisi yaptık.
Gazeteci hanım pek beğenmişti, böylece Vali Bey'i de memnun etmiştik.
SAYIN TEVFİK İLERİ
"Teknik Öğretimin Problemleri" konulu toplantı nedeniyle Ankara'ya davet edilmiştim. Gittim. Toplantıda

Levent Şahverdi Arşivi

bakanımız Sayın Tevfik İleri,
- Çalışmalarınızı işitiyor, memnun oluyoruz, devamını arzu ederiz, diye iltifat etti. Bu beni çok duygulandırdı.
Amerika'ya gitmem için gönderilen davetiyeyi başka şahıslara intikal ettirmek isteyen yeni müsteşarlara:
- O müdür gidecektir. Seyahatini huzur içinde yapabilmesi için Elazığ Enstitüsü Müdürü olarak gidecek, dönüşte yine okulunda çalışacaktır, diye beni himaye etti.
Çünkü o zamanki yeni müsteşarımız Ankara'da çalıştırmayı teklif etmiş, kabul etmemiştim.
Bu toplantıdaki problemlerden biri de pravantoryomluk olan kızlarımızdı. Hepsi de nakışlı idi. Zaten bir yavrularım için gönlüm yaralı idi. Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürü :
- Adamakıllı bir sağlık kurulu raporu aldırmıyorsunuz, sonra bizim başımıza dert oluyorlar, deyince,
- Bu mes'eleyi izah etmek isterim sayın heyete, diye başladım. Biz çocuklarımızı kendi kendilerini idare etme usulüyle yetiştiririz. Verilen vazife öğrencilerimiz için, öğretmenlerinin bitirilmesi lazım gelen emridir, ihmal edilmez. Hasta olan dahi kültür veya sanat vazifesini gönderir. Yatılı kızlarımız vazifelerini yetiştiremezlerse idare 24'e kadar rahatlarını temin eder. Saat 20'de süt, çay, limonata gibi takviye gıdalar verir. Halbuki burada fazla çalışmalarına idareniz müsaade etmiyor. Vazife yetiştiremeyen kızlarımın tuvalette, soğukta çalıştıklarını idareniz biliyor mu? Ne kadar zamanda biteceği hesap edilmeden verilen vazifelerini tam getiren, eli çabuk sanılan bu çocuklarıma, arkadaşlarının verdikleri vazife kontrol ediliyor mu ? Bunun için sıhhatli gönderdiğimiz çocuklarımız pravantoryomluk oluyorlar. Asıl be-n m sizlerden ricam, bu sanatkâr çocuklarımın vazife ve i "alışma rahatını ayarlamanız olacaktır.

AMERİKA'DA
Gözlerim dolmuştu. Ben bu kıymetli çocuklara icabında kümesin yumurtalarını, fakir bütçemi seferber ederek meyva sularını verirken burada duygusuzca sömü-rülmeleri onların da benim de baş derdimdi. Dile getir

mekle içim ferahladı. İnşallah bundan sonra ayarlanır, diye düşündüm.
1950 Eylül ayı içinde State Department davetlisi olarak Amerika'ya uçtum.
Mükemmel okulları gördükçe köy yavrularımız için yüreğim yandı.
Çiftliklerden sarı otobüslerle toplanıp rahatça gelen ve bölge okullarında çocukluklarının tadını çıkaran Amerikan gençliğini gördükçe, bizde konilerden bölge okullarına yarı çıplak; güneş, tipi altında, kurtlara yem olma pahasına koşuşan köm yavrularımı düşündüm, içim kan ağladı.
Muazzam imkânlara sahip Home Economics Enstitüleri(') ziyaret ettikçe gözlerimde kıskanç bir arzuyla benim sanatkâr kızlarım canlandı.
Amerikan kadınının cazip mutfağında; loş, rutubetli mutfaklarında günümü hamam böceği gibi gömen biçare bacılarım: andım.
Yarabbi ne kadar geri, ne kadar fakir bir millet olmuşuz. Acaba kaç senede bu düzeye çıkabiliriz?
Mağaradaki yaşantının bu düzeye ulaşabilmesi için asırların dönmesi, bir çok kuşakların hayatı anlamadan göçmesi mi lazım? Yüreğim bu acıyla yanık!
Yazık evlatlarımıza, yazık bacılarıma, çok yazık aziz milletime.
Oralarda bütün gördüklerimi Elazığ'ıma yazmak arzusu uyandı. Bir kısmını resimli olarak okul gazetemize, bir kısmını da şehrimizin Turan gazetesine yolladım. Bu suretle kendimi daha yakın buluyordum yurduma.

GÜCÜM TOPRAĞIMA KARIŞSIN
Danver'den San Francisko'ya uçuyorduk. Müthiş fır-
(,') Home Ecunomies : Ev Ekonomisi (idaresi).

tına vardı, meydana inemiyorduk bir türlü. Herkes kusuyordu benden başka. Hostes sordu:
- Karaciğerinizden ameliyat mı geçirdiniz?
- Hayır.
- Çıkarmıyorsunuz da...
İlk defa ölmekten korktum ve yalvardım Allahıma:
- Yarabbi, ölmek mukadderse yurdumda öleyim. Eğer şu vücudumda zerre kadar kuvvet katma gücü varsa toprağıma karışsın, benim toprağıma.,.

DÖNÜŞÜMDE
Sayın Nermin Abadan'ın isteği üzerine bir 'konuşma yaptık Ulus gazetesi için. Bu konuşma, 18.11.1952'de yayımlandı :

BİR AMERİKAN OKULUNA AİT MÜŞAHEDELER
Bn, Sıdıka Avar, son seyahatine dair intibalannı hülasa ediyor,
Amerikan Dışişleri Bakanlığı'mn özel daveti üzerine Amerika'da beş aylık bir tetkik gezisinden memleketimize yeni dönmüş bulunan Elazığ Kız Enstitüsü Müdiresi Bn. Sıdıkca Avar .şehrimizden geçerek Elazığ'a dönmüştür.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin doğusunda bilhassa kadınlarımız için gerçek bir okültür mihrakı vücude getirmiş bulunan Bn. Avar, (...) Amerika'daki tetkik seyahati esnasında hep eğitim problemleriyle meşgul olmuş, akşam sanat enstitülerine muadil çeşitli meslek okullarım gezmiştir. En ziyade dikkatini çeken köy kursları olmuştur,. Bu hususta ki intibalarını şöyle anlatmaktadır:
Amerika'da bizim anladığımız manada köy olmamakla beraber, birkaç çiftliğin toplandığı yerde derhal sosyal faaliyetler başgöstermektadir. Böyle bir yerde köy kadınları, herhangi birinin evimde bir toplantı düzenleyerek temas etmek İstedikleri bir Öğretmeni davet etmekte, böylece mesela mobilyacılık, dokumacılık hakkında ihtiyaç duydukları bilgileri toplamaktadırlar. Kurslar bu; suretle resmi bir muameleye tâbi olmaksızın İhtiyaç beliren yerlerde devletin manevi katkısı île faaliyete geçmektedir.
Birleşik Amerika'nın hemen hemen bütün eyaletlerinde egi-
297
tim tam manasiyle serbesttir. Müfredat programı, eğitim tarzı her eyalette değişiktir. Devletin gözetimi sadece fikri, ilmi alanda kendini belli eder. Okulların hepsi paralı olduğu için kendi kendilerini geçindirmektedirler. Parasız öğrenciler ise çeşitli burslardan faydalanmaktadırlar. En çok beğendiğim taraflardan biri, hemen her okulda çeşitli zenginler tarafından kendi isimlerini taşıyan pavyonlar kurulmuş olmasıdır.
Okulda yaş sının yoktur. Kolej ve üniversitelerde evli talebeler için 100 - 200 portatif evden oluşan mahalleler kurulmuş , tur. Bu talebelerin çocuklarına bakmak üzere çeşitli kreş ve çocuk bahçeleri de mevcuttur.
- Seyahatinizin en İlgi çeken müessesesi hangisi olmuştur?
- Bu soruya cevap olarak tereddüt etmeden Kentucky Eyaleti'nde. dağlı çocuklara mahsus Berea Okulu'nu zikredebilirim. Bu okul kendine Özgü bir kurumdur. Senelik ücreti 350 dolar olan bu okula, ücreti nakden ödeyebilen öğrenci alınmaz. Bu okula giren öğrenciler haftada on saat okulun fabrikalarında 'çalışmak suretiyle bu ücreti Öderler. Bu miktarı aşan çalışmalar ile de cep harçlıklarını ve giyimlerini sağlarlar, ilk kuruluş yılında gezici bir tiyatro grubundan arta kalan bir salaşta çalışmaya başlıyan bu okul bugün çeşitli dershanelere, laboratuvara, müzelere, peynir ekmek, odun eşya vesaire imal eden fabrikalara sahiptir. Okulun oteli, postanesi, mağazaları vardır ve her yerden öğrenciler çalışmaktadır. (...) Okul muazzam bir ticari teşebbüs sayılabilir. Tarlalar, sebze bahçeleri, hayvan üretme çiftlikleri piyasaya geniş ölçüde mal sevketmektedir Verimli devirlerde bu okul sadece kümesten günde 25.000 yumurta İhraç etmektedir.
Bu okula hakim olan tek prensip, her işin değerli olduğu gerçeğidir. Esasen Amerika'nın her tarafında öğrencileri yük taşırken, cam silerken, garsonluk yaparken görmek mümkündür. Günde 10 dolar yevmiye karşılığı kar temizleme işlerinde çalışan Öğrenciler üstelik talihli sayılırlar. Özet olarak diyebiliriz ki Amerikalılar çocuklarını hayatın içinde yetiştiriyorlar Bir yemek kursu tertib edilirse, talebe derhal pişirdiği yemeğî okula bitişik lokantada satar.
Bn. Avar'la daha saatlerce sohbet etmek mümkün olacaktı. Fakat vakit dardı. Ayrılırken Amerika hakkındaki intibaları şöyle özetledi :
50 sene okumuş olsaydım, bu. derece istifade edemeyecektim. Amerika'da çok iyi karşılandım. Ne yabancılık duydum, ne de zahmet çektim. Bilhassa Boston'da eğitim yöneticilerinin gösterdikleri olağanüstü alâkayı ömrüm boyunca unutamayacağını".
298

DOĞU
Yurt bir bütündür. İçinde yaşayanlarla kalkınır, kanun nazarında herkes birse de gelenekler karşısında bazı bölgelerimiz halkı, değerleri ne olursa olsun bu damga ile yaşayan bölge evlatları, aşağılık duygusu içinde bunalmaktadırlar. Bir millet topluluğu içinde bunu ehemmiyetle dikkate almak için pek geç kalmış bulunuyoruz. Bir Amerikan vatandaşı eğer en İptidai bir muhitten çıkıp da en yüksek makamlara ulaşmışsa milletçe kutlanır, üniversitelere takdim edilir. Hayatını anlatması için konuşmalar tertiplenir, medeni şehir insanına nazaran bu kadar büyük merhaleyi aştığından dolayı milletçe onunla iftihar edilir. Biyografileri yazılır, gelecek nesillere tanıtılır. Ferden yükselmek için hiç bir engelin çalışma iradesi karşısında tutunamadığı açıklanarak gençliğin bu gücü nefsinde bulması sağlanır. Fertleri bu yüksekliğe erişen milletler, günün ve geleceğin üstünlüğüne, mutluluğuna böylece kavuşur.
Bizden daha büyük güçlüklerle boğuşarak bu merhaleye erişmiş kıymetler, başlangıçlarını bu fevkalade enerjiyle açıklayamaz, doğduğu muhit en küçük kısır menfaat duygularıyla küçümsenerek bir kusur gibi yüzüne püskürülür.
İşte bu derdi yüreciğine sindiren şarkın dağ evladı, böyle eşsiz bir çaba ile kazandığı mutluluğu yanında, yine de tam olarak mesut değildir. Şarkta yetişmiş nice kıymetler tanırım ki kökeni meydana çıkınca idareci olarak tutunamamış, yer değiştirmiştir. Mensup olduğu ırk yüzünden eşi tarafından küçümsenerek yuvası bozulmuştur. Öğrenci olarak devamlı bir ezginlik altında, başarısının en üstüne ulaşmış olsa bile tahsilini terketmiştir. Görüşleri alaycı bir ifade ile karşılanmıştır. Samimiyette sarıldığı işlerinde emniyetsizlikle itham edilmiştir.
299
İşbölümünde şüphe ve tereddüde uğramıştır. Yardımda sonuncu kalmıştır.
Esasen tabiatın sarp dağlan ile gadre uğrattığı Doğu, elinden tutulması lazım gelen bir bölgedir. Düne kadar

Levent Şahverdi Arşivi

memur ve öğretmen doğuya gitmekten ürkmüş, büyük idareciler en masum hareketleri açıklamak ve incelemek için yerlerinden kımıldamadan türlü yorumlara uğratarak merkez nazarında önem kazanmaya uğraşmışlar, bazıları soygunculukla apartmanlar dikmişlerdir. Mamafih halkın içine şefkatle giren, dağ köylerine kadar karlar arasında bizzat buğday dağıtan muhteşem idareciler de halkın gönlünde hâlâ şükranla yaşamaktadır.
Büyüklerden ismini hatırlıyamadığım biri der ki: "Karşıdan korkunç görünen karanlık, içine girildikçe munisleşir.s
Şark evlatlarının da kendilerine has çok büyük ve sayısız meziyetleri vardır. İçlerinde 20 küsur sene çalışma hayatımla bizzat yaşadığım bu insanlar mert, yiğit, temiz ve samimi insanlardır. Geçen asırlarda iyiniyetle ellerinden tutulmadıklarından tabiatiyle şüpheci ve içlerine dönük olmuşlardır, aşağılık duygusu içindedirler. Yüce dağlarda Allahla başbaşa bırakılmış, yeterli insan gönderilemediğinden, gidenler de pek faydalı olamamışlardır.
İmzasından başka doğru yazı yazamayan, okuduğunu anlayamayan milli eğitim müdür vekilleri; halka hizmet değil, tahakküm anlayışıyla kaza idare eden tahrirat katipleri; cahil memurlar elinde hakimsiz, hekimsiz, öğretmensiz inançlarını kaybetmiş bu insankm mesut etmek, aşağılık duygusundan kurtarmak, onlara benliklerini kazandırmak lazımdır. Kültürümüzü sadece okulla değil, sanatla, sağlıkla, ziraatla, sanaatkârla ve folklorla, kısaca medeni ihtiyacın imkânları ile götürmek, vazifelerimizin en büyüğüdür, O zaman dil kaygusu, din kaygusu, ırk kaygusu ortadan kalkmış olacak, insanlar da bu ezginliklerden kur-
300
tulmakla mesut olacaklardır. Nefsine güvenli insan, verimli aile, kültürlü topluluk yurdun ve gelecek nesillerin saadetle yükselmesini temin edecektir.

YALNIZ İNGİLİZCE ANLAŞABİLDİĞİMİZ AZAPER MUHTARI
Bu sonbaharda öğrenci toplamaya gidince Azaper'e uğradım. Kimse Türkçe bilmiyor. Muhtar bile. Ben de buranın Kürtceslni "bilmiyorum. Nasıl anlaşacağız?
Muhtarın misafir odasına gittik. Çıplak toprak oda. Sedir kenarında durulmuş yatağı açtılar oturmak için. Pencere içinde bir radyo. Elimle göstererek,
- Hii, radyo, dedim,
- From Amerika, dedi('). ingilizce sordum:
- İngilizce bilir misiniz?
- Yes, Mem.
Artık konuşmaya başladık. Öz yurdumda yabancı bir dille. Uzun zaman Amerika'da bulunmuş. Evliyken gitmiş. Dönüşte belki getirdiği aletleri kullandırma ümidiyle gene bir kadınla evlenmiş. Fakat o da büyük kumasına uymuş. Eski tas, eski hamam. Hayatını değiştirememiş.
Süthane diye yaptığı kerpiç yeri gösterdi, icinde tereyağ makinası, peynir süzme kalıbı filan... Gavur işidir diye bir türlü kullandıramamış hanımlarına.
Toprak üstünde bir basma zıbınla oturan çocuğu arka koltuklarından tutup kaldırdı. Altı pislik içinde, yüzü sümük ve sinek içindeydi. ,
- Bak, dedi. Bu benim çocuğum, öyle pis ki. Bir gün kucaklayıp sevemem. Aman, bütün kızları, kadınları da götür de temizlik öğret. Adamlık öğret, hanımlık öğret. Ben okuma-yazmadan vazgeçtim, temizlik öğret, temizlik.
(1) f rom Amerika : Amerika'dan (İngilizce).

301
Muhtarla ne kadar çabaladık, uğraştık, o köyden bir tek kişi olamadık.

DEVLET MALI İÇİN VURURUM DA...
Çarsancak'ın bir ismi de Peri'dir. Peri Suyu ile Munzur'un karıştığı dirsekte kurulu, yemyeşil, bağlık bahçelik bir bucak. İnsanları Türkçe konuşur, çarşısı, dükkânı olan ileri bir yer. "Yeni gelen kursu oraya açalım" dedik. "İstanbul çocuğu olan öğretmeni yadırgamazlar" dedik. "Zevkli işlerine ancak orada zemin ve malzeme bulur" dedik. Dedik ama evdeki pazar çarşıya uymadı.
Tam kış ortasında kursu köyden atmak istediler. Gerekçe, hanımların öğretmeni kocalarından kıskanması... Canayakın öğretmenin İstanbul görmüş adamlara
rastladıkça sohbet etmesi hoş görülmemişti.
*
* *
Kızılkale Muhtarı civarın terzisiydi.
Kurs, 11 katırla, kar içinde, bin zorlukla Kızılkale'ye nakledilip çalışmaya başladı.
Ben ancak nisan sonunda atla gidebildim. Yolculuk çok zorlu oldu. Bir taraftan eriyen karlardan yer vıcık vıcık çamur, bir taraftan da soğuk bir yağmur durmadan yağıyordu.
İki tepe arasını dolanan bir arktan geçecektik. İnişe gelince hayvanın aşağı atlayıvermesiyle dizleri ve başı

Levent Şahverdi Arşivi

üstüne çamura kapaklanması bir oldu. Ben de başının üstünden fırlayıp kendimi çamur içinde buldum. Çamur o kadar suluydu kî kollarım ve başımla daldım. İkimiz de davranıp kalktığımızda yüzümüzden gözümüzden çamurlar akıyordu.
Hayvan bana baktı, ben ona baktım, halimize kahkahayı bastım. Hayvanlarda gülme olsaydı o da katılırdı halime. Herhalde gülmüştür içinden. Mendille dudakları-
302
mı gözlerimi temizledim. Arkın başına gittik. Sahibi hayvanı, ben kendimi mümkün olduğu kadar çamurlu suyla temizledik. Ama yine de Kızılkale'ye çamurdan yapılmış bir süvari olarak girdik.
Köyde öğrendim ki terzi olan muhtar kurs maklnasından birini, bir masayı ve etek, kol tahtasını, 10 İskemleyi kendi dükkânında kullanıyormuş. Öğretmeni de kendi dikişlerinde çalıştırma isteğinde. Hocamız da Peri'deki kovulmadan gözü yıldığı için bir müddet yardım etmiş ama muhtar bütün kursu kendi işinde çalıştırmaya kalkınca direnmiş, beni mektupla haberlemişti.
Muhtar benim geldiğimi duyunca ertesi gün erkenden merkeze gitmişti. İki gün bekledim, dönmedi. İhtiyarlar heyeti de zavallı adamlardı, her sözüme boyunlarını büküyorlardı.
Kendisine kursun eşyalarını teslim etmesi ricasıyla bir yazı bırakarak bağlı bulundukları Mazgirt'e hayvanla hareket ettim.
Yağmur, yağmur.,. Sanki gök delinmişti. Mazgirt kursumuza sırılsıklam geldim ve kafayı yere vurdum. Durmadan kusuyordum. Hükümet tabibi çeşitli iğnelerle iki günde beni kaldırdı. Mazgirt makamlarına ve Tunceli
Milli Eğitim Müdürü'ne vaziyeti telefonla bildirdim,
*
* *
Öğretmen kursu sona erdirip sergi açınca yine gittim. Kurstaki makinaiarı tamir ettirmek üzere üçünü de bir hayvana yükleyerek yola çıktım.
Muhtar yolumu kesti bir saat sonra :
- Makinaları götüremezsin, eşya bana teslim verilecek, diyordu. Bir türlü ikna edemedim. O terslendikçe ben daha çok dikleştim. Bir ara mendil için elimi cebime soktuğumda:
- Noruyon, yoksam vuracak mısın?
İçimden güldüm ama bundan faydalanmayı da düşündüm :
303
- Tabii, devlet malı için vururum da. Bir şey değil, öldürmem, sakat kalırsın.
Yumuşadı yavaş yavaş. Makina yüklü hayvanın ipini tutuyor, bana kötü kötü bakıyordu. Atçıya emrettim:
- Sür şu hayvanı! Arkamızdan bakakaldı.

SANİYE YALÇIN
Eylül başıydı. Saat 10 sıralarında haber verdiler:
- Bir hasta adam sizi görmek istiyormuş.
Antreye çıktım. Boynu bir kadın atkısı ile sarılı, yüzü şiş, vücudu zayıf, uzun bir adam koltukta oturuyordu. Yanında 8-.10 yaşlarında sıska, pis, çiçek bozuğu, gözlerinin renkli kısmı oynayan bir kız çocuğu vardı. Adam beni görünce iki elini uzatıp patlak dudaklarını zor kıpırdatarak:
- Sana iyi insan derler, ben hastayım, hastahaneye, yatacam, illaki bu kız ortada kalacak. Sen al şu kızı.
- Ağacığım, çocuk okul için küçük, alamam,
- Hatun, bu kız bir zalim övegi ana elindedir. Yanında kalsa Allahı alem öldürür. Sen al evlatlık et genine.
- Ağam benim evim barkım yok. Evlatlık alamam, okul içinde barındıramam.
- Hanım, kime verirsen ver. Merhametli insanlar ola. Herhal üveyği anasından daha iyi bakar. Ben hastahaneden sağ çıktımse gelem alam. Yok öldümse senin sütüne havale, kime verişen ver. Çocuğu bırakıp gitti. Yolda baygın bulup hastahaneye götürmüşler. Dört gün sonra gırtlak kanserinden ölen biçareyi hastahane gömdü.
Tahkikatlardan yıldığım için çocuğu alamadım. Yer düşünmeye başladım. Nurettin Boyman'ın eşi ve annesi
304
çok şefkatli" merhametli insanlardı. Evleri müsaitti. Çocuklarının eskisiyle giyinebilirdi. Onlara telefon ettim,
- Getir, dediler.
Bizzat götürdüm. Hepsi şefkatle sevip okşadılar, bıraktım. Beş ay sonra arkadaşım telefonla,
- Aman kardeşim, bizi bu çocuktan kurtar. Hepimiz sinirli olduk. Annemizin zaten kalbi var. Fenalık geçirdi, korkuyoruz, diye rica etti,
Ankara'ya gidip aldım. Bu defa üç aylık çocuğu olan kızımın yanına, İstanbul'a götürdüm. "Benim emanetim" diye bıraktım. Tatilde İstanbul'a gittiğimde kızım"
- Anacığım, senin için taş taşımaya razıyım, beni bu kızdan kurtar, dedi.
Bu defa kız kardeşime götürdüm. Galatasaray'da okuyan iki oğlu vardı. Onların da yardımıyla ancak bir sene tutabildi. Eniştem, kardeşimi kaybetmek İstemiyorsam bu kızı almamı yazıyordu mektubunda. Tatilde gittim, başımın derdini alıp getirdim okula.

Levent Şahverdi Arşivi

Bana da İstanbul ve Ankara'da yaptığı şımarıklığı yapmaya kalktı. Fakat her defasında karşısında sert bir kayaya çarptığını derhal farketti. O yıl okula kaydettik.
Öğretmenler ve arkadaşları arasında "müdürün kızı" payesini yürütemedi. Çünkü yatılılar "Biz de Avar'ın kızıyız" diyor, "Anneme söylerim" tehdidine aldırış etmeden onlar gelip şikâyet ediyorlardı. Böylece ayaklan suya değdi. İnattan, şımarıklıklardan vazgeçmeye başladı.
Üç yıl okuttum. Belki bir piyango vurur diye kumbara aldım. Mezun olunca köyüne gitme arzusu gösterdi. Birçok hediyelerle gönderdik. O sonbaharda evlendi. Adamı da bankada çok parası olduğunu söyleyerek avladığını söylediler. Halbuki 63 lirası vardı. Her ay bankadaki parasından 20 lira istiyor, ben de o paraya dokunmadan isteğini yolluyordum. En sonunda bankadaki parasının tümünü istedi. Hesabı çıkarıp banka yazısı da ekli olarak 68 lira tutan parasını doğruluğuna çok emin ol-
305
duğumuz bir kızımızla gönderdik. İki ay sonra yine bankadaki parasının hepsini istedi. Halbuki arkadaşı ona anlatmıştı parasının bütününü getirdiğini. Ben de parası kalmadığını bildirdim.
Yine bir mektup aldım. Bunda, arkadaşının parayı getirip kendisine vermediğini yazıyordu. Mektubunu o çocuğumuza gönderdim. Yalanı meydana çıkınca da,
- Napam, benim kocam fakır, Mudur çok para aliy, birazını da bize verse nolur ki?... demiş.

MİKO MEZRASI
Kiğı'nın sayılı otellerinden birincisi. Hasan Ağa'nın hanıdır. Handan başka bir oteli daha vardır.
Hasan Ağa'nın genç hanımının dam üstünde iki pencereli, döşeli bir odası vardır.
Halı seccadeler serili bir sedir, üstünde dürülü bir takım yatak, bir ceviz sandık, üstü gazete örtülü tahta masa üstünde ayna, toprak Kütahya sürahi, duvarda büyüklerimizin renkli, sahiplerine benzemeyen resimleri ve 5 numara bir lamba, ferdeler sımsıkı kapalı.
Hanım burasını yalnız bana kiralar ve parasını kendi alır. Ben de kelepir odayı kaçırmamak için hanıma hediyeler taşırım.
Odada eşyalarımı bıraktıktan sonra erkenden Miko Mezrası'na hareket ettik. Yanımda, okulumuzdan İhsan Efendi atlı, hayvan sahibi ve rehberimiz yayandı.
Uzun bir zaman Peri Suyu kıyısından gittik. Kuşlukta suyun geçit verdiği yerde sürücü soyunup benim atımın başını tuttu. İhsan Efendi'ye de bizi takip etmesini söyledi. Dikkatle suyu geçtik. Su atın göğsüne, sürücünün omuzlarına çıkacak kadar derindi. Ayaklarımızı çektiğimiz halde dizimize kadar ıslanmıştık. Güneşli havada hem yürüdük, hem kurunduk,
306
Ben ikindiye varmadan gediği geçebileceğimizi tahmin etmiştim. Rehberimiz güldü :
- Yakın görünür ama ıraktır hanım. Yol o kayalıklarda dolanır.
İki yon köylüktü ama çıktıkça kömler de azaldı. Adamcağız hep,
- Karanlık çökmeden gediği aşalım, diye çırpınıyordu. Biz gediği geçtiğimizde karanlık çöktü. Önümüzde arızalı tepelerle inen geniş bir iniş farkediyorduk. Zifiri bir karanlık içinde yol almaya başladık. Hayvanlardan inip yürümek daha tehlikesiz olacaktı. Sahibi engel oldu :
- Hayvan daha dikkatli yürür, hem dört ayağı var, daha emniyette gidersiz, diyordu.
Biz tepeleri dönüp dolaşıyor ağaçlıklardan geçiyor, hep iniyorduk. Rehberimiz en çok çıplak yollarda endişeleniyor ve
- Bu kurak toprak kayar namussuz, diye daha çok -çevremizde yürüyor," yerde bir karartı gördü mü eliyle yokluyor, yolda olup olmadığımızı ayarlıyordu.
Yerdeki karartılar gübreydi. Eğer at gübresi ise, yoldaydık. Koyun gübresi İse yoldan çıkmıştık. Biz durdukça, o gübreleri yoklayarak doğru yolu buluyor, benim hayvanımın başından tutarak oraya çekiyordu. Saatlerce böyle karanlık içinde gittik.
Bir aralık soldan bir köpek sesi geldi, uzaktan uzağa. O kadar sevindik ki. Demek buralarda İnsan vardı. Meğer köpek sesi de insanlar için dost bir sesmiş. Fakat bizim yolumuz aksi istikametteydi. Biz Mıko Mezrası'nda AIİ Ağa'ya gidiyorduk.
Ali Ağa'yı Detroit'te tanımıştım. Benden bir yıl sonra yurda dönerken okula uğramış, onun kömlerinden de kızları alıp okutmamı rica etmişti. Rehberimiz bizi oraya götürüyordu. İndik, indik, ta Karlıova'yla: Kığı hududunu ayıran çaya yaklaştık. Bir düzlükte durduk. İki atı birer elime verdiler.
307
- Korkma, ayı gelirse atlar teper, yaklaşamaz, biz şu su kenarına inip ev arayalım, diye beni bıraktılar.
Kulak kesilmiş, en küçük çıtırtıdan ürkerek dizginleri sıkıyordum. İki erkek,
- Hey, burada kimse yok mu ? diye zaman zaman bağırarak iniyorlardı.
Sesler uzaklaştıkça benim de korkum artıyordu. Sağıma dönüp baktığımda ilerde bir ateş gördüm. Ne kadar büyük bir sevinçle, sola doğru giden bizimkilere seslendim:
-. İhsan Efendi, hey İhsan Efendi!...
Sağıma dönüp tekrar baktığımda ne ateş vardı, ne başka bir şey. Zifiri karanlık...

Levent Şahverdi Arşivi

Onlar yanıma döndüler. Sağ tarafta bir ateş gördüğümü, onlara bağırıp dönünce kaybolduğumu söyledim. Bana güldüler:
- Korkudan öyle görünmüştür gözünüze, dediler. Orada bir değirmen bulmuşlar, değirmendeki adam ilerde bir köy olduğunu söylemiş,
Bu esnada iki adım ilerde, yerdeki bir karartıyı rehberimiz eliyle yoklayınca bağırdı:
- Vay namusuzlar! Baca bu be!
Biz evin damında duruyormuşuz da haberimiz yokmuş. Biraz ilerledi:
- İşte saçak, işte saçak! İşte evler arasındaki yol. Oy hanım bir hayvanlarla kımıldanaymışsın saçaktan aşağı düşecekmişsin, hem hayvanlar ziyan olacak, hem de sen belkim ölecektin. Vay namussuzlar vay! Ulan insan bir "he..." der.
Bu köy evleri hep sırtını tepeye dayadıklarından geriden hiç fark edilmiyordu. Geri dönüp köy yolunu bulduk, indik. İkinci evin önünde, ocağın içinde kıpkızıl korun üstüne kazan kapamışlardı. Yanlış görmemiştim. Rehber çıkışınca,

- Ne bilek, biz de eşkıyadır, nedir diye korktuk da evlerimize girip ışıkları söndürdük, dediler.
Ali Ağa'nın evini sorduk. O ta yukardaki kömde imiş ama burada da akrabaları varmış, bizi oraya götürdüler. Hava buz gibi soğumuştu. Saat de 02 olmuştu, gece yarısından bile geç...
İnsanları uyandırdık. İçeri girdik, etraf tezek kokuyordu. Geniş bir antrenin sonunda hayvanlar önlerine koca meşeler uzatılarak ayrılmış, sağda kapısız bir samanlık. Sol tarafta karpit lambasıyla aydınlanmış bir odaya girdik. Toprak yerin ortasında küçük bir saç soba, biraz geride, yerde iki kuzucuk, üstlerinde bir bebe salıncağı, kenarına bir horoz tünemiş. Dört yatak yanyana serilmiş. Aralardaki oğullar, gelinler kalktı. Ama yine yataklarda bir sürü baş vardı irili ufaklı. Kapının sol tarafındaki dar döşemede şiltelerin baş ve ayakları birleşmiş iki yatak seriliydi. Evin babası ile anasınındı herhalde. Adamcağız kalktı. Bizi oraya buyur ettiler. Ben yatağın kenarına oturdum, İhsan'la atçı yere oturdular.
Efendi don paça... Hanımlar entariyle mî yatmışlar ne...
Basma elbiseler, belden aşağısı dört peşli ve etekleri 25 santim kırmalı, yere kadar. Eteğe inildikçe basmaların deseni kir ve tezek çamurunda kayboluyor. Kadınlar levent, güzeller ama kokudan yanlarına yanaşılmıyor. Hele soba ısıttıkça odanın kokusu insanın genzini yakıyor.
Çay kaynadı soba üstünde. Her şeye rağmen dumanı üstünde bir bardak çay gözümde sabırsızlıkla tütüyordu. Nihayet ince belli bardaklar paslı bir teneke tepside geldi. Hanım çömelip bardakları kaldırdı, o rengi belirsiz gübrelî etekleriyle kurulayıp soba yanına dizmeye başlayınca ben de midemi elimle tutup kıvrıldım.
Çaylar dolduruldu, Bana uzatılan sıcacık çayı hasreti içimde, mis gibi kokusu burnumda tüte tüte reddettim. Midem ağrıyor diye mendilimi sobada ısıtıp mideme

koydum yalancıktan. Bu kadar pisliği yeni görüyordum. Kurulanmasa daha temizdi bardaklar.
Beni oturduğum yatakta misafir ettiler. Basma yüzlü yastıklarla yorgan kirden, kahve rengindeydi. Yorganı belime kadar çektim, paltomun arkasını öne giyerek üst tarafımı örttüm ve eşarbımla yattım.
(-}
Ayağımın üstünden ağır bir kedi geçiyordu, ayağımı oynatarak "pist" dedim usulca. Bir gülüşmedir gitti. Bir dahaki sefere sessiz kovmaya karar verdim.
Kedi gittikçe azıttı. İki tane mi ne? Birbirlerini mi kovalıyorlar? Artık dizlerimde de kovalamaca başladı. Belimden geçerken Allaha sığınıp elimin tersiyle yapıştırdım bir tane. Hayret, ne kadar sert tüyü var! Hayvan tekerlendi, fakat pencerenin meylinden yukarı, cama doğru tırmanmaya başladı. Dışarısı aydınlanmaya başlamıştı. Cama kadar tırmanan hayvana baktım ki kocaman bir tarla faresi! Hemen elimin koyulaşan tersini kokladım, gübre kokuyordu. Gözüm ortalıkta fırdönen koca farede, temiz elimle çantadan mendil ve kolonyayı bulup yatakta oturarak temizledim, sabaha kadar da fareyi izleyip oturdum.
Yorgunluk ve uykusuzluktan ezik ve halsizdim ama yola çıkmam lazımdı. Yine hasta pozuyla bir şey yemeden çıktık.
Önlerinde şırıl sırı! akan bu duru dere önünde insanların hayvanlardan daha pis olmasını bir türlü aklım almıyordu. Söylene söylene gittik. O kadar kız çocuğundan bir tane bile alamadık ama bende de can alacak gibi konuşma takati yoktu ki.
Bir saat sonra Ali Ağa'nın köyüne geldik, onun evi, etrafının temizliğinden belliydi. Geniş, tek bir oda. Yatak köşesinin üstlerinde, dükkanlarınki gibi yarım kat, tahtadan yapılmış, beş altı basamaklı seyyar merdivenle çıkılan bir yer var ki bütün Amerikalı eşya orada, ya-

bancı yabancı bakıyor. Geri kalan duvar boyunca tahıl çuvalları, tenekeler sıralanmış. Her şey tertemiz.
Ne de olsa dünya görmüş adam. O da, cahil oldukları için insanların yaşamayı, hayatı bilmediklerinden şikâyet etti. Ben hemen öğrenci olarak kızlarını vermediklerini anlatınca köpürdü :
- Ben hemen alır, size Kiğı'ya ulaştırırım, dedi.
Bir saatlik istirahat ve içime sine sine içtiğim sıcacık bir çay, 15 saattir açlıktan perişan mideme rahatlık verdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Döndük kazadaki han odamıza, sağa sola gidip çocuklarımızı toplayarak iki gün oyalandık.
Ne Ali Ağa'dan bir haber çıktı, ne de göndereceği kızlardan...

YALMAN EMMİ
Vatan Gazetesi ekibi yurt gezisine çıkmıştı. Doğu illerini dolaşıyorlardı. Vilayetimizdeki müesseseleri dolaşırken okulumuza gelmişlerdi. Okulumuzun özelliklerini anlattık, yatılı köy kızlarımızın gelişim albümünü göstererek sınıflarına girdik.
Ahmet Emin Bey (Yalman) çocukların dersini çok hislenerek dinledi. Onlarla samimi sohbet ederken gözleri buğulanıyordu. Erkek görünüşü içinde fevkalade hassas bir kalbi vardı. Yatılı çocukların üç sınıfıyle de sohbet etti.
Kızlarım onu o kadar çok sevmişlerdi ki derhal ismini koydular: YALMAN EMMİ.
Yalman Emmi, gazetesinin Elazığ ilavesinin ilkinde okulumuzu şöyle dile getirmişti:

l NUMARAU TÜRK AKINCISI ELAZIĞ'DA ÇALIŞIYOR
Bayan Sıdıka Avar, Türk terbiye hayatında en yüksek idealleri gerçeğe çevirmiş, mükemmel eserler yaratmıştır.

311
Elazığ Kız Enstitüsü'ne bağlı bir yatılı ilkokul bulunduğunu ve köylerden toplanan yüz kadar küçük kızın burada yepyeni bir varlığa doğduğunu, Elazığ'a gitmeden haber almış, Türk eğitimcisi Bayan Sıdıka Avar'ın şöhretini duymuştum.
Elazığ'a gidip kuruluşu kendi gözümle görünce, gerçeğin her türlü rivayet ve tahminleri aştığını ve kendi hesabına hiç bir iddiası olmayan bir eğitimcimizin büyük bir feragat ve sevgi İçinde cidden harikalar yarattığını anladım. Buna dair ayrı bir yurt ilavesi çıkarmayı ve bu Örnek kuruluşu bütün ayrıntılarıyla tanıtmayı düşündük.

İDEALİST BÎR İNSAN
Bayan Sıdıka, her idealist insan gibi kahırlar çekmiş, engellerle karşılaşmış, fakat hedeflerinden yılmayarak, yaratma kudretini neticede tam olarak ortaya koymuştur.
Bayan Sıdıka, 1922 -1923 yılında Çapa Kız Muallim Mektebî'nden çıkıyor. On iki yaşında iken babasını, sonra annesini kaybetmiştir, îlk önce bir özel okulda hocalık ediyor. Sonra îzmir Amerikan Kız Koleji'nde Türkçe ve jimnastik hocası oluyor, Amerikalılardan aldığı fikirle okul dışında memlekete faydalı olmanın yollarını arıyor. Kadınlar hapishanesinde bulunan mahkum kadınlara ders veriyor. Salepçioğlu Camii'nde açılan gece okulunda da işçi çocukları için gece dersleri düzenliyor. Yine işçi çocukları serserilik etmesin, kumara alışmasın diye haftada birkaç gün bunların spor faaliyetlerine rehber oluyor. Bu toplumsal etkinliklerin takdir edilmesi ve örnek alınması gerekirken, kısa görüşlü kimseler bunu çekemiyorlar. garez oluyorlar, toplumsal etkinlikleri "misyonerlik" diye değerlendirerek kışkırtmalara girişiyorlar. Bazı izmir gazeteleri de bu kışkırtmalara alet oluyor. Öyle bir hava yaratılıyor ki zavallı Bayan Sıdıka her taraftan boykota uğruyor, bakkal, kasap kendisine erzak satmaz hale geliyor. Her taraftan husumeî dalgalan yükseliyor.
Bunu gören insaf sahibi İzmir avukatlarından Pertev Bey sebep olanlara karşı dava açıyor. (...) Atatürk meseleyi haber alıyor. Bayan Sıdıka'yı çalıştığı grupla Ankara'ya çağırıyor. İdealist eğitimci, Gazi Terbiye Enstitüsü'nün edebiyat kolunda tahsilini tamamlıyor. Sonra Teknik Öğretim Müsteşarı Rüştü Bey'in ve Genel Müdür Nurettin Bayman 'm arzusu üzerine 1939 da Elazığ Kız Enstitüsü'nün idaresini üzerine alıyor. O zamandan beri hep ayni vazifede harikalar yaratıyor.

312
KIZ ENSTÎTÜSÜ'NDE MUVAFFAKİYETTİ ÇALIŞMA
(...)
Burada öyle usuller var ki çocuklar adeta birkaç hafta içinde Türkçe öğreniyorlar. Bakir zekâları, anlayışlı eğitim, usulleri sayesinde o kadar mükemmel şekilde gelişiyorlar kî, her biri hususi bîr şahsiyet sahibi olarak yetişiyor.
Şimdiye kadar okuldan beş yüz kadar çocuk yetişmiş ve adeta yeni fikirlerin, temizliğin, Türkçe bilginin birer küçük misyoneri gibi köylere dağılmıştır. Bunların köy hayatında oynadıkları rol dikkate layıktır. Köylüler okulu gittikçe fazla seviyorlar ve çocuklarını buraya yollamakta birbirleriyle yanşıyorlar,
(...)
BÎR NUMARALI TÜRK AKINCISI
Bayan Sıdıka, Amerikalılar tarafından Amerika'yı ziyarete çağırılmıştır. Geçen sene Amerika'yı dolaşmış, mektebin yarattığn eseri, yanında getirdiği albümler ve örneklerle Amerika eğitimcilerine ve bilhassa Ford Vakfı temsilcilerine tanıtmıştır. Bunlar, esere o kadar hayran kalmışlardır ki, genişlemesini sağlamak için bol para yardımında bulunmak teklifinde bulunmuşlardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Vatan Gazetesi'nin okulumuzla ilgili ekinin kapağı.
313
Amerikalılar, maddi yardımda bulunursa buna elbette memnun oluruz, fakat her şeyden evvel Bayan Sıdıka'nın eserinin bir örnek diye memlekete tanıtılması, bu yolda yürüyenlerin çoğalması lazımıdır. Bilhassa Doğu vilayetlerimizde kültür birliğine doğru gitmek bakımından Bayan Sıdıka, "bir numaralı Türk akıncısı" unvanına cidden layıktır.
Yazan Ahmet Emin Yalman.
Bu yi! Yalman Emmi senesiydi. Çünkü Yalman Emmi gitti fakat hatırası aylarca kaldı, soruları, sohbetleri hep tekrarlandı durdu. Hele Malatya'da geçirdiği tehlike, en büyük üzüntüyü bizim küçük topluluğumuzda yarattı. Haberi gündüzlü ablalar getirmiş, yatılı kızlarım Müdür odasına koşarak bana da ulaştırmışlardı. İnanmadım, fakat telefonda doğruladılar. Yatılı köy kızlarımın çoğu ağlıyor, silahı kullanana bin bir beddua yağdırıyorlardı. Teneffüste yine odama geldiler, Hepsi yalvarıyordu :
- Ne olur Avar, git Yalman Emmi'yi getir, biz burada revirde bakalım! Ne olur Avar, biz bakalım!
Kendilerine bunun mümkün olmadığını anlatmak uzun sürdü.
Dedim ya, bu yıl Yalman Emmi yılı. Yatılılardan çeşitli yazılar toplayıp gönderdiler.Sözü, Vatan ekibinin epey zaman sonra çıkardığı, enstitümüz hakkındaki ilaveye bırakacağım:
Sayın Ahmet Emin Yalman, 1960 yılında da "Bilen Bilmiyene" başlığı ile "Cehaletle savaş" konulu başyazısında, yine kadirşinas bir dille okulumuzdan bahsetmişti:

BAŞ YAZI:
BİLEN BİLMEYENE...
Ahmet Emin Yalman
Hepimiz bir korkulu rüyadan uyanmış gibiyiz, olağan saydığımız, zamanın normal akışı ile nasıl olsa çaresi bulunacağına kendimizi inandırdığımız nice meseleler, bir gün bile geri bırakılması caiz olmayan milli davalar tarzında bugün karşımıza
314
dikilmiştir. Milli inkılâbın dinamizmi tatlı tatlı bünyemizi sar, naş, ruhlarımızda taze bîr zevk uyandırmış, güç görünen işleri derhal ele almamız için azmimizi seferber etmiştir.
Cehalet meselesi, taassup isi yeni milli şevkimizin gözüne kestirdiği bir hedef olarak en başta geliyor. Yüzde altmışı, yetmişi okur - yazar olmayan, hele annelerinin çoğu koyu bir cehalet içinde yetişen bir memlekette yaşamanın rahatsızlığını elbette duyuyorduk, mahzurlarını hiç şüphesiz farkediyorduk. bunun demokrasinin başarıya kavuşması ve umumi olarak gelişmemiz, bekamız bakımından bir tehlike olduğunu bilmez değildik. Fakat hele köy enstitüleri yıkıldıktan, halkevleri kapantmaktan, halk eğitimi hakkında vakit vakit akıldan geçen teşebbüsler felce uğratıldıkları sonra üzerimize bir uyuşukluk gelmişti. okul yaşı dışındaki halkı okutmak, onlar için yeni ufuklar, yeni imkânlar açmak davası gözlerden uzak düşmüştü. Sovyet Rusya'nın bilhassa teknik öğrenim sahasında elde ettiği neticeler, Amerika'yı ve diğer hür memleketleri uyandırmış, harekete geçirmis, fakat biz buna karşı da seyirci kalmıştık.
Şimdi eski durumu tahlil edince ve ölçüye vurunca, şu neticeye varmamak güçtür : Demokrat Parti İdaresi tıpkı müstemleke sahibi memleketlerin yaptıkları gibi, halka bazı maddi nimetler vermeye çalışmış, bir takım imar ve cihazlama hareketlerine atılmıştır. Fakat yine müstemleke idarelerinin yaptığı gibi, kendi iktidarını alabildiğine devam ettirmek ümidiyle Cehalet ve taassubu bir afyon diye kullanmayı, kütlelerin gözlerini açmamaya dikkat etmeği aklına koymuştur. Yani her milli idarenin yapması lazım olduğu gibi, halkı aydınların seviyesi. ne yaklaştırmayı gaye bilecek yerde, aydınları kenara itmeyî ve kendi gidişini cehaletin seviyesine indirmeyi gaye diye kabul etmiştir.
Daha 1950'de, yeni iktidarın ilk günlerinde şu fikir ortaya atılmıstı: "Demokrasi bir sayı rejimidir. Az savudaki aydınların değil, geniş kütlelerin arzusunu yerine getirmek lazımdır." iktidardan geniş para yardımları gören "Yeni Cephe", "Büyük doğu" gibi haftalık gazeteler plan dairesinde aydınlara saldırılmış, olgun şahsiyetleri yıpratmak ve manen katletmek için her gayret sarf edilmiştir. Bünye mukavemet gösterince, emelden vazgeçilmemiş, iş geriye bırakılmış, fakat Tevfik îleri gibileri Milli Eğitim Bakanı yapmak, halkevlerini kapatmak, menfaat zehirleriyle bir kısım, aydınlan baştan çıkarmak, irtica payını hoşgörü ile karşılamak suretiyle el altından aynı İstikamette yürümeye devam edilmiştir.
315
İnkılabın ortaya yaydığı bol ışığın altında, kamçılanan yeni azmin, ateşlenen taze ideallerin tesiri karşısında bugün yapılması lazım; gelen şey, memleketi kocaman bir ders yerine çevirmek, cehalet ve tutuculuğa karşı bir baskı seferberliğine değil, umumi bir uyandırma ve aydınlatma hareketine girişmektir. Bilenlerin bilmeyenlere okumak, yazmak ve bazı esaslı bilgiler Öğretmeleri için hep birden yeni bir yolculuğa çıkmak, bu maksatla bir akıncılar ocağı kurmak lazımdır, öyle bir ocak ki her nevi misyonerlere mahsus sabır, sebat ve feragatle memleketin her kösesine sokulsun, geniş ve anlayışlı bir ruh taşıyan teşkilatını her tarafa yaysın.
Ne gibi bir ruhla iş görmek lazım geldiği hakkında uzun uzadıya düşünmeye lüzum yoktur, Uzun yıllardanberi Elazığ

Levent Şahverdi Arşivi

Kız Sanat Ensütüsü'nün çatısı altında hiç Türkçe bilmeyen köylü kızları için yatılı bir okul idare eden eğitim akıncısı Bayan Sıdıka Avar bunun bir örneğini, bir güzel prototipini ortaya koymuştur. Onun açtığı yolda gidilirse, onun duyduğu manevi hazzın tadına varanlar çoğalırsa, Türkiye'nin manzarası kısa zamanda değişebilir ve memleketi aziz bir anayurt değil, istismar edilecek bir müstemleke gibi idare eden eski iktidarın bıraktığı kötü izler tasviyeye uğratılabilir. Yeter ki böyle bir çalışmanın şeviki ve hazzı hepimizin birden ruhumuzu sarsın ve bilhassa bîr çok genç ve dinç yeni emeklilere büyük şehirlerin haricînde yeni bir akıncı hayatı kurmak hevesi gelsin.
Ahmet Emin Yalman

ÖĞRETMEN OKULU
Halkevi eşyası dağıtılıyordu. Çalışma masası takımları kaymakamlıklar ve Elazığ Müdürlüklerine veriliyor, avizeler koparılıyor, halılar toplanıp götürülüyordu. Yalnız Ata'nın odasına, eşyasına dokunulmuyordu.
Bu yağmadan iki hafta sonraydı. Bakanlık'tan bir emir aldım. Halkevi binası öğretmen okulu oluyor, bu müesseseyi Müdür Vekili olarak kurmam emrediliyordu.
İkinci bir emirle de bu yıl Halkevi eşyasıyle İdare edilmesi ve hemen öğrenci kaydına geçilip seçme sınavlarına gidilmesi emrediliyordu. Arka arkaya emirler geliyordu.
316
Birinci emri alır almaz okulumuzun karşısındaki Halkevi'ne koştum. Hiç bir eşya kalmamıştı işe yarayan, bir kaç kırık dökük masa ve iskemleden başka. Vali Bey'e gittim, eşya dağıtımını, hemen telefon emri ile durdurdu.
Öğretmen okulları müfredatı ve yönetimi hakkında hiç bir fikrim yoktu. O zamanki Genel Müdür Sayın Doğanay'a telefonla durumumu anlattım, yönetmelik, müfredat, bir de bu 'işlerde yetişmiş müdür istedim. O gelene kadar okulu kuracağımı, hazırlayacağımı arzettim.
Bir taraftan, gelen küçük onarım bedeliyle badana, tuvaletler, musluklar, camlar gibi gerekli onarıma başladık.
Bu arada önce emrini, sonra da kendisini karşıladığîmız muavin hanım geldi.
Fidan boylu, ince hatlı, güleç bir genç kız, hepimiz onu sevdik. Hele ben bir evlat gibi bağrıma bastım. Ona okulumuzdaki pansiyon arkadaşlar arasında yer hazırladık. Uzun zaman da beraber kaldık. Yarışma sınavlarını sizim kültür hocalarımızdan faydalanarak yaptık. Bir sınıf
teşkil ettik.

NERDE YEMEK YİYECEĞİZ?
Cumhurbaşkanı Bayar Doğu gezisine çıkmıştı. Onarımın hiç olmazsa birinci katta bitirilmesine uğraşılıyordu Okulu Cumhurbaşkanı açacak ve büyük salonda yemek yenecekti.
Bir gün önce bize teslim edilen katın badana temizliğini hademelerin yetiştirmesine imkân yoktu. Onlar camlardaki kaba kireçleri indirdiler. O yıl Enstitümüze gelmiş yeni mezun dört öğretmenim, yeni muavin hanım ve ben, arkadan camların ince temizliğini yapıyorduk. Genç öğretmenlerimin incecik körpe elleri kireçten hep açılmıştı İlaçlayıp sardığımız halde bütün gece sızısından uyu-yamadı yavrucaklar.
317
Ricik'ten Muhundu'ya indim. Buraların taşanları ile içli dışlı gibiyiz. Bizden çok mezun var. İlkokul öğretmenleri, ebeler, hemşireler çok. Kızlarımızın değeri de yüksek.
Çevredeki mezralardan kızını yakalayan kadınlı erkekli bir kalabalık jandarma karakol bahçesinde. Kızlarımdan Sani'nin evinden aşağı inerken bir küçük kız koşarak önüme geçti. Yüzüme bakıp kenara çekildi. Gülümseyip geçtim. Bir daha koşarak önüme geçti. Bu benim için tabiiydi, çünkü hangi köye gitsem önüm yanım çocuk kalabalığı ile dolardı, bir eve girmissem kapıda beklerlerdi, çıkınca yine beraberce yürürdük. Burada da öyle, çevrem dolu. Bu kızcağız ısrarla önüme geçiyor, ela gözlerinde endişeli bir ışıltı yanıyor.. Saçları taranmamış, yuvarlak yüzünde küçük bir burun, kocaman bir ağız, parlak beyaz kocaman dişler... Güzel değil, fakat gözleri nasıl parlıyor, hayret! Bu defa saçını okşadım. Hemen ellerini koluma uzattı, durdum ben de. Yalvaran bir sesle,
- Şakarim(') dedi, durakladı. Bir daha "Şakarim" dedi, yutkundu, bir daha "Şakarim," dedi. Heyecandan sonunu söyleyemiyordu.
Oracığa çömeldim, yanağını tutarak sordum:
- Ne istiyorsun evladım?
- Beni de mektebe götür şakarim,
- Peki. Senin adamınla konuşalım da, Pırıldayan gözlerinde korku belirdi. Hemen :
-o Benim adamım yok, diye boyuncağızını büktü.
- Annen, babanın rızası olmadan olmaz ki kızım,
- Şakarim, anam, babam da yok, ölmüşler. ,
- E, sana kim bakıyor? Nenem.
Etrafımız çocuk halkasıyla çevrilivermişti. Her ağızdan bir havadisle Türkân'cığın hayatı anlatılıyordu :
- Nenesiyle dûha şu mezrede otururlar.
('} şakarim: "Şekerim" diye başlayan hitap.

Levent Şahverdi Arşivi

319
- Nenesi çok ihtiyar.
- Değnekle gezer hep,
- Nenen izin verdi mi Türkân? Başını sallayıp,
- He... dedi.
- Peki Türkân. Nüfus kağıdını getir de bakalım. Biri açıkladı:
~ Kız, kafa kağıdını istiyi ha... Kafa kağıdını isti.
Türkân koşarak gitti.
Ben de karakola gittim. Halkın getirdiği çocukları Nahiye Müdürü beyle inceliyor, okulu olmayan kömlerden yaşı ve sıhhati elverişli olanları seçiyorduk. Burada halkalanmış vatandaşlardan biri, daha dişi değişmemiş küfçük kızını almadığımız için kavga çıkardı,
- iltimas yapıyorsunuz!... diye bağırdı.
Adamı jandarmalar hapse götürmeğe kalkınca engel oldum:
- Ben hakaretini affediyorum. Çocuğunu okutma isteği mübarektir, deyince adam dönüp bir baktı, koşup elimi öpmek istedi.
Bu kargaşalıkta buluzumu çeken Türkân, üzüntü ile:
- Yoktur, şakarim kafa kağıdım yoktur, diye fısıldadı.
Halk beni çevrelemiş, çocuk yine dışarı itilmişti. Bir aralık bulup yanıma koştu yine:
- Şakarim benim adamım yoktur. Beni de götür nemi?
Bir müddet sonra halka sıkışık olduğundan bacaklar arasından dört ayaklı geçip omuzuma doğru uzanarak :
- Şakarim beni unutmisin, benim adamım yoktur. Beni götüresin,
Bir köylü:
- Nolisin kız? Pişik enciği t1) gibi ikide bir karıya
(') pişik enciği; Kendi yavrusu.
320
tırmanışın, diye çocuğu tuttuğu gibi halkanın dışına attı. Baktım, dışarda elceğizini göğsü üstünde kavuşturup boyuncağızını bükmüş, gözlerinden boncuklanan yaşlar ya-nacıklanndan yuvarlanıyor yavrucağın. İçim sızladı.
Yanımdaki Milli Eğitim şoförü Hikmet Efendi'nin yüzüne baktım. Son derece terbiyeli ve rakik kalbli bir baba olan arkadaşın gözü de merhametle çocuktaydı.
Hemen oracıkta koğıdın bir köşesine yazdım :
- Ağlayan kızı sessizce kamyona alır mısınız? Usulcacık,
- Peki, dedi.
Biraz sonra muavine seslendi:
- Şu tekerlere bak bakalım!
Gözleriyle muavini takibetti. Biraz sonra kamyonun yanına gitti.
İşimizi bitirdik, çocukları bindirdik. Şoför, kamyonun köşesine yığılı okul battaniyelerinin üstüne "bardak var kırılır" diye kimsecikleri oturtmuyordu.
Vedalaşıp yola düştük Bir yakın pınar başında elinizi, yüzünüzü yıkayın diye hepimizi indiren Hikmet Efendi, arabadaki battaniyelerin altından Şekerim Türkân'ı çıkardı.
Onu kamyonun içinde ter içinde oturur bulduk.
- Kafa kağıdını bize yetiştirmek için bakın hele nasıl koşmuş, diyordu şoför arkadaşım.
Şekerim Türkân gözlerinde mesut bir pırıltı ile, o günden itibaren Türkân'lar içinde bu ismi almıştı : Şekerim Türkân.

İLLER KANUNU
' Öğretmen Okulu'na intikal eden Halkevi kütüphanesi çok zengindir,
Kütüphane salonu geniş ve aydınlıktır, Vali Tevfik (Gür tarafından düzenlenerek özenilip yapılmıştır, Kütüp-
321
hane dolapları hep duvara gömülüdür. O devirde okuma salonu, üst kütüphaneden bir merdivenle inilen alt kattaydı. Sonradan merdiven kaldırılarak okuma salonu kütüphane ile birleştirildi. Oraya atılmış kitapları temizleyip kütüphane bitişiğindeki raflara yerleştirmem dahi tatilde bir ayımı almıştı. Edebiyatçı arkadaş da aylardır kitap sayımı yapmaktaydı.
Yeni valimiz şehirde bîr dükkânı şehir kütüphanesi haline getirmek istiyordu.
Bir gün Vali Bey bir kaç kişi ile Öğretmen Okuluna gelerek kütüphanedeki dolapları gördü, birkaçını şehir kütüphanesine nakletmek isteğini söyledi.
- Aman Beyefendiciğim, bu dolaplar gömmedir, arkaları sıvasız tuğla duvar. Binanın pencere, kapı gibi tesisatından. Vekaletimden emir almadan verememe efendim.
- Sen İller Kanununu bilmiyor musun? diye çıkıştı. Ben:
- Biliyorum efendim. Fakat ben de 28 senedir Milli Eğitim Bakanlığı'nda çalışmış bir insanım. Merciimden emir almadan...

Levent Şahverdi Arşivi

Sözümü tamamlamadan tersledi:
- Seni tuttuğum gibi Palu Ortaokulu'na naklederim.
- Hay hay beyefendiciğim, o zaman mesuliyetim kalkar.
Kızarak çıktı. Kapıya kadar geçirdim. Veda dahi etmedi.

DİRENME
Temmuz ayı başında Voli Bey bir heyetle Ankara'ya gitmişti. Dönüşte heyetten biri gelerek anlattı:
Vali Bey, Milli Eğitim Bakanı Celâl Yardımcı'ya da heyetle gitmişti. Benden bahsederek vilayetten alınmamı istemişti. O zat:
322
- En çok gücüme giden, sizi çok başka türlü tanıtması oldu. Vicdanen üzüntü içinde kaldığım için sîze geldim. Bence hemen Ankara'ya Bakan Bey'e gidin. Sizi şahsen görsün, tanısın, diyordu. Temmuz ortasında Ankara'ya gittim. Akif Tuncel Özel Kalem Müdürüydü. Bir fırsatını bulup beni içeri soktular.
- Efendim, ben Elazığ Kız Enstitüsü Müdürü Sıdıka Avar.
- Haa! Şu Vali Bey'e dolap için kafa tutan âsi müdür sen misin?
- Estağfurullah efendim, Vali Bey'e kafa tutmak ne haddim? Duvarlara gömülü dolaplar, kapı - pencere gibi tesisattan olduğu için söktürmeye razı olmadım, o kadar.
323 - Sen İller Kanunu'nu bilmiyor musun?
-Biliyorum Beyefendiclğim. Ancak 28 senelik eğitimciyim, müdür okulun bir çöpünün bile bekçisidir, emirlerinizi almadan nasıl verebilirim?
Yumuşadı Celâl Yardımcı Bey.
- Niçin geldin? Seni Vali Bey istemiyor.

- Ben de yerimde, okulumda kalmayı istiyorum.
- Sizi Ankara'ya alayım.

0 yıllarda düzenlediğimiz bir defile. -Teşekkür ederim efendim, yerimden memnunum.
- İstanbullu imişsiniz, oraya vereyim.
- Teşekkürler ederim efendim, yerimde çalışmayı tercih ederim. Başka hiç bir isteğim yok efendim. İstanbul olsa da... Yüksek himayenize sığınarak Elazığ'a çalışmaya gidiyorum efendim, diyerek selamlayıp çıktım. Hemen okuluma döndüm ama çok üzülüyordum.

NEBRESKA ÜNİVERSİTESİ ERKÂNI
6 Ekim'de Nebreska Üniversitesi erkânını karşılamak için uçak meydanına gittik.
Uçaktan inen Bakanlık erkânı hep tanıdık büyükler olduğu için selamlaşıp tanıştırmak bana düştü. Amerikan Üniversitesinden de iki tanıdık profesör çıkmıştı. Okula dönüp ziyaretlerini beklemeye bağladık.
Misafirlerimiz son derste geldi. Vali Bey'i Müdür odasına yalvara yakara aldık. Bizim köy kızlarımızın gelişme albümü onları çok ilgilendirdi. Vali Bey bu ilgiyi dağıtmak için "nakış sergisine" diye tutturdu. Okulu dolaştırıp nakış atölyesine gittiğimizde sanatkâr nakış hocamız Faize Güner, müstesna işlerini takdime başladı. Sıra, benim para i!e işlettiğim, keten üstüne simle işli Türk işi örtüye geldi. Çok beğendiler. Bu üniversitenin camekânlı bir elişi müze odası olduğunu biliyordum. Bu örtüyü, kartvizitimi de iliştirerek "Üniversiteye hediyem" diye Başkan'a taktım ettim. Birden Milli .Eğitim Müdürü,
- Vilayet adına bir hediye verilecekti, diye çıkıştı.
- Ben bir hafta bu üniversitede misafir oldum, Şah-
324
sen borcumu bir hediye ile ödemek için okulumdan uygun yer düşünemiyorum. Vilayet'ten verilecek hediyeye de katılacağım, dedim.
Nusret Köymen hak verirken Milli Eğitim Müdürü küsüp aşağı gitti. Vali Bey de müthiş surat astı.
Yemek salonunda, saat 17'de Amerikan kahvesiyle gato ikram ettik. Memnuniyetlerini şöyle İfade ettiler:
- Her şey o kadar güzel ki! Kendimizi evimizde sandık, teşekkür ederiz. Akşam yemeğinde yine sizinle beraber olmak bizi memnun eder, geleceksiniz değil mi?
"Beni davet etmediler" diyemezdim. Perhiz olduğumu söyleyerek özür diledim.

BASKI
Milli Eğitim Müdür Yardımcısı, programlar için beni Müdürlüğe çağırdı.
Eşi bizim okulda öğretmendi. Ders saatini dolduramadığı için Akşam bölümünün B şubesinin iki saat matematiğini de vermiştim. Bu şube bir yıl; okuma-yazma ve matematik konularında, biçki yapabilecek kadar okuma öğretimine tabi tutulur, sonra Akşam Kız Sanat sınıflarına kaydedilirdi. Matematik müfredatı da ancak 100'e kadar yazma ve dört işlemden ibaretti.

Levent Şahverdi Arşivi

Muavin Bey, eşinden bu sınıfın matematiğini almamı istiyordu. Ben kolaylığı anlattıkça, o eşinin ilk kısma ders vermeye alışık olmadığını söylüyordu.
- Beyefendi, eşiniz bana Memnune Hanım'a, .Suna Hanım'a, hangimize sorsa yol gösteririz, dedim. Fakat ısrarı tehdide varınca ders dağıtım cetvelini alıp o iki saat matematiği eşinden sildim, kendime yazdım. Böylece benim dersim haftada 9 saate yükseldi. Ama baskı bu kadarla kalmadı. Arttıkça artıyordu. Okulumuzun yıllarca dürüstçe çalışan tecrübeli kâtibini alıp üç katibi olan Erkek Sanat'a, oranın işe yeni
325
başlayan, muhasebe hakkında henüz hiçbir bilgisi olmayan genç bir arkadaşı bize verdiler,

BÜYÜĞÜMÜN DESTEĞİ
16 Ekim günü öğle yemeğinde "Ankara'dan telefon" diye çağırdılar. Lokma boğazımda, yüreğim ağzıma gelerek koştum. Aziz büyüğüm sevgili Ferit Saner Bey:
- Kararnamenizi Vekil Bey'e götürdüm imzalatmaya, "Oradan onu almak günah olur" dedi. Müsterih çalışmanız için telefon ettim.Teşekkür ve minnetlerimi ağlayarak söyledim.
- Peki ne zamana kadar Sıdıka'nım, ne zamana kadar ?
- Efendim, burada olgunlaştım. Yalnızlığmı köy kızlarımla doldurdum, burada ölmeyi isterim. Hıçkırıyordum.
- Dur baka-lım, daha çok beraber çalışacağız. Başarılar... diye telefonu kapadı.
Ne büyük adamdı şu Ferit Bey, ne koruyucu ve destekleyici bir amirdi...
Yarabbi, sen onu koru ve başarılı kıl!
Bakanımız Celâl Yardımcı Bey de kadirşinas bir insandı. Demek göründüğü gibi önünü görmeyen bir gurur değil, elemanlarının kıymetini veren, esirgeyen bir büyüktü.
Ertesi gün Milli Eğitim Müdürü, arkadaşımız Reha Hanım'ı teftiş bahanesiyle geldi. Kendisinin Mersin'i istediğini söyledi, benim başka yere gitmemi tavsiye etti ve:
- Dün Genel Müdürünüz niçin başarılar diledi size ? diye sordu. .
Şaştım, çünkü "Vali bozar" diye korkumdan, okulda kimseye söylememiş, "öğrenci sayısını sordu" demiştim, Demek telefonların dinlendiği, mektupların kontroldan geçtiği doğruymuş.
326

PARTİ MÜFETTİŞİ
Parti Müfettişi Ahmet Kınık Bey okulumuzu ziyarete gelecekti. Velice'nin (') akrabası olduğu söyleniyordu. Milli Eğitim Müdürü gelmişler, Müdür odasında oturmayı istememişler. Muavin odasındalar. Muavin Hanım da orada...
- Hoş geldiniz Beyefendiciğim, diye girdim.
Pek yukardan yukardan bakıyordu. Bir acayip sorulara başladı :
- Ne zamandanberi buradasınız ? Kaç senelik müdürsünüz ? İşinizden memnun musunuz ? Nerelisiniz ? Arkadaşlarınızdan şikâyetiniz var mı ? Bu kadar Öğretmenin hepsi beğeneceğiniz gibi mi çalışıyorlar ? Okulunuzdaki özel pansiyonun ücreti neden bu kadar az, nasıl idare ediyorsunuz ?
Kalktılar. Okulu gezdirme teklifini kabul etmedi. Tunceli'ne gidip akşam dönecekmiş.
Arkadan hemen Muavin Ham'ı Müdürlüğe çağırdılar. Gitti.
Dönüşte:
- Niçin çağırdılar? diye sordum.
- Hiç, dedi, saçma saçma şeyler sordular, unuttum bile...
Ama böyle derken renkten renge giriyordu.

MANEVİ İŞKENCE
Manevi işkence gittikçe artıyordu. Genç arkadaşlarımı durmadan teşvik ediyorlardı aleyhime. Bu komployа Öğretmen Okulu Muavini de dahildi.
Milli Eğitim Müdürü, 25.11.1954 gün, 257/5583 sayılı yazıyla, öğretmenlerle ilişkilerim hakkındaki suçlamaları-
0) valice: Vali hamım
327
nı sıraladı (bunlardan bir bölümü, onların öğrencilerle ilişkileri konusundaydı savunmamı göndermemi istedi. 26.11.1954 gün. 252.23-617 sayılı yazıyla, savunmamı Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerine vereceğimi bildirdim. Milli Eğitim Müdürlüğü, ertesi gün gönderdiği yazı ile, kendisine cevap vermekten sebepsiz yere kaçındığımı belirterek bu hareketimi kusurlu bulduğunu, "şimdilik" ihtar cezası ile cezalandırıldığımı bildirdi. Ayrıca, bundan sonra "bunun gibi hareket ve özentiler" den kaçınmamı tevsiye ediyordu. İki gün sonra, davranışımın özenti olmadığını, yasal hakkımı kullandığımı, Bakanlık müfettişlerine cevap vermeye her an hazır olduğumu bildirdim. Bir yandan da, durumu Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bildirmeyi uygun buldum. Telefonlarımın dinlendiğini, mektuplarımın açıldığını bildiğim için yazımı Baskil'den tren postasına vererek gönderdim.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu yazıda, Vali ve Milli Eğitim Müdürü ile aramızdaki sürtüşmeleri, bunların nedenlerini anlattım. Yetkilerini nasıl kötüye kullanmaya çalıştıklarını açıkladım. Yazımı şöyle bitirdim:
"Bu duruma göre. 28 senelik çalışma hayatım göz önünde bulundurulmadan lekeleneceğime ben de kanaat getirmiş vaziyette bulunmaktayım. Çok severek ömrümü vakfettiğim bu (kuruluşun darbelenmesine gönlüm asla razı olmuyor. Kendimi bu uğurda kurban etmeyi daha uygun bulmaktayım. Beni buradan almanızı, emredeceğiniz yerde çalışmaya hazır olduğumu saygı ile arzederim."

İŞTEN EL ÇEKTİRME
Anjinden yatıyordum. Aile Yönetim Kurulu'nım çok sayılan bir âzası telefon etmiş.
- Hasta yatıyor, bize söyleyin, demişler.
- Hayır sırdır, mutlarka kendine söylemeliyim" dediği için indim.
328
Anlattığına göre, Milli Eğitim Müdürü, Vali Bey'in isteğiyle Teknik Öğretim Müsteşarlığına telefon etmiş, onlar do "Bakan Bey'e arz edelim, cevabını size bildirinceye kadar bekleyin" demişler.
Haydi, hastalığıma bir dert daha eklendi.
Beni çocuklarımdan ayırmakla bilmem ki ellerine ne geçecek ?
Bu dedikodular öğretmenler tarafından etütlerde konuşulduğundan çocuklarım fevkalade huzursuz, endişeli. Onları teskin etmek de bana düşüyor. "Sabırlı ve sakin olmalısın Sıdıka Hanım."
DÜNYALAR DEĞERİNDE BİR HABER
Elazığ'ın, aydın ve nazik bir diş doktoru vardır Ziyaretime gelmişti. Olaylar üstünde konuşurken,
- İzin alıp Ankara'ya gidin hemen, dedi.
- Bu vali bana izin vermez ki, Hayri Bey,
- Doğrusunu isterseniz hastahanedeki bütün doktor arkadaşlar sizin mevzuunuzu konuştuk. Sizin hastalığınız da müsaitmiş, size bir seneye kadar rapor verecekler, hemen Sağlık Kurulu'na girin. Bunu dinlerken zaten gözlerim yaşarmıştı. Çünkü Bu teklif memleketin en aydın insanlarından geliyordu. Bu kadar haksızlığa tahammül edemiyorlardı. Bence bu teklif dünyalar değerindeydi.
- Artık iş işten geçti Hayri Beyciğim, diye son telefon görüşmesini anlattım.
*
* *
16 Aralık'ta öğle yemeğinde telefonla Ankara beni aradı, koştum.
Himayesi, kadirşinaslığı kadar sonsuz olan en büyüğümüz Sayın Bay Ferit Saner telefondaydı.
- Eğer beni tanıdınızsa ismimi söylemeyin. Terfian şube Müdürlüğüne kararnameniz çıktı. İşi büyütmeden
329
tebellüğ edin. Vali Bey'e nezaketle veda edip hemen gelinir.
Teşekkürümü bite tamamlayamadan telefon kapandı.
Bakanlığımın himayesinden mutluydum, fakat içimde derin bir acı vardı. Sofraya indim ama çocuklarıma baktıkça ağlamam geliyordu. Aldığım lokmayı bir türlü yutamıyordum. Boğazıma bir gülle gibi takılmıştı. Gülmeye uğraşarak "afiyet olsun" diye kalktım sofradan.
Hemen o gün bir ambalaj sandığı ısmarladım marangoza. Ta kümeslerin orada yapılıyordu, çoluk çocuğa da "civciv kümesi" diyorduk. Buna rağmen çocuklar arasında heyecan ve merak yayılıyor, bilhassa yatılı kızlarımda son haddine varıyordu. Artık oyunu filan bırakmış, sadece beni izliyorlar, dersten çıkar çıkmaz ya müdür odası yahut yatak odasının kapısı önünde birikiyorlardı. Her an birkaçı gitmeyeceğime dair benden teminat alıyor, yine de emin olamıyorlardı. Sandığa konacak şeyleri Ayşe Abla ve Hastabakıcı Sane Abla İle, çocuklar derste iken ağlayarak hazırlıyor, zil çalınca dolap veya karyola altlarına saklıyorduk. Teneffüste, yüzümde yalancı bir tebessümle, için yanarak yatılıların arasına karışıyordum.
Öğrenciler grup grup, yanık ayrılık türkülerini, bütün sevgi hislerini katarak söylüyor, bana küskün küskün bakıp bakıp ağlıyorlar ve:
- Sizi göndereceklermiş bu hain hocalar, niye bizden saklıyorsunuz ? Siz giderseniz buralar bizi öldürürler!
- Hayır çocuklar, hocalarınız sizi sever, yanlış düşünüyorsunuz.
Bir gece yemek arasında mani ve ayrılık türküsü söylenirken nöbetçi hocahanım çocukları susturmak için paylamış, yemekhaneyi terk etmişti.
Ambalaja eşya taşınıp yerleştirilirken çocuklarda müthiş bir tepki uyandı. Ambalaj içindeki bohcalanmış paketlenmiş eşyayı kapan yukarı, kendi dolabına kaçırıp kilitliyor, hademelerin elindeki paket ve kitaplarımı "Bu Avar'ın vermeyiz" diye ellerinden kapıyor, maran-
330
gozun keser, çekiç gibi aletini alıp dolaplarına kilitliyor ve müthiş bir vaveyla ile eğleşiyorlardı.
Ben onları teskin için gruptan gruba koşuyordum, bu hengâmede üçüncü sınıf köy kızlarımda bir guruplaşma oldu. Yanlarına gittim. Vali'ye gidip yalvarmaya karar vermiş olduklarını öğrendim:
- Aman evladım, beni Bakanlık birkaç ay için istemiş, şimdi Vali'ye giderseniz hükümetin bu emrine karşı gelmiş oluruz, sonra beni hapsederler. İster misiniz hop-solayım ?

Levent Şahverdi Arşivi

Hepsi durakladı, boyunlarını büküp bir arı oğulu gibi bana sarıldılar, uzun uzun ağlaştık.
Yarabbi, simdi bile o günlerimi, yazarken gözlerim yaşlı...
Okulumu evim gibi sevmiş, bacasından lağımına, yollarından bahçe duvarının her taşına kadar alın terimin karıştığı bu yeri ne kadar benimsemiştim.
Yalnız hayatıma çeşitti renk ve kokularıyla karışan bu dağ çiçeklerini ne derin bir sevgi ve şefkatle bağrıma basmıştım. Nasıl ayrılacak, bu acıyo nasıl katlanacaktım ?
Kararnamem Vilayet'e gelmişti. Fakat Vali Bey kararnamemi göndermiyor, "Bakanlık emrine alındı. Daha ne bekliyor, gitsin!" diye haber yolluyordu. Ben,
- İşten el çekme emrimi imzalamadan vazifeden ayrılamam. Bakanlıktan gelen evrak neyse Voli Bey lütfetsinler, imzalayıp ayrılayım, cevabını veriyordum.
Bu işkence tam bir hafta devam etti.

ELAZIĞ BASININDA
Gazeteler bu sürgünü şöyle aksettiriyorlardı:
KIZ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRESİ SIDIKA AVAR GİDİYOR
1939'dan beri Elazığ Kız Enstitüsünün idaresini üzerine alan, o zamandan beri hep ayni vazifede harikalar yaratan kıy-
331
metli maarifcimizin bu vazifesinden ayrılışı Elazığ halkım cidden çok üzmüştür.
Avar'm gidişi Elazığ Maarifi için telafisi mümkün olmıyan bir zayidir. Avar, senelerden beri diktiği fidanın bir çınar gibi geliştiğini, etrafa dal budak saldığını görmek saadetini de idrâk etmiş bir bahtiyardır. Sayın Avar'm gidişi hakkında yazdığım bu yazımı kalemimi göz yaşlanma batırarak yazıyorum.

Refik EREN (Uluova Gazetesi) BİR KÜLTÜR ELEMANI
Elazığımız kıymetli bir elemanından ayrılmanın arefesinde bulunuyor, bütün akıncı ruhu ve otoriter şahsiyeti ile yıllardan beri vilayetimizde olumlu bir intiba bırakan Kız Enstitümüzün Sayın müdiresi Sıdıka Avar'm Ankara'ya terfien tayin haberi şehrimizin nezih muhitlerinde umumi bir teessür yaratmıştır.
(...)
Temiz ruhu, otoriter şahsiyeti, kibar tavırları, kültürlü başı ile hakikaten bir kıymetti. Kendisinden ayrılmamızdaki acının ve teessürün yegane sebebi, şahsiyetinden evvel, kurmuş olduğu esere olan hayranhğımızdandır. Sayın müdürenin tenkîdlerden hoşlanmamak gibi beşerî kusuru, geniş tevazu, olgun hareketleri yanında sönük kalıyor, du. Kendisine .hayırlı yolculuklar dilemek, hatırasını Elâzığ'ın unutmayacağım söylemekle teselli buluyoruz.
Muhsin PARLAR (Uluova Gazetesi)

SIDIKA AVAR'IN AYRILMASI MÜNASEBETİYLE
Bir ay kadar ayrı bulunduğum memleketime avdetimde çok kötü bir haberle karşılaştım.
Şehrimiz Kız Enstitüsünün emektar, feyyaz ve faziletli müdiresi Sıdıka Hanım ayrılmış.
Yıllardan beri yanlız binlerle kızımıza feyiz vererek onları hünerli ve meziyetli anneler olarak yetiştirmekle kalmayıp,
332.
memleketlimizin sosyal hayatına karışarak her harekette müzahir ve muavin olarak hizmet etmişti-
Hemşehrilerimin hürmet ve itimadım kazanmıştı. Diyebilirim ki ana - babalarının zihniyetinde 'devrim yaparak onların san'at öğrenmeye büyüt rağbetini temin ve teşvik eden odur.
Muhit ve memleketimizi tamamen benimsemişti. Artık kendisini bir hemşehri feragatiyle bu memlekete vakfetmişti. Hülasa, ondan henüz beklenilen hizmetleri ve şahsiyetini düşünerelj hayıflanmamak mümkün değildir.
Öğrendiğime göre Sıdıka hanım memleketimizden kendi isteğiyle gitmemiştir. Bunan inanmak istemiyorum.
Muhterem Sıdıka Hanım,
Sizi bizlerden ayıımaya sebep olan gerçekte bir kimse varsa, ve bir gün meydana çıkarsa, kadirşinas hemşehrilerim onu nefret ve lanetle ve sizi de ebediyen minnetle anacaktır. Bunu failin ve müsterih olun.
A. Tank TAHIROĞLU (uluova Gazetesi}
VAKİTSİZ BİR RİVAYET
Bir rivayet ve bir söylenti olsa dahi gönül üzücü, hüzün ve elem verici bu hadisenin karşısında teessüre kapılmamanın imkânı var mı ?
Sıdıka Avar'ın Elazığ'dan gidişi Elazığ için değil, Şark için bir yıkımdır.
"Feragat savaşının öncüsü" demekle yetinemeyeceğim bu cesur ve azimkar eğitici, ayağına geçirdiği golf pantolu ile bazen ıkatır ve at sırtında ve bazen açık bir kamyon üstünde ve çok defa yaya olarak Dersim köylerini yanlız basma bir ana ve bafaa yuvası kadar bağlı kaldığı Enstitüsüne talebe kaydet-, tirmek gayesi ile dolaştığını bizzat müşahade ettim.

Levent Şahverdi Arşivi

Aynı ağır şartlar altında bu feragatkâr Öğretmenin, Bingöllerde ve Muş dağlarına yaslanan köylerin patika yollarını seçe seçe bu mukaddes görevini zevk ve şevkle başardığım bilmeyen yoktur.
(...)
Muhterem Sıdıka, bu habere inanmıyorum ve inanmak da istemiyorum.
Duman (Turan Gazetesi)
333

Ben de gazete aracılığıyla bir veda mesajı yayımladım :
AZİZ ELAZIĞLILAR
Yıllardır Enstitümüzü samimiyetle desteklemeniz, enerji ve ilham membaı olmanız, müessesemizi bu günkü hale getirdi. O sizin eserinizdir. Yine sizlere emanet ederim. Sayın hemşirelerim, gurbetimde yuvamı buldum, yanlızlığım da dostluk şefkatinizle ısındım.
Sizlere veda kudretini kendimde bulamadan gittiğini için affınıza sığınırım.
Tarihin kıymeti! evlâtları!
Elazığımız yurdun ziyneti, başarlı anmada birler, yüzbinler olsun!
Sıdıka AVAR 17.12.1954

SÜRGÜN
Eşyalarımla beni Ankara'ya götürecek bir kamyon arıyordum. Trenin sıkıntısına bu ayrılık acısıyla dayanamayacaktım. Kamyonla dere - tepe, dağ - taş avare bir gidiş, benim için bir nevi tedavi olacaktı.
Vefakâr cefa arkadaşım Kâtip Bey, Hıdır Efendi'yi yakalamış, getirdi. Damadımız sayılıyordu Hıdır Efendi Çok sevindim buna.
- Hıdır Efendi oğlum, derdimi dağa tasa çalmam; akan suya, esen rüzgâra savurmam için kamyonla gitmek istiyorum. Hele sen götürürsen derdimden anlarsın, ardımda bıraktıklarımı konuşur, teselli bulurum.
Hıdır Efendi sapsarı kesildi, boğuk bir sesle:
- Müdür'anım, ben seni Sivas üzerinden tez götü-rem diye düşündüm. İstersen Adana'ya yük alayım, oradan da iskenderun, Ayintep, neresi olursa çeltik yüklerim, Adana'dan da her zaman Ankara - İstanbul'a yük
334
bulunur. Seni dağ daş eyliyerek götürem. Başım gözüm üstünde yerin var. Para için de hiç sıkılma... 350 liraya anlaştık, 100'ünü peşin verdim.
*
* *
"Hepimizin Sözü" gazetemize şu vedayı bıraktım.
Canım Yavrularım,
Nes'eniz sevincim; gözyaşlannız derdimdi. Canımdınız, canandım. Yarimdiniz, yaranınızdım. Sizde kaybolmuş, sizde bulmuştum kendimi... Avar uzakta olsa da yine her an emrinizdedir. Sizinledir, Sizlere veda etmek kudretini kendimde bulamadım. Şimdi her yer benim için bir gurbet, size dönmeyen yollar hicran yolu, yas dolu...
Birbirinizi seviniz yavrularım. Çalışınız. Çünkü her başarının anahtarı budur. Sizleri en derin temennilerimle Allaha emanet ederim.
Avarınız
*
* *
Kararnamem nihayet perşembe günü akşamı geldi. imzaladım. "Yarın hareket etmeliyim, belki Vali Bey polis kuvvetiyle beni okuldan çıkarmaya kalkan" diye korkuyordum.
O gece yarısı Hıdır Efendi saat ikide gelip eşyayı yükleyecek, benî Yolçatı'da bekleyecekti. Elazığ'ın asıl evlatlarından, eşini kaybettiği için dertli bir Bay Muzaffer Şedele'si vardı ki, memuriyet hayatına tahammül edemediği için bir araba almış, takside çalışmaktaydı. Pek efendi olan bu arkadaşla giderdim daima, her zaman da Akşam Sanat'tan talebemiz olan merhum hanımından bahsederdik.
Kâtip Bey cuma sabahı beni Yolçatı'ya götürmesi için rica etmiş. Şedele Bey,
- Ben zaten dertli bir adamım, kendi elimle Müdür'hanımı Elazığ'ımdan dışarı çıkaramam. İsterse Turgut arabamı alıp götürsün, demiş. Turgut, ilkokuldayken sevip aksadığım, şimdi pırıl pırıl bir delikanlı olan, aile yükünü taşımak için şoförlük yapan bir gençti, Kâtip Bey'in yeğeniydi.
335

Sabah, arkadan, Nail Bey Mahallesi'nden dolanıp bahçenin batı köşesindeki odunluk arkasında beni bekleyecekti. Ben de tevatür olup hadise çıkarmasın diye, öğrenciler ikinci derste iken, Kâtip odası ve muavinlerden başka kimseciklere veda etmeden ayrıldım, koşarak gidip taksiye bindim, uzaklaştım. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Yolda Turgut'a,

Levent Şahverdi Arşivi

- Turgutcuğum, evimden koğuluyor hissini duyuyorum, içim yanıyor! Ben de burada herkes gibi bir memur değil miydim ? Niçin bu kadar benimsedim ? Niçin bu kadar bağlandım ? Bir gün buradan tayinimi hiç mi düşünmedin budala Sıdıka! diye hıçkırıyordum. Turgut sessizce ağlıyordu.
Hıdır Efendi Yolçatı'da, gözleri yolda, muaviniyle beni bekliyordu.
Turgut elimi öptü, ben de onu öptüm. Çocuklarıma, okuldaki dostlarıma selam ve sevgilerimi yolladım.
Arkamızdan gözlerini silerek uğurlayan tek evlat, oydu.
Muavin üstte, ben Hıdır Efendi'nin yomndayım. Gidiyoruz bağlar arasından.
Genç muavin yoldaşım bir türkü tutturmuş, sanki benimyerime. Dağlardan yankılanıyor yanık yanık: Ben ağlarım, Müdür ağlar, dert ağlar.
Haram olsun sensiz geçtiğim dağlar...
*
* *
Kömürhan Köprüsü'nden sonra duruldum. Şimdi yemek teneffüsündeler evlatlar. Kimbilir hangi ayrılık manisini söylüyorlardır. Acaba ağlıyorlar mı ?
Ben de farkında olmadan bir türkü tutturmuşum Orhan Veli gibi; hem de yatılılarımın bestesiyle yeni mani düzmüşüm, onların deyişi gibi:
Yılan yollar yamandır. Gurbet rengi karadan
Yad ellerse yabandır., îçim gülmez yaradan
Yitirdim yatınım Avar'dan emanettir
Yarenliğim amandır. Yavruları, yaradan !
336

Zahide Otlubel'den
Siz gideli gitmeydi hep neşemiz kaçtı ve sizinle beraber geldi. Sizden sonra hep ağlayıp sizi her yerde arıyorduk. Aman ne yazık yatılıya ki sizi göremez. Sizden başka kimimiz var ki siz olmasanız bu okulu kim idare eder ve siz bizim bütün dertlerimizi dinliyordunuz anneciğim sizin emeğiniz bende çoktur onun için hiç hatırımdan çıkmıyorsunuz. Gönderdiğiniz hediyeleri aldık ama ne faydaki siz yanımızda yoksunuz.
14 maniden biri:
Lale sünbiil biçilmez / Soğuk sular içilmez Okuldan vaz geçilir / Avar'dan vaz geçilmez
2. Sınıftan Gülü Turan'dan
"Anneciğim sizin gidişiniz çok bizi yaktı. Bütün neşemiz kaçtı zatı bizim talihimiz yoktur. Anneciğim bu sene yatılılar uslu olmuşlar çünkü siz yoksunuz bir yaramazlık yapsalar ayni dakika vururlar Allahım bir daha gözümüz sizi görecekmi.
16 maniden ikisi:
Hastalık tuttu bizi Avar kahve İçmez mi
Tuttu kuruttu bizi Çiğerciği pişmez mi
Gidin Avar'a deyin Enstii4eki yatılılar
Ne tez unuttu bizi Hiç aklına düşmez mi

Üçüncü sınıflardan Cemile Fidan'dan :
Gözü yaşlı, bağrı taşlı sevgili Avanmız.
Siz niye bizi görmeden gittiniz zaten güler balkon^ da saklanmıştı. Siz gittiği zaman görmüştü gelsin ki bizi çağıra Ayşe abla bırakmamış. Dersten çıkınca ablalar söyledi biz bağıra bağıra koştuk. Duvarm üstünden atladık. Yansı istasyona yarısı eve gideriz dedik. Nezriye Hocanım Türkân hocanım koştular bizi bırakmadılar. Bizi istasyona götürün dedik Muduranım uçakla gitmiş dediler biz de ağladık
Neziye hocanım da ağlıyordu.

Siz amanet verdiniz onun için ablalar bize çok iyidirler. Müdiranım A. Hocanım bize vuruyor. Şarkı söylüyoruz hep ge-lip vuruyor. Şimdi gözümüz Sani Abladadır bize şahap olur, Sanı Abla ile A. Hocanım küsmüşler hiç ders yapamıyoruz

Cemile Fidan okla geldiğinde. çünkü aklımız hep sizin üstündedir.
338
17 maniden biri
Dam üstünde kediler
Miyav miyav dediler
Kör olası hocalar Avarıım yediler
Sevgi Demirkıran'dan (...)
Pazar günleri sizin pencereye bakınca ağlıyoruz. Siz buradan gideli beri hocalar bizi dövüyorlar azarlıyorlar, biz manı söyledik az kaldı bizi hem de Sani ablayı disiplin koluna verecektiler. Zatı Maarif Müdürine şikâyet

Levent Şahverdi Arşivi

etmişler geldi Sani Ablayı çağırdılar oda dediki Yatılıların hakkı vardır
339
kocaman bir müdürümüz gitmiş ona mani söyleyebiliriz.Ne yapıyorsa birkaç hocalardır bu hakaretleri yapan.Şimdi Sani ablaya bağlıyız. O bizi kurtarıyor.

Türkân Doğan'dan:
Sizin gideceğinizi beklemiyorduk sevgili Avarımız niçin gittiniz hele benim içim nasıl yanıyor. Okul sizsiz bonboş siz her zaman kalbimizde manilerimizde her zaman yaşayacaksınız biz de size verdiğimiz sözü yerine getirecek çok çalışacağız kıymetli Avanmız sevgili annemiz niçin yatılıları yuvada bıraktın gittin bize yazık değilmi ? Sîz

Sevgi Demirkıran okula geldiğinde ve bîr yıl sonra okulda.
gittiğiniz gündenberi okulun nizamı intizamı neşesi de gitti. Sakın yatılı yavrularınızı unutmayın.

KÖYLERDEKİ YANKILAR
Kendisi de yatılı kısımdan mezun olan bir ana, talebemizin köyünden yazıyor: Lütfiye Yıldırım'dan :
Candan kıymetli Anneciğime,
Eşim Elazığ'dan dönünce, Lütfiye, senin annen Ankara'ya gitti dedise inanmadım, ağlamaya başladım. 15 gün sonra ben Elazığ'a mektebe gittim. Sizin yeriniz öyle boş görünüyor. Nasıl kapıdan girdîmse hademeler "vah bize Müdür'anım gitti" oturup hepimiz ağladık. Candan ciğerden kıymetli anneciğim. Ne yapam bu benim talihimdir. Ben kızımı siz olmasaydınız hiç göndermezdim. Çünkü benim bir tane kızım var. Çaremiz hepi odur. Ben Müfideyi eve götürmek iyi (verin fotoğrafım çıka-ram) dedim hiç aldırmadılar vede tenezzül edip konuşmadılar hilem. Ben gelecek sene göndermem çünkü bu mektep eski gibi kalmaz. Sebeb olanlara kalmaz inşallah..
Sisan'ın annesi Zümrüt Hanım'dan: Okula gittim ki kızımı görem. Hademeler senin başka yere göndermişler diyende çok mutesir oldum. Kızlara da bin dert olmuştur. Barabar ağladık. Hademeler dediki mudüranım hatırı başkaydı herkes dinnerdi. Ne oldu kızlara oldu. Analarını yitirmiş kibin olmuşlardır. (...)
Münevver bir meslektaştan aldığım kadirşinas bir mektup:
18 Nisan 1955
Çok muhterem Müdüre Hanım,
Bu mektubu size, gerek, hemen hemen, bir ömür boyunca emek verdiğiniz. bir müessesenin bulunduğu bir memleketin ev-
340
lâdı olarak, gerek sîzden her bakımdan küçük bîr meslektaşını? olarak yazıyorum. (...)
Kötü bir sanı yelinin esmesi neticesinde, ayrılışınız, biz sizi seven ve gıyaben hürmet eden ülküdaşlarımzı, bana inanın riyasız söylüyorum, son derece üzdü ve hırpaladı. Şunu iyi bilin bu muhit sizi hiç bir zaman unutmaıyacaktır. Vazifeniz hiçbirimizinkine benzemiyordu. Hatta sizin vazifenizin Türkiye'de ve belki de dünyada eşi ve benzeri yoktur Sizlerin, Tunceli gibi sarp kayalıkların dil bilmez çocuklarını nasıl köy köy gezerek topladığınızı, getirip bir öz evlat gibi kendi elinizle saçlarını kesip temizlediğinizi, onlara karşı bir ana sevgisi ve muhabbeti ile davrandığınızı, dil öğreterek onları medeni bir insan seviyesine yükseltmek için çalıştığınızı ve bu hususta aklın alamıyacağı şekilde muvaffak olduğunuzu, o bahtsız yavrulardan bahtlı analar yetiştirdiğinizi yakinen biliyoruz. Bir insan hayatı için bu hal, şereflerin, azizliğin, kutsiyetin en büyüğüdür, biz buna bütün kalbimizle inanıyoruz.
Eski vazifenize avdet kararınızı dört gözle bekliyoruz. Bu, bilemezsiniz bizi ne kadar çok sevindirecek ve memnun edecektir. (...)
M. B
P. Orta Okulu Müdürü

SUÇLAMALAR
Ankara'da gün geçmiyordu ki karşıma bir şeyler çıkmasın. Pek çoğu sevindirici. Elazığ'lı, Tunceli'n ve Bingöllülerden her Ankara'ya gelenin ziyaretime gelmesi beni teselli ediyor, sevindiriyordu.
Üzücü yazılar resmi makamdan geliyordu. Birincisi: "Müdür Sıdaka Avar köy kızları teşkilatını yemek - içmek için kurmuştur, deniyordu. Yarabbi, ne kısa bir görüştü bu. Hiç devlet, küçük bir müdürün sözüyle senelik masrafı 150 bin lira olan bir müesseseyi kurar mıydı ? İsyandan sonra, Büyük Atatürk' ün teklifi ile, Büyük Millet Meclisi'nin karan ile kurulmuş-
341
tu. Teknik öğretim mahzeni evrakından arayıp kararı bulduk, suretini gönderdik.
Arkadan, özel pansiyonu bu nedenle kurduğum İddia ediliyor ve lüzumsuzluğundan lağvı isteniyordu, Özel pansiyon da ilk müdür zamanında, kaza memurlarının çocukları için, 4. Umum Müfettişliğin teklifi, Bakanlığın emri ile açılmıştı. İlgili yazı okulda olmalıydı. Gelir - giderimiz valilikçe denetleniyordu. Ayrıca Maliye ve Milli

Levent Şahverdi Arşivi

Eğitim Bakanlığı müfettişlerince de denetlenmişti. Pansiyonun özel ödeneği yoktu. İddiya karşı bunlar belirtildi. Valilikten, iddiaların açıklanması istendi.

ZİYARETLER

Ankara'ya iş için gelen muhtarlar'adresimi alıp beni ziyarete geliyorlardı. Bir gün otobüs kuyruğundavdım. Karşıdan gelen köylü kıyafetli, bıyıklı bir arkadaşı,

- Oy Müdüriye hanım, Oy Mudure hanım! diye göğsünü yumruklayarak geliyordu.

Tanıdım, hemen kuyruktan çıkıp karşıladım. Müsyan Muhtarıydı.

- Seni buralarda mı görecektim? Vay beni, vay beni!... diyerek uzun boylu el sıkıştık, konuştuk, soruşturduk birbirimizi. Otobüsler gelip gitti, bizim sorularımız bitmedi bir türlü.

Ankara'ya gelen Elazığ esnafı birbirine haber vermişlerdi, "Müdür 8.15 - 8.50 arası istasyon otobüsünün Ulus durağında bulunur" diye. Her zaman dostlarla buluşma yerimiz olmuştu durak.

Bir gün kuyrukta yanımda sıra dışı bir erkek yürüyordu, yüzü bana dönüktü. Ben ona bakmadığım halde onun beni süzdüğünü hissediyordum, sinirleniyordum da. Kapıya yaklaşınca sert bir mimikle dönüp bu rahatsız edici adama baktım. Birden içim burkuldu. Çünkü bu

342

adam sebze halindeki et müteahhidimiz kasaptı. Hemen aşinalıkla kuyruktan çıktım.

Umumiyetle Hal esnafı beni sevmezdi. Çünkü kötü bir şey kabul etmez, iade ederdim. Birçoğu, Elazığ'dan gidersem kurban keseceklerini söylerlerdi. Onlar arasından biriydi bu da.

Hoş - beşten sonra Ankara'ya işi için, buraya da beni görmeye geldiğini söyledi. Konuşmaya cesaret edemediği için benimle yürümüş, görmeseymişim otobüse de binecek, hiç olmazsa hatırımı,, soracakmış. Ben de gülerek sordum:

- Ben Elazığ'dan çıkınca kurbanını kestin mî?

- Oy Müdür Hanım, seni çok arıyoruz. İnşallah gine gelecen.

-

BİR TAŞLAMA

Ayrılışımdan 4 ay sonra Vali Bey, Merkez Valiliğine, Ankara'ya alınmıştı. Bunun üzerine, Elazığ gazetelerinde imzasız bir taşlama çıkmıştı: Kitabe-i Seng-i Mezar.

Bu nazım, Elazığlı dostlar ve düşmanlardan Adresime yağmur gibi yağdı. İmzalı, İmzasız, tam gazete halinde veya kesilip mektuba konarak. Tunceli - Bingöl vl-leyetlerindeki, kaza, hatta köylerindeki öğretmenlerden de geliyordu.

Manzume şöyleydi:

KİTABE-İ SENG-İ MEZAR

Ne burun eyledi teşhis ne şoför buldu deva Maroken koltuğa yaslandı bodur, aldı hava. Böyledir avrata bel bağlayanın akıbeti, Atılır böylece yaldızlı çürük iskeleti. Hani ahbap görünen baş parazitlerde ağıt Dalkavuk; şimdi o bir başka tuvalette kağıt. Sana rahmetli diyek, hatırımız yok arada Öpüşüp sarmaşırız neyse beğim, Ankara'da

343

HASRET

Hatıra defterimden:

Ankara'da hasretini çektiğini evlatlarımın özlemiyle yüreğim yandığı halde, her yanında bin bir zahmet, alın teri ve gençliğimi gömdüğüm okuluma dönmek beni bir taraftan sevindiriyor, bir taraftan da üzüyor, izzetinefsime dokunuyordu. Bu asla makam meselesi değildi. Hazırlandığını günler boyunca üzüntümden, kederimden kahroldum.

Çünkü artık güvenim kalmamıştı. Bakanlığın içine girdikten sonra dayandığım dağların birer çeper olduğunu anlamıştım. Hole bu günkü siyaset önünde bir perde dahi olamadığına binlerce olayla şahittim.

Gerçi Sayın Ferit Saner yine başımızdaydı. Eşsiz cesareti ve efendice amirliğiyle bütün teknik öğretim topluluğunu himaye ediyordu. Çaresizlikler karşısında da kaldığı oluyordu.

Bir taraftan 17 senelik eserin yıkılmasına gönlüm razı olmuyor, bir taraftan da ürküyordum. Arkadaşlar:

- Korkmayın, siz doğru olduktan sonra bütün isnatlar teftiş ve tahkikatla temizlenir. Öyle de olmadı mı ? Yalnız "Komünist" demesinler. Aman, o zaman kimse sizi temize çıkaramaz, diyorlardı.

Sevgililerden ayrılık ve 17 senelik cıvıl cıvıl kaynaşan, günlerimizin nasıl geçtiğini, yılların ne kadar çoğaldığını bile hatırlatmayan, hareket halindeki bir hayat içinden çıkıverip bir

344

Bu arada Ankara'ya uğrayanlara talimat veriyor, haber salıyordum. Sonra da kendi budalalığıma esefle gülüyordum.

Akasya zamanı mis kokulu bahçemi yanarak andım hep. Mayıs ayı benî daha uzaklaşmış buldu, artık durulmuştum. :Kendimi yavaş yavaş okuldan, hayali bahçe işlerinden kopardım. Ama acaba çocuklarım imtihanda ne yapacaklardı? Hele yatılılar... Bir çok derslerini çalıştırmada kim yardım edecek, kim cesaret

Levent Şahverdi Arşivi

verecekti imtihan kapılarında ?
Ankara'ya ilk geldiğim günlerdi. Kadirşinas Elazığ gençliğinden Ankara fakültelerinde okuyanlar birer - ikişer ziyaretime geldiler, üzüntülerini anlattılar. Burada herhangi bir işim olursa kendilerini bulmamı, sevinerek yardımdan haz ve zevk duyacaklarım bildirerek adreslerini bıraktılar. Yarıyıl tatiline giderken memlekete bir haberim veya oradan bir isteğim olup olmadığını sorarak veda ettiler.
Bu 'içten gelen alaka tezahürü karşısında Elazığ evlatlarımın bu kadirşinaslığı beni büsbütün kendilerine bağlıyordu,
işçisinden, esnafından aydınına kadar kalbimde sevgisin) taşıdığını bu insanlardan kopmak ne kadar zordu yarabbî
Sılama dönmekten bunun için de korkuyordum. Bir ikine] sürülmede ayrılmak benim için daha zor olacaktı. Seviniyordum; oralara, bu insanlara gönülden, gönülden bağlıydım; artık yaşlanmıştım, ayrılık acısına tahammülüm şimdi daha azdı.
3 sebeple, işimde tam bir fikirle çalışamıyordum. Çünkü çocuklarıma bir kalp esiri gibi bağlıydım. Orada onlar uğruna "ünün her saati çalışma ile geçiyordu, günüm, tatilim - pazarım
345

YUVAYA DÖNÜŞ
Habersiz çıktığım gibi habersizce gitmek istedim. Çünkü ikiyüzlü insanların bana karşılama töreni hazırlamalarına tahammül edemeyecektim. Doğruca yavrularımın içine düşmek istiyordum, sadece onları seviyor, onlar için dövünüyordum. Sılalarında bile beni unutmamış, yazmışlardı. Onların saadeti her şeye katlanmamı icabettiriyordu. Hem heyetler halinde gelerek ve dosyalar dolusu yazılarla israr ediyordu bölge.
- Bir vilayet değil, bir bölge istiyor sizi, heyetler ve dosyalar dolusu yazılarla ısrar ediyorlar, diyorlardı arkadaşlar.
Kalbim sevgili yavrularıma kavuşma heyecanı içinde çırpınıyor, kafam riyakar insanlarla çalışma azabı içinde yanıyordu. Bu tezatlarla 28/X/1955'te trene bindim. Aynı endîşeler içinde Yolcatı'da indiğimde hamallar eşyalarımı sevinçle indirdi. Ve birkaçı istasyon müdürüne haber vermeye koştu.
Bütün aile, büyük heyecan coşkunluğuyla beni karşıladı. Kadirşinas Ömer Bey ve öğrencim olan eşiyle kucaklaştık. Gözlerinde sevine parlıyordu, çünkü ayrılışımda yol kıyafetimi burada değiştirmiş, gözyaşlarımla buradan ayrılışıma onlar şahit olmuşlardı; Sevgili öğrencim, gözü yaşlı, arkamdan su dökmüştü selametle gidişim için.
Ömer Bey merkezden taksi istedi. Şoför gelip müşterisi olarak beni görünce şaşırdı. Sevinçle ellerimi öpüyor, eşyamı yerleştirirken Allaha da şükrediyordu. Yanıta oturdum. Sohbet ederek şehre girince,
- Müdür'anım, korno çalarak sizi hükümetin önünden dolaştırayım, sizi getirdiğim için şan olsun bana da, dedi.
İtirazımı dinlemedi, bir kolunu sallıyarak başını çıkarıp bağırmaya başladı:
346
- Heyyy!... Müdür'anımı getiriyorum!...
Gün, Cumhuriyet Bayramı öğle sonu. Çoluk çocuk peşimizden koşuyordu. Nihayet oku! önüne gelebildik. Evlatlar beni görünce heyecan çığlıklarıyla koşuştular mı, uçuştular mı anlayamadım, kendimi sıcacık bir çember içinde buldum. Bağrışıyorlar, gülüyor, ağlaşıyorlardı. Etrafımdaki çember gittikçe büyüyor; onlar beni öpüyor, ben onları öpüyordum ama kimleri? Görmeden, Dilmeden, tanımadan, rasgele öpüyordum. Yüzüm gözyaşı ve salya içinde kalmıştı. Ben de hem ağlıyor, hem gülüyordum. Koşuşan öğretmen arkadaşlarla hademeler yanaşamıyorlardı bir türlü, etrafımdaki kilit açılamıyor, kimi şikayet ediyor, kimi sevincini söylüyor, kimisi dert yanıyor, hepsi bir ağızdan konuşuyor, bağırışıyorlardı. Çember dışındakilerden zıplayanlar, takla atanlar, yuvarlananlar, şoföre sarılanlar, otomobilin tekerleğini öpenler, her çeşidi vardı.
Sokaktan geçenler ve koşarak gelenlerle daha geriler gittikçe kalabalıklaşıyor, ihtiyar efendilerle bacılar ağlıyor, gençler sevinçle, heyecanla seyrediyor, arada bir de,
- Yaşa Müdür, hoş geldin Müdür! diye bağırışıyorlardı.
Karşımızdaki öğretmen okulu bahçe parmaklığı öğrencilerle dolmuş, hepsi bağırıp sevinçle el sallıyarak iştirak ediyorlardı. Biz daha içeri girmeden yakın evlerdeki öğrencilerim kimi ev kıyafetiyle, kimi düğmelerini ilikleyerek koşuyorlardı. Her gelen, kalabalık halkaya girip kayboluyordu. Hepsi birden konuşuyor, cıvıldıyorlar, arkadaşların ısrarı da halkayı dağıtamıyordu. Dinlemiyorlardı artık.
- Avar'ı bırakmayacağız!
- Karışmayın!... diye kafa tutanlar da oluyordu. Böylece bir arı oğulu gibi, açılan kapıdan ayaklarım yere değmeden antreye girebildik.
Uzakta oturanlar bile, hayret ettiğim bir süratle hep
347
geldiler. Komşular, tanıdıklar hep koşuştular. O gün, ömrümde unutamayacağım günlerden biri olarak kalacak. Bir hasır koltuğa oturdum. Etrafımda, gözlerinde ışıl ışıl sevinç yanan yatılılarım yere otururak çevrelendiler. Bu sevgililer için her kahır çekilirdi, uğurlarında ölünür, hem de mes'ut ölünürdü.
Hayret, dağ çiçeklerim tamam değildi, sadece 46 ki-si gelmişti. Bazı bölgeler kayıtlı öğrencilerimizi bile

Levent Şahverdi Arşivi

göndermemişlerdi. Halbuki ben ne kadar inanmıştım, ölsem
bile bu teşkilatın dimdik durup devam edeceğine.
*
* *
iki gün sonra Pülümür'e gitmek için okuldan çıkarken yine kıyamet koptu:
- Eşyalarını getirmemişsin Avar, bizi kandırıp gene gideceksin!;..
Ağlayıp feryat ediyorlardı, onları ikna edene kadar Erzurum otobüsü kaçtı, kamyonla yola çıktını. Pülümür'lüler sitem ediyorlardı:
- Sen gittin de çocuklarımızı şoföre teslim edip gönderdiler, helbet göndermeyiz.
Nazimiye'ye [iple gece dokuzda vardım, okula indim. Misafirlikten dönen öğretmenlerden bir çoğu bağrışarak jipin peşinden koşuştular. Bunlar dağ çiçeklerimden öğretmen olup da Nazimiye'de çalışanlardı.
Ayni sitemi köylerde de velilerin söylediklerini, okula dönüp dönmediğimi bu kızlarımdan sormaya geldiklerini öğrendim. İki gün dolaştığım köylerde de ayni sika-yeti dinledim. Bu açık kalpli köylü dostlarımı mümkün olduğu kadar iknaya çalıştım.
*
* *
Kasım ayında Kiğı'ya hastabakıcımız Sani Abla ile
hareket ettik. Bu kızım evvelce hayatını anlattığım, çalışma ve yetişmesiyle öğündüğüm kızlarımdan, dağ çiçeklerimdendi.
Her zamanki gibi Hasan Ağa'nın hanına indik. Evvela dost - ahbap, esnaf - memur ve öğretmenler geldi.

Sonra Kığı'daki çocuklarım sökün etti. ilkin Zey Bel koştu. Boynuma sarılıp öpüyor, sımsıkı tutuyor, diğer misafir ve çocuklar geldiği zaman da,
- Avarcığım, Avarcığım... diye mırıldanarak kolumu, sırtımı okşuyor, dizimin dibinde oturuyordu, çok sevinmişti.
Kığı ve civarındakiler bana adeta küsmüşlerdi, halen kırgındılar. Hepsi,
- Eğerim gene gideceksen kızları vermeyelim, diyorlardı.
Çünkü gecen tatilde bu bölgenin yetişkin kızlarını da bir bekâr şoföre teslim etmişlerdi. Çocukları kamyona getiren hademe, garajda onları bırakmış, beklemeden gitmişti. Akşama kadar çocuklar garajda beklemişlerdi, arabanın hareketini. Şoför onları yük üstünde en sonra sıkıştırıverm iş, hava yağışlı olduğu için kamyon Karakoçan'da gecelemek üzere kalmış, çocukları da gündüz kahve haline gelen otelinde üstlerinden kapıyı kilitleyerek bırakmıştı. Bu havadis kızlar Kiğı'ya varmadan gecen bir jip tarafından ulaştırılmış, herkes endişe içinde yollara dökülmüştü.
Onlara ne kadar mazeret beyan ettimse dinletemedim.
- Kızların yanına hiç olmazsa bir hademe de mi katamazlardı? Parasını biz verirdik, diyorlardı.
Eski talebelerimi almak için bile pek çok zorluk çektim. Akşama kadar katır üstünde kömden köme koşup durdum. Haber salıp gidemediğim bazı köm ve mezralar ise kızlarını hiç göndermediler.
1955 - 56 ders yılına böyle girdik.

GİDERİM VAN'A DOĞRU

1956 yaz baslarında şöyle bir mektup aldım:

Van 25/VI/1956 Muhterem Sıdıka Hanımefendi,
Elazığ'daki büyük hizmetinize devam ederken kıymetli mesainizin aynı derecede, belki de daha fazla emek isteyen Van'a İntikalini düşünerek YATILI KIZ İLKOKULU davasında rehberliğinizi rica edeceğim.
Van'da da göl kenarında, vaktiyle uygulama okulu adıyla kurulmuş, köylerden fakir.ve kimsesiz çocukları bağrına basan bir ilkokulumuz var. Gayesine uygun, tekamülünü yapmış bulunan, okula kendini verecek bir bayan başöğretmen teklif ederseniz memnun kalacağım.
Bu vesile ile okulun hayatını yeniden tanzimde lüzumlu ve faydalı bulacağınız hususlar da yazmanızı bekliyoruz.
Bilvesile en derin saygı ve sevgilerimi sunarım.
Van Valisi Naci Rollas

Bu mektuba, şöyle bir cevap yazdım:
Aziz Büyüğüm
Lutufnamenizi aldım. Hakkımda göstermiş olduğunuz teveccühlerinizden minnettar ve mahcup oldum, inşallah görüşünüze layık bir insan olurum.
Himayenizde çalışmayı en büyük şeref ve bahtiyarlık sayarım, eğer burada 17 senelik eserim olmasaydı seve seve gelmeyi isterdim. İnşallah bu eylül ayı içinde vakit bulabilirsem hem sizi bir daha görmeyi ve makamınızda tebrik etmeyi, hem de Vilayeti görmeyi arzu etmekteyim.
(...)

Levent Şahverdi Arşivi

Size program ve teşkilat için hazırlıklı geleceğim. Bu hususlaki görüşlerimi Nazimiye Uygulama Olculu için 'de hazırlatmıştım. Bizzat arzederim. {-)
Büyük hürmet ve muhabbetlerimin lütfen kabulünü dilerim efendim.
S. Avar
Elazığ - Kurtalan tren yolculuğundan sonra mazot varilleri üstünde Tatvan - Van'a gidiyordum. Başka taşıt yoktu. Zor bir yolculuktu.
Bir dönemeçte bütün ihtişamı ile Van Gölü göründü. Tatvan, sahilde yeni kurulan evleri ve oteli ile medeniyet durağı gibi bîr şeydi.
350
Ertesi gün erkenden vapurla hareket ettik. Van, gölün doğu kıyısında. Tatvan'dan Van'a bir günde gidiliyor. Reşadiye, Edremit iskelelerine uğrayarak, Van'a geldik. Enstitü Müdürü Nazmiye Yabacıya misafir oldum. Gece Vali Bey'i evinde ziyaret ettik. Ertesi gün parti müfettişi Ömer Sanaç Bey'le sanatkar - gazeteci Zahir Güvemli şerefine hazırlanan ziyafete bizi de davet ettiler.
Sofra bir bahçede, üstü pembe pembe meyva yüklü iki elma ağacı altına hazırlanmıştı.
Sofrada İki mevsimin bütün meyvası vardı. Kirazdan duta, kayısıdan üzüme kadar... Elmayı, üstümüze eğilen dallardan alıyorduk. Yemekten sonra Gevaş'a gittik. Yol, Şamran Kanalı denilen Semiramis adlı su bendi boyunca gitti. Gevaş, Artos Dağı'yla göl arasında, meyvalı ağaçlar araşma serpilmiş evleri, adım başında gümüş gibi dereleri ve billurlaşan kaynaklarıyla enfes bir cennet köşesiydl.
Gevaş'ın eski camilerini, kümbetlerini, mezar taşlarını, kilise harebelerini Sayın Zahir Güvemii gibi bir sanatkârla gezmek gerekiyormuş meğer. O zaman taşlar söylüyor, tahtalar anlatıyor, sanat konuşuyor, tarih dile geliyordu. Biz de bu gezide neler öğrenmedik ki Sayın Güvemli'den.
Uzun bir yolculuktan sonra Elazığ'a döndük. Sözü burada sanatkârın Hafta mecmuasındaki yazışma bırakıyorum :

ASIL ÇALIKUŞU: MİSYONER SIDIKA
Bir köy evinde, gördüğüm kenan işlemeli Örtü. dikkatimi çekmişti,
- Bacım, nereden buldun bunu, diye sordum. Mahcup bir ses: ,
- Ben işledim, dedi. Ben Avar'ın mektebinde yetiştim. Tek kat kerpiç damın önünde, toz toprak içinde oynayan iki yavrudan kabacası:
- Ben de bu yıl Avar'ın oraya gideceğim, diyordu... Van'dan Elazığ'a kadar dört yanı açık bir jiple yola çıka-
351
cağımızı öğrendiğim ve yanımızda bir de kadın yolcu bulunacağını anladığım zaman:
- Harap olur yollarda, başka bir vasıta bulalım... diye telaşıma güldüler:
- Sen misyoner S'dıka Avar'ı tanımıyorsun. Cipte seyahat onun için lükstür. Van'a kadar kamyon üstünde, yüklerin üstünde geldi. Katır sırtında senin, benim gidemiyeceğimİz dağlan yalnız o aşabilir, dediler.
- Kim bu hanım, kuzum? diye sordum, çaresiz.
- Tanımıyorsun demek? Elazığ Kız Enstitüsü Müdürü, dediler.
Ve onu tanıdım. Dinledim. Yoldaşlık ettim. Hayatımda bu kadar harikulade bir insanla ilk defa karşılaştığımı itiraf ederim, Van'dan Elazığ'a kadar bîr gece Tuğ'da kalmak şartıyle geçtiğimiz bir bucuk günlük yol boyunca, onu tanımayan kimseye rastlamadım desem, belki mübalağa olur ama, o kadar çok insanla görüştü, selamlaştı, hepsinden Öylesine hürmet ve itibar gördü ki, bende böyle bir intiba uyandırdı. Neredeyse, kurtlar kuşlar dahi yolunda saygıyla eğileceklerdi. Sonra daha iyi anladım : Bu da pek mümkündü. Çünkü onun hayvanlarla konuştuğuna da şahit oldum.
Bütün Elazığ ve Tunceli bölgesi Sıdıka Avar'ı tanır ve sever. Çünkü on yedi senedir Elazığ'da. Bir sebeple Ankara'ya Bakanlıkta bir vazifeye alındığı zaman, ancak bir kaç ay sabredebilmiş ve yemden eski vazifesine dönmüştü.
Kütüphanemde, bir zamanlar bayılarak okuduğum bir kitap vardı: Axel Munte'nin "San Michele'nin Kitabı" İsimli biyografik romanı.. Hayatını başkalarına bağışlamış bir insanın feragat dolu macerası.., Herkesin bildiği Çalıkuşu, gözümde tatlı bir hayal, bir roman kahramanı olmaktan kurtuldu. Şu farkla ki, yüz defa daha gerçek. Bin kere (daha mübalağalı, daha acı, daha tatlı, daha sert, daha müşfik... Her veçhesiyle çok daha kudretli...
Onun mektebini gezdim. Anlattıklarını ve hakkında anlatılanları dinledim. Meslek arkadaşları ona imrendikleri halde, kâabına erişemedikleri için çalışmasına ayak uyduramıyoriar. Bu da kendilerini âdeta kedere salıyor. O derece "başkaları için yaşayan" bir insan... Her yıl, hazırlık mevsimi gelince, kadrosunu tamamlamak için arabanın gidemediği yerlere katır sırtında giderek civar köylerden tek kelime Türkçe bilmeyen, çok ilkel şartlar içinde yaşayan köy çocuklarını toplayıp getiriyor. Bunların resimlerini çektiriyor. Altı sene, onlar üzerinde ancak Hazret-i Eyyub'un başarabileceği bîr titizlik, itina ve
352

şefkatle uğraşıyor. Albümler dolusu, intizamla daktilo edilmiş sicillerinde, giderkenki resimleriyle, çocukların manevi portreleri karekter ve hususiyetleri notedilmiştir. işte size o notlardan birkaçı:

Levent Şahverdi Arşivi

D.P. - Avşeker Köyü'nden, 1938-1942 (Okulda kaldığı yıllar) Geçimsiz, ürkek, çalışması vasat, muvaffakiyeti az bir kızdır. Mezuniyetini müteakip bir ihtiyarla evlendirmişlerdi, adam evliydi. Birinci hanıma tahammül edemeyerek kocasından kaçmış. Halen Pertek'te hizmetçilik yapmaktadır. Okulumuzda hademelik teklif edildiyse de "Evin oğluna alacağız" dîye kandırdıklarından o kapıdan ayrılamamıştır.
S.T. - Şuşenk Köyü'nden, İ941-1945. Vahşi ruhlu, inatçı, aksi fakat doğru bir kızdır. Çalışma ve muvaffakiyeti iyidir. Uzun seneler bizlere ters, düşman gözlerle baktı. "Beni sevmezler" kanaatîndeydi. Bir gün ayna önüne götürdüm, aynada kendine baktırdım. Ayni ters bakışlarla baktı. Sordum:
- Sana böyle ters bakana güleryüzle bakabilir misin? Sen bakmasını bilmediğin için karşında güler yüz? 'görmüyorsun, dedim.
Bir de aynada güleryüzlü halini gösterdim. Bu çeşit baktığı zaman "Bakışını düzelt" diye ihtar ede ede sevimli hale getirebildik. Halen Akçadağ Köy Enstitüsü'nde tahsile devam etmektedir.
B.A .- 1945. Mariz bir çocuktur. Sakin ve terbiyelidir, başarısı vasattır. Bu yıl tatilinde sıtmadan bitap bir halde iken "Okuluma kavuşursam iyileşirim" diye tutturmuştu. Okula gelince sahiden iyileşti..."
(...)
Şimdi, onun içinde yanan ateşi anladınız mı? Mustafa Kemal'in hakkı vardı: Bize onun gibi misyonerler lazımdı... Hâlâ da lazımdır. Bu hayatın daha ne acı, ne katı tarafları, ne mücadeleleri var. Ama onları kendisi, tatlı kalemiyle yazacak:
- Bir gün, diyordu, ileride bir gün... Artık bu yuvayı bırakmak icabettiği zaman notlarımı toplayacağım. Kendim için. İlk defa kendim için...

FATMA
Hoşkâr'dan Simsa Köyü'ne gittik. 6 örgülü bir kız çocuk yolumuza koştu. Boncuk boncuk ağlıyordu. Evden
353
söylenerek, bir ihtiyar bir de genç adam çıktı. Evden, avaz avaz bir kadın sesi geliyordu. Erkekler Türkçe,
- Biz kızı mektebe yollarız, derken içerdeki kadın bağırarak fırladı.
Kızcağızı kolundan tutup içeri sürüklerken dedesi de bir koluna yapıştı. Bağırışıyor, çocuğu çekiştiriyorlardı. Babası olan genç adam kadıncağızı iteleyip içeri tıktı.
Ben ananın gönlünü yapmak için içeri girmek istedim. Erkekler "Seni döver." diye bırakmadılar. Kızcağız sevinçle kamyona doğru koşuyordu. Dedesi;
- Hoca'nım, ne et et bu kızı okut. Çalışmazsa döv, kemiklerini kır, okusun. Hoca olsun, ebe olsun, ne olursa olsun, okusun. Sen bakma anasının yaygarasına. Cahal karı, okumaklığın kıymetini ne bile... diye konuşarak bizi yolcu etti.
Fatma Kaddat çok çalışkandı. Temizliği çok seviyordu. İntizamlı bir kızımız oldu ilk günden.
Sene içinde anne, okula dedeyle geldi. Kızını pırıl pırıl okul kıyafetiyle görünce şaşırdı. Sonra kucakladı. Giderken ben de şakadan:
- Haydi götür istersen Fatma'yı, dedim,
- Ni ni, dedi, Fatma senin gibin olacağ.
Hakikaten, okuyacak cevherli bir çocuktu. Ertesi sene seçim dolayısıyla geç topladım. Fatma'yı hasta buldum. Çocuk ateşler içinde yanıyordu. Anası gözü yaşlı, omuzumu öptü ve
- Göndermek istiyorum ama bak nasıl hasta! Fatma yalvardı:
- Kurbanete day ez terrem.(') Büyük kızla dayı ikna ettiler anayı.
- Burada derman yok, doktor yok, bırak gitsin. Çocuk da yalvarıyordu.
El birliğiyle Fatoş'u giydirdik. Paltomun içine aldım,
(') Kurbanete day ez terrem: Kurbanın olayım anne, gitmek istiyorum.
354
kamyona kadar koştuk. Şoför yanına battaniyeye sararak oturttum. Anası çocuğunun gözlerinden öptü ve elime sarılarak:
- Kızımı sen kurtarıysen, Allah'ta barabar sana emanet, bana haberini tez yollayasın.
Bingöl'e gittiğimizde Fatoş'u yatırıp doktor çağırdık, İğne ilaç, yedirip yatırdık. Hepimiz yorgunduk. Yattık. Sabah uyanınca kızcağızın yanına koştum. Sırılsıklam terlemişti. Çamaşır yoktu. İçimdeki yün kazağı giydirip yatağa soktuk. Sobada elbiselerini kuruturken Firdes yarenlik ediyordu:
- Viy ana, sakın hasta olmayın kızlar, bak 15 Ura doktor parası, ilaç da caba. Yolculuk tuzlu - biberli olmaya ha, keyifli ola.
Fatma'nın annesiyle dedesine Bingöl'den mektup ya zıp çocuğun iyileşip ayağa kalktığını müjdeledik.

Fotma Kaddat okula geldiğinde ve okulda.

Bölüm-6

Levent Şahverdi Arşivi

KÖYLERDEKİ YANKILAR
Kendisi de yatılı kısımdan mezun olan bir ana, talebemizin köyünden yazıyor: Lütfiye Yıldırım'dan :
Candan kıymetli Anneciğime,
Eşim Elazığ'dan dönünce, Lütfiye, senin annen Ankara'ya gitti dedise inanmadım, ağlamaya başladım. 15 gün sonra ben Elazığ'a mektebe gittim. Sizin yeriniz öyle boş görünüyor. Nasıl kapıdan girdîmse hademeler "vah bize Müdür'anım gitti" oturup hepimiz ağladık. Candan ciğerden kıymetli anneciğim. Ne yapam bu benim talihimdir. Ben kızımı siz olmasaydınız hiç göndermezdim. Çünkü benim bir tane kızım var. Çaremiz hepi odur. Ben Müfideyi eve götürmek iyi (verin fotoğrafım çıka-ram) dedim hiç aldırmadılar vede tenezzül edip konuşmadılar hilem. Ben gelecek sene göndermem çünkü bu mektep eski gibi kalmaz. Sebeb olanlara kalmaz inşallah..
Sisan'ın annesi Zümrüt Hanım'dan: Okula gittim ki kızımı görem. Hademeler senin başka yere göndermişler diyende çok mutesir oldum. Kızlara da bin dert olmuştur. Barabar ağladık. Hademeler dediki mudüranım hatırı başkaydı herkes dinnerdi. Ne oldu kızlara oldu. Analarını yitirmiş kibin olmuşlardır. (...)
Münevver bir meslektaştan aldığım kadirşinas bir mektup:
18 Nisan 1955
Çok muhterem Müdüre Hanım,
Bu mektubu size, gerek, hemen hemen, bir ömür boyunca emek verdiğiniz. bir müessesenin bulunduğu bir memleketin ev-
340
lâdı olarak, gerek sîzden her bakımdan küçük bîr meslektaşını? olarak yazıyorum. (...)
Kötü bir sanı yelinin esmesi neticesinde, ayrılışınız, biz sizi seven ve gıyaben hürmet eden ülküdaşlarımzı, bana inanın riyasız söylüyorum, son derece üzdü ve hırpaladı. Şunu iyi bilin bu muhit sizi hiç bir zaman unutmaıyacaktır. Vazifeniz hiçbirimizinkine benzemiyordu. Hatta sizin vazifenizin Türkiye'de ve belki de dünyada eşi ve benzeri yoktur Sizlerin, Tunceli gibi sarp kayalıkların dil bilmez çocuklarını nasıl köy köy gezerek topladığınızı, getirip bir öz evlat gibi kendi elinizle saçlarını kesip temizlediğinizi, onlara karşı bir ana sevgisi ve muhabbeti ile davrandığınızı, dil öğreterek onları medeni bir insan seviyesine yükseltmek için çalıştığınızı ve bu hususta aklın alamıyacağı şekilde muvaffak olduğunuzu, o bahtsız yavrulardan bahtlı analar yetiştirdiğinizi yakinen biliyoruz. Bir insan hayatı için bu hal, şereflerin, azizliğin, kutsiyetin en büyüğüdür, biz buna bütün kalbimizle inanıyoruz.
Eski vazifenize avdet kararınızı dört gözle bekliyoruz. Bu, bilemezsiniz bizi ne kadar çok sevindirecek ve memnun edecektir. (...)
M. B
P. Orta Okulu Müdürü

SUÇLAMALAR
Ankara'da gün geçmiyordu ki karşıma bir şeyler çıkmasın. Pek çoğu sevindirici. Elazığ'lı, Tunceli'n ve Bingöllülerden her Ankara'ya gelenin ziyaretime gelmesi beni teselli ediyor, sevindiriyordu.
Üzücü yazılar resmi makamdan geliyordu. Birincisi: "Müdür Sıdaka Avar köy kızları teşkilatını yemek - içmek için kurmuştur, deniyordu. Yarabbi, ne kısa bir görüştü bu. Hiç devlet, küçük bir müdürün sözüyle senelik masrafı 150 bin lira olan bir müesseseyi kurar mıydı ? İsyandan sonra, Büyük Atatürk' ün teklifi ile, Büyük Millet Meclisi'nin karan ile kurulmuş-
341
tu. Teknik öğretim mahzeni evrakından arayıp kararı bulduk, suretini gönderdik.
Arkadan, özel pansiyonu bu nedenle kurduğum İddia ediliyor ve lüzumsuzluğundan lağvı isteniyordu, Özel pansiyon da ilk müdür zamanında, kaza memurlarının çocukları için, 4. Umum Müfettişliğin teklifi, Bakanlığın emri ile açılmıştı. İlgili yazı okulda olmalıydı. Gelir - giderimiz valilikçe denetleniyordu. Ayrıca Maliye ve Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerince de denetlenmişti. Pansiyonun özel ödeneği yoktu. İddiya karşı bunlar belirtildi. Valilikten, iddiaların açıklanması istendi.

ZİYARETLER
Ankara'ya iş için gelen muhtarlar'adresimi alıp beni ziyarete geliyorlardı. Bir gün otobüs kuyruğundavdım. Karşıdan gelen köylü kıyafetli, bıyıklı bir arkadaşı,
- Oy Müdüriye hanım, Oy Mudure hanım! diye göğsünü yumruklayarak geliyordu.
Tanıdım, hemen kuyruktan çıkıp karşıladım. Müsyan Muhtarıydı.
- Seni buralarda mı görecektim? Vay beni, vay beni!... diyerek uzun boylu el sıkıştık, konuştuk, soruşturduk birbirimizi. Otobüsler gelip gitti, bizim sorularımız bitmedi bir türlü.
Ankara'ya gelen Elazığ esnafı birbirine haber vermişlerdi, "Müdür 8.15 - 8.50 arası istasyon otobüsünün Ulus durağında bulunur" diye. Her zaman dostlarla buluşma yerimiz olmuştu durak.
Bir gün kuyrukta yanımda sıra dışı bir erkek yürüyordu, yüzü bana dönüktü. Ben ona bakmadığım halde onun beni süzdüğünü hissediyordum, sinirleniyordum da. Kapıya yaklaşınca sert bir mimikle dönüp bu rahatsız edici

Levent Şahverdi Arşivi

adama baktım. Birden içim burkuldu. Çünkü bu
342
adam sebze halindeki et müteahhidimiz kasaptı. Hemen aşinalıkla kuyruktan çıktım.
Umumiyetle Hal esnafı beni sevmezdi. Çünkü kötü bir şey kabul etmez, iade ederdim. Birçoğu, Elazığ'dan gidersem kurban keseceklerini söylerlerdi. Onlar arasından biriydi bu da.
Hoş - beşten sonra Ankara'ya işi için, buraya da beni görmeye geldiğini söyledi. Konuşmaya cesaret edemediği için benimle yürümüş, görmeseymişim otobüse de binecek, hiç olmazsa hatırımı,, soracakmış. Ben de gülerek sordum:
- Ben Elazığ'dan çıkınca kurbanını kestin mî?
- Oy Müdür Hanım, seni çok arıyoruz. İnşallah gine gelecen.
-
BİR TAŞLAMA
Ayrılışımdan 4 ay sonra Vali Bey, Merkez Valiliğine, Ankara'ya alınmıştı. Bunun üzerine, Elazığ gazetelerinde imzasız bir taşlama çıkmıştı: Kitabe-i Seng-i Mezar.
Bu nazım, Elazığlı dostlar ve düşmanlardan Adresime yağmur gibi yağdı. İmzalı, İmzasız, tam gazete halinde veya kesilip mektuba konarak. Tunceli - Bingöl vl-leyetlerindeki, kaza, hatta köylerindeki öğretmenlerden de geliyordu.
Manzume şöyleydi:
KİTABE-İ SENG-İ MEZAR
Ne burun eyledi teşhis ne şoför buldu deva Maroken koltuğa yaslandı bodur, aldı hava. Böyledir avrata bel bağlayanın akıbeti, Atılır böylece yaldızlı çürük iskeleti. Hani ahbap görünen baş parazitlerde ağıt Dalkavuk; şimdi o bir başka tuvalette kağıt. Sana rahmetli diyek, hatırımız yok arada Öpüşüp sarmaşırız neyse beğim, Ankara'da
343

HASRET
Hatıra defterimden:
Ankara'da hasretini çektiğini evlatlarımın özlemiyle yüreğim yandığı halde, her yanında bin bir zahmet, alın teri ve gençliğimi gömdüğüm okuluma dönmek beni bir taraftan sevindiriyor, bir taraftan da üzüyor, izzetinefsime dokunuyordu. Bu asla makam meselesi değildi. Hazırlandığını günler boyunca üzüntümden, kederimden kahroldum.
Çünkü artık güvenim kalmamıştı. Bakanlığın içine girdikten sonra dayandığım dağların birer çeper olduğunu anlamıştım. Hole bu günkü siyaset önünde bir perde dahi olamadığına binlerce olayla şahittim.
Gerçi Sayın Ferit Saner yine başımızdaydı. Eşsiz cesareti ve efendice amirliğiyle bütün teknik öğretim topluluğunu himaye ediyordu. Çaresizlikler karşısında da kaldığı oluyordu.
Bir taraftan 17 senelik eserin yıkılmasına gönlüm razı olmuyor, bir taraftan da ürküyordum. Arkadaşlar:
- Korkmayın, siz doğru olduktan sonra bütün isnatlar teftiş ve tahkikatla temizlenir. Öyle de olmadı mı ? Yalnız "Komünist" demesinler. Aman, o zaman kimse sizi temize çıkaramaz, diyorlardı.
Sevgililerden ayrılık ve 17 senelik cıvıl cıvıl kaynaşan, günlerimizin nasıl geçtiğini, yılların ne kadar çoğaldığını bile hatırlatmayan, hareket halindeki bir hayat içinden çıkıverip bir
344
Bu arada Ankara'ya uğrayanlara talimat veriyor, haber salıyordum. Sonra da kendi budalalığıma esefle gülüyordum.
Akasya zamanı mis kokulu bahçemi yanarak andım hep. Mayıs ayı benî daha uzaklaşmış buldu, artık durulmuştum. :Kendimi yavaş yavaş okuldan, hayali bahçe işlerinden kopardım. Ama acaba çocuklarım imtihanda ne yapacaklardı? Hele yatılılar... Bir çok derslerini çalıştırmada kim yardım edecek, kim cesaret verecekti imtihan kapılarında ?
Ankara'ya ilk geldiğim günlerdi. Kadirşinas Elazığ gençliğinden Ankara fakültelerinde okuyanlar birer - ikişer ziyaretime geldiler, üzüntülerini anlattılar. Burada herhangi bir işim olursa kendilerini bulmamı, sevinerek yardımdan haz ve zevk duyacaklarım bildirerek adreslerini bıraktılar. Yarıyıl tatiline giderken memlekete bir haberim veya oradan bir isteğim olup olmadığını sorarak veda ettiler.
Bu 'içten gelen alaka tezahürü karşısında Elazığ evlatlarımın bu kadirşinaslığı beni büsbütün kendilerine bağlıyordu,
işçisinden, esnafından aydınına kadar kalbimde sevgisin) taşıdığını bu insanlardan kopmak ne kadar zordu yarabbî
Sılama dönmekten bunun için de korkuyordum. Bir ikine] sürülmede ayrılmak benim için daha zor olacaktı. Seviniyordum; oralara, bu insanlara gönülden, gönülden bağlıydım; artık yaşlanmıştım, ayrılık acısına tahammülüm şimdi daha azdı.
3 sebeple, işimde tam bir fikirle çalışamıyordum. Çünkü çocuklarıma bir kalp esiri gibi bağlıydım. Orada onlar

Levent Şahverdi Arşivi

uğruna "ünün her saati çalışma ile geçiyordu, günüm, tatilim - pazarım
345

YUVAYA DÖNÜŞ
Habersiz çıktığım gibi habersizce gitmek istedim. Çünkü ikiyüzlü insanların bana karşılama töreni hazırlamalarına tahammül edemeyecektim. Doğruca yavrularımın içine düşmek istiyordum, sadece onları seviyor, onlar için dövünüyordum. Sılalarında bile beni unutmamış, yazmışlardı. Onların saadeti her şeye katlanmamı icabettiriyordu. Hem heyetler halinde gelerek ve dosyalar dolusu yazılarla israr ediyordu bölge.
- Bir vilayet değil, bir bölge istiyor sizi, heyetler ve dosyalar dolusu yazılarla ısrar ediyorlar, diyorlardı arkadaşlar.
Kalbim sevgili yavrularıma kavuşma heyecanı içinde çırpınıyor, kafam riyakar insanlarla çalışma azabı içinde yanıyordu. Bu tezatlarla 28/X/1955'te trene bindim. Aynı endîşeler içinde Yolcatı'da indiğimde hamallar eşyalarımı sevinçle indirdi. Ve birkaçı istasyon müdürüne haber vermeye koştu.
Bütün aile, büyük heyecan coşkunluğuyla beni karşıladı. Kadirşinas Ömer Bey ve öğrencim olan eşiyle kucaklaştık. Gözlerinde sevine parlıyordu, çünkü ayrılışımda yol kıyafetimi burada değiştirmiş, gözyaşlarımla buradan ayrılışıma onlar şahit olmuşlardı; Sevgili öğrencim, gözü yaşlı, arkamdan su dökmüştü selametle gidişim için.
Ömer Bey merkezden taksi istedi. Şoför gelip müşterisi olarak beni görünce şaşırdı. Sevinçle ellerimi öpüyor, eşyamı yerleştirirken Allaha da şükrediyordu. Yanıta oturdum. Sohbet ederek şehre girince,
- Müdür'anım, korno çalarak sizi hükümetin önünden dolaştırayım, sizi getirdiğim için şan olsun bana da, dedi.
İtirazımı dinlemedi, bir kolunu sallıyarak başını çıkarıp bağırmaya başladı:
346
- Heyyy!... Müdür'anımı getiriyorum!...
Gün, Cumhuriyet Bayramı öğle sonu. Çoluk çocuk peşimizden koşuyordu. Nihayet oku! önüne gelebildik. Evlatlar beni görünce heyecan çığlıklarıyla koşuştular mı, uçuştular mı anlayamadım, kendimi sıcacık bir çember içinde buldum. Bağrışıyorlar, gülüyor, ağlaşıyorlardı. Etrafımdaki çember gittikçe büyüyor; onlar beni öpüyor, ben onları öpüyordum ama kimleri? Görmeden, Dilmeden, tanımadan, rasgele öpüyordum. Yüzüm gözyaşı ve salya içinde kalmıştı. Ben de hem ağlıyor, hem gülüyordum. Koşuşan öğretmen arkadaşlarla hademeler yanaşamıyorlardı bir türlü, etrafımdaki kilit açılamıyor, kimi şikayet ediyor, kimi sevincini söylüyor, kimisi dert yanıyor, hepsi bir ağızdan konuşuyor, bağırışıyorlardı. Çember dışındakilerden zıplayanlar, takla atanlar, yuvarlananlar, şoföre sarılanlar, otomobilin tekerleğini öpenler, her çeşidi vardı.
Sokaktan geçenler ve koşarak gelenlerle daha geriler gittikçe kalabalıklaşıyor, ihtiyar efendilerle bacılar ağlıyor, gençler sevinçle, heyecanla seyrediyor, arada bir de,
- Yaşa Müdür, hoş geldin Müdür! diye bağırışıyorlardı.
Karşımızdaki öğretmen okulu bahçe parmaklığı öğrencilerle dolmuş, hepsi bağırıp sevinçle el sallıyarak iştirak ediyorlardı. Biz daha içeri girmeden yakın evlerdeki öğrencilerim kimi ev kıyafetiyle, kimi düğmelerini ilikleyerek koşuyorlardı. Her gelen, kalabalık halkaya girip kayboluyordu. Hepsi birden konuşuyor, cıvıldıyorlar, arkadaşların ısrarı da halkayı dağıtamıyordu. Dinlemiyorlardı artık.
- Avar'ı bırakmayacağız!
- Karışmayın!... diye kafa tutanlar da oluyordu. Böylece bir arı oğulu gibi, açılan kapıdan ayaklarım yere değmeden antreye girebildik.
Uzakta oturanlar bile, hayret ettiğim bir süratle hep
347
geldiler. Komşular, tanıdıklar hep koşuştular. O gün, ömrümde unutamayacağım günlerden biri olarak kalacak. Bir hasır koltuğa oturdum. Etrafımda, gözlerinde ışıl ışıl sevinç yanan yatılılarım yere oturarak çevrelendiler. Bu sevgililer için her kahır çekilirdi, uğurlarında ölünür, hem de mes'ut ölünürdü.
Hayret, dağ çiçeklerim tamam değildi, sadece 46 ki-si gelmişti. Bazı bölgeler kayıtlı öğrencilerimizi bile göndermemişlerdi. Halbuki ben ne kadar inanmıştım, ölsem
bile bu teşkilatın dimdik durup devam edeceğine.
*
* *
iki gün sonra Pülümür'e gitmek için okuldan çıkarken yine kıyamet koptu:
- Eşyalarını getirmemişsin Avar, bizi kandırıp gene gideceksin!;..
Ağlayıp feryat ediyorlardı, onları ikna edene kadar Erzurum otobüsü kaçtı, kamyonla yola çıktını. Pülümür'lüler sitem ediyorlardı:
- Sen gittin de çocuklarımızı şoföre teslim edip gönderdiler, helbet göndermeyiz.
Nazimiye'ye [iple gece dokuzda vardım, okula indim. Misafirlikten dönen öğretmenlerden bir çoğu bağrışarak jipin peşinden koşuştular. Bunlar dağ çiçeklerimden öğretmen olup da Nazimiye'de çalışanlardı.
Ayni sitemi köylerde de velilerin söylediklerini, okula dönüp dönmediğimi bu kızlarımdan sormaya geldiklerini öğrendim. İki gün dolaştığım köylerde de ayni sika-yeti dinledim. Bu açık kalpli köylü dostlarımı mümkün

Levent Şahverdi Arşivi

olduğu kadar iknaya çalıştım.
*
* *
Kasım ayında Kiğı'ya hastabakıcımız Sani Abla ile
hareket ettik. Bu kızım evvelce hayatını anlattığım, çalışma ve yetişmesiyle öğündüğüm kızlarımdan, dağ çiçeklerimdendi.
Her zamanki gibi Hasan Ağa'nın hanına indik. Evvela dost - ahbap, esnaf - memur ve öğretmenler geldi.
348
Sonra Kığı'daki çocuklarım sökün etti. ilkin Zey Bel koştu. Boynuma sarılıp öpüyor, sımsıkı tutuyor, diğer misafir ve çocuklar geldiği zaman da,
- Avarcığım, Avarcığım... diye mırıldanarak kolumu, sırtımı okşuyor, dizimin dibinde oturuyordu, çok sevinmişti.
Kığı ve civarındakiler bana adeta küsmüşlerdi, halen kırgındılar. Hepsi,
- Eğerim gene gideceksen kızları vermeyelim, diyorlardı.
Çünkü gecen tatilde bu bölgenin yetişkin kızlarını da bir bekâr şoföre teslim etmişlerdi. Çocukları kamyona getiren hademe, garajda onları bırakmış, beklemeden gitmişti. Akşama kadar çocuklar garajda beklemişlerdi, arabanın hareketini. Şoför onları yük üstünde en sonra sıkıştırıverm iş, hava yağışlı olduğu için kamyon Karakoçan'da gecelemek üzere kalmış, çocukları da gündüz kahve haline gelen otelinde üstlerinden kapıyı kilitleyerek bırakmıştı. Bu havadis kızlar Kiğı'ya varmadan gecen bir jip tarafından ulaştırılmış, herkes endişe içinde yollara dökülmüştü.
Onlara ne kadar mazeret beyan ettimse dinletemedim.
- Kızların yanına hiç olmazsa bir hademe de mi katamazlardı? Parasını biz verirdik, diyorlardı.
Eski talebelerimi almak için bile pek çok zorluk çektim. Akşama kadar katır üstünde kömden köme koşup durdum. Haber salıp gidemediğim bazı köm ve mezralar ise kızlarını hiç göndermediler.
1955 - 56 ders yılına böyle girdik.

GİDERİM VAN'A DOĞRU
1956 yaz baslarında şöyle bir mektup aldım:
349
Van 25/VI/1956 Muhterem Sıdıka Hanımefendi,
Elazığ'daki büyük hizmetinize devam ederken kıymetli mesainizin aynı derecede, belki de daha fazla emek isteyen Van'a İntikalini düşünerek YATILI KIZ İLKOKULU davasında rehberliğinizi rica edeceğim.
Van'da da göl kenarında, vaktiyle uygulama okulu adıyla kurulmuş, köylerden fakir.ve kimsesiz çocukları bağrına basan bir ilkokulumuz var. Gayesine uygun, tekamülünü yapmış bulunan, okula kendini verecek bir bayan başöğretmen teklif ederseniz memnun kalacağım.
Bu vesile ile okulun hayatını yeniden tanzimde lüzumlu ve faydalı bulacağınız hususlar da yazmanızı bekliyoruz.
Bilvesile en derin saygı ve sevgilerimi sunarım.
Van Valisi Naci Rollas

Bu mektuba, şöyle bir cevap yazdım:
Aziz Büyüğüm
Lutufnamenizi aldım. Hakkımda göstermiş olduğunuz teveccühlerinizden minnettar ve mahcup oldum, inşallah görüşünüze layık bir insan olurum.
Himayenizde çalışmayı en büyük şeref ve bahtiyarlık sayarım, eğer burada 17 senelik eserim olmasaydı seve seve gelmeyi isterdim. İnşallah bu eylül ayı içinde vakit bulabilirsem hem sizi bir daha görmeyi ve makamınızda tebrik etmeyi, hem de Vilayeti görmeyi arzu etmekteyim.
(...)
Size program ve teşkilat için hazırlıklı geleceğim. Bu hususlaki görüşlerimi Nazimiye Uygulama Olculu için 'de hazırlatmıştım. Bizzat arzederim. {-)
Büyük hürmet ve muhabbetlerimin lütfen kabulünü dilerim efendim.
S. Avar
Elazığ - Kurtalan tren yolculuğundan sonra mazot varilleri üstünde Tatvan - Van'a gidiyordum. Başka taşıt yoktu. Zor bir yolculuktu.
Bir dönemeçte bütün ihtişamı ile Van Gölü göründü. Tatvan, sahilde yeni kurulan evleri ve oteli ile medeniyet durağı gibi bîr şeydi.
350
Ertesi gün erkenden vapurla hareket ettik. Van, gölün doğu kıyısında. Tatvan'dan Van'a bir günde gidiliyor. Reşadiye, Edremit iskelelerine uğrayarak, Van'a geldik. Enstitü Müdürü Nazmiye Yabacıya misafir oldum. Gece Vali Bey'i evinde ziyaret ettik. Ertesi gün parti müfettişi Ömer Sanaç Bey'le sanatkar - gazeteci Zahir Güvemli şerefine hazırlanan ziyafete bizi de davet ettiler.

Levent Şahverdi Arşivi

Sofra bir bahçede, üstü pembe pembe meyva yüklü iki elma ağacı altına hazırlanmıştı.
Sofrada İki mevsimin bütün meyvası vardı. Kirazdan duta, kayısıdan üzüme kadar... Elmayı, üstümüze eğilen dallardan alıyorduk. Yemekten sonra Gevaş'a gittik. Yol, Şamran Kanalı denilen Semiramis adlı su bendi boyunca gitti. Gevaş, Artos Dağı'yla göl arasında, meyvalı ağaçlar araşma serpilmiş evleri, adım başında gümüş gibi dereleri ve billurlaşan kaynaklarıyla enfes bir cennet köşesiydl.
Gevaş'ın eski camilerini, kümbetlerini, mezar taşlarını, kilise harebelerini Sayın Zahir Güvemii gibi bir sanatkârla gezmek gerekiyormuş meğer. O zaman taşlar söylüyor, tahtalar anlatıyor, sanat konuşuyor, tarih dile geliyordu. Biz de bu gezide neler öğrenmedik ki Sayın Güvemli'den.
Uzun bir yolculuktan sonra Elazığ'a döndük. Sözü burada sanatkârın Hafta mecmuasındaki yazışma bırakıyorum :

ASIL ÇALIKUŞU: MİSYONER SIDIKA
Bir köy evinde, gördüğüm kenan işlemeli Örtü. dikkatimi çekmişti,
- Bacım, nereden buldun bunu, diye sordum. Mahcup bir ses: ,
- Ben işledim, dedi. Ben Avar'ın mektebinde yetiştim. Tek kat kerpiç damın önünde, toz toprak içinde oynayan iki yavrudan kabacası:
- Ben de bu yıl Avar'ın oraya gideceğim, diyordu... Van'dan Elazığ'a kadar dört yanı açık bir jiple yola çıka-

cağımızı öğrendiğim ve yanımızda bir de kadın yolcu bulunacağını anladığım zaman:
- Harap olur yollarda, başka bir vasıta bulalım... diye telaşıma güldüler:
- Sen misyoner S'dıka Avar'ı tanımıyorsun. Cipte seyahat onun için lükstür. Van'a kadar kamyon üstünde, yüklerin üstünde geldi. Katır sırtında senin, benim gidemiyeceğimİz dağlan yalnız o aşabilir, dediler.
- Kim bu hanım, kuzum? diye sordum, çaresiz.
- Tanımıyorsun demek? Elazığ Kız Enstitüsü Müdürü, dediler.
Ve onu tanıdım. Dinledim. Yoldaşlık ettim. Hayatımda bu kadar harikulade bir insanla ilk defa karşılaştığımı itiraf ederim, Van'dan Elazığ'a kadar bîr gece Tuğ'da kalmak şartıyle geçtiğimiz bir bucuk günlük yol boyunca, onu tanımayan kimseye rastlamadım desem, belki mübalağa olur ama, o kadar çok insanla görüştü, selamlaştı, hepsinden Öylesine hürmet ve itibar gördü ki, bende böyle bir intiba uyandırdı. Neredeyse, kurtlar kuşlar dahi yolunda saygıyla eğileceklerdi. Sonra daha iyi anladım : Bu da pek mümkündü. Çünkü onun hayvanlarla konuştuğuna da şahit oldum.
Bütün Elazığ ve Tunceli bölgesi Sıdıka Avar'ı tanır ve sever. Çünkü on yedi senedir Elazığ'da. Bir sebeple Ankara'ya Bakanlıkta bir vazifeye alındığı zaman, ancak bir kaç ay sabredebilmiş ve yemden eski vazifesine dönmüştü.
Kütüphanemde, bir zamanlar bayılarak okuduğum bir kitap vardı: Axel Munte'nin "San Michele'nin Kitabı" İsimli biyografik romanı.. Hayatını başkalarına bağışlamış bir insanın feragat dolu macerası.., Herkesin bildiği Çalıkuşu, gözümde tatlı bir hayal, bir roman kahramanı olmaktan kurtuldu. Şu farkla ki, yüz defa daha gerçek. Bin kere (daha mübalağalı, daha acı, daha tatlı, daha sert, daha müşfik... Her veçhesiyle çok daha kudretli...
Onun mektebini gezdim. Anlattıklarını ve hakkında anlatılanları dinledim. Meslek arkadaşları ona imrendikleri halde, kâabına erişemedikleri için çalışmasına ayak uyduramıyoriar. Bu da kendilerini âdeta kedere salıyor. O derece "başkaları için yaşayan" bir insan... Her yıl, hazırlık mevsimi gelince, kadrosunu tamamlamak için arabanın gidemediği yerlere katır sırtında giderek civar köylerden tek kelime Türkçe bilmeyen, çok ilkel şartlar içinde yaşayan köy çocuklarını toplayıp getiriyor. Bunların resimlerini çektiriyor. Altı sene, onlar üzerinde ancak Hazret-i Eyyub'un başarabileceği bîr titizlik, itina ve

şefkatle uğraşıyor. Albümler dolusu, intizamla daktilo edilmiş sicillerinde, giderkenki resimleriyle, çocukların manevi portreleri karekter ve hususiyetleri notedilmiştir. işte size o notlardan birkaçı:
D.P. - Avşeker Köyü'nden, 1938-1942 (Okulda kaldığı yıllar) Geçimsiz, ürkek, çalışması vasat, muvaffakiyeti az bir kızdır. Mezuniyetini müteakip bir ihtiyarla evlendirmişlerdi, adam evliydi. Birinci hanıma tahammül edemeyerek kocasından kaçmış. Halen Pertek'te hizmetçilik yapmaktadır. Okulumuzda hademelik teklif edildiyse de "Evin oğluna alacağız" dîye kandırdıklarından o kapıdan ayrılamamıştır.
S.T. - Şuşenk Köyü'nden, İ941-1945. Vahşi ruhlu, inatçı, aksi fakat doğru bir kızdır. Çalışma ve muvaffakiyeti iyidir. Uzun seneler bizlere ters, düşman gözlerle baktı. "Beni sevmezler" kanaatîndeydi. Bir gün ayna önüne götürdüm, aynada kendine baktırdım. Ayni ters bakışlarla baktı. Sordum:
- Sana böyle ters bakana güleryüzle bakabilir misin? Sen bakmasını bilmediğin için karşında güler yüz? 'görmüyorsun, dedim.
Bir de aynada güleryüzlü halini gösterdim. Bu çeşit baktığı zaman "Bakışını düzelt" diye ihtar ede ede sevimli hale getirebildik. Halen Akçadağ Köy Enstitüsü'nde tahsile devam etmektedir.
B.A .- 1945. Mariz bir çocuktur. Sakin ve terbiyelidir, başarısı vasattır. Bu yıl tatilinde sıtmadan bitap bir halde iken "Okuluma kavuşursam iyileşirim" diye tutturmuştu. Okula gelince sahiden iyileşti..."

Levent Şahverdi Arşivi

(...)
Şimdi, onun içinde yanan ateşi anladınız mı? Mustafa Kemal'in hakkı vardı: Bize onun gibi misyonerler lazımdı... Hâlâ da lazımdır. Bu hayatın daha ne acı, ne katı tarafları, ne mücadeleleri var. Ama onları kendisi, tatlı kalemiyle yazacak:
- Bir gün, diyordu, ileride bir gün... Artık bu yuvayı bırakmak icabettiği zaman notlarımı toplayacağım. Kendim için. İlk defa kendim için...

FATMA
Hoşkâr'dan Simsa Köyü'ne gittik. 6 örgülü bir kız çocuk yolumuza koştu. Boncuk boncuk ağlıyordu. Evden
353
söylenerek, bir ihtiyar bir de genç adam çıktı. Evden, avaz avaz bir kadın sesi geliyordu. Erkekler Türkçe,
- Biz kızı mektebe yollarız, derken içerdeki kadın bağırarak fırladı.
Kızcağızı kolundan tutup içeri sürüklerken dedesi de bir koluna yapıştı. Bağırışıyor, çocuğu çekiştiriyorlardı. Babası olan genç adam kadıncağızı iteleyip içeri tıktı.
Ben ananın gönlünü yapmak için içeri girmek istedim. Erkekler "Seni döver." diye bırakmadılar. Kızcağız sevinçle kamyona doğru koşuyordu. Dedesi;
- Hoca'nım, ne et et bu kızı okut. Çalışmazsa döv, kemiklerini kır, okusun. Hoca olsun, ebe olsun, ne olursa olsun, okusun. Sen bakma anasının yaygarasına. Cahal karı, okumaklığın kıymetini ne bile... diye konuşarak bizi yolcu etti.
Fatma Kaddat çok çalışkandı. Temizliği çok seviyordu. İntizamlı bir kızımız oldu ilk günden.
Sene içinde anne, okula dedeyle geldi. Kızını pırıl pırıl okul kıyafetiyle görünce şaşırdı. Sonra kucakladı. Giderken ben de şakadan:
- Haydi götür istersen Fatma'yı, dedim,
- Ni ni, dedi, Fatma senin gibin olacağ.
Hakikaten, okuyacak cevherli bir çocuktu. Ertesi sene seçim dolayısıyla geç topladım. Fatma'yı hasta buldum. Çocuk ateşler içinde yanıyordu. Anası gözü yaşlı, omuzumu öptü ve
- Göndermek istiyorum ama bak nasıl hasta! Fatma yalvardı:
- Kurbanete day ez terrem.(') Büyük kızla dayı ikna ettiler anayı.
- Burada derman yok, doktor yok, bırak gitsin. Çocuk da yalvarıyordu.
El birliğiyle Fatoş'u giydirdik. Paltomun içine aldım,
(') Kurbanete day ez terrem: Kurbanın olayım anne, gitmek istiyorum.
354
kamyona kadar koştuk. Şoför yanına battaniyeye sararak oturttum. Anası çocuğunun gözlerinden öptü ve elime sarılarak:
- Kızımı sen kurtarıysen, Allah'ta barabar sana emanet, bana haberini tez yollayasın.
Bingöl'e gittiğimizde Fatoş'u yatırıp doktor çağırdık, İğne ilaç, yedirip yatırdık. Hepimiz yorgunduk. Yattık. Sabah uyanınca kızcağızın yanına koştum. Sırılsıklam terlemişti. Çamaşır yoktu. İçimdeki yün kazağı giydirip yatağa soktuk. Sobada elbiselerini kuruturken Firdes yarenlik ediyordu:
- Viy ana, sakın hasta olmayın kızlar, bak 15 Ura doktor parası, ilaç da caba. Yolculuk tuzlu - biberli olmaya ha, keyifli ola.
Fatma'nın annesiyle dedesine Bingöl'den mektup ya zıp çocuğun iyileşip ayağa kalktığını müjdeledik.

Fotma Kaddat okula geldiğinde ve okulda.

355

- Fatma ne mi oldu?
Ne yazık ki o ikinci sınıfta iken ben yine sürüldüm ve onu yetiştiremeden ayrıldım okulumdan. İnşallah okuyup cemiyetteki yerini almıştır.,

KIZINA MUSALLAT OLAN BABA
Kâmah'a geldik. ..Beni bir eve davet ettiler. Bütün köyün ihtiyarları toplanmıştı. Hoş-beşten sonra bu evin sevimli kızı Fodul Baçıman'ı babası vereceğini söyledi. Yaşlılar da Güneş'i de istememi ve zorla almamı tavsiye ettiler, kendilerinin de bana yardım edeceklerini söylediler. Bunun sebebini de anlattılar. Annesi 63 yaşında, üvey babası 22 yaşındaydı. Kızcağız ise 14 yaşında, yetişkindi. Herkes Güneş'i mutlaka almamı istiyordu. Anası dünden razıydı.
- Kız da razı, diyorlardı.
- Evde huzuru yok, her gece birimizin evinde yatar, çünkü üvey baba kıza musallat olmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

- Ben muayene ettiririm, dedim. Razı oldular.
- Biz kızın başını boş bırakmadık, yüzümüz kara çıkmaz, korkma, dediler. Ev sahibi,
- Diha bizim yamacımızda evleri, Güneş hep bizde kalır. Öyle bir şey olsa eve sokar mıyım hiç? dedi. Hanımı da tasdikledi.
Anneyi ve kızı çağırdılar. Güzel bir kızcağızdı. Anlattılar yaşlılar kadıncağıza. İhtiyar ana,
- Hodite razi bi(1), diye elimi öpmek istedi.
Üvey baba damladı hemen. Kızı kattiyyen vermek istemiyordu. Köy erkekleıyle uzun boylu .münakaşadan sonra ister istemez razı oldu. Fakat her hafta gelip kızı görmekte ısrar ediyordu.
'(') Hodite razi bi: Allah razı olsun.
356
Ben işaret ettim,
- Peki dediler ona. Arkadan da bana,
- Sen hiç meraklanma, biz onu salmayız, dediler. Çocukla Bingöl Akşam Sanat'ta her zamanki gibi kaldık. Müdür Naime Sungur'a kızları teslim edip Mırzan'a inen kızlarla yaka köylerini toplamaya çıktım. Arkamdan genç üvey baba kızı geri almaya gelip israr edince Müdür'anım polis.çağırmış;
Polis karakolunda hüviyetini tesbit etmişler,
- Asıl anasını getir, hem okul müdürümde döner, ancak o zaman kızı teslim alabilirsin, demişler.
Üvey baba köyden dönmedi. Okula da ziyaret için gelmedi. Köylü sözünde durmuştu.

SELAMET
Selamet, nazlı, nazik, güzel bir kızımızdı. Mezun olunca bir ağa oğluna nişanlamıslardı. Bu defa gidişimde kızcağızı sararmış, müthiş zayıflamış, sıhhatsiz bir halde buldum.
Meğer ağa kızı değil diye nişanı geri göndermişler, bu çok ağırına gitmiş, o tarihten itibaren evden dışarı çıkmak, kimseye görünmek istememiş" günlerce böyle erimiş yavrucak.
Sanki ağa oğulları Allah tohumu da Ötekiler hîç... Sanki dünyada her hak onların, her kahır da halkın. Onlar tanrı, halk da onların kulu. Ve sanki onların kalbi yar, hissi var, halk çocukları duygusuz bir taş parçası. Biçare yavrumu görünce yüreğim yandı. Bir şey konuşmadan onu bağrıma bastım, yana yana ağladı yavrucak. Halbuki oğlanın yanında kızımız öyle meziyetliydi ki...
357
GAZETECİ SAYIN ES'LER
Kığıdan yorgun argın döndüm. Haber verdiler: Gazeteci Hikmet Feridun Es ve eşi gelmişler, iki gündür otelde beni bekliyorlarmış. Dönüşte telefon etmemi rica etmişler.
Sayın Feridun Es'i yazılarından tanırdım. Seyahat yazıları çocukluğumdan beri sevdiğim yazı çeşididir Onları gazetelerde, mecmualarda hep izlerim. Beni adeta dinlendirirler. Bu nedenle Es'in yazılarının hemen hepsini okumuşumdur. Hatta seyahatlerini imrenerek, hayranlıkla izlemişimdîr. Şimdi kendisini tanıyacaktım.
Hemen telefon ettim. Çabucak geldiler.
Hiç de tasavvur ettiğim gibi bir insan değildi. Son derece nazik, yumuşak bir insandı. Hele eşi Semiha Es! Güzelliği kadar cana yakın, narin yapılı bir hanımefendi.
Gideceğim yer, bir tek Ovacık kalmıştı. Sayın Eslerle beraberce gitmeyi kararlaştırdık. Bir şartım vardı: Benim seyahat tarz ve şartlarıma uyarak gitmek, yani yük kamyonlanyla. Onlara, binbir zahmet dolu bu yolculuğu yaşatmak istiyordum. Kabul ettiler.
Bu mevsimde halk erzak yığmaya, yağ ve tahıl ürünlerini satmaya mecbur olduğu için 'kamyon her zaman bulunurdu. O esnada aksi gibi hiç biri Ovacık'a gitmiyordu. Çünkü 5-6 kamyon yükle çıkmış, hiçbiri dönmemişti .Kazanın gidecek daha çok yükü vardı. Ama kamyonlardan biri dönmeliydi ki yollardan haber alınsın. Oysa Sayın Es'lerin bu kadar çok beklemeye vakitleri yoktu. Taksi gidemezdi ama şehirdeki tek jipi kiralayıp yola çıkmamızı rica ettiler. Mecbur olduk. Çünkü buraya düşen yağmur, orada kar oluverirdi.
Onları şoför yanına oturttum. Çünkü hem bu yollara alışık değillerdi, hem de etrafın vahşi güzelliğini kalemleriyle yaşatabilmeleri için eksiksiz görmeliydiler. Ben Kumanyalarla arkaya sığıştım. Bütün yol boyunca çevrenin serüvenlerini anlatarak
358
Hozat'a kadar çok keyifli geldik. Ne zaman ki Karaoğlan Dağları'na tırmanmaya başladık; sağımızda, yol yükseldikçe derinleşen dere yatağını çıkarken sus - pus oldu-far. Sandım ki makina tuttu, ilaç vermeyi teklif ettim.
- Yok, dediler, araba tutmaz.
Semiha Hanım, sağımızdaki dere yatağını göstererek,
- Uçurum, uçurum!... diyordu.
Şaştım, çünkü uçurum dedikleri yerin derinliği 5 metre kadar birşeydi.
- Ah, dedim, daha biz buna uçurum demeyiz, ilerde 30-35 metrelikleri var. Hem bu yolda öyle korkunç uçurumlar yok. Asıl Karlıova yolunda, Çobantaşı'nda 900 metreden fazla dik bir yar vardır ki dibinde akan koca Göynük Çayı bile incecik görünür. Kenarındaki canlılar insan mı hayvan mı fark edilmez. Yolu da bundan daha

Levent Şahverdi Arşivi

dardır, üstelik öbür yanı da gökleri delen kesme kayadır. Her babayiğit şoför oradan geçemez de bir kaç kamyon beraber gider.
Dağ yollarında birçok bozulmuş kamyona rastladık. Yük sahibi yolcular perişan olmuşlardı. Yüklerini bırakamadıkları için kamyon parçasını onlar da şoförle birlikte bekliyorlardı. Yolcular bulabildikleri kamyonlarla yollara dökülmüş, eşyalar ve küçükler hayvan sırtında, diğerleri yaya... Beş kamyonu yollarda kalmış bulduk. Elimizden gelen yardımı yaparak ikindi üstü Ovacık'a indik. Eşyalarımızı ilkokula bırakıp aziz dostum başöğretmen Hıdır Bey'den iki oda hazırlatmasını rica ettim. Çünkü ilkokulda geceleyecektik. Hemen köylere yollandık.
Munzur Dağları ile Karaoğlan Dağları arasında ucu ucağı belli bir düzlük vardır, kaza ismini bu düzlükten almıştır. Karaoğlan'dan inince küçük bir ovadan sonra karşımıza Munzur Dağları dikilir. Düzlüğün ortasından billur gibi, dibine kadar aydınlık mübarek Munzur Çayı geçer. İçindeki alabalıkların gümüşlenerek oynaştığını görürsünüz. Bu ovacığın kenarlarında, dağ eteklerine yaslanmış veya Munzur kenarına kurulmuş köyler vardır.
359
Munzur kaynağım doğru yola çıktık. Dönüşte, Ziyaret Köyü'nde okul olduğu için Eğripınar'a geldik. Ben köylü bacılarla kapı önünde toplaşıp okulumu anlatıyordum.
- Hayır, biz kızımızı vermeyiz, diyorlardı.
Ben yine iknaya, uğraşmaya başlarken Sayın Es'ler müthiş heyecanlanıyorlardı. Paçavralar içinde olan kızlara bakıp bayağı isyan ediyor, topluluklarda heyecanla konuşuyor, telaşla anlatmaya uğraşıyorlardı. Onların heyecanından ürken halk büsbütün direniyordu,
- Sizi kaçaracaklar! diye evlere tıkıyorlardı. Kızlarda bir vaveyla... Kızları susturmak için içeri girmek isteyen Bayan Es'i içeri sokmadılar. Ben Kürtçe ayıp ettiklerini söyleyince de kapıda saf oldu kadınlar. Bizi kovdular. Allahtan Sayın Es'ler Kürtçe anlamıyorlardı. Es'ler pek dertlendiler bu dönüşte. Fakat diğer köyler bizi yumuşaklıkla karşıladı. 12 yaşında bir talebe aldığımız bir köyde, küçük bir yavruyu getiren baba,
- Kızımı da götür, dedi. Bundan fevkalede keyiflendiler.
Bizim köylünün her hareketi yavaştır. Böyle işlerinde telaş, heyecan onları ürkütüyordu.
Geç vakit okula döndük, yiyip içtik, ziyaret kabul edip yattık.
Şafakla kalktım. Es'ler kalkmadan. Kadolar Köyü'ne katırla gittim. Seyit Hüseyin'in evine indim. Köyden bir kaç erkek de sabah çayında Seyid'i ziyarete gelmişlerdi. Okulumun özelliğini anlattım. İlk önce Seyit Hüseyin kızını verdi. Arkadan iki köylüsü de kızlarını getirdiler. Bir katır daha kiralayıp ufak tefek olanı terkime aldım. Ovacık merkezine geldim,
Sayın Es'leri uyanmış, hazırlanmış, beni aramaya okul meydanına çıkmış buldum. Pek sevindiler. Resim üstüne resim çektiler.
360
Artık sözü onların Hayat Mecmuasındaki röportailarına bırakıyorum:
Bu sahifelerde idealist bir Türk kadınının, Sıdıka Avar'ın .ilk romanım okuyacaksınız. At sırtında dağ dağ dolaşararak talebe toplayan öğretmen Sıdıka Avar'ın kadından bir azize gibi bahseder onun hakkında ikiyüze yakın mani , masallar ve çoçocukların dilinde sayısız avar şarkıları vardır. mektebine götürür. Avar, Doğu'da gerçekten inanılmaz bir isimdir. Vaktiyle ancak mavzer gücüyle girilebilen dağ tepesindeki köylere bu masal kadını talebe toplamak için gittiği zaman köylüler:

(1) Anılarda geçen olayların tekrarlanmaması için, bazı bölümler çıkarılmıştır. SA.
361
- Kızımı da götür, Avar !. dîye atının üzengisine yapışıyor.
"Kızımı da götür!,." Tunceli ve Bingöl dağlarının en meş hur cümlesidir.

Münevver bir Türk kadını at sırtın da en sarp dağ köylerinde dolaşıyor.
Hiç Türkçe bilmediği halde şehre, Avar'ın çatısına gelen kızı bir kere de 3 - 4 sene sonra görünüz. Ben bir insan yaratma mucizesini Elazığ KızEnstitüsü' nde gözlerimle gördüm.

İSTANBUL'DAN ELAZIĞ'A...
Beni istanbul'dan Elazığ'a uçuracak tayyare erkenden kalktı. Bu sefer ne Greta Garbo'yu ne de Sarışın Bomba'yı görmeye gidiyorum- Fakat Avar hakkında o kadar çok hikâye dinlemiş, öyle güzel şeyler okumuştum ki onu Sansın Bomba'dan da, Greta Garbo'dan da fazla merak etmekte îdim. Bunun için uçağımız Elazığ meydanına iner inmez istasyon karşısında yeni yapılan otelde yemeğimizi yiyip yüzümüzü gözümüzü yıkadıktan sonra hemen şehrin o şairane arabalarından birine atlayarak Kız Enstitüsü'ne koştuk. Fakat öğrendik kî Avar kaç günden beri dağ köylerini dolaşmakta imiş.
Yapılacak güzel bir iş vardı;
Derhal o dağ köylerine hareket edip Sıdıka Avar'ı bu faaliyeti içinde görmek. Bir vasıta kiralamak hususunda Elazığ gazetesi sahibi dostum Necip Bingöl'ün idarehanesinde faaliyete geçtik. Bir kamyon şoförü geldi. Çok

Levent Şahverdi Arşivi

itimada sayan, sanatında mahir, gözü pek bir zatmış...
Sıdıka Hanım'ın bulunabileceği köylere kadar götürmesi için 250 lira teklif ettim: ,
- Beyefendi, dedi, 500 lira da verseniz ben gene o yollardan geçemem...
- Canım ayıp değil mi? Şikayet ettiğin yollardan zayıf, nahif bir kadın bir kaç gün önce geçiyor da sen nasıl geçemiyorsun?... dedim.
Şoför güldü :
- Galiba Avar'dan bahsediyorsunuz!... O, bambaşka bir insandır!... dedi.
Ne o gün, ne ertesi gün, istedikleri kadar para vermeme rağmen konuştuğum hiç bir şoför benî Sıdıka Avar'ın bulunduğu köylere götüremedi. Nihayet beklemeye mecbur olduk...
iki gün sonra Sıdıka Avar topladığı çocuklarla birlikte bir gece yansından sonra mektebe döndü. O kadar yorulmuştu ki odasında, yerdeki halıya boylu boyunca uzanarak kendi kendine yorgunluğunu geçiriyordu.
362
işte biz Avar'la böyle bir korkunç yorgunluk faslının hemen ertesi günü ilk defa tanıştık. Işıl ışıl bîr insandı. O cer-bezeli hayatın, masalların, manilerin kahramanı bu nezaket dolu küçücük ve efendi kadın mı idi?...
Ertesi günü Dersim dağlarına doğru yollara düştük. Ası} hakiki ve İbret verici roman işte böylece başladı.
Hozat'tan sonra uçurumlar başladı.
Hiç durup dinlenmeden, bir uçurumdan inip ötekine tırmanıyoruz. Bulutlar Dersim Dağları'nın ancak ortalarına, bellerine kadar dolanabilmişler. Dağ tepeleri, o mağrur edaları ila bulutu aşıp tekrar başlarını dışarıya çıkarmışlar.
Bulutun ulaşamadığı bu tepeleri bir bir aşacağız. Sıdıka Avar diyor ki:
- Bu, benim her zamanki yolum... Bu dağlan kanş karış bilirim...

TAVŞAN KADIN !...
Sıdıka Avar'ı dinlerken, bu ufacık tefecik, kır saçlı kadın gözümde büsbütün efsanelesiyordu.
- Peki, böyle gece yanları, kuş uçmaz, kervan geçmez dağ yollarında yanınızda 19 yaşında bir sürücü çocukla, hatta ba-zan hiç kimse olmadan, korkmuyor musunuz?... dedim.
Gülümsedi:
- Bugün için artık bu. kahramanlık olmaktan tamamen çıktı, lakin senelerce önce ilk defa bu işe başladığım zaman Abdullah Paşa:
- Kızım, kelleni koltuğunun altına alıyorsun, senin yanına jandarma verelim..." demişti.
Derhal itiraz ettim:
- Müsaade ederseniz jandarmasız gideyim, efendim..,
"Bu işte ancak bir şeyden istifade edecektim.: Civar halkım çok iyi tanıyordum. Bu dağlarda yalnız kadına kimse dokunmaz. " Bu büyük uğursuzluk addedilir. Halk iki şeyden büyük şeamet duyar: Bir kısmı tavşan eti yemekten, fakat umumiyetle yalnız giden kadına el sürmekten... Hatta bîr defasında, Haydaran Aşiretinin reisine benim için:
- Buralara gelip giden bir kadın var. Kızlarımızı okutmaya götürüyor. Şunu vuralım. Ne dersiniz"? . diye sormuşlar
Seyid:
- Sakın ha... demiş, yalnız bize, bizim köye değil, bütün dağlara hayatınız boyunca gideremiyeceğiniz bir uğursuzluk sa-
çarsınız. Yalnız kadına dokunulur mu?... Aklınızı mı kaçırdınız siz?...
İşte daha o zamanlar benim, eğer siz böyle tâbir ediyorsanız, kahramanlığımın sırrı bu idi. Buralardan Avar köylülerle.
tek başına, erkeksiz olarak geçen bir kadın, yanında aslan gibi altı erkek muhafızla giden kadından çok daha emniyettedir.
363
İLK MAHSUL!...
îlk uğradığımız köyde, beyaz badanalı bir binanın önünde bizi bir genç kız karşıladı ve :
- Ah anneciğim... Avarım..,. diye Sıdıka Hanım'm boynuna atıldı.
Bu genç kız beyaz badanalı binanın, köy mektebinin hocası idi. Avar'ın dağ dağ dolaşıp topladığı ve. Elazığ Kız Enstitüsü'nde yetiştirdiği eski öğrencilerden biri idi.
Genç öğretmen :
- Bilmezsiniz, diyordu, o beni elimden tutarak köyümden aldığı gün ancak dört, beş kelime Türkçe biliyordum. Sonra bir beyaz ata bindik ve bir şehre gittik. Büyük bir mektep,..
364.
Bir anneden yakın bir kadın... Bugün hayatımda nem varsa hepsini Avar'a borçluyum...
Dikkat ettim: Genç öğretmen en temiz Türkçe ile konuşuyordu. Sıdıka Hanım'ın onun üzerinde aldığı netice yalnız ve sadece bir insan yetiştirmekten ibaret değildi. Bu köy hocası da aynen genç bir Avar'dı, ustasının yaptığı mıucizevi işi o da şimdi kendi köyünde bütün gayretiyle başarmaya çalışıyordu. Daha şimdiden Avar'ın

Levent Şahverdi Arşivi

dağ köylerinden toplayarak yetiş. tirdiği aydınlık kızlar gene aynı mıntıkalara birer ışık huzmesi halinde dağılıyorlar, gördüklerini ve öğrendiklerini doğduklar? yerde göstermeye ve öğretmeye çalışıyorlardı.
Sıdika Avar diyor ki
- Bir iki talebe yetiştirip geri gönderdiğim köyler, artık bizim haritamızda, "çalışılması kolay mıntıkalar" olarak ayrılmıştır. Çünkü her mezunumuz, her öğrencimiz orada bizim en iyi temsilcimiz oluyor. Asıl iş hiç öğrenci almadığımız yerlerde çalışmak, buralardan öğrenci toplamaktır.
işte şimdi Avar ile beraber böyle dağ köylerine gidiyorduk Hele ilk olarak eski aşiret reislerinden birinin kızını alırsak ondan sonra işimiz işti.
Nihayet bir köye değil, adeta kayalıkların tepesinde bir kartal yuvasına ulaştık
Beyaz bir atın üzerinde köye giren kır saçlı kadın en büyük hadise olmuştu. Köy yolundan, dağlardan, kayalar arasından çıkan çocuklar koşuşuyor ve etrafta "Avar geldi.... îşte Avar!..." cümlesi işitiliyordu. Sıdıka Avar buraya ilk defa ayak basıyordu ama ismi çok daha önce bu dağlara ulaşmıştı. Köy ağası koşa koşa yanımıza geldi:
- Yazık Avar... dedi, geleceğinizi bilmiş olsaydık ayağınıza bir gidik geserdik.
Buranın kurbanı "gidik"tir. Keçi yavrusu!.. Avar
Avar köylülerle.
365 gülümsedi:
- îyi, habersiz gelmişim, Gidiği kurtardık.
Biraz sonra birer keçi yavrusu kadar güzel ve çevik iki ki? yanımıza geldi. Bîri evvela "Heramay!... dedi. Anlamamıştım. Ceylan bakışlı küçük kız Türkçe bilmiyordu "Heramay!" hoş geldiniz demekti. Ellerimizi öptükten sonra terbiyeli terbiyeli;
"Seri serini seri cavimi" diye ilave etti. Bu da "Başın başımın üzerine, başın gözümün üzerine!... demekti. Küçük yavru ile
Türkçe anlaşmak kabil olmadığı için biz de ona sorduk:
- Çi estu, çiçino?...
Bu da "ne var, ne yok!.." manasına... Artık aramızdaki karlar erimişti.
Bütün çocuklar, analar, babalar, büyük anneler, hatta yüzleri siyah örtülü kadınlar etrafımızı sarmışlardı. Çalışmalarımız başlayacaktı.

İLK MEDENİYET TEMASI: MENDİL
Üç köyden, üç kız aldı. Saniye Kart, soyadının aksine civciv gibi küçücük bir kız...
Fatma Öter, lakin henüz Türkçe olarak ötemiyor.
Üçüncüsü de eski Seyid'in kızı Hatice... Şeyhin inci dişli, yıldız bakışlı kızı, öteki kızlar etrafımızda, görücüye çıkmışlar gibi, fır dönüyorlar, kendilerini beğendirmek, kafileye "katılıp mektebe gitmek için bütün marifetlerini gösteriyorlar. Mümkün olsa hepsini alacağız ama alı şu ağızdaki 12 yaş dişi!.. 'Götüreceğimiz kızların on ikisini geçmeleri lazım. Bazan dağ yollarından alı al moru mor, saçları terli alınma yapışmış, koşa koşa gelen bir küçük kızın telaşla: "ben on ikisini geçtim..." dediğini işitiyoruz. Bir de küçük ağzını açıp ümitsiz ümitsiz araştırıyoruz ki 12'lik dişten eser yok. Soruşturuyoruz, hakikaten daha on ikisinde değil!.. Alamayız...
Böyle götürülmesine imkân göremediğimiz kızlardan biri

366
annesine sinirli sinirli bir şeyler söylüyordu. Anlamadığım içi" annesi tercüme etti;
- Kemik çorbası ister!.. Diş çıkanrmış!..
Dişinin biran önce çıkması için annesinden kemik çorbası isteyen küçük kızın ismini sordum: Fincan!..
Gelecek seneye kadar, biran önce dişini çıkarıp mektebe gitmek isteyen küçük Fincan'ı Müdire
Avar, köylerden topladığı öğrencileri okula götürürken.
Harım bağrına basıyor ve onun kulağına fısıldayarak vadediyor:
367
- Merak etme Fincan... Gelecek yıl gelip seni alacağını. Evvela ata, sonra makineye (otomobil, kamyon veya jeep arabası) bineceğiz. Doğru mektep!...
Aldığımız çocukları bir çatı altında derleyip topluyoruz, Müdire Hanım onlara burada ilk yaşama dersini veriyor. Kendilerine Elazığ'dan getirdiği, kar gibi beyaz birer patika parçası dağıtıyor: Destimel, yani mendili... Üç küçük kızın medeniyetle ilk temasları mendildir. Medeniyete ilk defa burunlarının uçları ile değiyorlar. Destimallar ellerinde, "şimdi ne yapacağız?" gibi soru ıdolu gözlerle bize bakıyorlar. Çünkü onlar için mendil, burun silecek değil, saklanacak kıymetli bir şeydir.
Müdire Hanım kendi mendilini burnuna götürerek gösteriyor ve: "Pırnak!..." diyor. Yani "sümkürünüz!..."
"Pırnık" burun, "pırnak" sümkünnek!...
Yavrucaklar, ellerindeki bu basit bez parçalarına paha biçilmez birer Hint kumaşı imiş gibi, kiyamadan, adeta hürmet ve sevgi ile pırnaklıyorlar!... Lakin biraz sonra burnunun ucu kandillenen bir küçük, gene mendiline kıyamıyor, kaşla göz arasında, bu işi çabucak parmakları ile halletmeğe çalışırken suçüstü!... Müdire Hanım

Levent Şahverdi Arşivi

gülümseyerek hatırlatıyor:
-' Destmal!... Pırnak!...
Daha şimdiden öteki kızlar, burunlarını, kar gibi beyaz örtülere silen bu asri küçük hanıma hayranlıkla bakıyorlar. Müdire Hanım, Elazığ'dan beri sakladığı ve son geceyi geçirdiğimiz köy evinde yemeğe kıyamadığı üç elmasını, üç yeni kızına veriyor. Bunlardan biri köyden beri kendisini takibeden babasına elmayı teslim ediyor:
- Bunu anneme götür!...
Bunun üzerine ben, Dersim Dağlari'nda cebimden kalmış son hazinemi, biricik elmamı çıkarıp küçük kıza hediye ediyorum.
Nihayet yollara revan olmak zamanı geliyor. Geceyi geçirip tekrar döndüğümüz Ovacık Kazası'mn meydanını bir mahşeı kalabalığı içinde buluyoruz. Son derecede misafirperver, nazik insanlar olan Ovacıklılar bizim köylerden dönüşümüzü görmeye gelmişler:
Atlardan inip kızları makineye, küçük jeep arabasına yerleştiriyoruz. Bütün ısrarlarımıza, ricalarımıza rağmen o harikulade kadın üç kızı ile, jeep'in çamurluğu üzerinde bükülmüş, kucak kucağa oturuyor:
- Yolda, ilk defa makineye bindikleri için mideleri bulanacaktır. Daima yanlarında bulunmam lazım!... diyor.
Fatma'nın annesi kızının boynuna sarılarak koklaya kokla-

ya, .uzun uzun öptükten sonra onu evvela Allaha, sonra da Müdüre Hanım'a emanet ediyor. Seyit İse:
- Merakta değilim!... Kızımı kime bıraktığımı biliyorum!... diyor

BÜYÜK ŞEHRE DOĞRU...
Hareket ediyoruz. Üzerlerinde bir mevsimden ötekine kar ulaşan ulu 'dağların arasındaki daracık yollardan sarsıla sarsıla giderken Müdire Hanım birtakım kese kağıtları açıyor: îlk defa makineye binen çocukların safralarını bastırsın diye evvelce hazırladığı tuzlu leblebiler...
Kaç anne bunu düşünür?
Dağların üstünde kırmızı bir akşam güneşi!... Acaba gece yansından önce Elazığ'a varabilecek miyiz?
Yavrularımızın ikisi tatlı tatlı, bol bol kaşınmakta, ne kadar geç gidersek gidelim mektebe varır varmaz inşallah onları sıcak sıcak kendilerini bekleyen hamamlara sokacağız.
Artık köyleri, dumanlı dağların ardında kaldığı için hafifçe garipseyen kızlara Sıdıka Avar sarılıyor, mütemadiyen bir şeyler anlatıyordu.
Ardı ardına döndüğümüz virajlardan sonra nihayet çocuklarda korktuğumuz tesir başladı. Sıdıka Hanım onları kendi mendilleri ile ve kendi eliyle temizlemekte ve başlarım göğsüne dayamakta.
Bu hakikaten inanılmaz bîr şefkat tablosu idi, Hayretle, hürmetle kendisine baktığımızı görünce Avar gülümsedi:
- Ben, dedi, çocukluğumda, genç kızlığıma yaklaştığım zamanlarda, o kadar yalnızdım kî. âdeta bir şefkat bekler gibi mektebin bahçesinde dut ağaçlarına sarılırdım beyefendi!... Şimdi, bu garip kızlarıma, ta o günlerden biriktirdiğim şefkati veriyor ve alıyorum. Bu zevkte kendime en büyük payı ayırmanın egoizmi içindeyim. Siz ne diyorsunuz!... Çocukluğunda dut ağaçlarından şefkat bekleyen yalnız kız, üzerindeki ceketi yanındaki, saç baş dağınık esmer yavruya giydirdi. Dere - tepe düz gittikten, bir boğazdan geçtikten sonra aşa" gıda, derin ve büyük vadinin içinde Elazığ'ın ışıklan pırıl pırıl görünmeye başladı. Sıdıka Hanım, şoföre:
- Bir dakika duralım... Çocuklara Elazığ'ı uzaktan göstermek istiyorum!... dedi.
Durduk. Dağ köylerinden gelen üç küçük kız ilk defa elektrikler içinde büyük bir şehir göreceklerdi.

Biraz önce bitkin bir halde bulunmalarına rağmen şimdi gözlerini yuvarlak yuvarlak açmışlardı. Uçurumun üzerinden aşağıda ışıklarla dolu masal vadisine anlaşılmaz bir hayret içinde bakıyorlar, "Iş.. Uy!..." heceleri ile şaşkınlıklarını ifadeye çalışıyorlardı. Hakikaten köylerde geçen zamandan sonra Ela-vağ bize de yıldızların yere indiği esrarlı bir belde gibi görünüyordu. Müdire Hanım çocuklara elektriği anlatıyor, o günden sonra artık hep bu ışıkta oturacaklarım söylüyor.
Küçükleri Elazığ ışıklan karşısında duydukları hayretli rüyadan koparıp otomobile getirmek adeta zor oldu "Ya bir şenlik gecesinde İstanbul'u görmüş olsalardı?..." diye düşündüm.
Tekrar hareket ettiğimiz zaman artık virajlarda yüzleri solmuyor, kendilerine hiç bir şeyler olmuyordu. Sırttan indikçe şehir karşımızda büyüyordu.
Nihayet büyük caddeye girdik.
Kızlardan biri birdenbire
- iş anam... Daşlara bah!... Yere sıra sıra çahmışlar...
diye bağırdı.
Hayretler içinde sıra sıra parke taşlarına bakıyorlar sonra ışıklı dükkanlar, kalabalık sokaklar, bir kürsü gibi yerde elini kolunu oynatan işaret memuru!... Başlarını hangi tarafa döndüreceklerini, gözlerini ne yana çevireceklerini şaşırmışlardı. Kafalar birdenbire hızlandırılmış filimlerdeki gibi adeta fırıldak halinde sağdan sola, soldan sağa gidip gelmekte!...
Nihayet Elazığ Enstitüsü'nün büyük binası önünde durunca bir masal sahnesi daha yaşadık. Bütün kızlar, üç yeni

Levent Şahverdi Arşivi

öğrenciyi "Hoş geldiniz!..." diye sokak kapısı önünde adeta merasimle karşıladılar. Yeniler, hemen hemen kendi yaşlarındaki çocuklar, biraz daha büyükçe ablalar tarafından bu sıcak karşılamadan o kadar şaşırmışlar, o kadar sevinmişlerdi ki butun. garipsemelerini unutmuşlardı.
Biz birer dinlenme çayı içerken ,onlar doğru hamamın yolunu tuttular. Bir müddet sonra saçları bağlı, adeta renkleri değişmiş, güzel güzel kızlar halinde çıkıp yemeklerini yediler.
Öğrenciler son tenefüsten sonra koridorda yeni gelenlerin şerefine ellerinde mendiller, omuz omuza yerli danslar etmeye başladılar. Bu mıntıkanın kızları o kadar güzel ıdans ediyorlardı ki yalnız buradan mükemmel bir kaç yerli dans ekibi çıkabilirdi,
Müdire Hanım yorgunluğunu unutmuştu
- Gördünüz mü, diyordu, dağ dağ dolaştım ama üç evlat sahibi daha oldum,.. (...)
370

KÖYE İLK MEKTUP
Masanın üstünde mektuplar duruyor. Dağ köylerine gidecek talebe mektupları!...
Acaba at sırtında şehre geldikten sonra Türkçe ve okuma yazma öğrenen kızlar bizim onlara verdiğimiz yeni hayatlarım, dağ köylerine nasıl anlatıyorlar?
Avar merakımı anlayınca:
- Gelişigüzel birini çekip okuyabilirsiniz. Kızlarımın gizli -kapalı tarafları yoktur... diyor.
Mektuplardan birine uzanıyorum. Zaten zarfı da kapanmamış. Kargacık burgacık bir yazı. Avar imzaya ve numaraya bakınca :
- Kusura bakmayınız, yeni bir kızımız... Köye giden ilk .mektubu!... diyor.
Köye giden ilk mektubu okuyorum : "Bizim mektebi soracak olursanız burası o "kadar büyük, o kadar büyük ki bir ucun-uan öteki ucuna gitmek için bir hafta lazımıdır. Geceleri şişeler içinde çırağlar yanıyor ki, çırasına elektrik, şişesine de ampul derler. Yemekler çok güzeldir. Bazı köyün yemeklerinden de pişiririz. Geçen gün şirilok yapmışızdır."
Evliya Çelebi'nin kızı imiş gibi aynı eda ile şehri anlatan bu dağ kızı bir çok arkadaşının yaptığı gibi imzasının üstüne şu beyti koymağı ihmal etmemişti: "Kestane kebap, mektuba cevap" îmza : Anik!...

Sıdıka Avar bu günkü zafere ulaşmak için bütün bir cemiyetle, bir kalabalıkla güreşmiştir. îlk kızı köyden almadan önce, özene bezene yetiştirdiği kendi öz kızını, sırf bu dağlara emniyet vermek için götürüp Hiran Aşiretine misafir bırakıp :
- Ben daha ileriden Öğrenci toplayacağım. Dönene kadar evladım burada kalsın!... diyerek atma atlamış ve yoluna revan olmuştur.
Avar'ın bu hareketi, bu itimadı bütün civan fethetmiştir.
Müdire Hanım tek kızım onlara itimat eder de, onlar bundan nasıl kaçınırlar?...
Sıdıka Avar'ın mukavemete, hatta karşılaştığı düşmanca hareketlere karşı pek garip bir silahı da vardır. Bunu kendisi şöyle anlatır:
- Velihaki Köyü'nün ağası bana şu nasihati verdi: "Gittiğin yerde bir düşmanlık görürsen hemen sofralarına otur ve yemeklerini ye... îş değişir, düşmanlık ortadan kalkar. Daha
371
şiddetli, daha düşmanca hareketle karşılaşırsan "Bu gece burada misafir kalacağım!..." de ve kal. Değişikliği görecek, şaşacaksın." Ağanın bu tavsiyesini ilk defa yapmaya mecbur olduğum zaman tereddüt ve heyecan içinde idim. Hakikaten de adeta kine benzer bir mukavemetle karşılaşmıştım. Baktım olacak gibi değil. Hemen karşımdaki cephenin elebaşısı pos bıyıklı Ali Ağa'ya: "Bu gece size misafirim Ali Ağa!..." dedim. Başını salladı: "Peki... Git eve..." dedi. Eve gittim, ki aynı hava!... Etrafı yumuşatmak için evvela bir su istedim. Tesiri görüldü. Sonra: "Bana bir çay pişiriniz..." Yüzleri bayağı yumuşadı. Nihayet: "Açım ben..." diyince gülümsediler. Bir kâse yağın içinde yumurtaları kırıp önüme koydular. Buzlar tamamen erimişti. Ertesi günü oradan aldığım çocuklarla beni köy sınırına kadar götürüyorlardı. Köyden ilk çocuğu almıştım ya ondan sonrası kolaydı.
"Esterrem Türkân" da işte böyle ilk çocuktu. Annesi, onu evde ve toprakta çalıştırmak istiyor, katiyen mektebe göndermeye yanaşmıyordu. Kıza Kürtçe olarak mütemadiyen:
- Merre!...
Yani "gitme!..." diye bağırıyor, 'küçük ise "gideceğim" manasına ikide bir ayağını hızla yere vurarak cevap veriyordu:
- Ezterrem!...
Ezterrem Türkân köyden geldiği zaman hemen hiç Türkçe bilmiyordu. Bugün bir sürü mankenin ortasında çalışan bir çocuktur.

DONSUZ GELÎN!...
Sıdıka Hanım'dan başka, bir de mektepte yetiştikten sonra küçük birer medeniyet kahramanı halinde köylerine dönen kızlardan bir çoğunun oralardaki korkunç mücadeleleri vardır, Çünkü bütün kızlar, baba evine, köye,

Levent Şahverdi Arşivi

küçük çapta birer Sıdıka Avar halinde dönüyorlar ve çok defa da büyük mukavemet ile karşılaşıyorlar. Mesela karşılarına o meşhur sabun - toprak mücadelesi çıkıyor.
Bu hakikaten acayip bir mücadeledir. Kız mektepten çıkmış, köye dönmüş, evlenmiş, çocuğu olmuş... Tabii çocuğunu, Sıdıka Avar'dan öğrendiği gibi temizlemek istiyor. Yani sabunla yıkamaya kalkıyor. Lakin kaynana çocuğun altına toprak koyuyor...
Avar köye dönen kızıdan mektup alıyor:
"Ben bunun için mi okudum? Çocuk kundağından toprağı
372
atıp eve sabunu getiremedim. Çocuğumun altındaki toprağı ben toplayıp döküyorum. Biraz sonra kaynanam gene onun altını toprakla dolduruyor. Üstelik: "Biz anamızdan, büyük anamızdan çocukların altına toprak konulduğunu gördük, Öyle büyüdük. Sen mi bu âdeti değiştireceksin?... diye üzerime yürüyor."
Toprak - sabun davasından sonra, hatta belki ondan evvel pencere davası geliyor. Mektepte ışık ve temiz havanın ne demek olduğunu öğrenerek köye dönen kız yalnız mazgal delikleri bulunan evinde pencere istemeye kalkınca yer yerinden oynuyor. Pencere de ne demek? Annesi de mi pencereli evde büyümüş?,.. Şayet kız ne yapıp yapıp evine bir pencere açtırırsa, kaynana da ne edip edip bunu tekrar kapattırıyor. Yalnız toprak ve pencere mi?... Daha neler var...
Mesela, medeni kadın kıyafetini görüp seven, buna ahşan, köyüne gidince evlendiği gün eteklik giyen bir genç kızın adını "Donsuz Gelin" koyuyorlar. Çünkü ayağında uzun şalvar olmadan sadece eteklikle sokağa çıkmıştır.
Ellerinde birer medeniyet meşalesi ile köye dönen bu kızların mücadeleleri o kadar şiddetli olmuştur ki bu yavruların içlerinden üçü maalesef dayanamamış ve kendi canlarına kıymışlardır.
Bunlardan biri örkene elinde, yani kendi boğazını kendi sıkarak hayatına son vermiştir. Biri de ormanda kendini asmıştır. Ne gariptir ki, bu köyü protesto etmek için bir gece ormanda kendisini bir ceviz ağacına asan yavrucuğun ismi de Anik'tir. O çok yaşaması arzulanan Anik!...
Lakin bu üç küçük kahraman, bizim şimdiye kadar farkında olmadığımız bir medeniyet hamlesinin ilk kurbanlarıdır. Artık aydınlık bir kafa ile köylerine dönen yarının genç anneleri, mücadelelerinde öyle kolay kolay teslim olmuyorlar. Bilakis.. Elazığ Kız Enstitüsü'nden çıkıp memleketine dönen kızların köylerinde artık çocukların kundaklarının içine avuç avuç toprak dökülmüyor ve kerpiç evlerde pencereler göze çarpıyor.
Atatürk'ün genç misyoner kıza parmağını uzatıp
- Git... Dağ köylerine git... Bir cemiyet kadın ve ana yoluyla fethedilir. Oradan alacağın kızları yetiştir... Sonra onları tekrar yerlerine gönder. Senin öğrettiklerini beraberlerinde götürecek, Öğreteceklerdir... öğüdü yerine gelmek üzeredir.
, Avar da, kendisinin yetiştirdiği küçük Avar'lar da mücadelelerinde muvaffak olmuşlardır.
373

RÖPORTAJIN YANKILARI
ULUOVA GAZETESİ'NDEN :
(Selam Sana.Sıdıka Avar) (Akrostiş)(1)
(Hayat Mecmua'sı'na (ithaf)
Severek insanlığı dağlara atılan o,
Issız köyler ruhuna nur olup katılan o.
Dağdan dağa koşarak:, tutmuştur o
meş'ale Işık dolu bir gençlik o
sunan istikbale Korkmadan yorulmadan
yürümüştür yolunda Anadolu gençliği
yükselmiştir kolunda.
Ağaran saçlarında şeref yuva kurmuştur,
Varlığı güneş gibi Elazığ'a vurmuştur.
Avar gibi her ilde bulunsaydı bîr cevher,
Ruhlar ilim yolunda olurdu hep seferber.
Bilirim Elazığ'ı, Bingöl'e dek bilirim.
O diyardan ben dahi ter dökerek gelirim
Bana Mendik Yaylası Kahramanı derlerdi.
O topraklar ihmale pusu olan yerlerdi..
Sevdiğinin uğrunda baş verenler orada,
Aç kalıp misafire aş verenler orada Zekâ dolu gözlerde,
saygı dolu kalplerde Fakat derman olmamış kimse orda bir derde
Menderes'in davetiyle Muş'a kadar uzandım Kalkınmayı görerek görgü ibret kazandım Bu gün şükür Avar'ın öncüleri var orda, Hükümetin muktedir sözcüleri var orda, Kara yolu, demiryol, uçak alanı da var, Medeniyet ufkunda değil asla yollar dar. Fabrikalar kurulmuş gençliği irfan dolu, Avar, Kalkın! diyerek uzatandır ilk yolu, Garba dünsün diyerek çeken Avar ilk şarkı, Selam sana,

Levent Şahverdi Arşivi

Ey Türkün aşkla yanan Jandark'ı.
C. Savgar Kıratlı

Hayat Mecmuası'ndaki röportaj üzerine çeşitli mektuplar aldım.
Bunlardan, bir subay, gazete ve dergilerin, haberle-
Yayınevinin notu: İlk on dizenin ilk harfleri, "Sıdıka Avar" adını vermektedir.

ri abarttığını bildiğini, bu yüzden yazılanlara inanmadığını belirtiyor, bu röportajın doğruluğunu soruyordu.
Mühendis Bekir Karacaoğlu kutluyor, çevresinde gördüğü mahrumiyetleri anlatarak, "Yetişiniz Hoca Hanım, annesi babası olduğu halde öksüz olan çocukların İmdadına yetişiniz" diyordu. Allahtan, beni çocukların başından ayırmamasını diliyordu. Daha böyle pek çok mektup...
Oysa, hasis menfaatler beni yerimden söktü, particiler beni, kendimi adadığım dağ çiçeklerimden kopardı. Lanet olsun...
* * *
Milliyet Gazetesi'nde Bir Yazı:
BiZ KADINLAR

İDEALİST KADIN
NEYYİRE
Aylarca evveldi. Bir yerden zarf kağıt almıştım. Dükkancı bunları bir dergi yaprağına sarmış. Açarken bir yazı ilişti gözüme. Başı, sonu yoktu ama enteresan bîr şey söylüyordu. "Dağ köylerinde yılmadan, yorulmadan dolaşıp kimsesiz kızları alan, getirip okulunda yetiştiren idealist bir Türk Kadnı"nı anlatıyordu. "Bu kızlar köylerine dönünce birer ışık oluyorlar" diyordu.
Kimdi bu idealist? Okuluna bakılırsa öğretmen olacaktı ama aradım, sordum, bilen çıkmadı.
"Dağ köylerinde dolaşan, topladığı çocukları yetiştiren Öğretmen..." Bu tarif, büyük bir mana taşısa da günün şöhret şartlarının o kadar dışında idi ki...
Dün "Hayat"ın son sayısını karıştırırken sabitelerden, birinde bir kadın bütün alakamı çekti. At sırtında, alaca caketli, İncecik bir kadın. Gülüşü içinize doluveriyordu. Sahifenin üst köşesinde :
"At sırtında, dağ dağ dolaşarak talebe toplayan İdealist Öğretmen Sıdıka Avamı okuyunca şaşırdım mı, sevindim mi, bilmem ne duydum.
"Avar"ın harikalarını okudum. Hadiselerin elinde Örselenen "idealist" hayalime can verdi. Ona minnet duydum.
Röportajı hazırlayan Feridun Es'e imrendim.
Ne garip... Bir striptease artistini, ikidebîr gözlerimize sunulan fotoğraflarından, yüzünün bütün çizgilerine kadar tanıyo-

ruz da bir "Sıdıka Avar"ı tanımak tesadüflerin oyununa kalıyor.
Kendi kendimden utandım.
Hayat Mecmuasının röportajı üzerine pek çok yardım isteği mektubu da aldım. Her ilden erkek ve kız öğrenciîer, hayat hikayelerini yazarak yardım istiyorlardı. Hele bir erkek evladın, aklın alamayacağı mahrumiyetler içinde çırpınarak okuma çabasını, ağlayarak okumuştum. Yarabbi, bu cevherli çocuklara yardım için zengin olmayı ne kadar isterdim!

ENDİŞE
Fevkalade üzüntülü ve dertliydim. Çünkü sürgünümü yapan Vali Bey'e yardımcı olan Milli Eğitim Müdür Muavini bu defa Milli Eğitim Müdürü olarak geliyordu. Okulun huzuru yine bozulacaktı. Çünkü hedef bendim.
Geçen defa :
- Okulu kurdu ise kurdu. Artık idareyi bura evlatlarına bıraksın, çekilsin gitsin memleketine, diyordu her yerde.
Sanki ben Türk vatandaşı değil, yabancı ülkelerden gelmiş bir mahluktum.
Yeni Vali Bey'e gittim. Bütün anlattıklarımı sabırla dinledi, Yeni Milli Eğitim Müdürü ile çalışamıyacağımı, beni idareden affedip öğretmen olarak çalışma isteğimi kabul buyurmasını rica ettim. Tertemiz çalışma hayatımın lekelenmesinden korktuğumu söyledim. Köylerden öğrencileri yine toplıyacağımı vaat ettim. Arkadaşlar arasında burayı İdare edebilecekler olduğunu söyledim, yardım edeceğime dair söz de verdiğim halde istifamı kabul ettiremedim.
Secimde Elazığ'da bulunmak istemiyordum. Çünkü normal calışışım bile particiler gözünde kötüye almıyor-

du. Onun için endişelerimi Vali Bey'e anlattım. İznimi kullanacaktım. Kendileri de 15 gün daha izin verdiler.
Yeni Milli Eğitim Müdürü, daha muavin iken köylerden öğrenci toplamaya çıkmamı uygun bulmuyor, onlara mektup yazarak çağırmamızı istiyordu.
Okulun amaçlarına, hangi köylerden ne tip çocuklar toplanacağı konusuna, bu çalışmanın köylü üstündeki etkilerine, halkla devleti bu yoldan da kaynaştırma fikrine yabancıydı. Kuş uçmaz, kervan geçmez bu köşelere

Levent Şahverdi Arşivi

nasıl girilecekti? Asıl buralara girmek lazımdı. Okulu olan köylerden toplamanın faydası var mıydı?
Buna rağmen, tavsiyesi üzerine izne çıkmadan önce, gelmeleri İçin eski çocuklarıma mektuplar yazdım, postaladım. Yeniler nasıl toplanacaktı?
Halbuki önceki yıllarda, o sene kontenjanı hangi okulsuz köylerden doldurmam gerektiğini, valiler, kaymakamlar ve milli eğitim müdürleriyle anlaşarak tesbit ederdik...
Yatılı köy kızlarımın gelmesinden endişeli, gözüm, gönlüm arkada, İstanbul'a hareket ettim.

İZİNDEN DÖNÜŞ, YENİDEN YOLLARDA...
Çocuklara mektup yazdığım halde dönüşümde yalnız 48 kızımın gelmiş olduğunu görünce üzüldüm. Hele Kığı ve Bingöl civarından kimsecikler yoktu, Havalar soğumuştu, en zorlu yol da Kığı idi. Önce orayı aradan çıkarmak lazımdı.
Öğle üstü yo!a çıktık. Karakocan kavşağına kadar yollar şaheserdi. Hızlı gidiyorduk. Hava güneşli olmasına rağmen dondurucuydu. 2,5 saatte Karakoçan'a geldik.
Gece ininceye kadar orada saatlerce bekledik, çünkü önümüzdeki yolları geçebilmek için çamurların donması lazımdı.
Şoför uykusunu aldı, gece yola koyulduk. Yine de donan çamurlar kontrol edilip öyle geçiliyordu. Zaman
377
zaman bütün yolcular inip arabayı arkadan itiyorduk. Hele yokuşlarda...
Paltolar, battaniyeler bu gece soğuğuna hiç cevap vermiyordu. Önüme arkama gazeteleri serdim, eşarbımı da gazete üstüne örttüm.
Gece yansı Gulukhan'a gelebildik. Üsttekiler yarı , donmuş, indiler. Ben de uyuşmuştum soğuktan,
Köy odasına girdik. Soba çatır çatır yanıyordu. Sıcak ne güzel şeydi. Soğuktan kaskatı kesilen adelelerimiz gevşedi, gaz lambasının titrek kızıl ışığında odanın kokusuna aldırmadan, bardakların pisliğine bakmadan çaylarımızı içtik. -
İçimiz ısındıkça çenelerimiz açıldı. Yolcular sordular:
- Kabine ne demek? Niçin kuramadılar hâlâ?
Kabineyi ve işlerini, nasıl kurulduğunu anlattım. Nasıl milletvekillerinin denetimi altında çalışır, niçin kabinenin programını Millet Meclisi'nin kabul etmesi lazım, anlayacakları şekilde açıkladım.
Biri,
- Bize dediler ki, "Bu seçimi Demokrat Parti 'kazandı, Halk Partisi kaybetti ama İsmet Paşa 'illakim memleketi ben idare edeceğim, kabineyi ben kuracağım' diyormuş." Böyle haksızlık olur mu?
Diğerleri bu sözü tasdik ettiler. Güler misin, ağlar mısın...
- Bunu size kim söylediyse yanlış demiş. Böyle bir şeyi ne gazetelerde okudum, ne de İsmet Paşa böyle bir şey teklif eder. Zaten mümkün de değil bu. Yalnız, Demokrat Parti ve Halk Partisi milletvekileri, İsmet Paşa da dahil, başbakana: "Kabineye emniyet ettiğimiz insanları getirin, güvenoyu verelim" diyorlar. İşte bu.
- Eğer mebusların dediği olmazsa ne olur?
- O zaman Büyük Millet Meclisi'nden güvenoyu alamazlar. Yani milletvekilleri "bu kabineye inanmıyoruz" derler. O zaman başbakan yeniden kabine kurar, milletvekillerine beğendirmeye çalışır.
378
- Aferim be Meclise. Şoför,
- Ben motoru işletene kadar hazır olun, dedi.
Bu emirden hiç kimse memnun olmadı. Herkes çaya daha çok sarıldı. Kimse kalkmak istemiyordu. Hatta şafakla hareket etmeyi teklif edenler oldu. Fakat şoför donların açılacağından korktuğu için "Kığı'yı tutamam" diyordu.
Temran yol çatısında çocukların amcalarına, ertesi gün çocukları bu yol çatıya getirmelerini, hayvan paralarını vereceğimi babalara haberlemesini döne döne rica ettim.
Sabaha karşı Kığı'ya vardık. Hasan Ağa'nın han odasında saatlerce titredikten sonra uyumuşum.
*
* *
ilk ziyareti Rabi'ye yaptım.
Toprak zeminli odanın bir köşesinde tahta kerevette paçavralar içinde zayıf, yaşlı bir baba. 7 aydır ayağı kırık yatıyormuş. Saç sobadan leğene çekilmiş külü karıştırmamı rica etti, ısınmam için. Geçen yıl kızı, hastabakıcılık kursuna yer dolduğundan kabul edilmemişti. Bizim yatılı bölümden mezundu. Annesi ile Rabi de gündeliğe gidiyordu. Çalışkan bir çocuktu. Bu yıl Köy Kadınlar Gezici Kurslarına öğretmen olmak üzere sınavla Enstitü'ye alacaktık. Bu müjdeye çok sevinen Rabi boynuma sarıldı. Hasta baba susuyordu. Anne geldiğinde anlattık. Razı olmadı.
- Artık koca kız oldu, hem beş sene okuyacak da biz de ekmeğini yiyeceğiz. Bir sene olsa ne îse...
Rabi ile ne kadar iknaya çalıştıksa mümkün olmadı.
- Haydi, diyordu, bu kızda çok emeğin var, nazik hatırın için iki senede hoca edersen razı olam. Yoksa kocaya verir başlığını alırım tezden.

Levent Şahverdi Arşivi

Böyle pazarlıklı okutma hiç başıma gelmemişti.
Rabi'yi arkamda gözü yaşlı bıraktım.

379
Soğuk ve keskin bir rüzgar hem yakıyor, hem her şeyi kıvırıp büküyor, içe işliyordu. At üstünde ancak 20 dakika dayanabildim. Ondan sonra dayan dizlerim dayan. Önümüzde daha üç saatlik dere tepe yol ve üç köy vardı. Ancak birinci köye kadar varabildik. Sürücü de ben de donmuştuk. Benim de öteki köylere kadar gidemiyeceğimize aklım kesti. Öteki köyler için oraların beyine bir mektup yazdım. Çocukları, yol çatıda at paralarını vermek üzere göndermeleri için babalara emir vermesini rica ettim. Fakat yol çatıda kimseyi bulamadık. Çünkü mektup vaktinde gitmemişti. Çocuklara sıcak çayla kahvaltı ettirdim. Battaniyelere iyice sardım, yola çıktık. Oradan Kamah'a geldik. Kızlarımızın hepsi koşuştu.
- Aman çabuk olun, dîye hepsine sarıldım. Zaten şoför de "beni bekletmeyin" diye bar bar bağırıyordu. Yalnız Zeynep'in büyüklerinin hepsi tarladaydı. Çocuklarımızı bindirdik, Zeyno'ya da ertesi gün Bingöl'e gelmesini tembihledik. Şoförün azarları arasında hareket ettik. Zeynocuk yol üstünde arkamızdan bakakaldı.
İçimiz dert dolu, şoföre söylenerek yola koyulduk. Çocuklar çırılçıplaktı, onları ikişer ikişer battaniyelere sardım. Paltomu da onlara örttüm. Ben de hasta Fatoş'un yanında buz kestim. Bingöl'e ulaştık.
Okulda bizim için soba yakılmıştı. Gelirken ısmarladığım çaylar da geldi. Otelden yatak ve yemek tedarikine çıktım. Fatoş'u yatırıp tedavisini de yaptırdıktan sonra hepimiz keyiflendik. Tek derdimiz Zeyno idi artık.
Bizim dünyamızı kırbaçlayan soğuk yağmur devam ediyordu. Vali Bey, Haraba ve İbrahiman çevresinden çocukları polis jipiyle getirmemize izin verdi. Polis arkadaşlar "İbrahiman şuracıkta, ikindi vakti çıksak çocukları yine getiririz, hem Göynük'ü yeni köprüden geçeceğimiz için su derdi yok." dediler. Pek o kadar da kolay değildi ama polisin her dediği dedik olduğu için sustum. Göynük Çayı'nı ilk defa köprüden geçecektim.
Onun İçin
380
köprü üstünden balıklara atmak için iki somun ekmek aldım. Köprüyü gecene kadar rüzgâr gibi uçtuk. Köprüden geçen yolu bilmiyordum. Ancak Kadımadrak'tan sonra rehberlik edebilirdim. Polisler de bilmiyorlarmış meğer. Dönüp dolaştık çamurlar arasında bata çıka.. Yolumuzu kaybetmiştik. Hava kararmıştı. Bir kaval sesi duyduk. Yamaçta bir ağıl vardı. Bir arkadaş çobana sormak için hem yukarıya çıkıyor, hem de hep bir ağızdan sesleniyorduk. Çoban geldi:
- Oy bekim, İbrahiman nirde, zatınız n irde. Yol tooo! Yol ukarıdadır, çoh aşağı düşmüşsüz. Sabbah İrden don çözülmeden çıkarsız yola, batağa düşmeden erden va-
rırsız Haraba'ya..
İster istemez döndük. Hem vakit hem benzin ziyan olmuştu. Zeyno da gelmemişti. Üzüldük buna.
Ertesi gün erkenden yola çıktık ama ancak öğleden sonra varabildik. Birçok tanıdıklar ölmüş, kızlarım dahil hepsi korkunç derecede zayıflamışlardı. Meğer bu yıl as-ya gribinin tırpanı geçmiş buradan.
Dönüşte zebella gibi rehberimizle zor sökebildik çamur deryası platoyu. Geç kaldığımız için evlatlar pek telaşlanmışlar. Hemen otobüste yer tutup sabah erkenden hareket ettik. Yollan hep gözlerimizle taradık, Zeyno'yu bulma ümidiyle. Heyhat, yoktu yavrucak. Arkamızda gözü yaşlı, boynu bükük, yolun ortasında kuş gibi bakakalmıştı.
Okulumuz antresinde, birbirimize kavuşma sevinci, sarmaş dolaşı arasında, yeni gelenler bağrışarak küme halinde bana doğru koşuştular. Aralarında Zeyno gülerek boynuma sarıldı: Çok sevinmiştim. Bütün çocuklar "Zeynebim" türküsünü söylemeye başladılar.
Zeyno anlattı:
- İki eşek yükü odun kesmişlerdi, babam satmaya getirirken ben de çok ağladım. Peşlerine düştüm, yürüdüm, caddeye çıktık ki bir kamyon gider Elazığ'a. Beni onun üstüne attılar, geldim.
381
Caddeye kadar en aşağı 40 kilometre vardı. Bu köy yavruları okuma aşkıyle nelere katlanmıyorlar ki...

KAMYON KAHRAMANI
1957. Öğrenci dağıtımı yapıyoruz, Her tarafı dökülen bir kamyonla Mazgirt yolundayız. Söyledikleri gibi yol açıksa oradan da Muhundu'ya kadar götürecek bizi bu araba, eğer yolda dağıtmazsa.
O kadar kalabalığız ki, mümkün olduğu kadar az yer işgal etmek için hepimiz büzülmüşüz denklerin üstünde, kamyonun etrafında sepetler salkım salkım. Aramızda birkaç ağa da var. Onlar bu sıkışıklıktan tedirgin, sağa - sola çıkışıyorlar, halk kabahatli gibi ezilip sus pus olmuş.
Muavincik çıkışlarda arkamızdan ite, yanımızda yürüye koşa güya yardım ediyor.
45 dakikalık Pertek'e iki saatte gelebildik. Kamyonda, 7 yaşındaki ablasıyla nenesinin yanına bir akraba ile gönderilen 4 yaşında bir oğlancık vardı, .yavrucuğun uyuklayan başı sağa - sola düşüyordu. Hepsi de itekliyordu, çünkü salyası akıyordu. Çok acıdım. Yanımızdaki eski, temiz bezleri kucağıma serip oğlanın başını dizime yatırdım. Mışıl mışıl bir suçsuzluk uykusuydu bu...
Mercimek Dağı'nı sağır edici bir motor sesiyle, ağır ağır çıkmaya başladık. Eşekler bile bezgin gidişleriyle bizi

Levent Şahverdi Arşivi

geçiyorlardı. Bu 14 kilometrelik 157 virajı zorlukla dönüyorduk. Burası kazaların en çok olduğu yerdi. Arkamızdan gelen arabalar geniş yerlerde bizi geçiyorlardı. Virajların sık, dar ve dik; uçurumun derin olduğu bir yerdi. Hepimiz güneşten yanmış, gürültüden sersemlemiş, susuzluktan bunalmış haldeydik.
Son model gri bir hususi çıkageldi. Devamlı korno çalıp yol istiyordu. Bu düşüncesiz zenginin arabasına yol verme kaygusuyla bir iki kişi şoföre seslendi. Biraz son-
382
ra yolun genişlediği bir virajda yol verdik. Önümüze geçen araba hemen durdu, önden şık biri çıkıp yolla boğuşan şoföre küfretmeye başladı.. Çocuğun başını indirip fırladım ayağa:
- Hey efendi, siz iki kişisiniz, biz kırk kişi. Makineniz kuvvetli, bizimki perişan. Size yol vermek için kırk kişiyi uçuruma mı döksün bu adam? Sizin bu vatandaşlara hürmet duyup müsait yeri beklemeniz lazım gelmez mi? Beş dakika evvel gidebilmek için bu .kadac canı tehlikeye atamazsınız. Buna trafik nezaketsizliği derler!...
Hususiden yaşlı bir bey de çıkmıştı.
- Çok doğru, afedersiniz efendim, dedi. Selam verdi ve içeri girdi, uzaklaştılar.
Müşterilerden çeşitli takdirler, geliyordu. Şoförse, tekere basıp yükseldi,
- Ver şu elini öpem Müdürriyye Hanım, diye ısrar ediyordu.
Müthiş bir kahraman olmuştum. O beylere nasıl da çatmıştım korkmadan? Onlar seslerini kesip "affedersiniz" bile demişlerdi.

SÜNNET DÜĞÜNÜ
Milli Eğitimin jipiyle Körtan'a gidecektik. Orada Köy Kadınları Gezici Kursu açmayı istiyordu Müdür Bey. Palu'ya ait olduğu halde Güleman üstünden gidecektik, araba ancak o yoldan gidebilirdi.
Akşam olurken nahiyeye girdik. Köy kursunun açılacağı binayı gördük. Aydınlık, geniş iki oda. Kurs için uygun bir yer.
Evlerin çoğu iki katlı ve bahçe içinde. Kaçak eşya ile döşeli. Ağaçlık, yolu - okulu olan bir şirin bucak. Halkı Türkçe konuşuyor, yaşantıları düzenli ve bazı ilçelerden ileri. Temiz, keyifli insanlar.
383
Herkes kursun açılmasını istiyor, çünkü sandıklar kaçak kumaşlarla dolu. onlar çehiz olarak değerlenecek.
Gece yemekten sonra birçok hanım, genç kız geldi. Sohbet sırasında davul ve klarnet sesleri geliyordu kulağıma. Sünnet düğünü varmış köy meydanında. Karyolalar ve sedirlerde yataklar, oradaki söğüt gölgesine hazırlanmış.
- Belki siz de gideceksiniz, mani olmayayım.
- Gece erkekler eğlenir, dedi yaşlılar. Gençlerden bir kaçı,
- Müdür'anım'ı götürelim. "Müdüranırm götürdük" deriz. Tepede otururuz...
Baktım, gençler çok istekli. Gözümün içine bakıyorlar.
- Öylese gidelim. Ağalarınıza "ben zorladım, istedim, getirdiler" derim.
Kızlar uçtular sevinçten. Analar da razı oldu.
Evden çıkarken kaç kişiydik bilmem, yolda kızlar sağa - sola koşup evlere haber vermiş olmalılar ki üst baştaki tepeye vardığımızda grup üç-dört misli olmuştu.
Bana iskemle getirmişlerdi, yerde oturacağımı söyleyince bir bacı:
- Yoo... dedi. Sen yüksekte otur ki erkeklerimiz seni göreler de bize darılmaya gelmeyeler.
Tepeden itibaren etraf söğüt ağaçlarıyla sınırlanmış. Tatlı bir inişin sonu, yeşil bir düzlük meydan. Ağaç gölgesinde çocuklar yataklarında, daha önde uzun bir kaç örtülü masa. Efendiler etrafında. Sağ tarafta davul, klarnet ve okuyucularla oyuncular.,.
Birkaç erkek çocuk gelip anaların kulaklarına fısıldaştı. Birisi ile muhtarı rica ettim, gelince:
- Muhtar efendi, ben düğünü görmek istedim de hanımlar beni getirdiler, dedim.
- He canım he, sen maraklanma, eyi etmişler. Rahatınıza bakın, dedi.
Bacıların da içi rahatladı. Buna rağmen bir İki kişi
384
gelip hanımlarıyla konuştu. Hanımcıklar biraz sonra aramızdan siliniverdiler.
Ertesi gün Müdür Bey:
- Bu kadar kalabalık hanımı naslı toplayabildiniz etrafınıza?
- Eee, Müdür Beyciğim o do benim sırrım.

O BU BÖLGEDE KALDIKÇA, PARTİMİZ...
İstanbul'a sürüldükten bir sene sonra dosyama konması unutulmuş şöyle bir yazı bulmuştum Genel Müdürlük çekmecelerinde:
"Sıdıka Avar'm köylüler üstünde müthiş bir tesiri vardır. O bu bölgede olduğu müddetçe Partimizin kazanması mümkün değildir..." Müdürlüğün gizli yazısıydı bu.
Bu yazıyı hatırladıkça huzursuzlanıyordum. Zaten soğuk hava esiyordu okulda. Elemanlardan birçoğuna iş gördürmek imkânsız hale gelmişti, normal çalışmayı sağlamak için göreve davet ettiklerim soluğu doğru Milli Eğitim Müdürlüğü'nde alıyor, oranın yol göstermesiyle sorun, geçimsizlik haline sokuluyordu. Okul içi çalışma

Levent Şahverdi Arşivi

disiplini bozulmuştu.
Yatılı köy kızlarımızın ilkokul programını yürütmek için daima okul öğretmenlerinden bir arkadaş alırdık. Ayni zamanda yatılı kızlarımızın muavinliğini de yapardı. Üç yıldır bu işlerle meşgul arkadaş "Ben Enstitü muaviniyim" diye yatılı işlerini küçümsemiş, ihmal etmişti. Kendisiyle konuştuğumda bana,
- Yo... Sen beni değiştiremezsin, attıramazsın, benim dayandığım yerler var, bakalım kim kimi attıracak, görürsün, tarzında cevap vermişti.
Şubat'ta teknik öğretime bir dilekçe yazdım. Milli Eğitim Müdürü İle çalışamayacağımı belirttim. Bunca yıllık mesleki hayatımın lekeleneceğinden korktuğum için naklimi rica ettim.
385
"çift ay" lı bir yazıyla, Milli Eğitim Müdürü'nden şikâyetim hususlarını açıklamam isteniyordu. Teknik öğretime bütün olayları anlattıktan sonra sonunu şöyle bağladım :
"Çalışma hayatımın lekelenmesine tahammül edemeyeceğim.
Büyüklerime verdiğim söz nedeniyle, eylül ortasına kadar "Gezici Kurslara Öğretmen Yetiştirme Kursu"nu da her zorluğa rağmen tamamlamaya çalışacağım. Ondan sonra istanbul'a naklimi, mümkün olmadığı takdirde emekliye şevkimi rica ve istirham eder, durumu saygıyla arzederim.

HİZMETÇİ OKULU
Bir temmuz sonu gecesi Vali Bey telefon etti:
İlçe köylerimizin birinden kendisine iki evlatlık getirmişler. Onları temizleyip yıkamamızı ve on gün okulda misafir ederek iş öğretmemizi emrettiler. Eğer işe yarayacaklarsa o zaman çamaşırlık ve entarilik basma parası göndereceklermiş, biz de onları dikip çocukları donatacakmışız.
Çok sinirlendim, fakat valilerden canım yandığı için
- Emredersiniz efendim, dedim.
Sinirlendim, çünkü Enstitümüze kızan herkes "Hizmetçi okulu, ne olacak" diye hakaret ederlerdi çocuklarımıza. Vali Bey'in de Enstitü'yü bir hizmetçi yetiştirme yurdu telakki ettiği besbelliydi.
Çocuklar saat 22'de geldi. Bit içinde idiler, sırtlarındaki paçavralardan başka bir şeyleri yoktu. Gece yarılarına kadar temizledik. Çamaşır deposunu açıp kızlarımızın imhaya çıkmış giyeceklerinden seçip giydirdik. Fakat küçüğün feryadından ders yapamıyorduk. Bir hademe bahçede sürekli onu oyalıyordu.
İki gün sonra Valice Hanım'a durumu anlattım,
386
Vali Beyin annesi,
- Dövün, bunlar talebe olmayacak ki, iş öğretin, dayak lazım bunlara...
- Hanımefendi, çocuk dövmek asla huyum değil, çok üzülürüm.
- Siz dövemezsiniz dövdürün efendim.
- Talebem yanında böyle ayrı muamele de yaptıramam, çocuklarım hissen kırılır.
Kızdılar ama belli etmediler. Küçüğü alıp gittiler. Öğleye kadar evlerinde barındıramamışlar, öğle vakti gönderdiler yine. Bu defa büyüğü, bağırarak ağlama taklidi ile okulu gürültüye boğdu. 6 gün sonra büyüğü, sonra da küçüğü -aldılar da kurtulduk.
1958 - 1959
Okulda kayıtlar başlamıştı, bir taraftan da .bütünlemeler devam etmekteydi.
Son hafta, her zamanki gibi talebe başkanı Sevinç Şatona geldi. Okulun yeni ders yılına hazırlanmasına yardımcı olur öğrenci başkanları, yeni tekliflerle gelirler. Mümkün olanlar uygulanır. Bu yıl da bazı teklifler makul görülerek okul öylece hazırlandı.
29 Eylül Pazartesi günü konuşmamı yaparak Enstitümü 1958 - 1959 ders yılına açtım. Hayırlı seneler olsun inşallah.
Bu sene okulumuz hayatında beni, bir idealime kavuşturan bahtiyarlık var.
Halk Eğitimi'nin yardımı ile yetişip ilkokul diplomalarını alan köy çocuklarımı enstitü birinci sınıfa kaydettim. Sınıf mevcudu 31 kişi. Bunlardan bazıları köy okulundan gelip yarışma sınavını kazanarak girenler. Bir kısmı Van Uygulama Okulu'ndan yatılı ikiye gelen kızlarımız, birçoğu köylerden topladığım, çoğu dil bilmeyen veya az bilerek gelen kızlarım. Titizlikle yetiştirdiğimiz elle tutulur eserlerimiz bizim. Bu grubun eğitim yolu şehir ço-
387
cuğuna göre çok daha uzun, çok daha engellerle dolu. Bu yüksekliğe gelebilmek için" şehir çocuğu düzeyden yükselmişse bu çocuklarım derin uçurumlardan tırmanarak düzeye, oradan da yüksekliğe ulaşmışlar. En çok takdire lâyık kızlarımız bunlar. Şimdi de orta öğrenime adım atıyorlar. Sevincim ve gururum yersiz değildir... Yarın da öğretmen olacaklar, onlarla öğüneceğim.
Milli Eğitim Müdürümüz köylerden öğrenci getirmenin aleyhinde. Fakat yakın köylerden ve Tunceli köylerinden talebe geliyor da şu Bingöl ve Kiğı'dan gelmiyor. Bilhassa bu yıl Enstitü bire yazdığımız köy kızlarımız derslerin başladığı şu günlerde gelmezlerse dersleri kavramaları aksayacak diye korkuyorum. Ben yıllık iznime erk-madan gelseler içim rahat gideceğim.

Levent Şahverdi Arşivi

Şükür, endişem uzun sürmedi. Tuncelililer birer ikişer geldi, ama Kığı'dekileri yine ben getirdim.
Ne yazık ki bu kızlarımı Enstitü birinci sınıfta üç ay okutabilecek, bu defa "İsteğimle" İstanbul'a sürülecektim.

KAHRAMAN KARDEŞLER

Kahraman kardeşler Mazgirt köylerindendi. Babaları getirip vermişti bana. Bu iki kızımız da arızasız okuyan çalışkan, dürüst çocuklardı. Ben oradan ayrıldıktan sonra da beş sene muntazaman çalışmaları hakkında bilgi veren mektuplarını aldım. Ben de cevapladım.
Enstitü öğrenimlerini pek iyi bitirdiler. İstanbul Bakırköy Kız Enstitüsü'ne, kurs öğretmenliği kursuna geldiler. Kurslarını pek iyi bitiren bu iki kardeş öğretmen olunca biri Adıyaman, diğeri Tunceli illeri emrine verildiler. Büyüğün yanında babası, küçüğün yanında annesi vardı. Çalışma hayatları hakkında bilgi veren mektuplarını alıyordum hâlâ. Büyük Kahraman'ın mektuplarından pasajlar:
(...)
388
15 öğrencim var, hepsi dil biliyorlar. Fakat kıyafetleri çok berbattır Şalvar giyer, puşi bağlarlar. Yaz, kış çorap giymezler, giyeni de ayıplıyorlar. Fakat ben öğrencilerimin hepsine giydirdim. Yavaş yavaş alışıyorlar.
Canım anneciğim, yarın Müdiranım beni teftişe gelecekmiş ilk teftiş olduğu için çok heyecanlıyım. Teselli verici sözlerinizi hatırladıkça içim ferahlanıyor. "Evet, Avar'ın kızıyım, hiç bir şeyden yılmamalıyım" deyip kuvvet buluyorum.
Hakkınızı kendime helâl etmek için bütün gücümle faydalı olmaya çalışıyorum. Derse bir dakika bile geç kalsam içimden bir ses "Vazifeni iyi yapmazsan hakkımı helâl etmem" diyor, îşte anneciğim, bu ses sizin sesinizdir.
(...)
Abla Kahraman'ın ufak tefek yuvarlaklığına karşı küçük Kahraman uzun, ince, zarif bir kızdı, sarışındı. Bal rengi gözleri, muntazam hatlı bir yüzü vardı. Güzel bir genç kızdı.
Tunceli'ye tayin edilmişti. Enstitü'deyken ve öğretmen olduktan sonra sık sık mektubunu aldım :
(...)
Canım anneciğim, size olan borcumuzu bilmem nasıl ödeyebiliriz, iyiliklerinizi unutmak acaba mümkün mü ? Evinizde geçirdiğimiz o tatlı dakikaları ömrümün sonuna kadar unutmayacağım.
Annem her gün size dua ediyor. Ona, sizi annem kadar, belki annemden de çok sevdiğimi söylüyorum. Diyor ki,
- Benim emeğim sizde yok gibidir. Sizi büyüten ve adam eden Müdire Hanım'a karşı ben de borçluyum.
(...)
Diğer mektuplardan:
Canım Kıymetli anacığım,
"Hayat demek mücadele demek", bu söz çok doğru. O kadar zormuş ki, şimdi anladım.
Köylüyüm, fakat böyle bir köyle ilk defa karşılaşıyorum. Kıyafet olarak herkes üç etek giyiyor. Bildiğimiz üç etek değil de koftan adı veriliyor. Başlan kocaman olarak bağlı. Oldukça kaba bir dille konuşuyorlar.
(...)
Köyde 25 kişi kaydettim, fakat 5-6 taneyle ders yapıyorum. Köylü geçimini zor kazanıyor, dağdan odun satarak geçiniyorlar. O bakımdan kimse bir şey alıp dikemiyor.
389
Sizi dört gözle bekliyorum. Hani söz vermiştiniz, gelip bizi köyde görecektiniz, înşallah ilk Önce benim kursuma gelirsiniz. Belki o gün sevincimden deli olurum, inanın anneciğim."
Gönderdiğiniz model ve mecmuaları aldım, çok sevindim. Mektuplarıma cevap vermeniz bile beni mes'ut ediyor.
Köye ve köylüye alışmış durumdayım. Bir haftadır annem de geldi. Sizi çok seviyor, her zaman "O olmasaydı siz okuyamayacaktınız. Benden çok onun emeği var, senin asıl annen Müdüre Hanımdır," diyor. Ben de gurur duyuyorum.
Köyde çalışmak çok zevklidir, Yanlız burası çok fakirdir. Sıhhi hela namına bir şey yoktur. Geldiğim gündenberi bunun üstünde duruyorum. Bir çamaşırhaneleri var, çamaşırhane diye bin şahit ister.
Canım anneciğim, köy ekseriyetle Türkçe konuşuyor. Görgüleri fena değil, bunlar 38'de sürgün olarak Bursa'ya gitmişler. Orada öğrenmişler. Bu bakımdan memnunum. Köyde bir ilkokul var. Bir Öğretmenlidir. 27 talebem var.
Köyde çok beğenilmişim. Bugüne kadar böyle bir insan görmediklerini söylüyorlar. Kendilerine her an yardımcı oluyorum. Bir saat bile boş zaman vermiyorlar. Pazar günleri bile onların dikişlerini biçip dikiyorum. Bana önceleri terzi dediler. Mektupların üstünde öğretmen yazılı olduğunu görünce "hocahanım" demeye başladılar.
Bu sene Mazgirt'in Kirzi köyünde 16 talebeyle çalışıyorum. Dil bilmedikleri için zorluk çekiyorum. Gerçi ben Kürtçe biliyorum, fakat asla konuşmuyorum. Çünkü yüz alıp Türkçe'den kaçtıkları için öğrenmezler.
Sömestride on beş gün eve gitmiştik. Dönüşte annem at sırtında olduğu için soğuktan hastalandı. Başında epey ağladım, ateşini ölçtüm ve bîr penisilin yaptım.
Kuş uçmaz, kervan geçmez, Allanın dört dağı arasında; Kurslar köyü'nde huzur içinde çalışıyorum. Köyüm Tunceli merkez köyüdür, îlk zamanlar çok öğrenci sıkıntısı çektim. Halk Eğitim Müdürü kursa gelmek

Levent Şahverdi Arşivi

istemeyenleri gelmeye mecbur etti. 11 öğrenciyle çalışıyoruz. Zavallılar iğne nasıl tutulur bilmiyorlar. Hela yaptırması için muhtarı sıkıştırdım. Sözde günah imiş, bunun için Halk Eğitim'in yardımım istedim,
390
Güllü'nün gözü şaşıydı. Onun için Akçadağ'a gönderemiyorduk. Durumu çocuğu kırmadan kendisine söyledim, buna rağmen o gene mektuplarında bu isteğini tekrarlıyordu :
"Ben, hükümetin bana ettiği masrafların boşa gitmemesi ve okuyup adam olmam için elimden geldiği kadar okumaya gayret edeceğim. Ne zaman geleceğimi siz bana yazın çok rica ederini."
"Bir babam var, ne bana bakacağı var, ne de beni adam edeceği. Kendisine rençberlik edecek kimsesi olmadığı için beni bırakmıyor geleyim. Üvey ana da benim evde kalmamı istemiyor. Bu sebeble mektubunuza cevap veremiyorum, kendim de yalnız gelemiyorum.
Müdür'anım, babamın analık yüzünden bana bakacağı yoktur- Amcalarım da beni yanlarına götürmek istiyorlar. Fakat onlarda iş için, gitmek istemedim. Benim gözüm sizin yanınız-daydı. Siz de gelmediniz M...
Anneciğim, ben çok okumak istedim. Lakin siz beni okutmak istemediniz.
Ey benim aziz anam, sizde bir ricam var. Bana bir vazife bulun çalışayım."
Altında da mani:
Su gelir acı acı Avar başımın tacı Kimse bana acımaz Avar yine sen acı.
Bütün arızalı çocuklar yönetmeliği değil, beni suçlu buluyorlardı.
Güllü'yü köyünden getirip hademe kadrosuyla hastabakıcı yaptık okulda. Canla başla çalıştı. Fakat babası her aybaşı tepesinde bitiyor, aylığının hepsini alıp gidiyor, kızcağıza bir şey bırakmıyordu.
O tatil Güllü köyüne izinli gitti. Bir hafta sonra Ricik öğrencileriyle gelecekti. Peri Suyu başında birleşecektik.
391
Çocuklarla dönüşte Günü, köyü Mestan Tepesi'nden koşup indi. Beraberce suyu geçip o gece Artıhan'da konağı olan beylerden Veli Haki Bey'in evinde misafir kaldık.
Gece bir gürültü, bağrışma...
Meğer Güllü'yü emmi oğluna vermeye söz vermiş olan ağabeysiymiş, istiyordu kardeşini.
- Giderse öldürürüm, diyordu.
Halbuki artık çalışan, 18 yaşını geçmiş bir kızdı. Veli Haki Bey konuştu ve savdı. Sabah manda arabasıyla Kovancılar'a gidecek, oradan kamyona binecektik. Bey:
- Bu bücür serseriler -belli olmaz- belki yolunuzu keserler, diye yanımıza muhtarla iki adamını kattı.
Doğru düşünmüştü Veli Haki Bey. Köylerin seyreldiği bir tepeyi dönünce onları dere içinde bizi bekler bulduk. Ne olur ne olmaz diye Güllü'ye paltomu giydirdim. Yolumuzu kestiler. Kız dönmek istemiyordu. Ağabey bıçağını çekip çocukların çığlığı arasında arabaya hücum ederken atlayıp önledim. Gerilerken bağırıyordu:
- Çekil önümden, yakarım hepinizi, yakarım l
- Oğlum Mehmetçiğim, biraz beni dinle evladım, diye yavaş yavaş sokuldum. Ben yaklaştıkça o tepeye doğru çıkıyor, ben yalvarıyordum,
Güllü arabadan atlayıp dereye doğrulunca tepeden dereye koşmaya başladı. Ben daha aşağıdan yolunu keserek koşuyordum. O, kama elinde, bir taraftan bağırıyordu.
- Savul önümden, elimden bir kaza çıkacak! İkimiz de koştuk, o geçmek, ben yol vermemek için.
Bizim koruyucu adamlar arkamızdan zorla yetiştiler. Çocuğu kıskıvrak yakaladılar. Kavga kıyamet, bir güze! dayak attılar. Sonra da bağladılar. Bu sefer kurtardım onu, Damat adayı emmioğlu sırra kadem bastı. Ama ben de korkudan ve yorgunluktan bitmiştim.
392
Zey, Van'a tayin edilmişti. Öğretmen olduktan sonraki duygularını, mektuplarından Okuyalım:
Bu mektubu size gözyaşları arasında yazıyorum. Beni Van'a Adır denilen bir köyüne verdiler. Ah anneciğim, o kadar zorluk çekiyorum ki... Birinci zorluk, köyün odunu yok, tezek yakıyorlar. Sonra, tuttuğum bir odalı evde hem kurs veriyor, hem de ben oturuyorum. Ayda elli lira da kira vereceğini. Hiç Türkçe bilen yok. Ahali çok fakir, ben düşündüklerimi burada hiç yapamayacağım. Bu Van dağlarında deli gibi duruyorum Bizimle hiç ilgilenen yok. Ancak sizden gelecek mektuplarla bu vahşi köyde kendimi avutabilirim. Anneciğim ne olur, size yalvarıyorum. Benim tayinimi buradan aldırın. Çok pişman oldum Van'ı istediğime,.
(...)
Canım anneciğim, gönderdiğiniz mektubu ve gazeteleri aldım. Benim bir tanecik anneciğim, sizden aldığım mektupla buraya bağlandım, fakat hiç rahat değilim. Kurs şahsi odamda, ne yediğimi ne içtiğimi bilmiyorum. 15 öğrenci ile faaliyete geçtim. Köye de alıştım. Onları kalbime basıp elbirliğile çalışıyoruz, önce onların üstlerinin başlarının temizliğiyle uğraştım, Türkçe'ye alıştırıyorum. Kitapları gelirse okuma yazma da öğreteceğim. Evet anneciğim, sizin istediğiniz gibi ideal bir öğretmenim. Kendimi öğrencilerime sevdiriyorum, onları canla başla çalıştıracağım, bütün kalbimle onların iyi yetişmesine çalışacağım. Sizin bizi yetiştirdiğiniz gibi...
Köylerinden alıp da bilgi, görgü, yaşama sanatı ve zevki, vatan ve vatandaşlık sevgisi verdiğimiz bu kızlar hep bizim eserimizdi. Dünyadan habersiz bir çocuk olarak aldığımız bu öğretmenlerimiz, bedeni ve fikri olgunluklariyle bizim elle tutulur eserlerimizdi. Her biri gittikleri köyü kalkındırmak için heyecanla öğretime

Levent Şahverdi Arşivi

sarılmış, yarının ışıklandır.

MÜBAREK KÖY ÖĞRETMENLERİ

Ne zaman ihtiyar köşemde ileri baksam, elleri nur saçan meşalelerle bu gençliği görür, iftihar duyarım; geriye baksam çetin, meşakkatli bir mücadele görürüm.

393

Ata'nın kuşağını istediği biçimde yetiştirme çabası: Bu, çok kalabalık olmasa bile bir yol açıştır, halktan gelip halka giden bir keçi yolu. Bunu layık olduğu genişliğe ulaştırmak gençliğin görevidir. Bu uğurda gazaları mübarek olsun.

Kurs öğretmenleri içinde, gerek teknik yönden, gerek öğretimde başarılan yönünden çok üstün olan arkadaşlarımız vardı. Hatta bazı enstitü öğretmenlerinden daha sanatkârları vardı.

Kız Teknik Öğretime bağlı kurumlarda her zaman bazı sanat öğretmenlerinin sıkıntısı çekilir. Bu yüzden her zaman, kurs öğretmeni arkadaşların bu üstün başarılarını Akşam Sanatlara aktarma yollarını düşünürdüm.

Bu fikrimi bazı büyüklerime de açmıştım. Bir ara, bütün hazırlığımı yaparak Müsteşar Sayın Nihat Saydam'a bu düşüncemi arzettim. Kadın Meslek Öğretmen Okulu kuruldu.

Öğretmenler arasında benim öğrencilerim pek çoktu. Açılışta beni de çağırmak lütfunda bulundular, onlara hitaben dedim ki,

Aziz arkadaşlarım,

Bu gün sizlere seslenmekle mutluluğun son yüceliğine erişmiş bir faniyim.

Köylerimizin karanlığına ışık tutan sizler, Kız Teknik Öğretimde üst basamak yolunu açan ilk Öncülersiniz. Mübarek olsun.

Bilgi nuruna susamış bir özlemle koşan öğretmen arkadaşlarım, yarının üretici, yaratıcı, memleketin ekonomik gücüne el uzatacak, omuz verecek, kadınlığımızı yetiştireceksiniz. Kıymetli hayat tecrübeleriyle bezenmiş sizler, bu yolda büyük başarılar kazanacak heyecana sahipsiniz. Sıkıntıyı zevk etmeyi bilenlersiniz. Sanat bilgilerinizi öğretmekte tanrılasın. Feragat, azim, sabır yoldaşınız olsun. Ömrünüzün başarılı, engin mutluluklarla bezenmesini gönül dolusu dilemekteyim.

Bir şehir çocuğu kalkıp:

- Bizi köyden kurtardığınız için teşekkür ederiz, dedi.

394

İçim burkuldu. O zaman, benim yatılı köy kızlarımın en mahrum köylerde samimiyetle çalışmalarını düşündüm. Bu cevherli köy öğretmenlerim gönlümde daha mübarekleştiler.

ORUÇ

Ben izinde iken çocuklarımdan mektup yağıyordu ve sanki hepsi ağız birliğiyle geri dönmemi, çabuk gelmemi istiyorlardı.

İzinden dönüşümde çocuklarım tarafından delice bir sevinçle karşılandım.

Ertesi gün yatılı köy kızlarım kahvaltıya inmediler. Çünkü ben dönersem üç gün oruç tutmayı adamışlar. Bin rica ile, bütün günahlarını üstüme alarak vazgeçirdim.

O gece dönüşüm şerefine bir aydanberi hazırladıkları eğlenceyi yaptılar. Vefakar öğretmen arkadaşlarım gelmişlerdi. Çocuklarımın 5 yıllık öğrenim sonucu geldikleri Enstitü birinci sınıfta hazırladıkları açış konuşmasının ummadığım kadar olgun olması benî çok mutlu etti.

SÜRGÜN GEREKÇESİ

İstanbul'a tayinim etrafındaki dedikodu genişlemiş, bütün çalışma bölgeme yayılmıştı. Bunu, aldığım mektuplardan anlıyordum. Beni köylere davet ediyorlar, dinlenmemi istiyorlardı.

Dedikodu çocuklarıma kadar erişmişti. Hepsi dertli dertli soruyorlardı:

- Avar, niçin sana ceza veriyorlar?
- Avar, Bakanlık emrine almak ne demek?
- Avar, sen ne kusur ettin ki seni cezalı gönderiyorlar?

395

- Biz Bakanlığa yazıp yalvaralım, sana ceza vermesinler diye.

Daima şu cevabı veriyordum:

- Evladım, artık ihtiyarladım. Görüyorsunuz sık sık hasta oluyorum, ben istedim İstanbul'a gitmeyi. Tedavi olmak için.

Çeşitli çareler düşünüp ortaya koyuyorlardı. Benim üzüntüm onlarda derin bir keder şeklinde ortaya çıktıkça ben de dertleniyordum. Türkü söylemiyor, halay çekmiyorlardı, okul bir matemhaneye dönmüştü.

Ben yalancı bir neşe ile büyük tenefüslerde aralarına girip "Haydi Keçikayı veya Deliloyu oynayalım" diye bir iki halaycının arasına girince beni kırmamak için oynuyor, ama oynarken ağlıyorlardı. Etraftakiler büsbütün ağlaşıyorlardı.

Bu hava içinde kararnamem geldi. Hemen o gün tebliğ ettiler. Yatılı çocuklardan sakladık.

Levent Şahverdi Arşivi

Sultan Selim Kız Enstitüsü Türkçe öğretmenliğine vermişlerdi.
Milli Eğitim Müdürü İle Vali keyiflerinden uçuyorlardı. Her yerde gerine gerine, "Layık olduğunu buldu, öğretmenlikle tenzilen gönderiyoruz. Bir zaman sonra da meslekten atacaklar" kehanetinde bulunuyorlardı.
Yine ürktüm. Arkamdan herhangi bir suçla beni geçen seneki gibi lekelemeye çabalarlardı. Onun için Bakanlığa, Genel Müdür'e bir mektup yolladım :
Hakkımda bir komplo düzenlendiğini belirttim, hakkımda soruşturma açılmasını ve savunma yapmama imkan verilmesini istedim.
Bu yazıma hiç bir cevap alamadım. Ne de müfettiş geldi.
Bir sene sonra Genel Müdürlüğe gittiğimde hem Milli Eğitim Müdürü'nün, hem Demokrat Parti Başkanının iki gizli yazısını dosyama girmek için makam çekmecelerine konmuş olarak buldum. İkisi de ayni mealde yazılardı. Yalnız sıfatlar değişmişti. Aşağı - yukarı şöyle idi:
396
Sıdıka Avar'ın köylüler üstünde müthiş - diğer sıfat korkunç bir etkisi vardır, inönü'yü sever... O, bu bölgede oldukça partimizin kazanması mümkün değildir.
Tabii bu politik sebepler yazılamazdı ya bana. Meğer ben, hiç ilgim olmayan bu particilikte ne yaman bir insanmışım... Hem de seçimlerde bilhassa orada bulunmadığım halde...
Eşyamı hazırlamaya başladım. Bütün çocuklarım etrafımda. Geçen gidişim gibi eşyaları alıp kaçmıyorlar, fakat mütevekkil, sessiz gözyaşı döküyorlar, her tenefüs boyunları bükük, elleri koltuklarında, gözleri yaşlı, sessizce yardım ediyorlar; bu halleri içime daha çok dokunuyor. Etrafta çocuk yokken boşanıyorum.
Hademeler de benimle gözleri yaslı.
Ben bu insancıklarla öyle kaynaşmışım ki yirmi yılda, onlardan birer parçayım. Yalnız onlar mı? Okul binama, Rebeka'nın "Manderley Şatosu"na aşkı gibi bağlıyım. Ya bahçemdeki boy boy ağaçlarım benim oğullarım değil mi? Hele Kümes halkı. Onların kapısını sabah akşam ben kapatıyor, hepsini sevip okşuyorum. Çünkü makinada göz açan yavruları odamda büyütmedim mi?
Yarabbi, şu okulda canlı cansız hangi varlık bu ayrılık acısıyle gönlümde.yara açmıyor ki?!
Ben emekli olasıya kadar ömrümü bunlara adamamış mıydım? Niçin bunu yapamıyorum? Zavallı oyuncak memur, niçin? Sebep olanlara içimden gönül dolusu ileniyorum.
Bingöl Milli Eğitim Müdürü Sayın Lütfü Özalp'ten bir mektup aldım. Demek söylentiler oralara kadar yayılmış. Mektubun bazı pasajları şöyleydi:
istanbul'a naklettiğinizi öğrendim. Sizi senede bir kaç defa görebilme imkanlarım kaybetmiş bulunuyoruz. Pek tabiidir ki çok üzgünüm.
Memleketimizde bir misyoner gibi, modern eğitimin ilk temellerini attanız. Güzel ruhunuz, asıl yüzünüz ve hasletlerle dolu şahsiyetinizle bizlere bir eğitim ilahesi olmuştunuz. Bu ilahemizle mes'ut ve mağrur idik,
397
Mazideki lütuflarınızla ektiğiniz feyiz tohumlarının memleketimize temin edeceği faydalarla sizi tebrik ederim.
Hatıra ve resminizi Türk eğitimcilerinin en Ön safında görebilme kadirşinaslığının bu memlekette kemal bulması ümidi ile de bahtiyarım.
Politikayı mesleğe hakim etmeyen, öğretmenligın üstünlüğünü kuru otoritelere karşı koruyan bizim asıl eğitim ilahemiz sizi bütün kutsal duygularımla selamlarım.
Millî Eğitim Müdürü
L, Özalp
Çocuklarım bir veda gecesi hazırladılar. Öğrenci teşkilat başkanı geceyi şöyle açtı : Kıymetli büyüklerim, sevgili arkadaşlarım. Sizlerle bu salonda pek çok defalar toplanmış, bazen acılarımızı paylaşmış, bazen neş'emizi birbirine katmıştık. Oynamış, eğlenmiş veya beraber ağlamıştık. Yine bu salonda ayrılık rüzgarlarının estiği zamanlar olmuş, yine bu salonda hasretimiz^ kavuşmanın heyecanını tatmıştık.
Fakat bu gün hepimizin namı hesabına söyleyebilirim ki, gözlerimiz bu kadar dolmamış, bu kadar ıstıraplı bir ayrılış olmamış, kalplerimiz yine bu kadar yasla çarpmamıştı.
Bu gün buraya kıymetli büyüğümüzü, anamızı, kalbimizin bir parçasını aramızdan ayırmanın üzüntüsünü ve heyecanım beraber anmak, bu ayrılığın bize vereceği büyük elemi gözyaş-lanmızla akıtmak için toplandık.
Hepimiz ağlıyorduk. Önce ben toparlanıp programın tatbiki için gözümde yaş, dudağımda yalancı gülücükle içim kan ağlayarak ortaya çıktım. Manzume okuyacak çocuklar hıçkırmaktan devam edemiyorlordı.
Üzüntüyü dağıtmak için dans plakları koydum.
Yatılı köy kızlarımızdan bu yıl Enstitü 1-B şubesin-de okuyanlar bu ayrılık iç|n bir manzume hazırlamışlardı, bir kaç el değiştirdikten sonra ağlayarak okundu ve bana armağan edildi.
Her sınıfla ayrı ayrı resim çekiyorduk, Bu son hatıra resimlerinde birbirimizin üzüntülü yüzlerini değil, güleç yüzlerini yaşatmak için görünüşte gülüyoruz,.!
Yatılı çocuklarım beni geçirmek için o kadar ısrar ettiler ki vekalet yapan arkadaş kabule mecbur oldu.
Elazığ'ın loş istasyonu o kadar kalabalık ki, o dertli
398

Levent Şahverdi Arşivi

kafamla kimlere veda ettim, hiç bilemiyorum.
Son çocuklarımla son kucaklaşmaya geldiğimde, kenetlenmiş bir top haline gelmiştik. Ağlayan, hıçkıran bir küme. Nihayet Aile Yönetim Kurulundaki babalar bizi ayırabildiler, tren hareket ederken eşiğe atladım.
Pencereye koştum.
Bütün kalabalık mendil sallayıp "güle güle" derken çocuklarım trenle koşuşuyorlar. Katar hızlandıkça koşan kalabalık azalıyor, karanlıklar içinde "Avarl... Avar!..." sesleri gittikçe zayıflıyor, yerini raylardaki teker gürültüsüne bırakıyor. Kulağıma içerden, vagonun loşluğundan da hıçkırıklar geliyor.
Gecenin karanlığında doya doya ağlıyorum.
*
**
Ey Mastarların, Hazarların, Gölcüklerin, Muratların ülkesi Elazığ, ey bağlarında tat, dağlarında buzlu sular kaynayan yeşil Uluovaların evlatları, ey Tunceli ve Bingöl'ün göklerle yarışan çetin dağları, bağrını bin bir haşeratın kemirdiği boynu bükük ormanları, ey dar zümrüt vadilerin çileli yiğit çobanları ve mert insanları, hepinize gönül dolusu selam, sevgi ve saygılar...
Ey saadetinize sevinç, dertlerinize gözyaşı kattığım vefalı kızlarım, biçare bacılarım!
Uğrunuza serdiğim 20 senenin kahırları, dertleri, cefatarı ananızın ak sütü gibi helal olsun!
Kalbimde sizin için burcu burcu tüten saadet ve bereket dilekleri köyünüze, komünüze Allanın rahmeti gibi yağsın ve mes'ut olun...

Levent Şahverdi Arşivi